

Hasznos
Múlatságok.

A' Hazai 's Külföldi
Tudósításokhoz
Toldalékul írta 's kiadta
Kulcsár István.

42
1817. 1817

Első Féllesztendő.

Pesten,

Trattner János Tamás betűivel.

304298

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

I.

Magyar Régiségek.

Nyelvünk előmenetelére semmi nem hozhat nagyobb fényt, mint a' régi Kéziratoknak vizsgálatások, 's magyarázatjok, mellyben fáradohatatlan Révünk jeget tört előttünk. Egy ilyen régi Kéziratot kívánok én is a' többek között megismértetni a' Nemes Olvasó Közönséggel, mellyhez én történetből kótyavetye által jutottam. Ez a' Zsoltár Könyv, mellyhez Apáczáknak való imádságok vannak folytában ragasztva. Hogy a' Kézirat hiteles régiség maradványa, arra elégséges bizonyságok mind külső, mind belső különösségei. Ugyan is, azon kívül, hogy utolsó lapján az Írónak neve imígy olvastatik: „ finit. Psalterium Anno domini 1539 per fratrem paulum de Papa „ az egész könyv kevert (neo-gothica) írással, czifra czinóberes kezdőbetűkkel íratott: mindenik Zsoltárnak felette áll annak deák kezdete ugyan veres betűkkel. A' kezdő betűk néhol festetlen maradván, kettős veres rajzolatot mutatnak. Vagynak a' zsoltárok után néhány imádságok is. Az egész könyv ké-

szült hihetőképén a' Dominicana Apáczáki számokra. Még jobban igazolják ezen Kéziratnak régiségét belső tulajdonságai: a' hang-ejtő betűk, a' különös szók, régi hajtogatások, öszvetételek, 's ki fejezések, mellyekre a' Nemes Olvasó Közönséget majd egymás után figyelmetessé tészem olly renddel, hogy minekutánna egy Zsoltárt, vagy egy imádságot bé mutatnék, annak felfejtését is közleni fogom. Ezen alkalmatossággal felveszem rövidség kedvéért a' XGVII. zsoltárt, melly véres felülírásával együtt imígy vagyon:

Kézdetyk az soltarnak hetedyk reze ky mondatyk Cantate.

Cantate domino canticum nouum Psal. xcru.
Inekelyetek Vrnak wy yneketh merth chodakath teeth
Iydwezyte wneky wyogyat (K) és w3enth karyath,
Meg yelente wr w ydwessegeeth nemzeteknek elette ky yelenthe wygassagat
Meg emlekezeek w yrgalmassarol, es w byzonsagarol y3draelnek hazarol.
Feldnek mynden hatary lataak my Isteneneknek ydwezeyteyeth
Erwendyetek vrba mynden felden valok ynekelyetek es vigadyatok es dychereteth mondyatok
Dycheryetek vrath hegedwbe, es kyntornaba, es dycherethnek 3ouauual vysclem kwrthe es 3arwchynalth kwrthbe,
Vygadyatok vr kyralnak elette meg remwlyen

tenger es w telyssege feldnek keresege
es kyk lakoznak w benne

Folyo vyzek egyetembe wrwlnek hegyek er-
wendnek vrnak 3yne elwth merthywth
ytelny feldeth

Meg ytely ez wylagoth ygassagaba ees ne-
peketh egyenessegebe,,

• Fejtegetése ezen zsoltárnak következik a'
jövö pósta-napon. —

II.

Szép Mesterségek

Egy a szép Mesterségek közüla' Táncz is, a mennyiben az tanúlt, nem természeti lépésekben, ugrásokban, fordulásokban, testhordozásban áll, hozzájárulván a' muzsikának időmértéke (Tactus) mellyben a' hasonló testmozgásoknak váltogatva 's a' kiszabott időre kell vissza kerülni. Mindazáltal bár reguláztatnak is a' táncznak lépései, vagyon azokban mindenkor annyi természetes eredetiség, melly a' különböző Nemzeteket eléggé czimerezi. Vegyük fel ezen alkalmazossággal

A' M. Nemzeti Tánczot.

A' Magyar Táncz egy nevezetlen M. Iró által az ő német munkájában két félére osztatik. Ezek közül elsőbb a' Vitézi Táncz (Verbunkos) mellyet tsak férfiak,

többnyire sarkantyús tsizmában, 's karikában szoktak tánczolni. Második a' Társaságos Táncz, mellyet menyekzőkben, mulatságokban, férfiak, 's fejér személyek egyetemben járnak. Egy különössége ezen utóbbinak az, hogy ebben a' ki állott tánczos férfi, minekutánna egy karikát járna magában, meg áll az üllő fejérszemélyek közül valamelyik előtt, 's azt nem szóval, nem hízelkedő kéréssel (mint egyéb tánczokban szokás); hanem vagy tsupa tekintetével, vagy kézkendőjével hívja ki. Egyébaránt mind a' kettő eléggé mutatja a' Magyaroknak szabad, nem erőszakos; 's allandó nem szeles Characterét, mellyért is több benne mind eddig a' természeti, mint a' régula, 's Magyaroknak kell lennie, a' ki jól tánczolhatja. — Szépen írja le ezen nemzeti tánczokat egy koszorús Poétánk ezen versekben:

A' Magyar egy Pindár: valamerre ragadja az
oestrum,

Lelkesedett tüzzel nyomja ki indulatit.

Majd lebegő szellő, szerelemre fel olvad
epedve,

'S búja hevét kényes mozdulatokba szövi.
Majd maga fellobbanva kiszáll a' bajnoki
tánczra

(Meg veti a' lánykát a' diadalmi dagály)
'S rengeti a' földet; Kinizsit látsz véres a-
jakkal

A' testhalmok közt ugrani Höseivel.

Titkos törvényt mesterség nemszedi rendbe,

Tsak maga szab törvényt, 's lelkesedése há-
tárt.

Ember az, a' ki magyar tánczhoz jól terme,
örüljön!

Férjfi erő, 's lelkes szikra feszíti erét.

De el nem hallgathatni a' M. Táncz
harmadik nemét, mellyet méltán *Sereges*
Táncznak nevezhetünk. Midőn tudniillik
két sorba, vagy kerékbe állnak a' tánczos Felek, 's
előbb kiki a' maga párjával ékes mozgásokat
és forgásokat tészén; azután pedig az egész *Se-*
reg páronként öszve fogódzva forog; míg végre
megint kiki a' magájével sebes pergéssel a'
táncznak véget vet. Hihető, hogy ezen *Se-*
reges Táncz adott okot régibb Eleinknél a-
zon mondásra: *Három a' táncz!* Mert a' há-
rom osztálynak különböző a' tempója, vagy-
is szaporasága: u. m. lassú, fris, szapora,
mellyek közül az elsőt *Lejtősnek* is nevezték.—
A' különös M. Tánczokról, u. m. *Cziczka-*
táncz, *Gyertya-táncz*, *Lapoczká-*
táncz, *Vánkostáncz-ról* itten most
szó nem lehet.

Reménylem, hogy a' tisztességes mű-
latságokban gyönyörködő Szép Nem kedve-
sen veszi tőlem azon jelentést, hogy *Pes-*
ten a' Táncz-Mesterek a' Magyar tánczokat
is tanítják, és *Ehrenstein* már Magyar Bal-
léteket is próbált. Illik minden Nemzetnek
magát, és nemzeti tulajdonait megbetsülni.

III.

Házi és Mézei Gazdaság.

A' Teheneket vonó marhákká
tenni.

Sok Helyeken jobágyok nintsenek. Néhol annyi ökröt vagy lovat tartani pedig lehetetlen, a' mennyit a' mezei munka sokszor hamarjában meg kívánna. Pénzes szekerézések mindenütt drágák. Hogyan segítsen magántehát a' kisebb Gazda, a' kiesztendőt által nem tarthat annyi marhát, a' mennyinek tsak néha veheti hasznát?

Ezt már a' szegényebbek meg mutatták. Ők a' Teheneket fogják járomba.

De vallyon nem káros'e ez? Teljességgel nem; mert

1-s zör A' munka miatt a' hasas tehén el nem vetél.

2-s zör. Tejében is tsak olly tsekély a' külömbség, hogy az alig teszen $\frac{1}{6}$ részzel kevesebbet.

Söt sok tekintetben hasznos is a' Tehén dolgoztatása; mert

1-s zör. A' Tehén járása szaporább, mint az ököré.

2-s zör. Annyi terhet elbír, melly tsak $\frac{1}{3}$ részzel kisebb, mint a' mennyit az ökör elhúzhat. Tekintvén tehát azt, hogy mikor dolog nintsen, akkor sem tartjuk hi-

jában: hanem tejel; sokkal hasznosabb a' Tehén tartás; mert munka idejében hat tehén annyit győz, mint 4 ökör.

Vigyázni kell mindazáltal, ha a' Teheneket vonó marhákká akarjuk tenni, a' következőkre:

1-s z ö r. Hogy már üsző korában szoktassuk kevés teherhez.

2-s z o r. Ha azt nem tselekedtük, szeléd velebánással szoktassuk az ígához.

3-s z o r. Mikor dolgoztatjuk, valamivel jobban tápláljuk.

4-s z e r. Ha lehet, tsak félnap munkáltassuk, félnap pedig nyugtassuk. Ez kivált azokat illeti, mellyeket későbbben fogunk járomba. —

5-s z ö r. A' fejést szinte azon időben kell meg tenni, mint mikor hever.

Ezen mód nem tsak Vác, Eger, Szathmár táján; hanem a' felsőbb hegyes Várme-gyékben 's Erdélyben is szokásban vagy, sőt Németországban is sok helyeken. De, ha sehol nem volna is, mivel az a' Tehén természetével nem ellenkezik, 's általa esztendőt által annyi vonó marha tartását meg kimélhetjük; a' téjben pedig tsekély fogyatkozást tapasztalunk; méltó volna, hogy minden kisebb Gazdák ezt tselekedjék, főképen, ha még az is hozzá járúl, hogy így lovat sem kellene annyit tartani, 's mind ennek, mind az ökörnek számát tehenekkel lehetne ki pótolni. —

Elmés mondások

Az Orleánsi Herczeg kérdezősködik hajdan egy idegentől: mitsoda különböző tulajdonságaik volnának az Európai Nemzeteknek? Arra jobb feleletet nem adhatok, monda az idegen, mintha azon kérdéseket hozom fel, mellyeket külömbféle népek tesznek az isméretlen felől:

Spanyolországban azt kérdik: Első rendü Mágnás-é?

Német országban: Törvényes e születése?

Franczia országban: Hogyan áll kegyelemben az Udvarnál?

Hollandiában: Mennyi pénze van?

Angliában: Mitsoda ember?

Párisban mostanában egy olly ember testét bontották fel, kinek májja bal felől, szive jobb felől taláztatott. Ez még türhető, ha szive volt: de hány él, kinek nintsen; mert épen nem könyörül ember társán.

Rejtett szó.

Vagyon egy öt betűjü szó; a' dolog, mellyet jelent, ha egészen veszszük, nyárban érik; ha pedig első betűjét el vetjük, őszzszel érik; az utóbbi esetben kedvesebb az elsőnél, de betstelenebb annál, a' mit az első terem. —

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(2.)

Észrevételek a' XCVII zsoltárra.

Az előbbi számban fel hozatott
Magyar Régiség szerint.

Meg jegyzésre méltók itt közönségesen
a' következő különösségek:

1. Hogy nem tsak ezen zsoltárban; ha-
nem az egész könyvben

Semmi hosszító jel (accent) nem talál-
tatik. Így vagyon pedig ez más régi Kézíra-
tokban is, a' mint valamennyire a' Révai ál-
tal isméretesekké tétetett Régiségekből lát-
hatni. — Okát egy illy fontos jel el hagyatá-
sának nem olly könnyű meghatározni, mint
a' hogy látszik. Ugyan is vagy azt lehetne
mondani, hogy az Írók nem tudtak hozzá,
vagy restelték azokat fel rakni, ha tudták
volna is: de ezt eléggé meg czáfolja azon
gondosság, melly írásaikból szembe - tűnő. —
Helyesebb ok volna az, hogy főképen azon
helyeken, hol a' betük a' formáltatás, vagy-
végzet által hosszabbúlnak, kettős magán-
hangzóval pótolták ki a' hosszúság jelét,
mint itt az 5 vben a' lataak (láták helyett)

szóban láthatni. De még ezen ok mellett is fenmarad a' kérdés: hát az eredeti szovakban semmi hosszú magánhangzó nem volt-e? — Vagy azt kell tehát mondanunk, hogy Elődiink bizonyosan nem énekeltek olly igen a' sok hosszú magánhangzóval nyelvökben, mint mi most, és ez szebb lehetett; vagy ha tsak ugyan hosszú magánhangzóikat meg nem jelölték (épen úgy mint a' virágzásban volt első Görögök, Rambach szerint) nem lehetett félniük, hogy Nyelvök idegenek által rontassék. Egyébaránt ezen Tárgy olly fontos, hogy egész értekezést érdemlène.

2. Nevezetes ezen Kéziratban a' régi Ortographiának bizonytalan 's álhatatlan volta is. Így ugyan azon betűkkel több hangot is jelent, példának okáért: az y most olvasztatik i-nek, mint az 1. vnek 4. igéjében. yneketh, majd j-nek, mint ugyan azon vnek 3. szovában: wy (új). Hasonlóképen a' w melly olly gyakran elő fordul, néha-annyi mint V. p. o. a' 2 vnek 1. szovában: ydwe-gyte (idvezíté) néha u-nak. p. o. az 1. vers 3-dik szovában wj (új); vagy a' 3-dik vben wr (úr helyett); néha ünek p. o. a' 7. v. 10 és 17-dik szovában, a' kwrt (kürt) szóban; néha ismét ö-nek. p. o. a' 2. vnek 2. 3. és hatodik szovában mindenütt az ö személyes Névmása helyett. A' német w néha v helyett tétetik. p. o. a' 7 vnek 9. igéjében a' wys-lem (viselem) szóban; néha unak, ugyan ezen versnek 2-dik szovában: wrath-urat helyett. A' 3 betű most z-nek olvastatik. a'

2. v első ígétében: ydwe;eyte; majd sz-nek. Ugyan ezen v-ben a' 3enth (szent) szóban. Második rendetlenség az, hogy ugyan azon hangot több féle betűvel jelölték. Így a' V. mással hangzót most u-val. p. o. 3ouaua (szovával helyett) majd w-vel, majd w-val, a mint példáit láttuk.

3. Jegyzést érdemel az is, mi szépen elhagyatik sokszor az: a', vagy az Artikulus. Tsak a' 9. versben, ha nem négyszer, legalább kétszer marad ki, „Folyóvizek egyetembe örülnek, hegyek örvendnek Úrnak színe előtt, mert jött itélni földet.

4. A' 7-dik vben előforduló ige: szovával (éppen úgy mint lótól: lovával) (erősíti az analogiát, mellyet a' nyelv kíván.

5. Viselem-kürt, szarucsinált kürt-mérsz ugyan: de nem annyira szükségből eredt, mint ékes ki-tételek.

Házi Gazdálkodás.

A' Tüzelésről.

A' házi Gazdálkodás terhe közönségesen két pontra oszlik, úgy mint: bészerezésére, 's migkimelésére a' szükséges dolgoknak, mellyek közül az elsőbb a' Gazdát, az utolsó a' Gazd'-Aszszonyt illeti. Okos, gondos, takarékos Aszszony, ha semmit nem keresne is, sok haszontalan költséget el ke-

rültethet Férjével, és így megtarthatja azt, a' mi vagyon. — Egy a' leg fontoságai közül a' Házi Gazdálkodásnak a' tüzelés, melly nélkül sem kenyeret, sem főtt eledelt nem ehetnénk, 's melly a' fának szükvolta, 's drágasága miatt (Főképen városokon) annyi figyelmet érdemel régóta, hogy azt a' Tudósok is vizsgálás alá vették. A' mit ezen tárgyról mondani lehet, a' következő pontokban áll. (Gazd'-Aszszonyoknak szól a' leczke)

1. Száraz fa jobban tüzel, 's több meleget ad a' nedvesnél. régi tapasztalás! szükség azért, hogy mindég száraz fánk legyen. Ezt néha meg nyerjük már a' vételkor is, de nem mindég. Az utóbbi esetben az volna jó, hogy korán bé szereztessék, 's kiszárittassék, minekelötte szükség lészen reá.

2. Egy könnyebbség a' fának száritására, ha az apróbb darabokra vagdaltatik. Azon kívül azt is tanítja a' tapasztalás, hogy bizonyos mennyiségű aprózott fa sokkal jobban melegít, mint ugyan annyi nagyra vágott fa: melly leg jobban meg bizonyodik a' konyhai főzésnél, hol aprófaival könnyű az edényhez férkezni. —

3. Főhibája szokott Konyhai főzésünknek a' nyílt helyen tüzeles, melly szerint a' főző edény mellett rakásra hanyatott fa hijába lángol, 's melegének nagyobb része a' füsttel együtt haszontalan vész el. Ezen hibán leg könnyebb volna segíteni az által, ha mostani konyháink, vagy

tsak tüzhelyeink le döntetnének, ki hányatnának, 's helyettek bézárt konyhát állittatnánk. De mint hogy ez nem mindenütt telik, vagy lehet, szükség leg alább úgy igazgatnunk a' tüzet, hogy az épen a' fazék oldalára lángoljon. Ha a' közepén elégett fa tüze le esik, az által szinte annyi meleg vész el, mint ha az edények közé nagy halom fa rakatik. Az elsőre nézve Gróf Rumfört egy könnyen kapható eszközt ajánl. u. m. valamely hoszszas tál vagy serpenyő forma edényt (vasból, vagy tsak tserépből is) által lyuggatva, hogy a' reá rakatott tüzet a' levegő álólról járja. Ezen edényt helyeztetni kell a' két rend fazék közé, haszna az, hogy ha a' fa már elégett közepén, belehúll, 's neveli a' meleget az edények mellett.

4. Leg nagyobb tűz kell valaminek felforrálására; a' forrást már kisebb is fenn tarthatja. Innen szükség ugyan elsőben jó fával tüzelni, de azután törfüt, köszenet, 's egyéb pótló eszközt is lehetne használni.

5. Egy nem tsekély hibája az is szokott főzésünknek, hogy az edények bé nem fűdetnek; mert, el hallgatván azt, hogy ez által az ételnek finomabb része (és így jó ize is) mind kipárolog, nagyon káros az is, hogy a' már fazékba ment meleg ismét ki megyen, melly ha bé szoríttatnék, hamarább fel főne.

6. Egy Házi Gazdaszszony a' zártt konyha nem lételét nagyon helyesen pó-

tolta ki. Két sor téglát rakott a' tüzhelyre, 's a' két sor téglát fellül vas pléh által egyesítette. Alatta a' vas pléhnek tüzet rakott, faszekait pedig helyhezte a' téglákra, mellyekre a' vas pléh nagy bőséggel vezeti a' meleget. Ezt nem nehéz volna követni akár kinek!

J e g y z e t. Tschélynek látszik a' fában való gazdálkodás némellyeknek, holott valóban igen fontos. Tegyük fel tsak minden nap egy vagy két darabkát tenne is félre a' Gazdaszszony, mennyire gyülne az eszendő alatt, 's mennyi pénz kellett volna azért!

Új Találmányok.

A' millyen kimeríthetetlen a' Természetnek gazdagsága, épen olly határtalanok az emberi elme tehetségei, 's olly tökéletesedhetők a' mesterségek. Helytelen azért ama közönséges panasz: hogy már ma sem nem mondhatunk, sem nem tsinálhatunk semmit, melly előttünk egészen újság lehetne. Ugyan is akár vegyük a' Tudományokat, akártekintsük a' mesterségeket, el kell bámulnunk, midön látjuk, mennyi igazságokkal szaporodtak amazok, 's mennyi eszközökkel, segedelmekkel, 's művekkel gazdagodtak az

utóbbiak. Tisztéletet érdemel tőlünk a' Régiség, de hogy azt századunknak elejébe tegyünk, nintsen okunk. Aristoteles, Cicero, Varro, Quintilianus sok hasznos jegyzeteket tettek a' szép mesterség műveire, mellyeket ma is haszonnal olvasunk; de tsak a' mult Századé a' ditsőség, hogy az Aesthetica sok észrevételekkel bővülve a' Philosophiának különös részévé tétetett. Cicero öszve za-varja a' Termizet törvényt az erköltsiséggel, 's már ma mind a' kettő különös Tudomány. A' Physica többé nem Magia, a' Chemia nem Alchimia, az Astronomia nem Astrologia, 's az Orvos nem Charlatán, nem vénaszszony, 's orvoslása nem kurúzsolás, nem babonás-kodás: hanem egy a' Természeti Tudomá-nyok közül, vagy helyesebben minden Ter-mészet tudomány summája. Ikarusról azt mondja a' mese, hogy viaszos szárnyakkal repült, de minthogy közel ment a' naphoz, el olvadt a' viasz, 's a' vakmerő le esett a' tengerbe, már tsak a' le esésnek oka is me-sét mutat: Degen pedig bátorsággal repke-dik a' levegőben, 's Robersohn fontos ész-revételekkel száll ki levegői hajójából. Ful-ton vitorla nélkül a' tengereket is megjárja Gőz hajójával. — Annyit mindazáltal meg kell vallanunk, hogy a' Történet a' Talál-mányokban nem tsekély részt vészen, a' mint több példákkal lehetne mutogatni; — de az a' Genietől, 's a' vizsgálódó elmétől el nem pörölheti a' ditsőséget. —

Illik azért nekünk is Magyaroknak, hogy a' tökéletesedésnek históriáját, 's az újabb Találmányokat ismerjük. (Bár a Magyarokét szedné öszve valaki!) Ezen héti munkátskának czélja a' többek közt az is, hogy az új találmányokat, vagy felfödözéseket közölje. Ezen alkalmatossággal szolgálok a' következővel, a' Természet leírásából.

A' Halak lélekzétvételökröl

Tudjuk, hogy a' halak le nyelni látszanak a' vizet, mellyből a' lélekzétvételre szükséges levegöt ki húzzák. Duménil Úr födözte fel, hogy az ő szájoknak allján (fenekén) azon a' tsövön kívül, melly gyomrokba viszen, 4, 6, vagy 7. pár lyukak, vagy hasadékok vagynak, mellyek a' Kopótyúgba (szilványba) viszik a' vizet, a' mit le nyelni látszanak. A' levegö, melly ezen vízben foglalkozik, ugyan azt teszi a' Kopótyúgban, a' mit az emlös állatoknál, 's a' madaraknál a' tüdőbe szívatott levegö: az az meg javítja ismét a' vért, mellynek java a' testnek részei által ki szedetett.

Rejtett szó.

Vagyon egy négy betűjü szó, 's teszen olly minden napi dolgot, melly nélkül nem élhetünk; ha pedig a' három utolsó betüt visszafelle teszszük, épen az jön ki belöle (anagramma szerint) a' miért az első szükséges.

Jegyzés: Az 1. Rejtett-szó volt szalma. alma.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(3.)

Új könyv veleje.

Próbatétel a' mai Nevelés két nevezetes hibáiról, szerzette Fay András T. P. V. Sz. B. Pesten Tratner János Tamás betűivel. 1817.

Minekelötte ezen könyvnek belső betségéről, 's Szerzője érdeméről egy két észrevételet közlenék, annak rövid velejét az olvasó közönség elejébe terjeszteni kívánom. „ Minden érző állatnak célja a' boldogság, mellyet az oktalan állat (az ösztönnel ki elégítése, 's a' testi érzésnek gyönyörűsége szerint) a' tsupa Természet munkája, úgy mint a' Kifejtés által; az ember pedig még azon kívül, mint társaságos állat, másoknak eszközlésök (Nevelés) 's tulajdon munkássága által (önnformáltatás) érhet-el. A' kifejtésnek ideje, 's határa addig terjed, míg a' testben a' lélek minden tehetséginek organumi állapotást nyernek, közönségesen az első tized. Ennek bizonyos törvényeket kell követni, mellyek közül egy

az, hogy a' Természet ugrást nem szenvedhet. A' nevelés kezdődik ott, a' hol a' kifejtődés ideje bételjesedett, — és így nem előbb; mert különben a' Természeten erőszak tétetnék. Az önnformálás kezdődik a' Nevelés végzetével. Fő személyt játszik benne az önn munkásság, mellynek mindazáltal mind a' három perioduson, és így az utolsó előtt is együtt kell dolgozni: különben az ember csak Masina. A' nevelés két hibái közül (mellyeket a' Szerző fel veszen) első: az ideje korán való nevelés; mert ez erőszakot teszen a' Természeten, el rontja a' testet, a' masinát; el nyomja az önnmunkásságot, 's fel bontja az egyarányosságot a' tökéletesedés körében. Második szokott hibája a' mái nevelésnek az elérékenyülés. Ez is természet ellen vagyon. Ugyan is fel bont a az egyarányosságot a' lelki tehetségek közt, pedig annál nagyobb kárral, hogy az értelem-től ki rágadván a' Királyi pálczát, 's hatalmát a' képzelő erővel meg osztván, azt kétszeres rabszolgává teszi. Egyebek között oka lehet az elérékenyülésnek a' nevelés, ha ez az érzésekre nézve tselekvő, (positiva), holott mulasztónak (negativa) kellene lennie. 's a' t. —

Jelességei ezen könyvnek a' következők:

1. Józan Philosophia; tapasztalás-béli fontos észre vételek; határozottság és összefüggés a' gondolatokban; világos előadás

hasznos Tanácsok mind a' nevelőknek; mind a' szülőknek.

2. Különös figyelmet érdemel az egész könyvben a' hasonlatosságokkal helyes elés, mellyeket a' Szerző olly szépen tudott okoskodási közé szöni, hogy igen sokat mond sokszor általok. Egy szerentsés példája ez köztünk a' hasonlító elmésségnek, mellyet a' Francziákban annyira kedvelünk.

A' Szerző Ur, Ts Pest Vármegyének Szolga Birája, megmutatta más nemzetbeli régi és újabb nagy Férfiak példája szerint, miként lehessen a' hivatali foglalatosságoktól üres időt hasznosan tölteni, s írásában magát nagy olvasású, nyílt szívű, és az emberiség ügyében nemes részvétellel jobbra törekedő Hazafinak bizonyította.

Ohajtanunk kell azért, hogy ezen könyv ne tsak mennél előbb közönségessé tétessék Hazánkban, a' Gyermek nevelésnek, annak az annyira fontos, 's köztünk nagyon hátravetett emberi kötelességnek épületére, hanem még azt is, hogy többeket is fel tüzeljen mind a' tudósokból, mind az Úri Rendekből, (kiket a' Tudomány, mint már egyszer nemeseket másodszor is megneemesít) hogy Nemzetünk ditsőségét a' böltsesség szeretésben is előmozdítsák, és az önn formálást nemzeti nyelvünkön is lehetővé tegyék.

Szép Mesterségek. Poezis.

A' Musákról sok ízetlen mendemondákat hagyott a' Mythologia: de neveik eléggé mutatják eredetöket. Úgy látszik, hogy az első Poéták, el ragadtatva a' Természet szépségeitől, távúl minden házi gondosságtól, elsőben a' Hegynek, erdőnek, 's kútfőnek Nympháit kiáltozták magokhoz, 's majd ezeket az akkori ízlés szerint (melly az Allegóriákban gyönyörködött) olyan nevekkal nevezék, mellyek az elme műveire vitettek. Elejéntén tsak három Musák voltak ismertesek. Meleté, Mnemé, Aoidé, az az: Elmélkedés a' munka felett; Emlékezet, a' nagy tetteket örökké fentartani; és Ének, mellyel az előadást is érték. A' mint a' mesterség nagyobb lépéseket tön; az ő tulajdonok, 's munkásságok személyesített. Most már nevedett a' Musáknak számok is, neveik pedig vétettek: a' Poézis ingereitől (Erato); mennyei eredetétől (Urania); nyelvének szépségétől (Kalliope); a' gyönyörűségtől mellyet szerez (Euterpe); a' vidámságtól, melly által a' bűt, 's a' gondot főképen vendégségekben el üzi (Thalia); az énekléstől (Melpomene); az éneklés külömbféleségétől (Polyhymnia); a' tánczról, melly a' vidámsággal; 's az énekel öszve vagyon köttetve (Terpsichore); 's a' ditsőségtől, melly koszorúzza (Klió) Idő, vel Társaságokhoz kötötték a' Grátziákat, kik a' Poezist kellemessé teszik, 's a' szerel-

met , mellyet a' Poézis olly gyakran énekel.

Minden Nemzeteknél szorgalmasan öszszeszedik a' Nemzeti Dallokat; mert ezekből az idő culturáját, a' Nemzet characterit könnyű kitapogatni. Nekünk is vannak több Énekeseink. Nevezetesen a' múlt Század közepe táján B. Amade Lászlónak énekei Csálóközben mindenek kezében forgottak. Ezekből most egy példát mutatok elő:

Ah! már egyszer engeszteld meg kő kemény
szívedet,
Ámbár, tsak bár egy punctumban biztadsre-
ményemet,
Tekénts, érted mint kinlódom,
Mint hó naptól el olvadom,
Engedd hozzád le-borúlnom,
Szerelmet koldúlnom. —

Mindent immár, többet ne várj, érted el
követtem,
Én szívemet, Szerelemnek koczkájára tettem,
Meg esküdtem az Egekre,
Tudod, a' nagy Istenekre,
Kész is vagyok mindenekre,
Hódóly már ezekre, —

A' Tengernek szélvész után habjai apadnak;
Az Egeknek fölhök után Csillagi ragyognak.

En szívem is már habozott,
Fény csillagom homályozott;
Juttasd már partjához,
Égő fáklyájához!

Dicsérem azt, minden szélre mint nád nem
hajlottál;

Igéretre, complementre mindjárt nem hó-
dóltál;

De már látván hiveségemet,
Válaszd ki az én szívemet;
Ki kemény, 's állandó,
Mint viasz, hajlandó.

Eztet végre, már én többre nem is kénsze-
ritlek,

Ebből érthedd, szívre vehedd, miért kísér-
getlek;

Nem kívánok szabad lenni,
Sőt, mint Rabod, még kinlódni;
De élni, és nem remélni;
Jobb inkább nem élni. —

Szép történetek, elmesmondások

Pisistrát, minekutána Athénát a'
nép' szabadság szerető lelkének, sőt a' bölts

törvényadó Solon' minden igyekezetének ellenére, hatalma alá hódította volna, nem erőszak által; hanem szelédséggel, 's jó téményekkel igyekezett azt meg tartani. Evvel azt tselekedte, hogy nem tsak Solon meg adta magát az Uralkodónak: hanem még a' Nép előtt is kedvessé lett az iga, melly elsöben szokatlanságáért olly sanyarúnak látszott. Törvényei ki irtották a' henye életet; fel ébresztették a' földmivelést, 's a' szorgalmat. Fel serkenté ő a' vitézi hűséget, midön a' sebesedteknek egész életökre életmet rendele. Mezőn, közönséges helyeken, kértjeiben, mellyek minden előtt nyilván állottak, úgy látszott ő, mint egy Atya gyermekei között, mindenkor készen, hogy a' szerentsétlennek panaszát meg hallja, ezt védje, 's amazt segittse. Ezeken kívül, hogy a' henye, 's tudatlan népet munkában tartsa, szépíté a' Várost Templomokkal, Iskólákkal, kúttal. Homérus munkáit újonnan le iratta, 's a' leg szebb Könyvekből Bibliothecát gyűjtött. Egy leg szebb vonás erköltseiben, az, hogy a' sérelmekért, bár tehetőségében volt is, soha sem állt boszszút. Egyszer meg határozták magokat néhány Baráti, hogy hatalma alól kivonuljanak, mellyért is egy erősségbe vették magokat. Pisistrát ezeknek utánnok ment, s magával vitette rabszolgái által minden bútórát, 's a' fellázzadtaktól kérdetvén, mit akarna? „ Vagy ti beszéljeteek reá engemet, úgy mond ő, hogy veletek itten maradjak, vagy

én bírlak reá benneteket, hogy velem vissza jöjjetek. „ — Másszor, hogy Leánya egy Isteni tiszteletnél megjelent, bele szeretett egy ifú, 's nem sokára el tsábította. Familiájának, melly ezt meg boszszúlni kívánta, Pisistrat azt felelé: „ Ha azokat gyűlöljük, kik minket szeretnek, mit kell tselednünk azokkal, kik gyűlölnek bennünket. „ Ezután minden késedelem nélkül fér,hez adta az ifúhoz leányát. —

Rejtett szó.

Két tagú szó, áll hat hangból. (görög eredetű): a' dolog pedig, mellyet jelent, szállt reánk a' Zsidóktól. Vesd el az első hangot, marad egy diák eredetű szó, melly teszen valamit a' Templom ékességére. Mind az elsőbb, mind az utóbbi szent dolog, 's Isteni tiszteletre tartozik.

Jegyzés: a' második Számbéli rejtett szó: étel, mellynek anagrammája: élet. —

H a s z n o s M ű l a t s á g o k.

(4.)

Magyar nyelvre serkentés.

Révai Miklos nyelvünk fő bajnoka volt. Ő mind az által, a' mit irtt; mind pedig mások buzdítása által háladatos tiszteletünket megérdemlette. Az ő Elegyes Versei annyira elfogytak, hogy Ifjaink előtt már nem is esmeretesek. Ezekből a' VII-dik Alagjának néhány pár verseit ide foglalom:

Ó édes mieink! a' külső nyelveket épen
Meg nem kell vetnünk; szép ha ki többre
méhet.

Meg ne feledkezzünk az alatt tsak drága Ha-
zánkról,

Annak nyelvét is gonddal emelje kiki.
Vagy történeteket, vagy szép intéseket írjunk,
Mellyeket erköltsnek szép tudománya adat.
Vagy földet mérjünk, vagy szint' az egekbe ve-
zessük

Népünket, 's járjunk tsillagos útjaikon.
Vagy törvényt magyarul írván, ártatlan Igaz-
ság

Szent szeretetre vonó fényeit adjuk elő.
Vagy Más új seregét állítsuk rendbe, tanít-
ván

Hogy forog ékesbben fegyvere, lába, keze.

Most haza népünkkel mulatozzunk verseket
öntvén

Millyeket a' jobb íz' megszeretése követ.
Vagy játékháznak alakosvíg népe kiszállván,
A' komorúlt szívnek nyájasan üzze baját.
Rajta ! szegődj többel, valakit tudsz arra
valóntak,

'S adja szövetséggel több Magyar erre ma-
gát.

A' köz Jó szeretés jeles ösztön; szinte tso-
dát üz:

Nints ki ezért vérét ontani kész ne legyen:

Szép Mesterségek.

A' képírásnak még Homérusnál semmi nyoma sínts, a' honnan Plinius azt véli, hogy még az ő idejében annak egészen ismételten kellett lennie. Tulajdonítják annak eredetét egy Sycioni Leánynak, Dibusades Fazekas leányának, ki szeretőjének képét emlékezetül akarván megtartani, azt a' falra gyertya világnál, árnyékáról rajzolta-le. Tökéltelen volt ezen mesterség még az után is sokáig, úgy hogy alája kellett írni a' képek: Ló, vagy: Ökör, külömben reá nem ismérték. Elejéntén nem is színelték, 's azért a' képet egyes Rajzolatnak (Monogrammon) majd tsak egy színnel, nevezetesen veressel, mázolták bé (monochroma) míg nem később még a' fejjret, sárgát, és feketét is hoz-

zá adák. Ezen négy színnél még Apelles maga sem ismért többet.

A Görögöknél a' képirásnak két iskolája volt, úgy mint: a' Helladica, és az Asi-ai. Az elsőbbre tartoztak: a' Jóniai, Sycioni, és Atticai. Közönségesen szólva, a' képiró mesterség soha sem ment annyira, sem nem állított elő annyi műveket, mint a' kép faragás, minthogy amaz tsupán fal ékes-ségre szolgált: ez pedig Templomokban az Istenekre is fordított.

A' nevezetesebb képirók voltak:

1. Az A th é n a i Apollodórus, ki-
nek tulajdonítja Plinius az etszt feltalálását.

2. Zeuxis, Apollodorus Tanítványa.
Ennek művei igen sokra betsültettek, úgy
hogy minekutána meg gazdagodott volna ál-
talok, azokat ajándékozta, mintha eléggé
meg nem lehetett volna fizetni. Festett a'
többek között egy bajnokot, ki annyira tet-
szett magának is, hogy annak a' következő
verset írta alája. „V á j k á l n i k ö n n y e b b,
m i n t k ö v e t n i e' m ű v e t. Festett egy
gyermeket is, ki szőlőt tartott, mellyre a'
madarak reá röpültek. „ A' szőlőt jobban
festettem, mondá, mint a' gyermeket: me rt,
ha ezt is eltaláltam volna, a' madárnak félni
kellene tőle.

3. Protogenes, Ródusból. Híres
műve volt Ródus városa Fundalójának Ja-
lysusnak képe. Dolgozott rajta hét esz-
tendeig, 's az alatt nagyon takarékosan élt,

ne hogy képzelődő tehetségét a' gazdag életmóddal megzavarná. Apelles maga tsodálkozva nézte ezen művet. Volt pedig ezen Táblán egy lehegő kutya is, mellynek száját ő tajtékozva akará festeni, de hogy azt nem tudta tsinálni, haragjában szájához vágta a' Spongyiát, olyan szerentsésen, hogy a' tajtékot maga is épen úgy óhajtotta festeni.

(A' többiekről másszor.)

G a z d a s á g.

A' Kendert jó móddal készíteni.

A' Kendert közönségesen, hogy annak haszon vehető héjja le hámolják, tóba vagy folyó vízbe szokták áztatni. Ez által nem tsak meg változtatja tulajdonságát; hanem nagy veszteséget is vall az egész plánta, mellyhez hozzá járúl az is, hogy a' kenderből ki bontazott rothadt gőz miatt, az olyan kenderes tavak, 's vizek tsak nem halálos betegségeket okoznak öszszel a' közel lakóknak. Ezen kárnak, 's veszedelemnek el távoztatására Francia Országnak több tájékein egy más nagyon, könnyű módot követnek, (mellyet Nicolás Úr tanátsolt.) úgy mint tsupa harmaton nedvesítik a' kenderet elszélesztve. Ennek azon kívül, hogy folyó, vagy álló vizektől távúl is megtörténhető, az a' haszna vagyon, hogy a' kender sem maga tulajdonságát meg nem változtat-

ja, sem bűdös gözt nem botsát, 's hasonló leszen a' lenhez.

Hogy a' Kender puha legyen mint a' len, ne tsínáljon annyi tsöpüt, könnyen lehessen kidolgozni, 's el veszítse bűdös illatját (mellyek mind meg történnek, ha az a' vízben fel olvadt gummi-gyantás részekről meg tisztítatik) ezt a' következő módon lehetne meg nyernünk. A' már kigerebelt kendert, fel teszem 100 fontnyit, markokba kötözve, hogy szálai öszve ne zavarodjanak, egy edénybe (dézsába, vagy lugzó kádba) tesszük, 's meg forgatunk rajta 50 pint tiszta kút vizet. Ezután vetünk a' vízhez 2, font hamuzsirt, (potassát) 's majd ha ez a' vízben fel olvadt ismét 4. font közönséges olajat. Az e' szerint készült szappanos vizet fel melegítjük 20 grádusnyira. Két nap múlva le merítjük és majd, ha ismét fel melegítettük azt már most 35 grádusnyira, fel öntjük újonnan a' kenderre, 's ezt benne meg forgatjuk. Harmad napján ezen pároltatásnak ki vesszük a' kendert, ki dörzsöljük kéz között, meg mosogatjuk, 's ki szárasztjuk. Bir a' fellebb mondatott minden jó tulajdonságokkal.

Fagyú gyertya.

Hogy a' Gyertya háznál készítették, úgy látszik nem tsak annyiban szükséges, a' mennyiben a' mártás, vagy öntés ára megki-

méltetik; hanem főképen azért is, hogy így annak jósága felől bizonyosabbak lehetünk. Ezen célnak elérésére a' következőkre szükség figyelmeznii:

1. Jó faggyút vegyünk, vagy ha az nem jó volna, javítsuk meg. Jó a' faggyú, ha az fris, tiszta, és így nem avas (vén) nem szagos; nem véres, nem cres, sem más kövérséggel nem kevert, hanem tsupa vesekövérség. Téli faggyú a' nyárinál, vén marha faggyú ifiúnál, kemény eledellel élt marháé azénál, melly ser vagy pálinka moslékál, vagy zöld füvel élt, keményebb, és így jobb is. Marha faggyú nem foly, 's tovább tart, mint az ürüé; de az utóbbi kevésbé gözöl, mint az elsőbb. — Ezekből következik, hogy jobb volna a' marhát is ott-honn vágatni, hogy annak mind idejét mind életemódját tudhatnók. 2) Minthogy ez nem mindenkor lehet, szükség hogy a' házi Gazd' asszony azt a' mit vett meg tudja javítani. Ez pedig meg történik, el hallgatván a' több féle módokat, mellyek szerint némelyek meszes vizet, mások salétromot, 's szalmiákat adnak a' fagyúhoz, leg jobban, 's leg könnyebben az által, ha, minekutána a' faggyú minden idegen részekről kitisztítatva, 's el daraboltatva egy két marok hozzá vetett konyhasóval vízben ki főtt, által szüretett, tajtékja le hányatott. 25. font marha fagyúhoz 3 font juhfaggyú, 's 1/2 font viasz adatik: az ilyen faggyúban a' gyertyának minden jó tulajdoni meg vagynak. —

3. A' mi a' belet illeti, — a' pamut bél világosabban; a' lenbél pedig tartósabban ég. Lehet azért egyesíteni mind a' kettőt, úgy mindazáltal hogya' fonál, ha nemnagyon vékony is, egyenlő, tsombókatlan, 's tiszta legyen, szappannal ki főtt, 's napon száradt. Legjobb a' belet faggyú, viasz, és faolaj keveréssel bé vonni, mellynél a' viasz tartósságot, az olaj tisztább lángot okoz. 4) Hogy még fényesebb világgal égjen a' gyertya, némellyek égett borba, leg alább erős gabona pálinkába mártják a' belet, minckelötte azt bé vonnák. Ha attól félne valaki, hogy a' faggyú az égésben bűdösen gőzölne, bé márthatja a' belet boreczetbe, vagy jó illatú olajba. 5. Sokaig tartó a' gyertya, ha a' fagyúba kevés olvasztott czetvelő (sperma cети) tétetik. Ekkor ugyan kevéssé homályosabban, de két annyi ideig ég mint a' tsupa faggyú.

Éjeli világítót fa béllal is szoktak tsinálni, melly így készül: veszen az ember egy tölgyfa szilányt, mellyet szépen egyenlően gyertya bél vastagságra meg kell vakarni. Ezt nagyon véknyan pamuttal bé vonja, 's faggyúba mártja. Ebből egy hüvelyknyi egy óráig tart, 's szinte olly hosszúra lehet tsinálni, mint az éjtszaka hamvá tsupa porrá ég, 's nem kell tisztogatni. —

Elegyes Dolgok.

Thales, ama' hires Tudós, ki egy volt a' hét Görög Böltsék közül, született Jóni-

ában, név szerint Miletumban. Utazása után szentelte magát egészen a' Természet vizsgálására, különösen a' Tsillagvizsgálásra, 's a' Földmérésre. Elbámultak az ő böltéseségén a' Görögök, mikor nekik egy nap fogyzatkozást előre meg mondott. Elmés mondásai; között nevezetesebbek a' következők.: „ Mi a' leg szebb? A' világ, mért Isten műve. Mi a' leg nagyobb? A' hely, mért abban vagy on minden. Mi a' leg erősb? A' szükség, mért meg gyöz mindent. Mi a' leg nehéz? az Önnisméret. Mi a' leg könnyebb? A' Tanátsadás. Mitsoda külömbség vagy on az élet, 's halál között? Egyenlő mind a' kettő. Hát miért nem halsz meg? Épen azért, mért mind egy, akár élni akár halni. Hogy lehet feddhetetlenül élnünk? Ha el kerüljük, a' miért másokat feddni szoktunk. 's a' t. Mi szükség a' boldogságra? Egészes Test, világosodott értelem, elegendő jószág. 's a' t.

Rejtett szó.

Vagy on egy négy hangú, de tsak egy tagú szó, a' mit jelent, emberen gyakran komorságnak, többnyire vénkornak jele; vesd el első betűjét, 's tedd helyette a' mi az ABC-ben utána következik, tenni fog valamit, a' mivel az ellenséget el zárjuk; ha még ennek első betűjét is el veted, 's a' következőt veszed helyette, Farsangi mulatság.

Jegyzés. A' 3-dik Rejtett szó volt Zsóltár, Óltár.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(5.)

Magyar Régiségek.

CXXXVI. Zsoltár.

Babylonak (más helyen Babyllonnak) folyo
vy3een yleenk vala, es syronk vala, my-
koron meg emlekezneenk the rolad
Syon

Unegy kezepette az fy3esbe felfyge3teek my
wygasag tewenketh —

Merth kyk mynketh fogwan vyttek vala oth
mynketh ynek 3orool kerdnek vala —

Ecs azok kyk el vyttek vala, syonbely ynek-
bowl ynekelyetek nekenk edews yne-
keth —

Mykeppen ynekelhetyek yrnak yneketyde-
gen felden

Ha elfeledendlek tegedh Jerwsalem ell felede-
esnek adassek en yogom.

En nyelwem ragadyon en yneymhoz, ha meg
nem emlekezendem the roladh.

Ees ha elewe nem vetendlek theged Jerwsa-
lem én vygasagomnak eleyn

Emlekezyl meg vram edomnak fyayrol ferw-
samnek napyan

Kyk mondyak ennekem semye legyetek semye
legyetek myndh fenekyk w benne.

Babylonnak nawalyas leanya bодоог ky megte-
lyeseyty teneked the fizetesedeth, me-
lyet fizettel nekenk

Bодоог ky karthya w gyermekeyth es eyty
wketh kyre.

Észrevételek némelly Versekre.

V. 2.) A' tselekvő igét kétféle (úgy mint határozott, 's határozatlan) formában mondhatjuk, 's szükség, hogy mind a' két formában egyezzünk magunkkal. Fel-fügesztünk, fel-fügesztendünk, fel-fügesztenénk, fel-fügeszténk egy hegedüt (akár mi hegedüt határozatlanúl) mindenik nk betűkkel végződik. Ellemben: fel-fügesztjük, fel-fügesztendjük magános k-val mondatik, 's kizárja az n betüt; miért ne tehát: fel-fügesztenők, és fel-fügesztők a' hegedüt (határozott értelemben) ugyan tsak n betü nélkül? Ezt okoskodja ki az Analogia, ezt bizonyítja kezünk alatt a' régiség, 's ezt igazolja tulajdon ellenére is sok helyeken, (Száthmárban, 's Erdélyben,) a' gyakran tévelygő mai szokás.

:) A' vígaság szó nagyon helyesen íratik egy s-sel. épen úgy mint szüzeség, Böltseség mert ezekben a' törzsök nem vígas szüzes, böltses: hanem víg, szüz, bölts, mellyek után az e' betü tsak könnyebb hangzat kedvéért tolatott bé a' ség végzetetske elejébe. Széles, magas két s-sel íratik, ha a' ség ság utána-tétetik: szélesség, magas-

ság, mivel az s betű már a törzsök szóban is jelen nagyon. —

V. 5.) Énekelhetjek, énekelhessek helyett mutatja a parantsoló módj formálóját (nálunk a foglaló mód jelen valója semmit sem különböz formájára nézve a parantsolótól) mellyet Révai a héj nógató szovatska j-betűjének tartott. p. o. ír-j. e' helyett: írni héj! Ez annyival hihetőbb, hogy sok példákban a mi kéziratunkban nem j, hanem h formálja a parantsolót. p. o. idvezeh engemet Isten! LXVIII. zsóltár első szovai. — Azomban ki tudja, ha valyon az utóbbi forma nem inkább óhajtó (optativus) volt e' valaha, a' mint azt a kemény hangú igékben (p. o. ne fordohad el the 3ynedet the 3olgaadtwl. a' LXVIII zsóltárnak 21. V.) még inkább gyaníthatni. — De mind a' j-vel, mind a' h-val való hajtogatás azt bizonyítja, hogy ezen Bibliai fordítás sokkal rigiebb a' leiratása idejénél: sőt a' XV-ik Századnál is. —

V. 6.) Ha el feledendlek téged el feledésnek adassék én jog-(b)-om. Ezen versben a' feledék ígc, mellyet ma némelyek felejteknék mondanak, kettős példában igazodik.

V. 7.) ynecymhoz inyeimhez helyett, tanúsággal teljes formáltatás; ugyan is

a.) Mutatja ez nyelvünknek régi Dialectusát, melly a' jelentő végzetet nem tsak minden változás, hanem kemény hangú,

lágú hangú szóhoz, minden külömbség nélkül ragasztá.

b.) Kivánnunk kell, hogy sok apró szóragasztékainknak eredeti formájok hasonló fényre önjön. Így lehetne meg határozni a' rokon értelműekből azoknak jelentésöket, s meg mutatni azt, hogy nyelvünknek tsak egy formáló betűskéje sem veszteglő. Ki nem látná e' szerint, hogy, ha hoz legyen törzsök, melly a' lágú hangúak mellett tsupán az ékes hangzat szerető Dialectus kedvéért tseréli e-re o betűjét (Kézhez) a' hozok, hozsz, hoz íge (Verbum) nem tsak rokon; hanem valóban ugyan azon szó legyen.

c.) Innen lehet megfejteni ezen fontos kérdést is: mellyik legyen helyesebb írás s beszéd mód: hozám é, vagy hozzám? (ad me) Ugyan is, hogy a' hozám jobb volna (mint töllem, velem; nem töllem, véllem) bizonyítja az analogia, mert hogy z betűn végződöt vegyek fel, nem mondjuk, kezsem, tűzzem: hanem kezem, tűzem. Vagyon reá példa is kéziratunkban, „Teryenek en hozam teged feleek. (CXXII zsóltár 15. verséb.) Mindazáltal talán a' kettős z betű sem hibás: mellyet a' hozám-nak utolsó hosszú magánhangzójából bizonyíthatni. Tudniillik a' hosszú magánhangzó formáltatásban mindég két rövidből származik. p. o. adám ebből vagyon ada én, adaem, adám és így a' hozzám is ebből lehet, hoz ő, mellyből elsőben hoz a, vagy hozia, majd az utóbbiból hozza harmadik személy (ad illum) ebből pedig hozza-

én, hozza-em, majd végre hozzám származhatott. Hogy a' hozzám, hozzád valóban a' harmadik személyből formáltatott, mutatja kéziratunk több helyeken, a' hozjam hozjad formákkal; mert néha a' j harmadik személy formálója p. o. karom, karod karja, 's ebből karjaim, karjaid, karjai. —

Görög Képirok.

(folytatás).

4) Parrhasius, Ephesusból, nevezetes arról, hogy az arányos mérsékletet (Symmetria) ő hozta bé a' képírásba. Több művei között legemlékezetesebbek két Bajnokok, kik közül egyik a' pálya-futásban iz-zadni; a' másik pedig, hogy fegyvereit le raká, lehegni látszott.

5.) Thymanthes, festett egy Cyclopsot kis formában, 's hogy annak nagyságát kijelentse, Satyrokot festett melléje, kik annak újait aludtában hosszú fűszállal (thyrsus) méregették. Egy más Táblán az Iphigenia áldoztatását adá elő, mellyen Chalcást, Ajaxot, Menelaust külömbféle bánatos képekkel ábrázolá. Ki fogyván tehát a' szomorúság ideájából, az Atyának Agamemnonnak arczját bé fátyolozta.

6.) Apelles, a Syóioni Iskolából, minden nap vont ha tsak egy lineát; is a' honnan a' példa beszéd:

Nulla dies abeat, quin linea ducta supersit

Meg hallgatta más tanácsát is, midőn művét ki tenné a' köz ítéletre; ő mondta a' Vargának, mikor az a' reá nem tartozókban is gántsoskodott: Ne sutor ultra crepidam. Nagy Sándor gyakran meg látogatta műhelyét, 's ha olykor ügyetlen kérdéseket tett, őtet Apelles meg intette, „ Ne beszélne olyanokat, mert ki nevetik a' festéktörő gyermekek. ” Egy műve, mellyen Vénust akará elő adni, félben maradt, 's nem találtatott senki, a' ki reá merte volna tennivégző kezét. —

Avval Nemzetünk nem ok nélkül dítsehdhetik, hogy fő Nemből lévő Hazánkfiai között miudenkör voltak, kik a' tudományokat kedvelték 's terjesztették, és a' Nemzeti Muzsákat különösen gyámolgatták. Illyek p. o. Draskovics, Zrinyi, Barkóczy, Orczy 's a' t. Többekről, 's kiváltképen az élökről bővebben szóllani, a' hely nem engedi. De tsak azon tekintetből is méltónak tartom B. Amade László Énekéinek közlését, hogy új bizonyosága legyen a' Magyar Fő Rendnek a' Nemzeti nyelvhez való vonzódásának. Ime tehát ismét egy Ének:

Átkozlak te Szerelem!
Te Isten istentelen!
Jutalmad tsak gyötrelem,
Gyűlölség nem szerelem.
Mindenképpen megpróbáltam,
Értted halálra is váltam,
Mi haszna? Nints haszna;
Nem más: szív veszedelem

Méltó volnál elégnél,
Magad is porrá lennél.
Tudom úgy nem égetnél
Ha magad is szenvednél.
Jaj már nekem! gyilkos nyila
Erzem mit tesz tűz fáklája.
En szegény! En szegény:
Nem is lehet nagyobb kín.

Áldott, aki nem szeret,
Ellened erőt vehet.
De az vallyon ki lehet?
Szégyent rajtad ki tehet?
Istenekből embert tettél,
Hány szívet gyöztél megöltél!
Amitó! Hódító!
Szíveket gyújtó, kínzó.

Dido eztet szenvedte;
Tróját ez porrá tette;
Párist úgy elvesztette;
Samsont is megejtette.
Trónust emelsz hív szivekből,
Személyed azon büszkén ül,
Rosz gyermek! Rosz gyermek!
Átkozott, ki illyent szül!

Engedelmes szolgája
Mégis vagyok prédája;
Mert hatalmas igája,
Szivemben ég fáklája.
Talán enyhit sebeimben
Harmatot hint tüzeimben
Imádlak, Átkozlak,
Keseredett (desperatus) szivemben.

Salátát természeteni szobában egész télen által.

Veszen az ember mindeu tizennegyedik napon egy elég nagy porcellán tányért (leveses tányér leg jobb, ha nints nagy széle); erre kell tenni egy avult, vagy új flanell darabot, mellyet az ember a' tányér kereksege szerint környül metél. A' flanellt tisztavízzel meg nedvesíteni, alatta pedig a' tányérfenéken néhány faágatskát kevésse salétromos, vagy tsak sósvízzel meglotsolni szükség. Ekkor bé kell vetni az egész flanellt sűrűen, 's a' mennyire lehet egyenlően apró kerti saláta (Gartenkresse) maggal. Fűtött szobában leg jobb helyen fog állani az ablakban, hol a' nap is érheti.

A' víz minden nap le öntetik; 's mind annyiszor vigyázva, 's tsak kitsint felemelve a' flanellt, fris víz töltetik a' tányérba, melly tsak az ágakig érjen. Gyönyörűség nézni, a' mindennapi változást, a' fel menő tsirát, 's lemenő szívó gyökereiskét. Tizen négy nap alatt a' saláta fel nevedett. Nem tsak óltsó, hanem Vértisztító erejére nézve télben is nagyon egészséges Termék. Másféle maggal nem igen szokott elsülni a' próbatétel.

Rejtett szó.

Bünn kezded nevedet 's azzal fordítva rekeszted;

Bút pedig én teneked nem szerzek, sőt rokonimmal

A' mikor el maradunk, éhség környékezi házad.

Jegyzés: 4-ik Rejtett szó Ráncz, sáncz, táncz.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(6.)

A Magyar nyelv hajthatósága

a' Görög részesülő Igék (Participia) szerint.

Fordítás Xenophonból, Socrates emlékeztetes dolgairól IV. Könyv. 11 Rész. Magát ismérni.

Világos dolog, hogy önnisméretök által felette sok jót nyernek, magok meg-tsalatkozása által pedig a' leg több rosszat szenvedik az emberek. Ugyan is az önnmagokat ismérők mind a' nekik hasznosakat tudják, mind miket tehessenek 's miket nem, megkülönböztetik, és a' miket tudnak, azokat műveltökkal meg is nyerik, a' mellyekre szükségök vagyon, 's jól is tselekednek; el-mellőztökkal pedig azokat, mellyeket nem tudnak, feddetlenek lesznek, és el-kerülik a' rossz tselekedetet, mind ezért másembereket is meg-ítélhetvén, másoknak hasznokért is megnyerik a' jókat, 's őrizkednek a' rosszaktól. El-lemben a' magokat nem ismérők, erejökben pedig meg-tsalatkoztak mind más emberekhez mind más emberi munkákhoz egyaránt hozzá-jok tsatolják magokat, 's nem tudják, sem mikro vagyon szükségök, sem mit tselekednek, sem

miket használnak, hanem mind ezekben tévelygvén, a' jókat meg nem nyerik soha 's a' rosszszak körül repesnek. A' magok tselekedetének tudói előmentők által azokban, mellyeket művelnek, ditsőségesek, és tiszteletesek lesznek, és mind a' hozzájok hasonlók örömetst élnek velek, mind az önmunkáikban nem boldogultak kívánnak velök tanátskozni, tőlök függeni és benne helyheztetik reménységöket, 's mind ezekért mindenek felett szeretik őket. — Azok pedig, kik nem tudják, miket tselekednek, rossz választások, 's rosszszúl kezdetté munkájok nem sülte miatt nem tsak ezekben károsodnak, 's lakolnak: hanem rossz hírben is állanak mind ezekért, és nevetségesekké lesznek, ki gúnyoltatva, 's betsület nélkül élnek.

Kép faragás.

A' Képfaragás mestersége elég korán vette eredetét, jóval előbb a' mint képirás. Tökéletlen volt mindazáltal ez is, mint minden Talalmány, 's Tudomány kezdetében. Egy ködarab, vagy egy fa-tuskó egy reá tetetett bárdolatlan fejjel (mellyet Hermesnek, Mercuriusnak neveztek) elejntén már elégé tsodálatos mesterműnek tartatott. Majd pedig, midön a' képek nem tsak Templomoknak, köz épületeknek ékességökre, hanem még a' Polgári, 's Vitézi érdemnek megajutalmaztatására is fordittatnának, elérte ezen

mesterség leg felső fokát a' tökélekedésnek néhány Századok alatt, a' Görögök között. Leg-nevezetesebb művészeik a' Görögöknek ezen mesterségben voltak a' következők:

1.) *Prometheus*, Deucalion Atyja, kinek agyag emberét Minerva lelkesítette fel a' mesék szerint. vagy a' mint mások beszélik tulajdon maga azon tüzzel, mellyet a' naphól lopott. *Vulcanus* maga ezen mesterséget üzte, a' mint több emlékezetes műveiből láthatni. *Daedalus* már valamenynyire előbb hágott benne, a' honnan azt mondják róla, hogy képeibe lelket, 's mozgást öntött. Mind ezek még a' mesés életkorra esnek, mellyért rólok keveset tudhatni.

2.) *Phidias*, Athenának leg szebb virágában, Pericles életében, nagy tökéletességre ment. Minervája, 's Jupitere isteni méltóságot mutattak. Dolgozott pedig különbözőféle materiából, u. m. márványból, aranyból, elefánt tsontból. Maga, Pericles irigyeitől vádoltatván, hogy a' Minerva képére adatott aranyból el csipett volna, törvénybe idéztetett, 's kárhoztatott.

3.) *Polycletus*, virágzott Phidiás idejében; a' tagoszveilletésnek, 's a' különbözőféle állásnak ditsősége neki tulajdonittatik. Leg szebb műve volt egy dárdás ifiú, ki Cannonnak is neveztetett azért, hogy a' mesterségnek minden reguláit magában foglalá; 's egy Amazónnak álló képe Diana Ephesusi Tem-

plomában, melly a' Phidiásénak is elejébe tétetett.

4.) Myron, Polycletus idejében a' tag öszveilletésben 's egyeztetésben elég szorgalmas; de a' Characteristicában nem igen derék, Plinius szerint, Leg emlékezetesebb művei között egy Rézbornyú, mellyre a' Görög Anthologiában sok szép Epigrammákat olvashatni. Az Evenusé nyelvünkön így esik:
Vagy rézzel vagyon a' bornyú bévonva kívülről,

Vagy pedig a' rézben rejtezik élet erő.

5.) Praxiteles, egy a' legtökéletesebb művészek között. A' Cnidusi Venus feje márványból, mellyért hosszú utakat tenni nek Cnidusba, sőt Nicomedes nagy summa adót is kész volna a' Szigetért le tenni, a' Cousi Venus, Cupido, 's Apollo mind nevezetes művei Praxitelesnek.

6.) Lysippus. Nagy Sándor idejében, ki amazt annyira becsülte, hogy csupán neki hagyná képét ki faragni, valamint Apellesnek le-festeni. Egy példát a' Sándor képéből Neró arannyal vonatott bé, de majd kevéssel azután le vétette róla az aranyat, mivel a' művész mesterségét el takarná.

Föld-írás.

Ismérni a' földet, mellyen lakunk, annyival inkább annak lakosait, kik formájokra, életmódjokra, 's erkölcseikre nézve annyira

külömböznek, nem tsak gyönyörűség; hanem hasznos is mind ismételünk, mind tökéletesedésünk épületére. Ezen tekintetből reménylem, hogy épen nem kedvetlen munkát teendek, ha néha néha hasonló velejű tárgyakkal is szolgálok Olvasóimnak. Egy nem utolsó matéria lehet ez is a' Hasznos Múltak közül. Ezen alkalmatossággal elég leszen Ásiának tartományait végig tekinteni, hogy mászszor majd népeiről is szólhassunk.

„ Ha Magyar földünkről Asiába akarna valaki utazni: kellene tartania Bulgárián, 's Románián keresztül napkelet fele Konstantzinápolyb. Ezen Várasnál hajóra ülne a' szoros tengeren, 's érne kis Ásiának leg első Tartományát, Anatolit, majd Karamaniát, 's Arméniát. Armeniához felszik északra a' Kaukasus a' Czirkaszsi, 's más népekkel együtt; nap keletre Siria, Haleb, 's Damaszkus nagy városokkal; majd következnek a' Török Tartományok Euphrates és Tigris vizek között. Ezekkel határos délre Arábia, evvel nyugatra Egyiptom, melly hajdan Ásiához számláltatott. Tovább túl az Euphratesen, és Tigrisen vagyon Persia, fő Várasával Ispahánnal. A' Caspiumi Tengernek keleti partján laknak a' Törökök; az egész Éjszaki rész pedig nevezetik Sibériának, melly Ásiának egy negyed részét teszi. Középen vagyon még egy temérdek nagy Tartomány, mellyet ma a' Chinai Mongolok és Tatárok laknak. Délre ettől következik Thibet, Bután, és Tangut, mind nagy hegyekkel teljes

vidékek, mellyekből ered a' Ganges, a' föld ezen részének leg nagyobb folyója. Napkeleti Indiákon értjük a' Ganges melléki, és Gangesen túli fél szigeteket. Ezek közül az elsőben még a' mult században fennállott a' Nagy Mogol Ország, mellyet ez előtt Indiának ma pedig Hindostánnak neveznek az Indus vizétől; melly által ez Persiától el választatik. Keleti oldalán ezen fél szigetnek bírják az Angolok Bengalát, nyugati partján pedig a' Gangesnek Carnatikát, és Mysorát. Túl a' Gangesen a' mondatott félszigeten vagynak Asham, Arrakan, Ava és Pegu, mellyek ma Birman név alatt egy országot tesznek s hozzá tartozik Malacca, Siam, Camboia, Cochinchina, Laos, és Tonkin, mind félsziget, mellyekből ma néhányak Chinának adóznak. Nagyobb részint keletre fekszik a' roppant Chinai Tsászárság, valamint Korea félsziget, és a' Japáni Császárság melly tsupa szigetekből áll. Leg nevezetesebb szigeti közé tartoznak Keleti Indiának Ceilon, Sumatra, Java, Borneo, és Celebes. Meszszebb délre és keletre vagynak a' Nagy Szigetek: Új Hollándia, Új Guinea, Új Seclandia, mellyeket ma Déli India név alatt a' Föld ötödik részének és mivel általában tsupa szigetekből állanak, Polynesiának (Sok Szigetnek) is nevezünk.

Statistikai Jegyzékek.

1.) Bétsben a' Városi Protocollum szerint a' mult 1816-ik esztendőben mind a' külső városokban öszveséggel meghaltak: 12306 személyek. Tehát 786-tal többen, mint a' múlt 1815-ikben. — Hónaponként véve: Januariusban: 1003; Februariusban: 1044; Martiushan: 1282; Aprilisben: 1340; Majusban: 1126; Juniusban: 982; Juliusban: 1004; Augustusban: 967; Septemberben: 824; Octoberben: 908; Novemberben: 850; Decemberben: 976. — Ezek között voltak férfi nembeliek öregek: 3172; aszszonyi nembeliek: 2732; férfi gyermekek 10 esztendőn alól valók: 3340; leány gyermekek, 3062. — Időre nézve 90—100 esztendősök voltak 47; 100 esztendősök 2; a' legöregebb volt: 102 esztendős. —

2.) Az egész városban vagyon 27 plébánia. Ezekben öszveséggel születtek: 11546 gyermekek, és pedig férfiak: 5856; leányak: 5690. Ezek mind megkereszteltettek, 's 456 holtan jött a' világra. — Az előbbi esztendőhez képest 1816-ikban 780 gyermekkel kevesebb született.

3.) Öszveadatás 1816-ikban volt: 2881, melly száma az 1815-ikét 444 párral fellüladja. —

Nem kevés figyelmetességet érdemel Béts városának tartása, melly maga többet

emészt, mint Magyar Országának nagy része.
Ugyan is 1815-ik esztendő 1-ő Novemберé-
től 1816 October végéig a) város kitartására
fordított: a' Vágó ökör 87693.; Tehén:
3477; nagy Borjú: 253; Szopós Borju:
96636; Juh: 52295; Bárányok: 85418; Disz-
nók nagyok: 38783; közép szerük: 24564;
Südök: 19585; Malacok: 8362; Tojás:
20,702.572.

b) Hal: 9682 mázsa; Hus: 1812; Fagy-
gyú: 5893. mázsa; Irósvaj: 17771 mázsa;
Sajt: 6911. mázsa.

c) Austriai bor: 313000 akó; Magyar
bor: 39016 akó; külföldi bor: 667 akó; Ser:
596563 akó.

d) Fehér liszt: 458026 mázsa; Feketés
liszt: 340.390 mázsa; Dara: 8461 mázsa 95
font; Czipo kenyér: 22677 mázsa, 88 font.

e) Hüvelyes főzelék: 91414 mérő; Bu-
za és Rozs: 601.451. mérő; Árpa 136658
mérő; Zab: 958.875 mérő. —

Széna 20943 szekér; Zsup kéve:
1,469.341. — Fa tüzre való: 272590-öl; Kőszén:
68407 mázsa.

Rejtett szó.

Egyik ereszt be a' házba,
Másik tartja testünket.
Együtt Vas: végső tsont vázba';
Az bátorít bennünket,
Ez kerüli szemünket.

Jegyzés: az 5-ik Rejtett szó: Bú-za.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(7.)

Egy Èrdemes Hazafi olly szíves indúlattal vala igyekezetünkhez, hogy annak gyarapítására a' következö Èneket küldené olly megjegyzéssel, hogy az 1657-ik esztendei munka. Mivel több effélék heverhetnek másóknál is, hazafiúi bizodalommal kérjük Èrdemes Olvasóinkat, hogy Nemzetünk diszére az illyeket velem közölni ne terheltesse nek.

Az idő szárnyon jár,
Soha semmit nem vár,
Ès foly, mint erös folyás.
Viszsa soha sem tér.
Mindent a' földre vér
Mindeneken hatalmas:
Ö Gazdagot szegényt
Öszveront egyszerént
Nints neki ellent-állás.

'Tsakegy van időtöl
'S az ö erejétöl
A' ki békével marad;
Nem fél kaszájától
Nem sebes szárnyától
Üdö rajta elolvad:

A' tündöklő hír név,
Melly ditsösségre rév,
Az mindenkor megmarad.

Magyar Régiségek.

Sóltár LXVIII. v. 12. Mert the hazadnak kedvessege meg eewn engemet es teneked panazlooknak bozwsagy esenek en reyam. —

V. 16. En kedeeq en ymadsagomat the hozyad kwldem vram the yo akaratodnak ydeyn en Istenem —

V. 19. El ne bwrohon engemet vy3nek haba sem el ne nyelyen engemet meelseeg sem ne 3oroha beel en reyam kwt w 3ayat.

Észre vételek.

A' régiséget tiszteljük még ott is, hol azt tévelyegni látjuk; de követni nem tartozunk, különben előmenetelünknek örök akadályt vetnénk. Valamint minden tekintetben, úgy a' nyelvről is igaz fő állítás ez: A' mai szokás a' régivel gyakran meg egyez, még sem jó egyik sem; sokszor ellenkezik, 's tsupán helyes. Szükség azért hogy az ilyen esetekben felsőbb Birót keressünk, melyet bizonyal nem egyébűtt, mint az okosságban találhatunk. A' fel hozatott versek a' következő okoskodásra vezetnek.

1.) Meg eewn (a' 12. Versb.) olvassad: meg-ön; úgy látszik, mintha követné a' lön, tön, vön (leve, teve, veve helyett) alig mult időknek törvényöket. Ebből azt húzhatná ki valaki, hogy tehát a' jelenvaló időben is hasonlónak kell lenni mind azon igéknek; leszek, teszék, veszek, és így ezek szerint: eszek. itt a' mai rosszabb szokás meg egyezne a' régi szokással; mert valóban sokan mondják ma is: kenyeret eszek (mintha így kellene lenni neki határozatlanúl) és így ha tsak a' szokásra hallgatunk, jól lenne talám a' következet. De ez nem elég! tovább kell vizsgálódnunk. A' régi-szokás tántorgott; kereste a' szovakat mindég, melyeket egy más formájára vohasson, s gyakran ugyan azon szónak több formát talált: a' mai szokás pedig, ha hibáz, azért hibáz, mert nem tudja, mellyik forma állapotott meg.

2.) V. 16. keddeeg: pedig helyett igen sok kéziratoliban található, azért meg sem következik, hogy bé vegyük.

3.) V. 19. Víznek haba (közönségesen habja). Ez az egy példa legalább meg-jobbít-hatná azon gyakor hibát, melyet némelly verselőink a' Cadentiák kedvökért ejtenek, hogy sassa, láthassa; szerelmesse, ölelhesse egyenlőbb hangú legyen: mintha mondaná sasja, szerelmes, e (mert a' második 's tsak a' j betüből származhatnék) Egyéb aránt pedig még egyebütt is figyelmetesekké teheti az írókat; mert miért ne mondhatnók: napá

napja helyett? főképen ha mondjuk ünnepe üdnapja helyett. —

4.) Ugyan a' 10-ik Versben: b w r o h o n, s o r o h a. Tudva vagyon Nyelvünk' visgálói előtt, hogy a' j, h, és v betűk sokszor feltseréltetnek. Nem vakmerő állítás tehát, ha a' j helyett tsere betűnek mondjuk a' h betűt. Ezen szerént kellett vala mondani: bu-rojon, és szoroja. Hogy ezen forma a' Nyelvben fen volt, világos bizonyosága a' Csalokö-zieknek, 's más némelly tájaknak mostani szokások, hol széltében mondják: borija, szorija. — Tsak az lehetne még a' kérdés; hogyan változott bu r o h o n, és s z o r o h a az o betű i-vé? Talán nem vétenénk, ha erre azt mondanók: az o-vala' köz nép hang-ján szóllott a' Fordító, aki az együgyü A-pácza Szűzeknek készítette a' 'Soltárokat a' szent Solyosmára.

5.) Megjegyzést érdemel még ugyan a' 10 versben a' b e e l szó a' mostani bé vagy be szó helyett; úgy nem külömben a' k w t-kut szó a' v e r e m helyett, mellyel élnek az újabb fordítások.

Chinai Szokások.

China, vagy Sina tsak nem egész keleti részét teszi Asiának. Bár melly nagy legyen a' Chinaiaknak ismémentök némelly mesterségekben, 's tudományokban, tsak lassú annak mindenkor előmenetele, ³ mellynek oka

főképen nyelvökben vagyon. Áll tudni illik ez tsupa egy tagú szovalból, mellyeknek végtelen sokféle jelentésük lehetnek. Betűik nintsenek, 's azok helyett képeket festenek, mellyeknek öszvetételeikből 70 vagy 80 ezer Jelek származnak, mellyeket megtanúlni nem elég egy embernek élete. A' legtudósabb Chinaiak alig tudnak 40 ezer olyan jeleket könyv nélkül. Uralkodója ezen roppant földnek a' Chinai Tsászár, kinek nagy pompáját a' következő Tudósítás eléggé bizonyíthatja.

„ Lord M a c a r t n a y Ángol Követ audientiát kért, mellyet a' Tsászár egy nagy sátorban méltóztatott adni. Mindjárt nap feljötté után jelenték a' musika szerszámok a' Tsászárnak közelgetését, kit karszékeben 16 férfiak vittek vállaikon. Elötte ment egy éneklő kar, melly az ő ditsőségét, 's hatalmát hangos szózáttal hirdette; oldalt kísérték Testörcei; a' több kísérő sokaság pedig állott Musikusokból, 's számtalan személyekből, kik zászlókat, 's árnyéktartókat vittek. Öltözete a' Tsászárnak volt barna selyem-ruha, 's bársony sapka, mellyen előlről egy nagy gyöngy látszott. Elértek végre a' sátorhoz, mellyben a' Tsászár Thronusába béül vala; legközelebb hozzá volt az első Minister, kit nyelvökön Calaónak neveznek, a' Princzek, 's egyéb fő emberek pedig ültek oldalt. Ekkor a' Követet felvezeté a' Ceremónia mester a' Trónus garáditsára, 's megállította bal oldalon, melly Chinában tisz-

telet jele. A' Követ felemelé kezeiben feje felett az Angliai Királynak megbízó Levelét egy ládátskában, melly gyöngyökkel, 's drága kövekkel volt kirakva, 's nyújtá a' Tsászárnak, mellyet Ő Felsége maga kezeivel által vett. Rövid beszélgetés után asztalhoz ültek. A' Vendégek páronkint ültek az asztalnál, mellyre az eledelék befödötve hordattak. Minden asztalon voltak néhány tseréptálak teke (pyramis) formán egymáson. Az ételek állottak húsból, 's gyümöltsből, italul pedig Thét hordtak körül. A' Tsászár elejébe is egy asztalka tétetett, 's minden eledelt, melly néki adatott, felemelt az osztogató fején fellül. Az ebéd felett nagy tsendesség uralkodott, mind a' vendégek, mind a' szolga legények között. Napkeleten az a' szokás vagon, hogy a' főbbek a' nálok kisebbeknek falatokat küldenek eledelökből. A' Tsászár is több tálakból részesítette a' Követet, a' mellyeken kívül egy pohár meleg bort is küldött neki. Az ebéd végzetével vissza ment a' Tsászár, ugyan azon renddel, mellyel a' sátorba hozatott. Ez a' Tsászár Kien-Longnak neveztetett, ki 50 esztendőnél tovább uralkodott, 's nem régen halt meg.

Gyümölts Faültetés.

Tudós Meszlényi Molnár János Úr,
a' Váczi Siketnéma Intézetben első Profes-

sor, az eránt sok esztendei szerentsés tapasztalásait közli a' Hazával két nyolczad levélen: Minő fákat? mikor? és hogyan kelljen ültetni? — Az öközlésének ez a' veleje:

1-ör. A' kemény magú gyümölts-fát őszkor kell elültetni; mert ezek őszkor legelsők a' levél hullatásban, melly azt mutatja, hogy a' nedvesség szivárgása bennök igen tsekély.

2-or. A' lágy magú gyümölts-fát tavaszkor kell ültetni; mert ez ősszel későn hánycja el leveleit.

3-ör. A' tavaszi ültetésre már őszkor el kell készíteni a' gödröket, hogy a' téli nedvesség által járhasa oldalait, 's a' fagy porhanyóvá tegye a' kihányott földet. A' gödör legfellebb 2—3 szélességű, 1—2 lábnyi mélységű lehet.

4-er. Akár tavaszkor, akár őszkor tétetik el a' fiatal fa, a' gyökerét soha sem kell elvagdálni: hanem csak-ott, hol megvolna törve. A' metszésnek lefelé rézsútosan kell megcseni, hogy az oldalát megfoghasa a' föld.

5-ör. Mind az őszi, mind a' tavaszi ültetésnek koronáját, vagyis felső ágait rövidre kell vagdálni, hogy a' nedvesség felfelé igen bőven nem szívatván, a' gyökeret annál inkább megerősíttse.

6-or. Az eltétel morsolt, vagy porhanyó földbe esik meg, úgy hogy közben közben gyengén a' fát megrázzuk; az által magát a' föld jobban a' gyökerek közé veszi.

Tsak addig kell feltölteni, a' meddig az előbbi helyén volt a' földben.

7-er. Semmi esetben nem kell megtipor-
ni, vagy tömni a' földet, hanem feltöltvén,
egy kanna vízzel megönteni, hogy tsak nem
hig péppé válják.

8-or. A' karót már a' fa letétele előtt a'
gödörbe kell állítani: de a' fátskát igen tá-
gon kell kozzá kötni, hogy az a' földdel le-
allepedhessék.

M e s e

Feje van, és nyaka nints; szálkája van,
és kopotyúja nints; szeme van és nem lát;
nem hig, még is habzik; lábon áll, és nem
jár; lefekszik és nem alszik. Meg nem hal,
és még is a' sírban is élet.

Sz. P.

Rejtett szó.

Négy betűvel írják, olyan mint a' haj-szál;
Baromnak embernek hideg ellen szolgál.
Ved-el két elsőjét, ember lesz belőle,
Sem éjjel, sem nappal el nem bújsz előle.

D. J.

Jegyzés. A' 6-ik Rejtett-szó: Ajtó-sark.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(8.)

Magyar Literatura.

1780-iktól.

Midőn Maria Therézia Nemzetünknek régi óhajtását tellyesíttette, és 1780-ban a közönséges nevelést új lábra állította, a Nemzeti Literatura is új erővel kezdett terjedni. Minő előmenetelt tett egy emberkor alatt, annál méltóbb megtekintenünk mivel még ma is egy Idegen tudatlanságból egy Hazafi meggondolatlanságból a'képen szóll nemzeti Literaturánkról, hogy abban minden Tudós méltatlanságot fog érezni. Nézzünk tehát vissza az elmúltra, hogy a' jövődő eránt vigasztalóbb reménységre gerjedhessünk. A' Literaturának leggyengébb ágán kezdem azután szállok egyenként a' Tudományokra.

I. Napi, Havi, és Sokféle Írások.

Hálaadatos tisztelettel emlékeznek a' tudós Hazafiak, hogy Fő Tisztelendő Molnár János néhai Szepesi Kanonok isméretes Könyvház nevü munkájában, mellynek kiadatását bizonyos időhöz nem kötötte, a' Nemzettel mindenféle tudományos isméreteket, és idegen nyelveken irtt sok Munkákat köz-

lött. — Hasonló czélból de már bizonyos időhöz szabva, munkálkodott Tiszteletes és Tudós Péczely József Úr az ö mindenes Gyűjteményében, melly már az által is, hogy Levelenként Postán járván, hamar kezek közé jutott, a tudományos ismeretek terjedését nagyon segítette. — E két jeles munkák mellett a szép tudományokat megkedveltették Nemzetünkkel a Magyar Muzaeum, Orpheus, és Urania Irói. Illy tudós folyó munkák mellett a Magyar Hirmondó 1780 hadi Történetek, 1789 a Kurier és M. Mercurius Újság képpen jelentek meg, mellyekben az idővel tenyésző felvilágosodás, és tudományos Ismeret, a jelesebb politikai történetek Tudósításával együtt közöltetett. — Volt tehát édes Nemzetünknek már a múlt század két utolsó tizedjében illendő segedelme, hogy tudományra vágyását ki elégíthesse. — De valamint a természetben az ősznek gyümölcseit a tél szakasztja el a tavasznak virágaitól, és minden, a mi tenyészik el is enyészik; úgy az efféle emberi igyekezetekben is az emberi sors, a mulandóság, megszokott jelenni. — Mindazáltal Nemzetünknek vigasztalására, midőn egyik vagy másik az említett folyó irásokból eltűnt, annyival sűrűbben jelentek meg a tudományos nagyobb Munkák, a mellyekben áll a Nemzeti Literaturának valóságos ereje nem az apróbb Értekezésekkel kedveskedő folyó Irásokban.

(Folytatik.)

Nemzeti szokások.

A' Cserkasszi, hajdan Czirkasszi, nép egy hadakozó nemzet, melly lakja Kaukasus hegynek környékét. Fejedelmei, 's Nemesei teszik az egész népet, kik a' régi Bűrkus vagy Liflandi Lovagokhoz (Ritter) hasonlók, az alattok valók pedig többnyire mind más nemzetbeli rabszolgák. Nagyon vitéz nemzetség, úgy hogy még az Orosz birodalom mind eddig meg nem hódíthatta. Tartják magokat Arabsoknak, 's laktak valaha Krimia félszigetben. Vallásokra nézve részint Mahomedánusok részint Keresztyénhitűk. Faluik jobbára patakok mellett fekszenek. Házaik kerékben, vagy négyszegletre állanak sűrűn egymáshoz, 's közepén az épületek között vagynak majorjaik. Künn a' falu körül tartják gabona és széna kazaljaikat, tsépelt buzájokat pedig nagy Kasokban, födél alatt. Egy egy ház, mellynek falai fonatott sövényből agyaggal bémázolva, vannak gazzfödél alatt áll, 's nem több két szobánál, mellyek közül a' nagyobb az Asszonyé, a' kisebb a' rabszolgálóké. Egy szenelő, egy széles ke-revet, (Diván) szőnyeggel vagy vánkossal béterítve, 's asszonyi bútiorok a' falra füg-gesztve, ezek a' miket egy szobában talál-hatni. A' férfiaknak tulajdon hajlékaik vagy-nak, mellyekben az idegeneket vendéglük. Eledelek leginkább tengeri, mellyet tsöves-től hamuba takarnak, 's kipattogzott szemeit a' legkedvesebb tsemegének tartják. Gazda-ságokat a' mi illeti, baromtartást, 's föld-

mívelést üznek. A' borsót legnagyobb bőségben termesztik, mellyből pépet, 's kalátsot tsinálnak. Termesztenek kerti veteményeket is; répát, vereshagymát, görög dinnyét a' kenderből pedig tsak fonalat vagy czérnát, de vásznat nem készítenek. Barmaik állanak Tehénből, Juhból, Ketskéből, és Lóból, főképen Lovaik nagyon jók, 's az Arabs lovaknál semmivel sem rosszabbak. Tartanak apró marhát is, a' méhtenyésztés pedig fő gazdaságok; mért a' méhsert minden italok közt legjobban szeretik.

Férfiak, főképen a' főbb Rendüek magasak, izmosak, tsipöikön fellül kartsúak, kis lábúak, ököltre, 's kardra vitézek, 's már tsak tekintetökre nézve is hadra termettek. Asszonyaik jó termetüek, fehér bőrüek; barna vagy fekete hajúak, 's alig vagyon nemzet, mellyben több szépet találhatnál. Házaikban, öltözeteikben, 's ételeikben tiszták, tsinosak. Egy különös szokása ezen nemzetnek az, hogy az ifú 10—12. esztendös Leánykáknak veres bőr vállat varrnak derekaikra, melly mellyöktől fogva tsipöjökig ér, 's tsak férjhez menetelőkkor szokott leoldatni. A' gazdagabbak ezen vállat ezüst kaptsokkal erősítik. Ezen kívül a' hajadon Leányok még az ingen fellül bэфüzött alsó ruhát is viselnek, melly egészen bokáig ér; házas asszonyok pedig a' helyett bő nadrágot, 's azon fellül rendes öltözetet hordanak. A' kartsú termet annyira hozzá tartozik szerintök a' szépségre, hogy e' végre még a' férfiak is

bőr övet viselnek, mellyhez szablyájokat szúrják.

A' Musika.

A' Musika egy a' leg szebb mesterségek közül, mellyek a' Musáknak tulajdonítanak. Innen annyira bétstülték ezt nem tsak elejénten ha nem még későbbben is a' Görögök, hogy magokról a' Musákról neveznék, 's a' többi szép mesterségeket is tsak annyiban néznék feljebb, vagy alább a' mennyiben a' Musikához jobban, vagy kevésbbé közelítenek. Poésis, Táncz, sőt az égi Testeknek forgásaik, 's Lelkünknek a' testtel egyezése mind a' Musika Hármóniájára vonattak.

A' Musikának eredete esik a' mesés Századokra, midön az szinte olly tökéletlen volt, mint akármelly új Találmány, és tsak sok időre mehett valamennyire elő a' szép lelkű Görögök között is, kik mindazáltal azt alig választották el valaha a' Poésistól. Egy zabszalma (avena); vagy nádsíp; egy teknősbéka ki száradtt idegei (testudo), mellyeken a' szél végig süvöltött, fúvó, 's kézi musika szerszámokra vezethette a' veszteglő Pásztor. Azomban, minthogy a' régiek minden szép találmányaikkal Isteneiket tisztelék meg, tulajdonítatik a' szép Minervának; a' Lant Merkúrnak; a' Cithara Apollónak. Melly hatalmas volt elejénten a' Musikának bája, 's ereje, több példákban olvassuk. Orpheus

maga után húzta az erdőket, meg állította a' folyókat, 's meg szelidítette a' vadakat midőn pedig Euridicéért Tártarusra leszállana, el altatta Cerbert; könyvekre fakasztotta a' Fúriákat; megállította Ixion kerekét; megszüntette Tition kinját, 's meg ejtette köszívét az irgalmatlan Királynak Plutónak, úgy hogy Euridicét bizonyos feltétel alatt vissza nyerhetné mind ezeket lantjának bájoló hangja által! —

Amphion musikájára önnkényen ugráltak fel Théba falaivá a' kövek. Hasonló tsoda tetteket beszélnek Linus, és Musaeus felől. Különös az, hogy a' mai Musikának, bár sokkal tökéletesebb is a' hadaninál, nints többé oly tsodatévő ereje. Bizonyosan más okát ennek nem adhatni, mint, hogy magok az emberek is, kikbe a' musika oly igen bé hatott, épen oly Vadak voltak, mint a' millyen tökéletlen volt a' musika. Tapasztaljuk ezt a' mai finomult világban is mennél hátrább maradt valaki a' tsinosodásban, 's a' jó ízlésben, annál lármásabb Musikában gyönyörködik. Három négy Czigány Hegedüs egy Brugóval mitsoda vígaságra, 's tombolásra lázaszt némelly házi gyülekezetet!! Hozzá járult chez a' régiek között a' Poésisnak bája, mellyel a' musika mindenkor öszve kaptsolatott.

Plátó különböztet meg háromféle musikát: száj musika (Ének, éneklés) kézmusika, (a' kézi musika szerszámok) száj, 's kéz musika, mellyet ma fúvó musikának neve-

zünk. Ezek közül legszebb a' száj musika (musica vocalis) tsupa hangjára nézve is, utána következik a' fúvó musika, 's ezután a' kézi musika, még pedig az utolsó azon renddel, a' mint közelebb, vagy távúlabb vagyon az állati Országhoz. Szébb tehát a' Flauto, Clarinetto, mint a' Hegedű vagy Czimbalom; szébb ismét a' hegedű, mint-hogy bélhúrai vagynak, a' rézhúrú Fortepiánónál — s' a' t.

Új Találmány.

Demaimieux Úr talált fel; 's közön-ségessé is tett egy különös író módot, mellyet ő Pasigraphiának nevez. Egy táblát, mellynek hossza 20; széle 50 hüvelyknyi, ki is adott a' Feltaláló Úr, mellyben kifejtégeti, 's megmutatja minden elementomit ezen új mesterségnek.

Nints semmi gondolat, mellyet a' Pasigraph minden Grammaticához, Logicához, 's tulajdon nyelvéhez tartozó változásokkal le ne írhatna, ne olvashatna, 's ne közölhetne. A' ki használni akarja a' Táblát, három óra alatt megtanúlhat belőle olvasni. Az írást megtanulni nem épen olyan könnyű: mindazáltal néhány napi gyakorlás arra is elégséges. Ezen írásmód szerént, melly a' nyelvbéli különbség tudását a' levelezésre nézve a' hozzá értők között egészen szükségtelené teszi, megértheti az ember levelező társának (correspondensének) minden szándékát, 's igyekezetét, a' nélkül, hogy tsak egy igétskét is tudna a' nyelvből, mellyen a' le-

vél, a' Pasigraphia szerént, feltétetett. Egyszeri megmutogatása a' Feltaláló Úrnak, vagy csak egy figyelmetes megvizsgálata is a' Táblának elégséges meggyőzni a' nem könnyen hívőt is, úgy hogy semmi kétsége ne maradjon. E' szerént sokkal tökéletesebb a' Pasigraphia, mint a' Telegraf mestersége.

Többet lehet olvasni ezen új Találmányról a' következő írásokban: La Pasigraphie de M. De maimieux, melly 4-ed rétbén, és La Lettre sur la Pasigraphie, publié par M. Deshayes, melly 8-ad' rétbén jött ki.

Magyar Országban már sokkal régebben vesződött az efféle gondolatokkal a' mi nevezetes Polyglottunk T. Tudós Kalmár György Úr, midön vélekedését de Lingua Philosophica kiadta. De sokkal közelebbre jutott a' célhoz Tekintetes Kyss Sándor Úr, a' ki fáradságos munkáját ezen név alatt tette közönségessé: Elementare Universale Totius Generis Humani Alphabetum, Logometria, Orthographia, Logosophia, Scriptura item Diplomatica et Currens in Perpetuis Legibus Naturae Fundata.

M e s e.

Nem tudom mitsoda; semmi-é, vagy valami? de akármi még is magában olyan, hogy ha hozzá tesznek, kissebbedik, ha elvesznek tőle, nagyobbodik. —

J e g y z é s. A' 7-ik számi Mese: Élet, a' mit más tájakon Gabonának mondanak. —

A' Rejtett-szó: Ször. —

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.
(9.)

Magyar Literátura.

(Folytatás.)

A' kezdődő XIX Száznak eleje is szültt mindazonáltal újabb folyó Munkákat, úgy-mint a' Visgálódó Magyar Gazda, és a' Hazai Tudositások, mellyeknek folytában több tudós értekezések jelentek meg. — A' Magyar Kurir is folytatta di-tssőséges pályáját. — Külömbféle tekinte-tekre nézve figyelmetességet érdemel Tek. Sándor István Úrnak Sokféle nevű munkája, melly 12 kötetekre szaporodott. — T. T. P e t h e F e r e n c z Úr pedig N e m z e t i G a z d a név alatt már három esztendő óta úgy folytatta tudós Munkáját, hogy ezen folyó írása mellett több fontos tudományokról irtt Munkákkal is meggazdagítaná Literatúrán-kot. — De különös tisztelettel, és részvevő örömmel fogadta a' tudós Magyar Világ, Dö-bröntey Gábor Úrnak buzgó igyekeze-tét a' ki Erdélyi Muzéum név alatt már ez előtt két esztendővel olly folyó írást kezdett, mellyben a' fontos Tudományokról való értekezések a' kellemetes Poetai dara-bokkal öszve vannak párosodva.

(Folytatik)

Az Építés, mint szép mesterség.

Az első emberek vándorló életet éltek, 's nem szegezék le magokat semmi helyhez, innen nem is kellett építeniük. Majd még később is, mikor familiát, 's nagyobb társaságot kezdettek formálni, egy kietlen barlang, vagy leg feljebb egy levél-szín holtozat elégséges volt, hogy a' hidegnek, 's melegnek, szélnek vagy zápornak (bár a' megkeményedett testalkatnak ezek sem sokat árthattak) alkalmatlanságát el távoztassa, 's nyhittsc. Sok idő el folyt azért, míg az emberek városokat kezdettek építeni, még több pedig, míg az építést szép mesterséggé formálták. Azomban, hogy ezen mesterség is tsak a' Görögöknél érte el tökéletességét, bár az Egyiptomiak, Persák, 's Phaenicziának népei főképen a' tsodaművekben példát mutathattak, világos a' tsinosodás előmenetelének történetiből. Úgy látszik pedig, hogy a' Trójai háború előtt, mint egyéb szép mesterségek, úgy ez is tsak kezdetében volt, vagy leg alább, minthogy a' história azon fellül a' mesés életkorba merül, róla nagyon keveset tudhatni. Hogy Daedalus, kit a' Képpalkatók között említettünk, Építömester is volt, építményeiből, 's találmányiból tudhatjuk, millyenek az elsőbek közül Minosnak Crétai Labyrinthusa, Apollónak Cumai Temploma, 's a' Siciliai Erösség egy magas köszálon; az utóbbiak közül pedig fűrész, gyalú, fúró, esztergály, egyarány mérték,

vizahólyag. 's a' t. Későbbben alig volt a' képalkatáson kívül más mestérség, melly annyira ment, 's annyi szép műveket mutathatott volna, mint az építés, mellynek okát találjuk részint buzgóságokban az Istenek eránt, részint köz pompa szeretésökben a' Görögöknek. Az utóbbit erősíti Periclesnek egy története (kinek idejében minden szép mestérség divatjában volt) melly szerint vádoltatván irígyeitől, hogy tsupa szépítésére a' Várasnak 3000 Talentomot költene, midőn azt maga kész volna ki fizetni, azon feltétel alatt, hogy mind azon emlékezet oszlopokra maga nevét metszeti, „Nem, nem! kiálta a' nép, tsak építs a' köz Tár költségein, 's ne kiméelj semmit, hogy végre hajtsad mind, a' mit el kezdél.„ Ugyan azon közfény-szeretetnek, 's takarékos házi élet módnak, mellyhez még számtalan segéd eszközök, 's ingerek járultak (millyenek az építő mestereknek valamelly munka kezdeténél tanátskozások, a' jó művészeknek betsületök, 's jutalmok) lehet ezen mestérségnek óriási lépésű előmenetelét tulajdonítani. Így emelkedtek fel a roppant középületek, Theátrom, Tanátsház, Odeum Athénában, 's a' legpompásabb Templomok mind itt, mind Pisában, hol az Olympiai játékok ünnepeltettek, mind Corinthban, mind közönségesen az egész görög földön, annyira, hogy ezen emlékezetjeleinek históriájok egyszersmint tetteinek, háladatosságának, 's vallásának is históriájok lenne.

Romában, mellyről Eutropius azt jegyzi meg, hogy soha nála eredetére nézve tsekélyebb birodalom nem volt, idővel a' legfényesebb Házak épültek. Allott pedig azoknak pompájok különösen a' márvány oszlopokban, mellyeket házának ékességére legelsőben, V. É. után 662-dikben L. Crassus hozott-bé. Még fényesebb házakat építettek ennél azután Sulla, Scaurus (ki az Amphitheatromot is építette) leg inkább pedig Augustus, ki a' Tanáts, 's kereskedő házakat (Basilicea) Templomokat, Amphitheatromokat, 's lakóházakat annyira megújította, 's felékesítette, hogy a' vályog város helyett, a' mit által vett, márvány várost mondatnék hátra hagyni. —

Nemzeti szokások.

Birman Ország fekszik Gangesen túl, a' félszigetben. Hajdan Avának neveztetett a' fő városról, mellynek el pusztúlta után mai fővárosa Umerapurának hívatik, Iravaddy víz mellett, melly nagyságára, 's folytának hosszára nézve a' Gangesnél nem sokkal alább való. Éjszakra határozza ezen Országot Kassay, és Assem, napkeletre China, Siam; délre Pegu; nyugatra Arrakan, 's a' Bengáli tengeröböl. Lakosi természetnek Riskását, Olajat; az állatokból pedig vadhúson, halon, 's madaron kívül nem esznek

semmit. Házaik vagynak Bambus nádból, 's deszkából, kárával, vagy szálmával bé födetve, kivéven Templomaikat, mellyeket köből építenek. Tudnak készíteni selyem; 's pamut matériát is, de tsak magok hasznára. Vagyon Indigójok, Théjök, 's Dohánjok is. Vallások Hindus hitű, 's fő Istenök Gaudmának neveztetik. Hiszik a' lélek költözködést (Metempsychosis) Halottjaikat a' főbb rendből meg égetik a' szegényebbeket pedig földbe tömik, vagy vízbe vetik. A' Királyi Hercegek után következnek a' fő Ministerék, kiket Vungiknak neveznek. Ezeknek öltözetök áll hoszsú, 's bőújú atlatz, vagy virágos ruhából. Bársony főkötőjök arany virágokkal; fülökben gyűrű helyett arany-tsövecske. Füző ékességök ugyan annyi érdem rend-pántlika, millyen 12 is lehet; mennél több annál nagyobb betsület kar. Nemesség ebben az Országban nints olyan, melly a' gyermekekre is által menné; hanem tsupán szolgálat, 's érdem adhat rangot.

Az Aszszonyok hajokat kivarrott, vagy kirahott pántlikával kötik fel. Viselnek rövid újú derékra valót, azon fellül fő felsőruhát virágos selyemből: derekokon pedig egy darab selyem matériát, melly elől láb fejjig ér, hátul pedig utánok nyúlik. Egyéb aránt nintsenek semmi szoros korlát között; 's a' férfiakkal társalkodhatnak. A' férfiaknak tsak egy feleségök vagyon, tarthatnak mindazáltal rabszolgállókat is, kiknek gyermekeik

hasonló 'jussal birnak, mint a' törvényes ágyból születtek.

Köz rendü Birmánok tsupán derékon viselnek valami ruha darabot, valamivel gazdagabbak hoszszú újú szük felső ruhát hordanak. Közönséges aszszonyoknak tsak egy rétü öltözetök vagyon, melly inghez hasonló. Házasság tsak megért korúak között eshetik, mellyet a' férfinak anyja, vagy a' helyett aszszonyrokonja szerez. Ekkor a' menyaszszonynak szülöi, ha az egyezés megtörtént, vendégséget adnak, mellyben az össze költ. Ifiak egy tálból esznek.

Külömbféle színű virágok.

Közelgetnek a' tavaszi napok, mellyek legelsöben is virágokkal szoktak bé köszönni. A' virág kedves természetében, annyival inkább, hogy annak mind formájában, mind színében annyi külömbféleség vagyon, melly a' szemet, 's annál fogva a' szépszerető szívet eléggé gyönyörködteti. Nem lehet mindazáltal tagadni, hogy a' természetet még ezen tekintetben is szépíteni lehet, 's valóban szépítettük. Egy teljes szekfü, teljes viola, teljes rósa mennyivel szebb, ékesebb, 's nemesebb vad fajoknál, melly a' réten, vagy mezön találkozik! Ennyire igaz azon értelem, hogy a' művelés (embereknél fenyték) a' vad természetet is megszelidítheti.

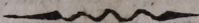
Más szempontból kell pedig nézni azon próbatételeket, mellyeket vagy Természettudósak, vagy némelleyek tsupa multságból is a' színváltoztatásban próbálgattak. Ez a' természet szépítésére nem tartozik; hanem vagy tsak a' külömbféle színszeretésre jő, vagy bizonyos tekintetben tanúságot, 's isméretet szaporít. Így bizonyos kék virágok, millyen leginkább a' búzavirág (Cyanus) salétromos földben megveresedik; 's talám a' hol széksó, vagy hamuzsír vagyon megzöldülne. A' több próbatételek közül jónak találtam némelleyeket minden virágszeretőkkel, leginkább a' szép nemmel, közleni, még kikelet előtt, hogy annál inkább lehessen alkalmaztatniok. A' próbatételeket, mellyekkel kedveskedem Dieudonné Úr tapasztalási, 's bizonyágtételei erősítik.

a.) Zöld Rósa.

Ültet az ember egy rósabokrot magyalfa (stechpalme ilex aquifolium) mellé, vagy illyent amaz mellé, 's lehánt mind a' kettőnek héjjából keveset. Majd két három ágait öszve kötözgeti, a' meghántott helyeken, ezekre elsöben famohot kötünk fonállal, hogy a' nap ne érje, azon fellül pedig kertiföldet. Ha gyökér formáztatott, el kell vágni, 's földbe ültetni. Zöld rósákát fog virítani. —

b.) Veres Rósa.

Legyen a' rósabokorhoz közel egy veres répa (czékla) mellybe a' fejer rósának egy vesszője lehajtatik, majd földdel béködetik, ha a' gally megfogamt, 's gyökeret vert; helyre kell ültetni. Vereset virít. —

c.) Sárga Rósa.

Ugyan azt kell tsinálni a' rósavesszővel, tsak hogy czékla helyett sárgarépát veszünk. Jegyzet. Szekfüvet is szinte ezek szerint lehet zöldre, veresre, fejerre festeni, ha annak tövét kelkáposzta székébe, vagy czéklába, vagy fejerrepába tesszük, földdel béködjük, 's ha meggyökerezett, elplántáljuk. —

Kérdés.

Ha a' Holdba Szántó-vető emberek kívántatnának, a' Földszínéről mitsoda Nemzetbeli emberek lennének oda legalkalmasabbak?

Jegyzés. A' 8-ik számi Mese. Lyuk.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(10.)

Magyar Literátura. (Folytatás.)

Valamint a' Tudományoknak a' nagyobb tökéletesedés szabott határokat, úgy a' Napi és Havi Irások is elejénten nem voltak a' leg szorosb' korlátok közé rekesztve: hanem több tárgyakra botsátkoztak. Az emberi elmének átaljában való tökéletesedése, és az Olvasó Közönségnek ízlése szokta többnyire meghatározni az Irókat Noha mi nem tagadhatjuk, hogy nálunk, a' mivel méltán ditsekedhetünk is, inkább az Irók határozták meg a' Nemzetnek ízlését, mellyet minden szépre és jóra hajlandónak találtak. Lássá azért akárki, mikép itéljen világos lelkü Nemzetünkről: de azt tsak ugyan kiki szép vonásnak fogja ismérni, hogy Havi Irásaink nem az Olvasó Résztvevők fogyatkozása miatt: hanem a' főbb Munkásoknak vagy elhalások, vagy közbe jött szükséges eltávozások miatt szüntek meg. — Ezek az okai a' *Mindenes Gyűjtemény*, melly 1789 — 92-ig tartott; az *Urania*, melly 1794-ig 3 kötetet adott, a' *Magyar Museum*, melly 1788—92-ig; az *Orpheus*, melly 1790ig 2. kötetik járt, megszűnésének. De ezen rövid ideig való virágzások mellett is örvendhetünk Nemzetünknek, hogy, mi-

dön ezen Havi Irások olly vágyakodással olvastattak nálunk, akkor Béts, mint N. fő város, nem mutathatott afféle Irásokat: sőt Politikai N. Ujság is azon Austriai fő városban csak egyetlenegy volt, midön onnan hármával is jöttek a' Magyar Ujságok, minthogy a' Hirmondó, a' Hadi Történetek, a' Kurir ottan együtt fen állottak.

(Folytatik)

Psychének története

Mythologiából.

Egy Királynak három szép leányi között leg szebb volt a' leg ifiabb. Ki meríteni látzott a' Természet minden tehetségét, hogy olly szépséget teremtesen benne, millyent senki sem látott soha. Azt hitte a' Világ', hogy maga Vénus társalkodnék az emberekkel. Paphust, Cnidust, Citherát, Vénus tiszteletének helyeit, mind elhagyták; az új Istenét Psychét imádtá minden.

Venus irigységre gerjed, 's Cupidóra bízza boszszúját meg vettetéséért. Cupido fel keresi Psychét; de boszszúállás helyett, maga nyilába esik. Psyche két Nén, e már férjénél volt; ötét pedig csak tsodálta minden, de kéretni senki sem merte, melly dolog Szüloinek nyngtalanságot szerzett. A' Király tehát elméne az Oraculumhoz. Apolló jóslatja a' következő kétes felelet volt:

„Menj el, 's állítsd ki menyaszszonyi öltözetében

Lyánodat], a' hegynek leg magasabb te-
tején.

„ Vöd nem férjfi leszen; hanem egy fene
vipera mérgü

Szörnyeteg, a' ki mihelyt szárnyait öszve
veri,

„ Lángba borít mindent: fél Zevsz ö' tőle;
Olympnak

Isteni, 's a' Styxnek Isteni rettegik "öt."

Psyche szülöi teljesítik a' parantsola-
tot; a' szüzet pedig, mihelyest a' kőszálon
hagyaték, meg ragadja Zefir, 's le repíti
egy kies völgybe, melly középen aranypalo-
tájával tsillogott. Ezen palota ajánltatott Psy-
chének hajlékúl, mellyben ö' minden gyö-
nyörüséget öszveséggel talált. Nymphák szol-
gáltak neki; 's hármóniák zengettek tisztele-
tére; éjjel pedig, midön ágyában fekvék,
meg jelent férje is, de a' ki nap virradta
előtt azonnal el tünt, 's nem láttatá magát
Psychével még egyszer sem, noha ez már
méhében is fogadott. Bár mennyi gyönyörü-
ségben olvadozott is pedig Psyche kebele,
nem érzé boldognak magát, minthogy azt
másnak nem jelentheté: más részről Rokoni
is kivánták tudni állapotját. Meg engedte
azért Cupidó, bár nem örömet, Psychének,
hogy Nénjeivel, kiket Zefir hozna hozzá,
beszélhessen, de tsak azon fel tétel alatt,
hogy azoknak tanátsokra ne hajlana. Sze-
rentsétlen Psyche, ki irigy testvéritől an-
nyit szenvedett! Alig pillanták meg ezek az
ö' boldogságát, midön Psychének minden

títkait kikémlélik, 's elhitetik vele, hogy az ő férje egy kígyó, egy szörnyeteg, melyet leg tanátságosabb volna meg ölnie. Hiedelmes a rokonság, 's tetszik tanátsa Psychének. Cupido aluszik, Psyche fel kell mellöle, hogy kését, melyet el-készíte, előhozza de majd, hogy férjét nem kígyónak, hanem Cupidónak találja, el ejti vasát, megsérti magát a' nyíllal, melly ágyok előtt hevert, Cupido vállán pedig a' métsből ki tseppent olajjal sebet ejt. Az álmából fel riadt Cupido szárnyra kel, s röpül; Psyche lábát fogja, 's röpül vele, míg nem mint nehéz teher, le bukik egy folyóba, melly őt, Cupidó hölgyét, partra segíti. Pán tanátságából útnak indul, hogy férjét meg találja, 's engesztelje: bo, lyong azért a földön mindenütt, 's bolyongtában meglátogatja Nénjét is, kit hogy boszszút álljon magáért, el hitet, mintha Cupido az ő két nénje közül akarna feleséget. Hitt ez is a' boldogtalan; elhagyja férjét, a' Királyt; 's megyen a' hegy tetőre, hogy Zefirrel az aranypalotába repüljön; röpül, de nem Zefirrel, hanem terhe miatt, le — a' kő szálakon; öszve szakad. Másik Nénje Psychének semmivel sem szerentsésebb próba tételében; ő is öszve szakad. Psychének pedig mostan kezdődnek gyötrelmei, midőn Vé-nus egy madara által meg tudá Cupido történetét, hiába esedezik neki Psyche, hiába engeszteli Céres őtet 's hiába Júnó: erős a' határozat, hogy Psychét el veszítse. Szokás, szomorúság, 's Nyugtalanság, Vénus szolgál

leányi készek, hogy gyötörjék őtet, maga pedig az Istenné dolgokat parantsol neki, mellyek lehetetlenek. Utolsó kívánsága Vénusnak leg kegyetlenebb. Szállna le Psyche Psöserpinához, 's kérné vissza tőle szépségét, mellyet ő Cupido sebét kötöttével elveszített. Mi tévő legyen mostan Psyche? az egész parantsolat neki annyit jelent: ölje meg magát. De nem! a' Torony, mellyből le ugrani akar, meg szólamlík, hogy Lacedaemonnal szállna le Taenarba, olly készülettel, hogy szájában két fillért, 's kezében két pogátsát vinne, amazt Charonnak, ezt Cerbernek menet, és jövet. Teljesíté Psyche a' tanátsot, tsupán egy tilalmat töre meg, melly azt tartá, hogy a' szépség re tő ládátskát fel ne nyissa. Illy újságszeretésnek következete halálos lehetett volna Psychének, hanem ha Cupido meg jelennék neki segítségül, ki a' ládából fel szökött Styx-párát ismét az edénykébe gyűjté; Psychét pedig bódult álmából nyilával fel szúra. Így mehetett Olympba Psyche, hogy Vénusnak a' ládátskát által adja, így engedte meg Cupidónak Jupiter, hogy Psychével menyekzöt üljön, 's azóta lett halhatatlanná Psyche, mivel ambroziát iszik.

(Így beszéli ezt Apulejus Metamorphosisának IV. V. VI. Könyveiben.)

Jóízű Tormát termeszteni.

A' Torma mélyen felásatott, 's kövér (trágyás) földet szeret. Művelésében háromféle módot lehet tartani, úgymint:

1.) Elülteti az ember a' gyökeret sínór után négy lábnyi távulságra egymástól. Ezen mód nem felel meg céljának annyira, mint a' két következő.

2.) Elvágja az ember a' jó vastag gyökérnek fejét (Koronáját) két hüvelyknyire, 's elülteti azt vagy késő őszkor, vagy korán tavaszkor két lábnyi mélységbe, négy lábnyi távulságra egymástól. Junius, Julius havában már nagy bokorban nő-ki a' földből. A' következő esztendőben, ha a' föld felásatik, fel kell ásni ezt is, de nem kell mind kivenni, ha több tövek vagynak, két nagy két kis gyökeret elég benn hagyni, mellyeket az apró görbegurba gyökerektől megtisztíthatni. Jó volna minden esztendőben új ágyat tsinálni, hogy mind házi szükségre, mind talám eladás végett is mindég fris gyökér legyen. Sok pénzt behajthatna ez, ha alkalmasan műveltetnék:

3.) Ha a' nagyobb tövek kitisztítottak, 's apró töveiktől megnyesettek, ki is lehet venni a' földből, hogy más kövér földbe ültessük, mert a' torma nagyon kövér földet kíván. Az elültetésné arra kell vigyázni, hogy tsirája a' földdel egyaránt essék, hogy lotsolni is kell; főképen száraz esztendőben ezt könnyű által látni akárkinek. Ha az il-

Ilyen gyökereket Márton nap után kihúzzuk a' földből, tsodálkozik az ember rajta, mi szépen, 's melly nagyra nevedtek; Izök pedig sokkal kedvesebb ezeknek, mint a' többié akár mellyiké.

Egy alkalmatlansága a' torma természetnek, hogy a' hol az egyszer meggyökerezett, nehéz kiírtani, de még is ki lehet, ha korán hozzá kezdünk. Mihelyt tudniillik kibúvik a' tsira tavaszkor, meg kell áskálni egy hegyes fával, hogy kézzel a' gyökeret megfoghassuk, 's kivonhassuk. Ezt kell tselekedni szinte Julius hava végéig: mert addig tart benne a' nedvesség. Később, ha nedvessége kifogyott, nints mód, melly által ki lehet írni. Ki szija szopja a' földnek minden zsírját, innen ha természetjük is, legalább minden 3-dik, 's 4-dik esztendőben, trágyázni kell földét. —

Gazdasági Dolgok

- 1.) Nyúlat, 's vadakat fáktól, 's kertektől el szoktatni.

Négy — öt garas árú puskapor meg töretik finomra, öszve vegyítetik ugyan annyi ördögszarral (asa foetida) 's majd egy tálban egy meszszele meleg víz által tiszta agyaggal együtt tészta (péppé) tsináltatik. Az agyag meleg vízben könnyen fel olvad, 's azután lehet a' porokat hozzá keverni. Ezen mézgával bé kell mázolni a' faderéket tsetset ál-

tal három lábnyi magasságra a' földtől. Búza földön, káposztás, 's veteményes kertekben, a' hol fák nintsenek, le verhetni néhány három lábnyi karót a' földbe, mellyet bunda darabbal, 's zsúppal bé lehet fejezni, hogy eső a' fel kenetett mázat le ne mossza. Annyira kerüli a' Vad ezen állatot, hogy a' hol azt meg érezi, futton fut tőle. Egy olyan próbatétel, mellyet Meuselnek, egy Slésiai Mesterembernek 24. esztendő tapasztlása bizonyít.

M e s e.

Nem hordtam Zevsznek nyilakat, 's Ganymedet Olympa,

Mint sasa, bár annál többeket is tehetek.

Èn tartottam meg Rómát; én általam élnek

Száz ezeren most is, 's én viszem a' Helicon Bérczire a' Nagyokat: ha pedig hadakozni akarnak,

Kész vagyok én vívó kardot is adni nekik.

Rejtett szó.

Vagy ölel barátot, vagy ver ellenséget:
Hosszítsd meg közepét, térszen veszteséget.

Jegyzés. A' 9-ik Számbeli kérdésre Felelet:
A' Magyarok; mert ők tudnak holdát szántani. —

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(1 1 .)

Magyar Literátura.

(Folytatás.)

Ha az eddig említett Folyó Irások a' Nemzetnek tudományra vágyását nyilván bizonyították; nem lehet nem sajnálkodni azon, hogy nem találtatott olly igyekezetű Könyvnyomtató, vagy Könyváros, aki Kalendariumokkal a' Nemzetnek szép-érzését tudta volna táplálni. Voltak ugyan e' részben is némelly kezdetek: de továbbra nem terjedtek. Már 1794, 1795, 1796-ban D é t s i S á m u e l Ú r egy Almanákot adott ki, mellynek folytatása annál szerentsébb lehetett volna, mellynél tökéletesebb volt kezdete. — 1795, és 6-ban adott ki T r a t t n e r M á t y á s Ú r egy kised Kalendariumot, melly képétskéekkel is fel volt éksietve. De ez is, miñekelőtte tökéletesedhetett volna, megszűnt. Voltak továbbá Landerer Ferencz által Kassán kiadatott Jegyző Kalendariumok, mellyek mind tsinosságokra, mind hasznos voltokra nézve figyelmetességet érdemlettek. De különös diszszel jelent meg 1813-ikban Weber Simonnál Pozsonyban a' Dámák Kalendariuma, melly mind szebb formájára, mind tárgyainak kellemetességére nézve megérdemlené a' folytatást. Nem említem itt a'

sok közönséges Kalendariumokat, mellyek majd minden Könyvnyomtatónál esztendőnként megjelennek, u. m. Streibignál Győrött; Weimüllernél Komáromban; Trattnernél Pesten; Landerernél Pesten és Posonyban, Szegeden Grünnél. 's a' t. Tsak azt foglalom még hozzá, hogy 1797-ik és 1798-ik esztendőben T. T. Kis János Zsebbe való Kalendariumot Pozsonyban adott ki hasznos tárgyakkal, és mind a' mult Század végén mind ennek elején 1809 - 15-ilig több Theátroni Almanákok is jelentek meg, mellyek figyelemre méltók. —

A' Római Lovagpályának nagy épülete,

(Circus Maximus)

A' görög Lovagpályának (Hippodromus) eredetét vizsik némelleyek Ocnomásra, ki az Oraculumnak jósolatja szerint: „hogy mi helyest leánya Hippodamia férjhez menne, meg kellene hálnia” sebes lovaiban keresé menedékét a' sok leánykérők ellen mind addig, míg nem Pelops által meggyőzetett. Mások tulajdonítják annak eredetét Herculesnek.

A' Rómaiak ezen játékot Consus (Neptun) játékanak neve alatt korán elkezdették, úgy hogy annak szerzőjének magát Romulust tartják. Gyakoroltatott pedig az elején ten a' sík mezőn, mellyet későbbben fa kerítéssel vettek körül. Tarquinius Priscus volt

első, ki Palatin, és Aventin hegyek között ezen czélra ama' nagy épületet fundálta, mellyet azután a' Tsászárok annyira tágítottak, 's olly szépen felékesítették. Hossza ezen Épületnek 2181; széle pedig 960 lábnyi volt, és így valóban legnagyobb épülete Rómának. Formájá egyik végén fél kerék, másikon egyenes sinór vonatra készült. Belső tágassága olly nagy, hogy háromszáz ezer néző egyszerre bele férhetett. Kerék végén volt három Torony, egyenes végén kettő, mellyeket később századokban a' Tanátsosak, 's azoknak maradványaik örökségül bírtak. Alsó külső része az Épületnek állott kereskedő boltokból, kissébb oldala felé pedig, melly Tiberisre nézett, föld alatt való Istállók voltak, mellyekben a' ki tanult lovakat tartották. Udvarára ezen roppántépületnek nyitak tizenkét kapuk (Theodorik nevezi ezeket Cassiodornál tizenkét Egi Jegyeknek (duodecim signa Zodiaci) mellyeken a' lovakat ki bocsátották. A' mi az ezen oldalról bé menőknek leg elöl szemekbe tűnt, volt egy kis Templom, Murciának Temploma; e' mellett Consusnak oltára, körülvéttve három czéldomboktól (metae) mellyeknek által ellenben ugyan annyi felelt meg, mindenik teke formára. Középen a' két sor czéldombok között volt egy magasabb halom külfömbféle ékességekkel két óltárral, egy a' házi, másik a' hatalmasabb Istenké, 's két oszlopokkal, mellyeknek tetőik templom homlokot ábrázoltak. Távolabb ezeknél állottak ismét négy oszlopok, hosszas négy

szeglet formára, 's ezeken fellül sok Delfinek, mellyek az alkatot Neptún Templomává tevék. Ezek után következett Cybelé, az Istenek anyjok oroszlánynon ülve, közel a' nagy Obeliskhez, melly az egész épületnek középpontján állott. Túl ezen volt a' Napnak Temploma a' háromlábú székkal (Tripos) Apollnak tulajdon jegyével. Ezután ismét négy oszlop, 's majd a' Győzedelemnek álló képe egy különös oszlopon, ehez pedig közel a' Nagy Isteneknek oltárok, végre pedig egy obelisk, ki szebb az elsönél, a' három czéldombokkal, mellyek az elsőkkal általellenben állottak. A' pálya futóknak akár lovon, akár szekéren mind azokat meg kellett kerülniek. Az ülőhelyek, mellyeken a' nézők voltak, elől egy Folyosót, a' Tanács helyét, azon fellül több emeletet, a' Nemesekét, 's a' köz rendét formálták. A' pálya maga, vagy az épületnek udvara fővényyel volt bé hintetve, melly helyett némelly fényszerető Tsászárok arany kö, és egyéb drága köport is pazarlottak.

Hottentották.

Áfrika hajdan ismértes, ma nem igen ismértes része a' földnek, foglal magában 500,000 geogr. négyszeg mértföldet. Ég hatja forró, távolsága Európától Gibráltárnál nem több két mértföldnél. Éjszaki fele

tsupa homokos puszta, minden víz, minden bokor, 's fü nélkül. Közepén vagynak (hol hegye, 's vize is vagyon) jól művelt Tartományok, 's virágzanak népek, kiket még Európaiak nem látogattak. Hegyei közül az Atlást, 's a' Holdhegyeket csak nevekről ismerjük. Folyói közül legnevezetesebbek: Nilus, melly ered Abissyniában, Senegal, melly Nigrítiát végig futja, 's Yoliba, melly (Park szerint) a' régiség Nigere.

Egy Vadnépe Afrikának, fellül a' Jó Reménység fokán, a' déli Tartományokban, neveztetik Hottentotáknak. Ezek természetekre nézve olyan nagyságúak, mint többnyire az Európaiak, de kezeik, 's lábaik kissébbek. Bőrök színe sárgás barna, arczvonásaik, tekinteteik, testállásaik, 's mozgásaik egészséget, elégedést, 's clevenséget jelenenek. Hajok gyapjuforma, puha, fekete szakála ritkának van. — Testöket zsírral, 's korommal bé kenik, ebből áll kendőzőjük. Ferfiaik, 's aszszonyaik nagyobb résznyire meztelenül járnak, kivéven tsak azon részeket, mellyeket a' szemérem velek is elfödöttet. Öltözetjük, ha némellyeknek vagyon, áll báránybőr bundából (juhász bunda) mellyet gyapjúval ki felé mellyöknél öszveszorítanak; ha pedig hideg nints, vállaikról szinte bokáikig le tsüggve hordanak. Ezen bunda a' Hottentotáknak ágyúl is szolgál, mert éjjel a' tsupa földön alszanak. Ékességeik, mellyeket szeretnek, apró tsigaházak

(babnyi nagyságúak) mellyeket szíjjra fűznek, 's mind a' két nembéliek derékon viselnek. Fegyvereik, mellyeket tsak némelyek hordanak, nyárs, tegez, és nyil. Lakóhelyeik részint tojás formájúak. Egyebáránt az egész nép tudatlan, 's vad.

Hogy kelljen fogni a' Nyestet (Marder) 's a' t.

Veszünk berkenye fának (*sorbus aucuparia*) érett bogyóit, annyit a' mennyit elégnek gondolunk, mellyeket vízben egy új tserépfazékban mind addig főzünk, míg nem a' vizet egészen megfestjük. Akkor előveszszük a' nyest-fogót, bé teszszük azt egy lapos fa edénybe, vagy tseréptálba, 's reáöntjük a' forró berkenye-levet, hogy a' nyest fogót egészen el fődje. Bétakarjuk az egész edényt, 's hagyjuk három óráig állani, míg egészen meg nem hül. Most már ki veszszük a' Vasfogót, 's megszárasztjuk a' levegőn 's haszonnal lehet vele tsalt vetni 's tsak akkor kellene ismét megújítani ezen megszínélését, ha meg rozsdásodnék. Szinte ezen hasznot teszi maga a' tsupa bogyó is, melly ezen állatnak kedves tsemege. Ezen eszköz mindég szerentsésen sült azoknak, a' kik próbálták. Róka fogásra veszen az ember a' mondatott bogyók helyett tser-héjjat,

mellyet épen úgy mint amazokat, meg kell főzni, 's levében a' vasat meg-pároltatni. —

Uj Találmány.

Brisk, Plooknet, Gladston, Salmon és mások leginkább Angliában régóta próbálgatnak egy olyan masinát előállítani, melly szerint az éleket minden fáradságos kézi aratás nélkül, könnyű móddal lelehbessen vágni. Illy hasznos találmány tökéletességre vitelet engedé a' szerentse Smith Úrnak, egy Skótusnak, ki Donstownban egy jeles pamut fonásnak Ügyelője. Ez az Úr megküldé kis formáját (Modell) masinájának Edinburgba a' mezei Gazdálkodás Társaságának, melly azt azonnal elkészítetté illendő nagyságában. A' próba, melly általa tétetett két évvel ez előtt egy arra végre megbízott Társaság előtt, minden tekintetben megfelelt a' kívánságnak. Egy órányi idő alatt egész Angol Holdföldet lekaszált.

All ezen masina egy kaszás-szekérből, melly két lovak által (mint a' tolótaliga) előre tolatik, nem húzatik. Elömenetelével, mind egy, akár sík, akár egyenetlen földön, vágja az éleket egy kerék metszővassal, melly egy lapjára fordult fél golyóbisnak karimáján áll, nem tsak könnyen és egyenlően; ha-

nem egyszer'smind olly intézettel, hogy a' leváogatott gabona mind oldalt, egy rendre dül. Legjelesebb tulajdona a' masinának, hogy mivel az egyenesen a' lovak előtt megyen, az életet pedig oldalt dönti, a' lovak benne mindég a' lekaszált helyre hágdosnak, 's az életet el nem tapossák. A' mondatott Edinburgi Társaság ezen találmányért Smith Urat egy ezüst edénnyel, melly 300 Tallér betsü, és szép felírásokkal tisztelte meg, 's a' mellett sajnálkodását nyilatkoztatta, hogy illy fontos találmányt illendöképen meg nem jutalmazhat.

Rejtett szó.

Olly kis állatot tesz, mellyből egyszerre egész Népséget eltíporhatsz. De vedd el fejét, 's told meg lábát, nagyobb minden embernél; tsak Istennél kissebb.

Jegyzés. A' 10-ik számbéli Mese: Lud, Ludtoll; a' Rejtett szó: Kar.

Jobbítás: Az előbbi számban a' Jó ízű Torma czikkelynek a' Gazdaságbeli Czikkelyben Nro 2. kellett volna következni. A' 80-ik levélen a' 7-ik sorban a' állatot helyett olvasd illatot. —

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.
(1 2 .)

Magyar Régiség.

Imachag.

Űram Jesus (Christus) haychad the fy-
ledeth en ymachagymra kykkel yrgalmassa-
gydoth ayeythatossagwal kerem hogy the
3olgaloydnak lelkyth kyketh e3 vylagbol ky
vettel bekeseznek wilagossagnak lakodalma-
ba helhezyed es the 3entyd ke3ybe 3amlal-
thassad wketh erekkwl erekke. Amen.

Jegyzetek.

1.) Ezen imádság, mellyel a' Kézirat
végződik, leg inkább igazolja azon véle-
ményt, hogy a' Könyv Apácza Aszszonyoknak íra-
tott: megczáfolja pedig azon hibás közitéletet,
mintha a' Katholikusoknál meg lett volna
tiltva a' Bibliának nemzeti nyelven olvasása.
Ime az Apáczák abból imadkoztak, és pedig
régi fordítás szerént.

2.) Azon példákából, mellyeket fel hord-
tam, a' nemes olvasó Közönség előtt eléggé
meg világosodott a' Kéziratnak régisége,
úgy hogy azt méltán föllebb lehessen vinni
nem tsak a' XVI. Századnál, mellyből fel-
tétetett esztendő száma mutatja lenni az írást:

hanem a' XV-diknél is. De még azokon kívül száz erősségekkel lehetne azt magából meg vitatni, mellyekből még tsak a' két következőt emlitem.

a.) meg vagynak benne a' leg régiebb betű változások, így nevetnek helyett mevetnek; gazdagság helyett kazdagság; pedig helyett kedeeg, mind ezen példák az LI-dik Sóltságban.

b.) meg vagyon benne az aligmúlt idő harmadik személyének hosszszabbult formája: látná helyett: lathnaya. az LII-dik Sóltságban. —

3. Voltak e' mind ezen szólás-formák azon időben mindenütt vegyesek, 's közönségesek, meg határozni nem lehet. Azomban annyi igaz, hogy nyelvünkben minden különözések kisebbek, mintsem hogy ezek azt Dialectusokra szaggathatnák; leg föllebb is bizonyos tartományi szokások ('s tsak inkább szovakban, mint beszédben) provincialismusok lehettek azok, mellyeket, ha Homér a' Dialectusokat is egyé olvaszthatta, öszve keresni, szedni, közönségesekké tenni, a' milyen hasznót tehetne nyelvünknek bővültére, 's előmenetelére, egyeztetésére: épen olly bugó hazafúságot mutatna; 's annyi érdemet szerezne azoknak, kik az ilyen munkát nem restellenék.

A' Chínaiak musikájók.

Ly-k oang-ti egy Chínai Író tudósítása Nemzetének musikájáról: K'ang-hi Tsá-

szár bé akarta hozni népe közé az Európai musikát, melly neki meg tetszett, midőn annak mesterségével megismérkedett. Ezen czéljára fordíta két Európai embert, úgymint Pereira Atyát, Portugalliai Szerzetest, és Pedrini Urat, kerestyén Hit terjesztőt, kik a' hármóniának törvényeit eléggé tudák, 's legalább könyvek szerint kidolgozhaták. Szerentsés is volt igyekezetök, mert a' Tsászár nem tsak jóvá hagyta mind azt, a' mit dolgoztak; hanem szinte avval ditsekede, hogy ezen munkában ő is nagy részt vett. Meg jelent a' könyv fényes nyomtatásban, szép betűkkel, jó papíroson, tsinos formában, 's ő Felsege maga osztogatta ki annak nyomtatványait Birodalmának Nagyai között. De, bár voltak is némellyek kik azt ki, tanúlták, 's néhány dallokat rajta könyv nélkül is megtanúltak; megis sokkal mélyebb gyökere volt bennök régi musikájok erköltsre, 's természeti jelenetekre illő fogásinak, mint sem hogy attól egy idegen miatt el állhatnának. Kan g hi isméré természetét a' Nemzetnek, mellyet igazgatott, azért is azt kénszeríteni nem akarta. Minthogy mindazáltal minden Uradalomnak (Dynastia) más féle musikája vagon, önn maga dolgozott ki egyet, maradván a' régi nevezetek, 's törvények mellett, mellyet a' Mantchú Tatárookra tolt. — Az uralkodó musika (Chao-yo) mostan a' T a y t s i n g Uradalomé, a' leg régiebb, mellynek eredete C h u n r a vitetik, ki Urunk születése előtt 2277 esztendőkkel uralkodott; for-

díttatik leg inkább az áldozatokra. Fő Ügyelője ezen musikának neveztetik Tay tschangnak, az az, öt fő virtus megtartójának, melly virtusok embernek, mint társaság tagjának átaljában szükségesek. ilyenek: Ember szeretet; igazság; udvariság, hölts ítélet; egyes szívűség. A' fő Ügyelön kívül egész Tisztség vagyon, melly a' musikát illető tárgyakról gondoskodik. Ezen musika szolgál akkor is, midön ő Felségének idegen Királyok, 's Követek mennek udvarlására tsak hogy ilyen alkalommal minden Cerimoniára más más Ének vagyon. Emlékezetet érdemel az is, hogy ugyan Kan g-hi Tsászárrá változtatta el ezen musikának régi nevét is (tendes musikának hiták az előtt) Egyeség Barátnéjának nevére, melly szép nevezetet tsak az ő Uradalmának musikája viseli,

Tyukjövendölés a' régieknél.

Leíratott az A. B. C. 24 betűje porba a' földön, 's tétetett minden betűre egy árpa-szem. Ekkor megengedék egy bűvös mesterséget tanult Kakasnak, hogy a' betűkön járkáljon. — Illyen jövendölést vett elő, ama' nevezetes bűvös mester Jamblichus, Proclusnak Tanítója, hogy megtudná, kire szállna a' Tsászári méltóság Valens után. De mivel a' Kakas tsak négy árpa-szemet tsipkedett fel, mellyek ©. E. O. Δ. betűkön vol-

tak, nem lehetett meghatározni: Theodosiust-é; vagy Theodotust, vagy Theodorust, vagy Theodektest kelljen érteni. Azomban Valens ezen annyira megharaguvék, hogy sok embereket tsupán azért öletne meg, mert neveik a' négy betűn kezdődtek. Félt tehát Jamblichus is, ne hogy tárgyává lenne a' Tsászár kegyetlenségének, 's megölte magát méreggel.

H a z i G a z d á l k o d á s

1) Ludat hizlalni, hogy nagy mája legyen.

Megtörjük a' piskolczot (Antimonium) finom porrá, 's öszvekeverjük tiszta liszttel, és abból tésztát csinálunk. Elszaggatjuk a' tésztát apró darabokra, 's megszáritjuk. A' piskolczot olyan mennyiségben vegyük, hogy a' lúd napjában három duggatásra ne több, mint három késhegnyit kapjon belőle. Ezen kívül legyen a' lúd előtt elég víz. Ha duggatás nélkül hizlalnák a' ludat, lehet a' piskolczot egyéb eledelhez is, p. o. tengerihez vegyíteni. —

2.) Hogy a' tyúk egésztélen tojjék.

Tsalán hegye magvasan megszárasztva, vagy tsak kendermag is korpatésztával, mint

minden napi eledel ezen végre leghasznosabb. Jó főtt zab is, még pedig melegen. —

Kenyér, gabona, árpa, paszuly, mind olyan, mellytől a' tyúk meghízik, 's nem tojik.

3. Hogy a' Vaj meg ne avasodjék.

Mivel a' Vaj télben nagyon drága, 's nints is pedig olyan jó, mint a' nyári, jó házi Gazdasszonyok azt még nyáron szokták bészerezni. De bár melly hasznos legyen is ezen gondoskodás, úgy látszik, hogy a' czélt általa el nem érhetni: mert a' Vaj megavasodik, 's nem asztra való. Szükség azért egy olyan mesterséget tudni, melly által az állóvajnak mind színét, mind ízét frissen meglehessen tartani. Az egész mesterség a' bészezésben áll, hogy minden avasodástól megőriztessék. E' végre veszen az ember 1-rész salétromot, 2-rész konyhasót, mellyeket finomúl megtöretve, öszve kell vegyíteni, minden félfont vajra négy Lat ilyen keverék. A' czúkor, mellyet a' sóhoz vegyíthetni, a' vajat jó ízűvé, a' salétrom pedig hűtő ereje által állandóvá teszi. Elémenten az ilyen Vaj nem legkedvesebb ízű, de lassan lassan elveszti minden kedvetlenségét, 's a' legizebb lesz, mint a' friss Májusi Vaj.

Ritkaságok.

Tiberius Claudius Tsászár országglása közepén Rómában olly betegség támadott az emberek képén, mellyet soha az előtt nem érzettek. Ez az orczán lévő fekélyekből ál-

Iott, mellyek azt egészen ellepték, úgy hogy csak a' szemek látszanának ki. Ezen betegséget nem tapasztalák az Asszonyok, sem a' házi tselédek, vagy közép rendű nép: hanem az Urak. Kiváltképen a' tsók által ragadott el: Bizonyos Perusinum Romai Nemes hozta be Ásiából. Olly tsúf, olly alkalmatlan baj volt ez, hogy Manilius Cornutus Praetorságot viselt ember 200000 forintot kész volt költeni, hogy megszabadúlhasson. Egyiptomból hívatattak az Orvosok, hol e' felé fekélyek közönségesebbek.

A' Rómaiak legditsőségesebb koszorúnak tartották a' fű koszorút, mellyet a' Katonaság adott a' Vezérjének, midőn az egész Sereget, vagy Várat felszabadított, vagy megmentett. Az illy koszorút azon földön szedett fűből készítették, a' hol a' győzelem történt. Siccins Dentatust, a' ki 120 ütközetben győzedelmeskedett, a' Serege illy koszorúval ditsőitette meg; mert az Ellenség meg győzöttetésének az a' legnagyobb jele, ha fűvet nyújt, jelentvén, hogy a' földet és annak minden jóvait oda engedi. —

Rómában egészen a' Persiai háborúig nem voltak közönséges Kenyérsütők a' Város kezdetétől fogva egészen 580-ik esztendőig; magok a' házi Gazdák otthon süttettek, és ez az Asszonyok dolga volt, mint most is többnyire más Nemzeteknél; különben a' különösebb ízű kenyér forma süteményeket a' Szakátsok készítették; de rendszerént szolgálatban Szakátsokat sem tartot-

tak, hanem mikor szükséges volt, a' piarczáról fogadtak.

A' lószörből készültt rostát, és szitát a' Gallusok találták fel. A' Spanyolok mind rostát, mind szitát vászonból készítették. — Egyiptomban mind a' kétféle eszközt papíros leveleiből, és kákából tsinálták.

A' hüveles vetemények közül a' paszulyt leghasznosbbnak tartották még a' régiek is; mert abból kenyeret is készítették; még most is némely Nemzeteknél liszté törettvén, a' gabona lisztjével öszve kevertetik, 's így jó kenyér lészen belőle. Minthogy ételnek főzettvén a' paszuly, álmatlanságot mondatik okozni, Pythagorás eltiltotta, azt állítván, hogy abban a' Halottaknak lelkeik lakoznak.

M e s e.

Nem vagyok én Bíró, mint Páris az Idai Pásztor,
Hogy több Szépek közt hozzak itéleteket.
Egy Helenát, 's ha talám maga nem borzadna
magától,

Egy Hecubát le tudok festeni. Ezt tehetem
Jobban, mint Zeuxis. Kiván a' büszke leányka
Engemet; a' vénnek nem gyönyörű etsetem.

Rejtett szó.

V-vel a' Kovátsok örökös munkája;
S-sel a' Madarak' hatalmas Királya;
H-val az Iszákok' gübü-tarisznyája.

Jegyzés. A' 11-ik Számbéli Rejtett-szó:
Hangya; Angyal.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(13.)

Ú j K ö n y v.

„Vitkovics Mihály Meséji és Versei.
„Pesten Trattner János Tamás betüivel. 1817”

Ezen munkával Nemzetünknek régi óhajtása tellyesített, és Literaturánknak egy hijanossága kipótoltatott. Eredeti Mesék, és Epigrammák a' munkának fő részei. Az elsőben elmés könnyüséggel tünteti az Olvasó elejébe az igazságot, 's megmutatja a' tudós Szerző, hogy Ő a' Magyarnek Lessingje, és Pfeffelje lehet. Az Epigrammák lágy kellemetességgel, tsípös elméséggel, és világos rövidséggel vannak írva: az elsőben Callimachust, a' másodikban Martialist, harmadikban Ovenust képezvén. Kivált a' Mesékben sok szép görögös szó ejtésekét elegyített. Mindenütt a' tisztaságot, és a' mostani nyelvjárást követte. Azért ezen munka akárkinek is kezébe illik, és a'ki olvasandja, benne gyönyörködtetést, 's megelegetést fog találni. — Nyomtatása tiszta, és a' tsinosb izléshez nagyon alkalmaztatva. — Pesten Eggenberger, Kis István, és Kis József Könyváros Uraknál; Egerben T. T. Ivánszky Ant. Professor Urnál találhatni. Az ára Velinre 4 for. Író papirosra 3 for. Nyomtatóra 2 for. —

Szép Mesterségek.

A' Hang tudomány (Acustica) egy része a' Természet tudománynak. Nagyon elmelöltetett mind eddig, és azon törvények, mellyek szerint a' hangzó testeknek több nemiek munkálkodnak, egészen ismételten voltak. Chladni Úr é azon ditsőség, hogy a' Természet tudománynak ezen ágát részint találmányokkal szaporítá, 's annak hizakjait bétölté; részint illendő tudományos rendbe (mellyet előtte senki sem próbált) előadni igyekezett. Elsőbb észrevételei ezen Tudósnak, különösen azon törvényekről, mellyeket valamelly testnek, általa láthatókká tétett, rezgéseit követnek, világ elejébe jöttek Liptsében (Lipsia) ezen nevezet alatt: *Entdeckungen über die Theorie des Klanges*. 1787-dik esztendőben. Tizenöt esztendővel azután, u. m. 1802-dikben közönségesse tette a' Természet-tudománynak ezen részét; „*Die Akustik, bearbeitet von C. F. F. Chladni*„ — nevű könyvében, tudományos öszvefűggésben, XI réztáblákkal, olyan szorgalmatos munkával, hogy arra nem tsak tulajdon föfödözéseit fordította; hanem minden előtte történt tapasztalatokat is használt. Most ismét új Toldalékok vagynak Akustikájához Liptsében a' nyomtató sajtó alatt.

Emlékezetet érdemelnek ezen Tudósnak két musika szerszámai, mint tulajdon találmányai. ú. m.

1.) A' Clavicylinder, melly áll egy rendes Clavirból, 's egy, a' Clavir megé

helyhetett, 3 hüvelyknyi által mérőjü üveg tsöböl, melly egy talp nyomó (pedale), és egy ólomkerék által foroghat. Az üveg itt maga nem ad hangot, mint a' Harmonicában; hanem tsak az eszköz belső alkátásának hangjait eszközli a' dörzsölés által. Öszve köttetik ezen eszközben a' hangnak kellemetessége azon tulajdonsággal, hogy tsupa új nyomása által lehet a' hangot tetszés szerint tartani, vagy el enyésztetni. Tsendes (andante) darabokat jobban játszhatni rajta, mint frisseket. (allegro.) A' leg fontosabb jelessége ezen musika-eszköznek az ő tudománybéli bötse, a' mennyiben a' musikának hathatóságát tsak akkor lehetne megítélni, ha azt nagy formában, 's értelmesen lehetne elő állítani. Másik érdeme, melly által a' musika nagyon sokat nyerhetne, azon tulajdonsága, hogy míg a' hang fenntartatik, azt mind nevelni (crescendo) mind fogyasztani (diminuendo) lehet.

2.) Az Euphone, melly áll külsöképen apró üveg-tsövekből, mellyeket mint a' harmónikát nedves újakkal kell dörzsölni. A' tsövek író toll vastagságnyiak, 's hosszokra nézve mind egyenlők, mellyért is a' hangnak külömbfélesége tsak az eszköznek belső alkátása által okoztatik. A' találó Úr ezen két eszköznek öszveszerkeztetését, 's belső alkátását nem teszi közönségessé mind addig, míg nem fáradtságának, 's munkájának bérét szarándok útazásaiból bé veendi. „Egész Európát bé kell neki kóbórlani, egy ol-

lyan Léleknek (így szól O c k o egy lelkes német író,) ki bennünket a' hangnak Geometriájára tanított; egy második Pythagorásnak, kinek sír kövén valaha talán Constantinápolyban, vagy Haytiban a' következő szók lesznek metszve: „Allj meg útas! itt veszett el éhen Német Országának Chladnija! — mert ő egy német nagy Tudós vala! — Ne menj — —

Nevezetes Régiségek.

1.) Az Egyiptomi Királyok fölötté pompás sírokba temeték halottjaikat. Illyen épületeik között legnevezetesebbek a' még ma is fennálló Pyramisok, mellyek szörnyű nagyságokért a' Világ hét Tsodai közé számláltattak. Cheopis volt első, Herodot szerint, ki illyen munkát kezdett, mellyre egész Egyiptomot reá hajtotta. Némellyek követváltak az Arabs bányákban; mások hordták azt a' Nilusig, mások ismét a' Niluson keresztül Libyának hegyéig. Száz ezer ember kínlódott ezen munkával szüntelen, kik közül tiz ezeret az esztendő minden negyedében más tiz ezer váltott fel. Tiz esztendeig izzadott a' nép a' tsupa köhordásban; tiz esztendeig készült a' barlang a' halom alatt, mellyre a' Pyramis, melly minden oldalról 800 lábnyi volt, 20 esztendő fáradságba került. A' tsupa veres hagyma, foghagyma, 's retek, mellyet a' munkások megemésztettek, 1600 Talentom áru volt, a' mint Herodot bizonyítja.

Második pyramist építette Chephren, ki Cheopis után uralkodott; a' harmadikat pedig, melly leg kissebb volt, Mycerin, Chephren fia. Némellyek még negyedik pyramist is emlegetnek, de az, mivel kitsin, nem is számláltatik közönségesen a' többihez. —

2.) Nevezetes épületek voltak a' holtaknak emlékezetekre az úgy neveztetett Mausoleumok is, mellyeknek nevök vagyon Mausolustól, Cariának Királyától, kit hátra maradt özvegye Artemisia annyira szerete; hogy megégetett hamvaiból minden nap vegyítene italába, a' míg tartának; 's nagy jutalmat teve fel Görög Ország Orátorinak, kik férjének ditséretét emlékezetben hagynák. Az épületen dolgoztak azon kornak legnagyobb Művészi, Scopas, Bryaxes, Timotheus, és Levchares, kik annyira kívánák a' mesterségi ditsösséget, hogy munkájokat, még Artemisia holta után sem hagynák félben.

3. A' Rómaiak Artemisiánál az ilyen épületekben semmivel sem voltak alább valók. Augustus, Hadrianus, Severus Mausoleumaik mindenek felett legpompásabbaknak mondatnak. Szép volt a' Virgiliusé is Nápolyban, mellynek egy szobájában kilencz márvány oszlopok voltak, 's ezek között a' hamu vödör, mellyen ezen vers olvastatott.

Mantua szült engem, ragadott Calábría, bír most

Parthenope; pásztor, gazda, had énekeim. (Rajnis)

Némellyek azt mondják, hogy a' Nápolyiak attól féltökben, ne hogy valaki ezen

nagy Költőnek hamvait ellopná, az új Várban ásták volna el azokat, mellyért ma sem a' márvány, sem a' vödör nem volna benne; a' miért valaki ezen verset írta falára:
Bár meg tördelték a' sírt, 's oda vödre belőle
A' nagy Költőnek; — szent marad a' hely
azért.

Görögök és Rómaiak.

Vadászat-históriája.

A' Vadászat épen úgy Görög országban, mint minden vadnépeknél, legelső módja volt az eledel-keresésnek, de még azután is, midőn már Városokban laktanak, kedves foglalatosság maradt az ő közöttök. Nem tsak különös Istennéjök volt e' végre (Diana) ki- nek a' Vadászat előtt áldozatot tevének; hanem még Höseiket is azért magasztalák, hogy jó Vadászok voltak. Anchises oroszlán- nak, 's medvének hőren feküvék, mellyeket maga öle meg, azt írja Homér. Mig mikor a' földművelést gyakorlák is, szükség volt attól a' vadakat elhárítani. Így ölte meg Hercules Nemea Oroszlánát; Theseus Creta vad Bikáját; az Aetoliaiak pedig a' Caledoni Vad- Kant. Craesus válogatott ifúság hadával ment Mysiának Vad-Kanja ellen, 's elveszté fiát Herodot szerint. Isméretes Adonis története is, ki hasonlóképen egy vadkan által veszett-el.

Fegyvereik, mellyeket a' vadászatra használtak, különböztek a' vadak szerint. Vad-bikák, vad-disznók ellen használták Ho- mér szerint, a' hadakozó bárdot; futó va-

dak ellen ívet, 's nyilat; Hercules pedig buzogányával pusztítá a' vadakat. Elég korán felvétettek a' vadász ebek is részint nyomozni, részint elfogni a' vadat. Nem tsak szoptató: hanem tollas-vadak is tárgyai voltak már az első vadászatnak is. —

Azon Játékoknál; mellyeket Aeneás rendelete Atyja tiszteletére, karóhoz kötöttek egy galambot; 's nyilaztak reá. Azomban mégis nagyobb betsületben volt a' földi vadállat vadászata, mert ennél nagyobb alkalmatosság volt a' vitézi bátorságot megbizonyítani. Ezen hajlandóságot megtarták a' Görögök tökéletesedett állapotokban is; 's a' mi az előtt szükség volt; most már mulátsággá vált; 's a' vadászat mesterséggé lön; mellyben bizonyos regulák szabattak. Xenophon, Appián, 's Arrián könyveikből láthatjuk; hogy a' vadászatra nem tsupa erő: hanem fortély is kivántatott. Magok az ebek sokféle jegyek által jelenték meg 's felfödözték a' vadat: fül konyitással, farktsóválással, ümögéssel; vagy némellyek vezették gazdájokat egyenesen, vagy kerengéssel. Minden kutyának tulajdon neve volt; vagy származások, vagy tulajdonságok szerint; a' mint Ovidból tudhatni Actaeon cbeiről. A' nyúl vadászat történt téiben szabad mezőn; hálóval vagy törrel; vagy ebek által; szarvasok; özek fogattak hálók által; vagy lövettek nyillal; 's vadász-dárdával. Dühös vadak ellen használtatott a' méreg; mellyel az olyan vadak előtt kedves dolgok megkevertettek. Készítették gyakran vermek is; mellyekbe a' vadak béeste-

nek. Találhatni nyomát még annak is, hogy a' vadászatra ragadozó madarak alkalmaztat-
tak. Plinius beszéli, hogy Thr ciában, Amphipolis körül Ölyvöket tanítottak volna vadászatra, még pedig úgy, hogy az ilyen madarak a' vadakat tseréhből, bokrokból felhajtánák, 's azután reájok is rohannának — akkor a' Vadászok, oda járúlván, azoknak egy részöket a' madárnak adák, hogy más-szor még kegyetlenebb lenne a' vadra. Elejénten ez tsak köz emberek keresetök vala; de későbbben a' Fő emberek multságokká lett.

A' Rómaiak vadászatjok a' Görögökétől nem sokban különbözött. Nálök is elsöben a' Pásztorok Vadászok is voltak; későbbben pedig a' vadászat multsággá vált. Azon egy különös nálök, hogy öök nem tsak erdökben vadásztak; hanem majorházaik körül még vadaskertetet is tartottak, mellyekben nem tsak nyulak (Leporaria): hanem vad ketskék, 's egyebek is voltak. A' vad küzdések (ludi amphitheatrales) vagy tsupa vadak közt, vagy emberekkel együtt (Bestiarii) ugyan tsak a' vadászathoz tartoztak, mellyeknek czéljok a' gyönyörködésen kívül, bár nem mindennek volt benne gyönyörösege, még az is volt, hogy a' hazafiak a' hadakozásban bátorságra serkentessenek. Az ilyen vadászatnak eredete esik Róma Várasa építettése után 500-dik esztendőre.

Mese. Nem halál, nem élet: hanem mind a' kettő.

Jegyzés. A' 12-ik számbeli Mese: Tükör. —

A' Rejtett szó: Vas, Sas, Has. —

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(1 4 .)

Tudományos Gyűjtemény.

Nyelvünknek gyarapítására új hathatós segedelmeket nyújt a' kezdődött 1817-ik esztendő; mert a' folytában lévő Magyar Kurirón és Hazai's Külföldi Tudósításokon kívül, mellyek mint Ujságok 's az Erdélyi Muzéumon, és a' Nemzeti Gazdán kívül wellyek mint folyó irások jelennek meg, ezen esztendő kezdetével támadtak a' Hasznos Múlattságok, és a' Tudományos Gyűjtemény.

A' jelenvaló Hasznos Múlattságoknak minő tárgyaik légyenek, azt nem tsak a' Hirdetésben megmondottuk: hanem az eddig kijött levelekben is megmutattuk, úgy mint. 1) a' Magyar Nyelv és a' Magyar Könyvek. 2) a' Szép és kézi Mesterségek; 3.) a' Házi's Mezei Gazdálkodás; 4.) Historiai, Geografiai, Statisztikai ritkaságok; 5.) Rövid és múlatságos történetek, elmés mondások, Mesék, Rejtett szók.

Más tárgyakra, vagy másként terjed a' Tudományos Gyűjtemény, a' mint a' Kiadó Urnak jelentése megmutatta, és az előttünk lévő Első Kötet bizonyítja:

- „ Tudományos Gyűjtemény 1817.
- „ Első kötet. Pesten Trattner János Ta-

„ más betűivel és költségével. 3-ad közép
 „ rétű. Szép a' papirosa s betűje. 12 kötet
 „ ára 18 forint. Póstán 20. fr. —

Ezen munka minden Tudományokra kibotsátkozik, és azokról I.) Eredeti tudós Értekezéseket közöl; II.) Magyar és egyéb fontos munkákról vizsgálásokat; III.) Tudománybéli Jelentéseket. Már ezen első kötet nagy reménységre gerjesztheti a' Hazafi Olvasót; mert a' tudós Bevezetésen kívül, mellyet Fő Tisztelendő Fejér György Ur készített; ugyan azon munkás Hazafinak Értekezése vagy 1.) a' Nemzeti Culturáról; követhetnek pedig: 2.) A' Magyar nyelven jegyzett Történeteinkről. Tek. T. Jankovics Miklós Urtól; 3.) A' Nemzetiségről T. T. Schedius Lajos Urtól; 4.) A' Kézírások, vagy régi írott Könyvek historiájáról. T. Pethe Ferencz Urtól; 5.) Néhány Magyar és Erdélyi születésű külföldi Könyvnyomtatókról a' XV Században; 6.) a' Velencei Tórol. T. T. Boldogréti Víg Lászlótól; 7.) Philologiai és Grammatikai Gondolatok; 8.) Eszrevételek a' Pestalozzismus ellen T. Folnesics Urtól. — Ezek után vannak némelly Magyar és Német könyvek' vizsgálatásaik; Végre külömbféle Jelentések, mellyek között kiváltképen való figyelmet érdemel a' Palócz nyelv megismertetésére tett Jutalom kérdés, mellyről máskor bővebben. —

Második kötet. Eredeti tudós értekezések közöl. Magyar és egyéb fontos munkákról vizsgálásokat. Tudománybéli jelentéseket. Már ezen első kötet nagy reménységre gerjesztheti a' hazafi olvasót. Mert a' tudós bevezetésen kívül, mellyet fő tisztelendő fejér György ur készített; ugyan azon munkás hazafinak értekezése vagy 1.) a' nemzeti culturáról; követhetnek pedig: 2.) a' magyar nyelven jegyzett történeteinkről. Tek. T. Jankovics Miklós urtól; 3.) a' nemzetiségről T. T. Schedius Lajos urtól; 4.) a' kézírások, vagy régi írott könyvek historiájáról. T. Pethe Ferencz urtól; 5.) néhány magyar és erdélyi születésű külföldi könyvnyomtatókról a' XV században; 6.) a' velencei tórol. T. T. Boldogréti Víg Lászlótól; 7.) philologiai és grammatikai gondolatok; 8.) észrevételek a' Pestalozzismus ellen T. Folnesics urtól. — Ezek után vannak némelly magyar és német könyvek' vizsgálatásaik; végre külömbféle jelentések, mellyek között kiváltképen való figyelmet érdemel a' palócz nyelv megismertetésére tett jutalom kérdés, mellyről máskor bővebben.

Az emberi életnek poétai festése.

(van Haaren-Wilhelm Hollandus munkája szerint)

Haj! mi sebesen elfolynak napjaink! Minden perozenet el veszi egy részét létünknek. Melly tsekélyek örömeink! mi keserűek bajaink! mennyi könyvekkel lakolunk a' rövid gyönyörőségért!

Szerentsés életkora a' zseuge gyermekségnek! Minden vidámitja akkor az érzeteket, minden hízelkedik a' szívnek. Miért nem tart örökké illy boldog idő, olyan idő, mellyben minden mosolygó, minden játék!

Játszodjál, kedves gyermek, játszodjál! Minden gyönyörőségeik a' világ nagyja-
inak nem érnek fel avval, mellyet neked falkotsid, 's kártyavárad szerez.

Mindjárt tanultatják veled könyörületlen Mesterid a' nyelvet, mellyen Demosthén tse-
vegett Pallás szent lakhelye polgárinak, 's azt, mellyen Cicero a' Világ Uraihoz beszélt.

Ó mi kemény munka ez! melly kínosak ezen órák! Pedig a' vesszők, mellyekkel téged vernek, tsak jegyképeik még azon üt-
lekeknek, mellyeket a' vad sors veled öreg-
hült életkorodban éreztet.

Mi temérdek mező nyúlik-fel szemünk előtt! Ifjú melly serény életerőd! mennyire forr a' vér ereidben! Az indulatok, amihelyest el szakadtak szivedtől, tüzet lobbant-
tanak benned, mellyet semmi sem olt el
soha.

Nem! ha Oczeán habjait vennéd is reá, nem oltanád el azon tüzet: hogyan tehetné azért az okosság, mellynek szeme olly nehezen nyílik fel, hogy annak hévségét mérsékelje!

Szépen, mint a' keleten fénylő Hajnal, vagy még szebben jelenik meg a' gyönyörűség, tellyes tsillámjában; de mérges az ő lehellete, 's olly hirtelen öl pillantatja, mint a' villám.

Ennyi küzdésnek közepette látod napjaidat előre tolongni; majd meglett ember hasonló lészesz a' piros virághoz, melly felemeli fejét a' kertnek közepén: de, haj! mi újabb zavarok hányják lelkedet!

El szökik az álom szemhéjjaid alúl korán reggel; gyakran pedig az éj, sem nyugtat meg tégedet. Félelem, nyugtalanság, gond, bizodalmatlanság, kajánság, 'sugoriság ébren tartanak.

Ekkor látod meg világosan hiúságát mindennek; érezed, hogy a' ledér szerentse nem ismér féket, 's észreveszed, hogy halandóknak az ő állapotjok hasonló egy elszédett álmodozáshoz.

Az alatt míg az öröm virágot látszik kezedbe nyújtani, egy keserű történetet sügnak füledbe: meg foszt a' sors egy baráttól, egy nőtől, ki éltednél kedvesebb; egy magzattól, ki szerelmed záloga.

Menj most, fuss meszsze földekre, eredj, járd bé a' forró égövet, hogy meg látogassd délnek tartományit; kísér az ő képök téged

mindenütt; már a' túlsó révparton várakozik reád.

A' Fájdalom, hasonló a' fene vadakhoz, dühösebb ő, mint a' hálóba esett oroszlan; rág mint a' féreg; 's tépi a' szívet, mint a' saskeselyű.

Ki jön ott halk lépéssel, 's föld felé görbülten? szomorú az ő homloka, mint az éjnek jövetele; nints a' holdnak halavány világa olly erőtlen, mint az ő szemének fénye; feje, mint a' hó fődte idő.

Vénség ez. De mit mutatnak kezei? mit rajzol újaival? Mit jelent a' rög, mellyet a' földről fel emel? Ez a' mindennek határa, a' sír.

Hányan vagynak, kikhez a' sors még kegyetlenebb! A' vad szegénység érezteti velök vas fogait; éjjel és nappal hallják nyögésöket szerelmes kisdedeiknek, kik kenyeret kérnek.

Hogyan? hát nints e', a' miből tarttsa a' föld gyermekeit? Óh ég! — Másokat nyavalya terhel; melly a' hőségnek keblében is szenvedhetlenné teszi életöket.

Gyakran éltednek vége előtt fordít le a' szerentse, mikor úgy tekintenek, mint egy magas Tsert, mellyet a' szélnek dühe szagatott fel gyökeréből, 's földre döntött.

Egy méltatlan ember fogja el helyedtet; az erőszak rontja el örökségedet; bűn és gyalázat festik öltözetidet; nem mer bé menni egy barátod sem házádba, melly az aggodásnak hajlékává lön.

Mitsoda az ember? Mennyi hatalom, 's mennyi erőtlenség! Ha órája üt, körül vétetik egy seregtől, 's le bukik hatalom székeléből — egy Király —, már a' Királyi —, szék hamu — 's por halommá változott.

Neked, egyedül neked, végetlen Fő Valóság! neked Atyja, és Fejedelme mindennek a' mi volt, és leszen! neked nints mit félned változástól; soha a' te Királyi palczád hatalma meg nem fogyatkozik.

A' régi századokat, mellyek az emberek elől egészen elenyésztek, 's azokat, mellyek az időnek végső szakaszában jövendők, tsupán szóllítnod kell neked, azonnal megjelennek arczod előtt.

Királyi széked 'sámolyánál látod te azokat úszkálni, mint a' szél, 's a' hab leverte hajónak árboczeit; mellyek közül egyiket békének olajága koszorúzza; másikat vér förtözteti.

Te választottad el az időt az örökkévalóságtól; a' te kezéd mérsékli az ő szárnyának emelkedését, hogy se igen lassú, se nagyon sebes ne legyen röpültében.

A' Sors térden guggol a' te lábaid előtt; 's olvassa a' te szent könyvedben akarotodnak határozatit, ha pedig a' te szemeid végig futják azokat, vagy megváltozik minden, vagy álltában marad.

A' hol az örök világosság minden órának gyönyörűség Oceanát nyitja fel, melly fakad a' magasságosnak kebléből, nem lehet ott sem gyász, sem szomorúság: fut onnan a' fájdalom, 's meghaltott maga is a' halál.

Próbatételek a Tojás költetésben.

1.) Egyiptomban, nevezetesen Berme helységben, öt mértföldnyire Cairótól, vagnak ezen czélra különös intézetek, t. i. költő kemenczék, olly nagyok, hogy egyszerre 3000 tojás is kikelhet bennök. Azért a szomszéd helyekről is ezrével küldözik belec a tojást. Követni akarták ezt Chantillyban is Fr. Országban: de mivel olajlampással melegíték a kemenczét, ha kiköltek is néhány tsirkék, kevéssel azután megdöglöttek, bizonyosan, a mint Nollet Ur jegyzi meg, a métsnek olaj göze miatt.

2.) A megtöretett galamb, vagy tyúkganéjt ládába, vagy más meleg helyre által kell szítálni, hogy a por jó vastagon megülepedjék. Erre tétetik tyúkpéhely, a tyúktollúra pedig a tojás rakatillé hegyes végével felfelé, 's olly távolságra egymástól, hogy öszve ne érjenek, a tojáson fellül ismét gánéjpor szítáltatik, úgy hogy ez a tojást csak nem egészen ellepje. Illy állapotban hagyatik a láda három napig tsendesen, meleg helyen, azután pedig a tojás minden nap egyszer megfordittatik. Ha a tsirke tsipeg, fel kell nyitni, de vigyázattal, a tojáshéjját, 's lehet anya alá tsapni.

3.) Reaumur az Egyiptómi mód követésben szerentsés volt. Vett tudniüllik néhány kosarakat, mellyekbe a tojást rakta, körül belől mind öszve 200 tojást. A kosarakat tette egy hordóba egymásra, a hordót pedig deszkával beföldön körül vette aljától

fogva tetejéig meleg ganéjjal. Hogy a' meleg mindég egyenlő legyen, a' meghült ganéj helyett azonnal meleget tétetett, mellyet egy vigyázó vitt végben. A' deszka födélen hagyott 8 lyukat, Tser-kéreggel bédugva, mellyek által a' belső meleget, ha nagy volt mérsékelni lehessen. A' melegnek gráduását 38-tól 48-ig, mint a' kotlóstyúk természeti melege, a' hordó közepén álló Hév-mérővel (Thermometer) mérgette. Ilyen móddal csak nem minden tojás kikölt, úgy hogy Reaumur több próbatételi után bizonyossá tétetett, hogy 45,000 tojásból legalább 30,000 tsirkét előállíthat, a' negyedrészt számlálta a' történhető veszteségre, mellyet egészen el nem kerülhetni.

Találós Mese.

A' vizözön előtt láttam é Világot?
Nem tudom: utánna hajtott anyám ágot.
Midőn egy Atyának nem vélt gyengeségét,
És egy rossz fiúnak szemérmertlenségét.
Fel fődöztem, lettem mindenütt híressé,
Sok erőtleneknél óhajtott kedvessé. —
Anyám ugyan büszkén lakja a' hegyeket,
De én szegény lakom mély setétségeket.
Még is van én bennem most is annyi erő,
Melly a' nagy Vitézt is a' földre verhető.

Rejtett szók.

Nevem oly két tagból áll, mellynek egyike az, a' mivel kennek; másika az, a' mit kennek; öszveséggel magam az vagyok, a' kit kennek.

Jegyzés a' 13-ik számban volt Mese: álom.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(1 5 .)

Nemzeti Játékok a' Görögöknél.

Hathatós eszköze volt Görög Ország tökéletesedésének a' Nemzeti Játék, melly az apróbb népeket egy helyre gyűjtötte, s a' nemzetnek különböző bélyegeit együvé simította. Az ilyen Játékok váltogatva egymás után ünnepeltettek majd Olympiánál, vagy Delphinél, majd Nemaeanál, vagy Corinth szoros keblénél, Isthmusnál. Az Olympiakat szerzette Hercules Jupiternek tiszteletére. Megújította pedig azokat Iphytus 884 évvel a' keresztény idő számlálásunk előtt, s határozta azoknak előjöttöket minden negyedik esztendőre. 27 ilyen játék után, az az 776 esztendővel Urunk születése előtt oly nevezetes idő ponttá tétettek ezen ünnepek, hogy tőlök számlálnák (Olympiasok szerént) minden nevezetes történeteiket. Bámúlást érdemlett az ide minden felül öszve tolongó sokaságnak gyülekezete. Minden Város követeiket küldött ezen ünnepre, kik, hogy tartományaiknak gazdagságáról meggyőznék a' nézőket; fényökkel, s pompájokkal egymást mint egy meg homályosítani igyekeztek. Alpheusnál verték fel sátoraitkat, mellyek alatt arany — s ezüst edényeiket, a' leg

híresebb mesterkéznek műveit, szem elejébe terjeszték. A játékok tartottak 5 napig, 's állottak: gyalogpályában, kotsikázásban, karikázásban, küzdésben, és öklözésben. Az ilyen Vetekezőknek egy olajágból állott minden jutalmok, mellyet közöttök a' Játékbíró (Helanodika) szokott elítelni; a' Váras pedig, mellyből a' győzedelmes volt, úgy nézte őtet, mint valamelly Istent, és tiszteletére szobrokat emelt, 's ditséreteket (hymni) költött. A' többi Játékok Delphinél (Iudi pythii) Apollinak, Isthmusnál Neptúnnak; 's Nemeánál ugyan csak Jupiternek tiszteletére hasonlók voltak az elsőkhöz, azon kevés különbséggel, hogy ezekben a' jutalom borostyán, fenyő, és repkény (hedera) koszorúkból állott. — Mind ezen játékokban pedig senki sem vehetett részt, hanem ha elsőben ott hon nehéz gyakorlások, 's kemény próbatételek által érdemessé tette magát. Később megjelentek reájok még a' művészek is: kép-alkatók, kép-festők, hang-mesterek, költők, szó-szólók, történet-írók, hogy vetekeznének jutalomért, 's a' népnek kedvéért.

Ezen Nemzeti Játékok egy olyan nevelést szükségessé tettek a' nép között, melly különösen a' testi gyakorlással (gymnastica) foglalatoskodott, 's állott főképen két ágából, úgy mint: a' táncz mesterségből (Orchestra) és a' küzdésből (Palaestrica) mel-

lyek nem csak a' néző játékokkal ; hanem még az Isteni tisztelettel is egybe kaptattak. A' helyek, mellyekben az ifúság taníttatott, neveztettek Gymnasionoknak, mivel hogy meztelenül gyakorlották magokat. A' küzdők meg kenekedtek olajjal, hogy bajnok társoknak kezéből annál könnyebben ki simuljanak ; a' küzdés után pedig meg mosták magokat a' szomszéd fürdőkben. Ezen gyakorlások szerzették a' testnek azon tso-dalatos hajlékonyságát, 's kellemetes állását, mellynek lehetett többnyire még a' tsatákban is a' győzedelmeket köszönniök.

Külömböző italok külömb-féle népeknél.

1.) Az Orosz Birodalomban, 's Litvániában meg éri a' köznép cziberével (Quaas) melly vízből, és savanyú kovászból készíttetik ; bor helyett pedig szolgál méhser, és égettbor. A' Tatarok lótejet, 's egyéb tejet isznak.

2.) A' Chínaiaknak közönséges italok Thé, vagy Kávé, de isznak bort is, melly riskásából készül ugyan: de nem azon fajából a' riskásának, mellyet enni szoktunk. Az ilyen riskásabornak külömböző nemei külömböző képen készíttetnek. Közönségesebb módja a' készítésnek így esik: Aztatják a'

ritkását egyéb hozzá adatott szerekkel együtt 20 – 30 napig vízben; ekkor megfőzik, mind addig míg nem az péppé válik. Azonnal kezd az forrani, 's tajtékzani, mint az új bor, 's ezen tajték alatt tiszta bor vagyon. Ennek tisztája edényekre szedetik, söprejéből pedig pálinkát főznek, melly könnyebb, és erősebb az Európainál. Jó kelete vagyon a' köznép között. Az, a' mellyel a' Mandarinok élnek, hozatik bizonyos Városokból nevezetesen Vu-si-hyenből, ky-angnak városából; de még többre betsülik ennél azt, a' melly Schun-hing-suban Che-kyangnak városában készítettik, mivelhogy ez egészségesebb. Vagyon még ennél erősebb pálinkájok is, mellyet ürü húsról szoktak lehúzni, 's a' Tsászár asztalára adatik. De evvel tsak kevesen élnek a' Tatárokon kívül, mivel részegítő. Egy különös nemű bor, melly Schen-si tartományban készítettik, neveznek Kau-yang-tyyn-nak: (bárány bornak) nagyon erős és kellemetlen szagú, de a' Tatárok még-is kedves itálnak tartják; más tartományokba nem igen hordják. Vagynak még a' Chinaiaknak egyébféle italaik is, p. o. a' Samsu, melly téjből vonatik le, 's a' Bablév. (Lásd Sammlung aller Reisebeschreibungen. Band. 6. seite 156.)

3.) Islándaiban savót isznak, melly készítettik fris téjből, ha annak fölét le szedték, 's a' megmaradt irót közé öntötték; ezen ital neveztetik Syrének. (Band 19. seite 45)

4.) Terra - firmában az Indusok tengeri-
ből készítenek külömbféle italokat: ilyen a
Chiacopa, és a Mialo.

5.) Antillákon közönséges ital az úgy ne-
veztetett Uycu. Ennek készítésére kellnek
nagy edények agyagból (Canaris) mellyeket
5—6 hüvelyknyi híján teli töltenek vízzel.
A' vízbe hánynak 12 földi almát (Batate)
négy részre vagdaltán, két nagy szét törtet-
t Cassavét, 3 pint czukrot, vagy Syru-
pot, vagy ha ez nem volna, egy tuczat érett
méznádat, mellyeket elől megtördelnek, 's
ugyan annyi érett Baniánt, ugyan tsak szét-
törve. Minckutána mind ezen dolgok ösz-
ve vegyítették, bé dugatik az edénynek
szája, 's hagyják forni 2.—3. napig; a'
mikor annak fel szállott söprejét kalánnal le-
szedik. A' vöröses ital, melly az edényben
marad, olyan, mint az erős ser, frissítő, 's
tápláló, de részegítő is. Canadában ezt na-
gyon erőre tsinalják, főképen, ha vendég-
ségre készítik. Az Európaiak is ezen Uycut
iszszak itten, ha borok nintsen.

6.) Egy másik közönséges ital ott az úgy
neveztetett Maky, mellyet így készítenek.
Húsz-harmincz pint vízbe, 's két pint tiszta
Syrupba teszen az ember 12 vörös Batatét,
's ugyan annyi keserü pomarantsot; mellye-
ket elsőben négy felé kell vagdalni. Ezen
italnak ki forrására nem kell 30 óra sem; a'
bor, melly belöle valik, tiszta, 's olyan fi-
nom, mint a' leg jobb körtvély—must. Kel-
lemetesebb, mint az Uycu, de veszedelme-

sebb is, mert nem csak részegít; hanem kólikát is okoz.

7.) A' méznáddal dolgozó Szeretsen Rabszolgák Grappe-nak nevezik azon italt, mellyet készítenek; áll ez czukor lévből, mellybe ha tajtékát le szedték, egy pár Czitromot fatsarnak. Ezt az italt melegen iszszák, 's erősít, mint a' leg táplálóbb leves.

8.) Az Indusoknál, 's Áfrikában pálma bor, és kókusz diólév a' közönséges ital.

9.) Persiában Duschelt isznak. Készítik ezt szőlő - mustból, mellyet egészen a' keménységig el pároztatnak, majd a' megmaradt must-czukrot vízzel, 's eczettel fel eresztik. —

10.) A' Molukkai szigeteken készítik az italt, mellyet Killangnak neveznek, füvekből, czukorból, és vízből — nagy korsókban, mellyeket föld alá ásnak. Mennél tovább áll a' föld alatt, annál kedvesebb, mellyért némelylek 7 - 9 esztendeig is tartják, szine barnás, és tiszta, mint a' legerősebb Spanyol boré.

Áttilának Charactere.

(Montesquieu szerént.)

A' Rómaiaknak abban állott valaha különös fortélyok, hogy minden hatalmasságokat, mellyektől félhettek, részekre osztottak. De ezen fortély későbbben nem süttel nekik. Nézniek kellett másokkal együtt, miképen hódít meg Áttila minden éjszaki né-

peket: Ki térjeszkedett ő Dunától egészen Rhénusig, el rontott minden annak partjain fekvő erősségeket, 's adó alá vetette mind a' két Birodalmat. „Theodosius, így szólla ő, egy igen nemes Atyának fia mint én; de az által, hogy az én adóm alá esett; el veszté nemességét, 's rabszolgámmá lön; gyalázatosan tselekszik azért, ha mint hűségtelen szolga, Urának halót akar háyni.” „Nem illik a' Tsászárhoz, monda egy másik alkalmommal, szovát nem tartani. Egy emberemnek feleségül ígérte Saturnilus leányát. Ha szovát nem akarja tartani, én neki hadat izenek, vagy, ha azt nem tarthatja, 's nints tekintete, hogy Alattvalói között engedelmességet parantsoljon; kész vagyok arra is, hogy segítsek neki.”

Ha Attila a' Romaiakat él nem pusztította, nem kell hinni, mintha ezt maga mérséklésből tette volna. Ő ebben nemzetének erkölsét követte, 's tsak hódítani, nem pedig pusztítani akarta a' népeket. Ezen Fejedelem, a' mint Priscus le írja, az ő faházában, Urok vála minden műveletlen, sőt bizonyos tekintetben minden kiművelt népeknek is, 's egyik a' leg nagyobb Monarchák közül, kiket a' história mutathat. Az ő Udvaránál látni lehetett Római követeket mind keletről, mind nyugatról, kik vagy parantsolatot vártak nála, vagy kegyelemért esedeztek. Két-száz ezer font arany — adótt vetett a' keleti Birodalomra, 's fizetést húzott a' Római seregtől, mint fő Hadvezér, 's idézte azokat, kikkel jól akart tenni, Con-

stantinápolba, hogy minden saját költsége nélkül meg jutalmaztassanak. így tette Rómának félelmét gazdag tökepenzzé.

Jobágyai feltek tőle, a' nélkül, hogy ők gyűlölni látszanának. Büszke, mérész, 's haragjában heves; de haragját bizonyos időben el tudta titkolni, 's boszszuállását halasztani, a' mint a' környülállás kívánta, a' midőn háborúra határozta magát, ha a' békéből elég hasznot nem látott. Pillantatjára engedelmeskedtek a' Királyok, kik oltalmában voltak, és még is meg tartá a' Hunnus erköltsi szokásnak egész együgyűségét. A' mi személyes vitéségét illeti, az épen semmi különös érdemet nem tehetett egy olyan nemzetnek vezérében, mellyben a' gyermekek lángoltak a' kívánság miatt, ha az apjaik művelték tetteiket beszélték előttök: az Atyák pedig könyveket öntöttek, hogy többé azt nem tehetik, a' mit fiaik tselekednek.

Rejtett szó.

Öten az embernek vagyunk mi kedvesek;
Mert étel italtra mindég szükségesek.
Hárnunkat feltalálsz a' halottas háznál;
Két végsőt egyedül elmés vitatásnál.
Vessd-el elsőt, 's visszán hosszabbítsd hang-
jait;
Evvé válni láthadd tavasz virágjait.

Jegyzés. A' 14-ik számbéli Mese: Bor. —
A' Rejtett szó: Tolvaj. kit mikor megver-
nek, azt szokták mondani: megnádolták, meg-
pubitották, megkenték.

H a s z n ó s
M u l a t s á g o k.
(1 6 .)

Sonnet.

A' Sonnet egy rövid lantos versezet rímekkel, vagyis cadentiákkal. Son a' provenzai nyelven énekelni való Versezetet tett; és Sonnet ennek Apródja (Diminutivum). Egyéb Versezetek nemeiktől leg inkább formájára nézve különböző. Több 16 félénel; melyekre az Olasz Poetákból példákat mutatnak Crescimbeni, és Quadrio az Olasz Poëzis historiájában. A' leg közönségesebb áll négy vers fogásból (strophá), melyekből a' két első 4, a' két utolsó pedig 3 soros; az egész versezet 14 sor. A' második vers fogás rímeinek épen ollyaknak kell lenni, melyek az elsőjé: még pedig úgy, hogy az első sor nem tsak a' negyedikkel, hanem az ötödikkal és nyolczadikkal is; a' második pedig nem tsak a' harmadikkal; hanem a' hatodikkal, és hetedikkel is egyezzen. A' harmadik és negyedik versfogásból tsak a' két első soroknak kell egyezni, vagy a' leg elsőnek a' leg utolsóval; a' többi négy sort úgy rakhatja a' Költő, a' mint neki tetszik.

Ebből áll a' Sonnetnek mesterségi formája, melly a' Költőt eléggé megszorítja. A' mi pedig a' tárgyát illeti, az lehet iste-

nes, hősi, lehet erköltsi, közönségesen mindazáltal lágy, érzékeny, 's leg inkább szerelmes. Fő tulajdonsága, hogy egy indulatot, vagy egy képet fessen. Bentinelli egy jó Sonnetben meglívánja: hogy újság és egység legyen a' gondolatokban; fényesség a' képekben; tökéletes rendü emelkedés az értelemben; váratlan és nemes a' végződés. E' mellett tiszták és ékesek legyenek a' kifejezések, poetai a' nyelv, és tsak egy Vers se légyen erőltetett. Illy szoros határok közt is, bizonyosan a' Költőnek tehetsége szerint, nagyon kedves darabkák készülhetnek a' Verszetek' ezen nemében. Az olaszban Pétrarca, aki 1374-ikben meghalt, készített 118 Sonnetet. Ant. Tibaldo, aki 1537-ikben halt meg irtt 283 Sonnetet. Ben. Varchi, aki 1565 halt meg, készített két kötetben Sonneteket. Carlo Mar. Maggi, aki 1699 meghalt 4 részben irt Rime varie, 's ezekben Sonneteket. Lemene, Zappi, Menzini, Zanotti, Brenna, Coureil, Pompei tsak ugyan Sonnetekben egész könyveket.

A' Spanyoloknál kezdette megismértetni Juan Boscan 1544-ikben; Luis de Ulloa 1674 nyajas jó Sonneteket adott ki; Gongara, Tarsis y Peralla, Hort. Fel. de Arteaga a' 17-ik Század első felében írtak.

A' Francziáknál Melin de St Gelais a' 16-ik Században újította meg a' Sonnetek betsét. Joach. de Bellay egy személyre 115 Sonnetet irtt. Ronsard 1585 táján 2

könyveket irtt Sonnetekben. Guy de Tour, és Desportes 1600 végén derék Sonneteket irtak 's az újabb költöknél is több efféle példákat találunk.

A' németben Bürger, és Göthe jelesebbek. Nekünk ebben Hazinczy, és Szemere Pál Urak mutattak példát, kiknek szerentsés első próba tételeiket. Hat Sonett név alatt Horvát István Ur tette közönségeské. Az utólsót ezek közül, Szemeréjét, közlöm én itt a' szépet kedvelő Olvasóimmal, hogy egy példában mind a' Tanítványt, ki a' Sonnetet írta mind a' Mestert, kitől a' munkát el-tanulta; mind a' kútfejet, melyből a' gondolatot merítette, mint ugyan annyi előmozdítóit nemzeti nyelvünk tsinosodásának együtt láthassák, és a' nem igen ismértes Versezet formát mustrában szemlélhessék.

H i m f y.

Szökdelve, mint hullám közt a' halak,
Vig lejtéssel, mint özek a' berekben,
Úgy éltem én, boldog még, örömeiben,
Mig téged, lyányka, nem imádtalak.

Nem így most, lángban érted, szép Alak!
Nem így, utánad könnyel e' szemekben;
Nints nyugtam; és völgyekben, és hegyekben,

És mindenütt téged sohajtalak.

'S Egek! talán, míg itt kell sinlenem,
Az oltárnál más Boldog fűz karokra,
'S mosolygva dúljátok fel mindenem?

Ah, díszeid vágyhatnak thrónusokra,
Lehetsz imádóid között Nagyokra:
De, mint e' lángsziv, ilyen hívre nem!

A' Görög tűz (ignis Graecus.)

Kallinicus, Építőmester, ki Syriából Konstantinápolba költözött, történetből találta fel a' tűznek egy különös nemét, mellynek állató részei olyan természetűek, hogy a' víz, és minden, a' mivel a' közönséges tüzet olthatni, még nevelte annak erejét. Ezen titok által égették fel a' Görögök sok századokban ellenségeiknek, leginkább a' reájok tört Arabsoknak, hajóikat, melly hasznáról a' tűz tengeri tűznek (*πῆρ θαλάσσιον*) is neveztetett.

Készítése módja ezen tűznek tartozott a' Statusnak titkaihoz, azért Constantin Porphyrogeneta Tsászár egy írásában az Igazgatásról azt tanátsolja fíjának, hogy ha kérdenék tőle a' Bárdolatlanok (Barbari), miből álljon azon tűz, ezen feleletet adná, „ hogy azt Constantin Tsászárnak egy Angyál hozta, azon tilalommal, hogy azt más nemzetekkel ne közlené; a' kik ezen tilalom ellen mertek tselekedni, mennyei tűz verte le azokat, mihelyest a' Templom küszöbére tévék lábaikat.”

Új Találmány.

Gonzatti Úr talált egy nedvességet (Liqueur), melly által az égést egészen megakadályozhatni. A' próbák, mellyeket vele tiz esztendővel ez előtt Velenczében tettek, megbizonyították a' nedvességnek erejét. Ilyen volt az, hogy mihelyest abból a' meggyújtatott gyantára, 's olajra valamit tsepentettek, azonnal nem tsak minden láng eltűnt; hanem még nyoma sem volt a' tűznek. Erősebb próbája pedig az, hogy a' gyantával, és szurokkal bévonatott forgáts, minekutánna ezen nedvességbe mártatott, annyira ellentállott a' legkeményebb tűznek is, hogy a' láng, és tűz között több órákig minden sérelem nélkül maradna. A' Találó avval hizellédik magának, hogy ezen szer által minden áts-munkát, 's asztalos-művet hátor-ságossá lehetne tenni a' gyúladások ellen. A' mi állató részeit illeti a' nedvességnek, azokat Gonzatti Úr titokban tartotta, úgy látszik mindazáltal, hogy nem egyebek, mint timsó, lúgsó, és kénsavany (Vitriol.)

Mentőszer.

A' Marhadög ellen.

Szükség e' végre a' marhát meleg vízzel itatni minden nap, 's lenpogátsával tartani. Ha annyi nem volna, legalább tsak keveset is kell minden eledeléhez vegyíteni. Azt miny

isméretes dolgot felteszszük, hogy a' marhát nedves őszi időben nem kell a' mezőre kiverni. —

Azután veszünk fenyőmag levét. (Wacholdersaft) a' mint több vagy kevesebb a' marha, úgy hogy minden darabra egy jó evőkalánnal essék, mellyet liszttel öszve keverünk, de nem tésztává; hanem tsak, hogy a' lév a' lisztet megfesse. Ebből kell a' marha nyelvére hinteni minden reggel éh-gyomorra, melly után két óra múlva adhatni neki enni is. Ha fenyő-mag lév nem volna, szinte annyit ér tsak a' megért bogyót is megtörve, lenolajjal, 's liszttel öszve keverni; de már ebből több kell egyszerre. Elejntén két nap egymásután, későbben minden harmadik nap elég.

A' hol lóganéj vagyon, 's már a' marhadög kitört volna, a' lóistállót gyakran fel kell vakarni, 's a' marhát bele fektetni a' ganéjba, még pedig bészaratott helyen, hogy ennek páráját bé szíjja. Még jobb volna a' marhát a' dögnek egész idején lovak közt tartani, vagy, ha lehetne, a' lóistállót kevés korig akollá fordítani. Ez, és az elsőbb mód, ha helyesen elkövetjük, nem tsak mentőszer a' marhadög ellen; hanem a' már megbetegedett marháknak orvos-szer is, azon feltétel alatt, ha korán használtatik. Még egy! a' marhának hátán minden nap az orvoslás alatt fel kell a' bőrt húzogatni.

Egy tapasztalt Majorosné, ki sok esztendeig marhatartással foglalatoskodott, a következő eszközt ditséri: „ Meg hint az ember egy darab kenyeret jó tiszta szelér kenővel, (Wagentheer) 's ugyan tsak két kés-hegynyi száraz kénporral, mellyet mind a' beteg, mind a' még egészséges marhának reggel és estve bé kell adni. Ezen kívül, hogy a' vér illendő forgásában tartassék, dörzsölni kell a' marha hátát egy szalma tsutakkal.

Apró Történetek.

1.) Egy inas egészen megrettenve ment bé a' híres Theologusnak, Budaeusnak tanuló szobájába azon hírrel, hogy a' ház égne. „Éredj, monda a' Tudós, mondjad a' Feleségemnek, hiszem tudod azt, hogy nékem a' gazdaságra semmi gondom.

2.) Scuderi Kis-Asszony azon panaszkodott gyakorta, hogy mindég náthát kap, valahányszor valamit vásárol, mért a' boltok nyitva állanak, nem úgy, mint a' rendes szobák, bészárva. Egy valaki azt tanátsolta a' Kis-Asszonynak, hogy tehát tsak Vasár — és Ünnepp-napokon keresné meg a' boltokat.

3.) Egy parasztot megmentett a' halál rossz feleségétől. Örvendé rajta belsőképen teljes szívéből: kívülről mindazáltal a' közmódi szerint nagyon szomorúnak tettette magát. Baráti, és szomszédi vigasztalták, 's meglátogatta a' helybéli Pap is, hogy szívére egy két vigasztaló szó mondana. „Nyúgodjál meg, jó ember, mond a' parasztnak, 's örvendj boldogúlt feleséged szerentséjén; ő többé nem tied; hanem a' szerelmes Istené.” Úgy! az Istené „felele a' paraszt,—haj, haj, no leszén vele elég baja!!

M e s é.

Tűz nemzett; víz szült; levegő volt zsenge
koromnak
Lákhelye; a' földön műhelyem és temetőm.

Rejtett szó.

P-vel jó petsenye e' nagy házi madár;
Cs-vel is madár ő: de vad 's szabadon jár;
R-rel hamis állat; téli bundával vár.

J e g y z é s. A' 15-ik számbéli Rejtett-Szó: Torok, Tor, Ok, Kóró.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(17.)

Magyar Régiségek.

Magya nyelvét betsülő és szerető Nemzetünkkel közlöttem már némelly darabokat a' régi fordításbéli 'Soltárokból, mellyeknek eddig Hazánk hírét sem hallotta. Szerentsésnek tartom magamat, hogy e' nyelvbéli kintset bár melly kis részben is napfényre hozhattam. Nem kételkedhetem, hogy Egyházi Férfiaink, és a' nyelvvisgálásban fáradzó Tudósok gyönyörűséggel látták ezen betses Régiséget. De vannak még több ebfélék, mellyek, ha kinyomtatattva egészen az Olvasók kezeik közé jöhetnének, mind Nemzetünk betsületét, mind az Egyházi Rendnek érdemeit sok rágalmazások ellen megmenthetnék. Hogy tehát ezen szép célra felgerjedhessenek azok, kiknek az áldozat tételre bővebb tehetségök vagyon, ime közlöm az olvasó Hazafiakkal, hogy nagy érdemű Révai Miklósunk már 1802-ikban a' nyomtatásra elkészítette a' Magyar Bibliának azon Kéziratját, mellyet ő a' Bétsi Tsászári Könyvesházban feltalálván, megbetsülhetetlen szorgalommal lemásolt, és Magyar Régiséginek (Antiquitates Literaturae Hungaricae) második kötetének szánt. Ezen Könyvben vagyon Ruth, Judith, és Eszter köny-

ve, a' Machabeusokból valami; a' nagy Próféta**k**ból Dániel; az apró Próféták pedig mindnyájan.

Írásmódja ezen Kéziratnak a' betűkre nézve különös; mert

1. Nints kettős Vocalis: sem aa sem ee, mint a' 'Soltáros könyvben a' hosszú, vagy ékezett Vocalis helyett: hanem ez pusztán áll.

2. Nintsen y sem tsupán, sem fellül két ponttal, mint a' 'Soltáro**k**ban az i, és j jelentésére. Ellenben

3. Az ö hangot mindenütt úgy jeleli, hogy az o-nak alljára vonást, vagyis görög jotta formát tészén: o

4. Az ü hangot nem pusztá v-vel, vagy w-vel mint a' 'Soltár Irója: hanem v-vel 's annak fölibe egy pontot tészén.

5. A' cs hangot egy c-vel: de annak alljára vonást foglal ç.

6. A' lágyított hangokat, mellyeket mi most (gy, ly, ny, ty) két betűvel jegyzünk, itt mindénütt egy betűvel találjuk: hanem föllül ponttal, vagy vonással megkülömböztetve.

7. Szinte egy jellel ejti sokszor az: és vagy 's hangot is, melly a' cursiv z-veligen megegyez, azért itten avval tettük ki más betűnk nem lévén.

8. Szembetünö az is, hogy a' szók végzetén k betű helyett gyakran tsupa c-vel él. —

9. A' v hang sokszor u-val íratik: ellenben az u hang v-vel.

A' tsupa beszéd mód szerint följebb esik ezen Kéziratnak eredete, mint Komjáthinak, Pesthinek, 's Sylvesternek minden munkája. Révai némelly okoknál fogva tartja ezen Fordítást Báthori munkájának, kinek halála esik 1456-dik esztendőre. De, hiszem, hogy az egész munka Kiadója meg fogja mutatni, hogy annál is régibb. — Lássunk tehát belőle egy darabot:

Dánielnek XII. Rész e.

1.) Az vőben kedeg feltamad Michal nag fedelem, ki al te neped nec fiaiert. Es io vő mel sonha nem volt attol foguan, kiben nemzetec kezdettec lenni, mend az ideiglen. Es az vőben megzabadol teneped, menden, ki lelettetendic ez elet kőnueben megirattatotnac.

2.) Es sokac azoc kőzöl, kic elaluttak feldnec poraban, felebrednec: nemellec oroc eletre, nemellek bozósagra, hogy lassanak mindenha.

3.) Kic kedeg tanoltac lendnec, fenl-nec monnal firmamentomnac fenessege. Es kic igassagra sokakat taneitandnac, monnal çillagoc orockol valo oroksegen.

4.) Te ked. Daniel, rekezdbe e bezedeket, z jegezied meg a' kőnet a' çerzet ideiglen: sokac el mennec, z soc keppen valo lezen a' tudoman.

5.) Es en Daniel latec, z ime monnal egeb kettoc alnac vala: eggic e felöl a' folonac martan, z masic mas felöl a' folonac mas martanc

6.) Es monda (mondek) a' ferfiunac, ki len ruhában oltozot, ki aluala a' folonak vizein: Miglen lezen e' cudaknac vege?

7.) Z hallam a' ferfiat, ki oltozotuala len ruhackal, ki aluala a' folo vizein. Mikor felemelte nolna o' iogiat, z o' ballat menbe, z eskotuolna az orockol clore: mert vdo, z dec, z vdönc fele. Es midon betellesedendic (z) scent nep kezenec elhimlese, betellesednec mind ezec.

8.) Es en hallam, z nem erthem. Es mondec. En vram, mi lezen ez utan.

9.) Es monda: Mennel, Daniel, mert berekeztettec, z megjegzettek e' bezedec a' zerzet ideiglen.

10.) Meg valasztanac, z megfeierolttenec, z sokac megbizonoltatnac monnal tuz: z kegetlenec kegetlenol mvuelkednec, z nem erthetic menden kegetlenec, valobizon tanoltac megertic.

11.) Es az vdoben mikor elvetettendic a' tokelletes aldozat, z vettendic az undok-sag a' puztolatban, ezer ket 3az kilenc3az (kilenczven) napoc.

12.) Bodog, ki meg varia, z iutand ezer harom 3az (35) napokra.

13.) Te kedeg mennel a' vegezetes zerzesre, z' megnugozol: z allapol te nugolmadban napoknac vegeben. —

(Itt a' következo észrevétel taláztatik)

„ Ez eddeglen Danielt az heberec kon-
„ ueben oluastuc. Az egebec, me'll'ec mon-
„ dandoc e' kononec vegeiglen, Theodocius
„ zerzesebol vetettenec ki ”

J e g y z e t e k.

a.) Nevezetes dolog, hogy a' szenvedő igék tsak ezen rövid Részetekében is annyiszor elő fordulnak, mellyekkel a' mai szokás tsak nagyon ritkán él. Még különösebb pedig, hogy az úgy nevezetett közép igéknek. (Verba neutra) is szenvedő formájok vétetik, millyen itt a' 10 vben: megbizonyíttatnak. Ez a' Sóltáros Könyvben is több helyeken vagon.

b.) „ Menden, ki lelettetendik ez élet könyvében megirattatotnak. V. 1. Ezen mondasban a' szó öszveszerkeztetés érdemel figyelmet, mellyet ma így mondana a' köz szokás: „ Minden ki lelettendik ez élet könyvében meg. (bé) íratva. Kérdés: ha kivéven a' szenvedő ige kettős formálóját, (et-tet, at-tat), mellyik helyesebb, legalább mellyik esik szebben?

c.) 'S állap ol te nyugolmadban: „ Vs. 13. Ezen szó állap ol, melly a' szenvedő forma szerént hajtogattatik: állapom, állap ol, állap ik (közönségesen állapodom). Figyelmet érdemel a' tőle származott állapot szóért, melly ma is szokásban vagon.

d.) Nevezetes még az 5-dik Versben is, hogy a' kettő szám ígétskének többese vétetik: kettők állanak vala.

e.) Általjában igen nevezetes benne a' nyelvnek belső tulajdona, melly a' részesülőkkel (participia), 's határozatlan módnak kötött formájával; úgy az at, et végezetű, 's az ígétől származott (verbale) név szavakkal bővségesen, és helyesen él.

Szép Mesterség.

Poussin egy Francia Képiró; született Andélisban 1594-dikben, 's meghalt Rómában 1665-dikben, kezdette tanulását Párisban, de majd oda hagyván mestereit, egész 30 esztendő koráig Rómában, a' Régiség maradványi között tanúlgatott. A' szegénység terhe gyakran közönséges munkákra szorította, mellyekből a' festék árát sem mindenkor vehette bé; de a' nemes bátorság, melly tsak nem mindég hűséges társa a' Genienek, megtartotta őt maga helyén, 's elővitte igyekezetében. Azon kívánság, hogy valaha az ő műveit is másolgassák, tsak hamar felébredett ő benne; mellyért a' Régiséget, 's a' Természetet választá mesterinek. XIII-dik Lajos, a' mint Richelieu viszza hitta volna őt hazájába, első képirói helyet adott neki: de majd az Udvarnak írgysége miatt kéntelen volt Rómába viszza menni. Innen, mivel nagyobb részét életének Róma ege alatt töltötte, maga kebelébe fogadta, 's maga művészi közé számlálta őtet az Olasz Iskola. Viszza pörlötte mindazáltal a' Francia Iskola, mint olly Geniet, ki szülötte földének tulajdona. A' mi művének bélyegét illeti, azt ő senkinek sem köszönheti, mert minden munkájában eredeti. Nem követett ő magában senkit, hanem egyesíté a' szépséget mindenikből. Nevezetes művei Poussinnak.

1.) A' Manna a' pusztában. Ezen Táblán jobbkéz felől vagyon egy tsoport három személyekből. Egy aszszony szoptatja

éhség miatt ellankadt anyját, 's mentegeti magát gyermeke előtt, ki sírni látszik, hogy tejétől megfosztatik. Az érzeménynek kifejezése mindeniken világos. A' szoptatónak arca oldalt tetszik, nem szemközt, a' gyermeki kötelességnek, 's anyai szeretetnek indulatja, mint ha mondaná fiának „Gyermekem, ez is anyád néked, elhagyjuk é veszni ötöt? ha neked nem lenne több tejem, véremet adnám neked.” Maga ez a' csoport elég volna egy Táblára.

Oldalt ezen csoportnak vagyon egy ember, ki éhen gyengesége miatt haldoklik, fejét egy botra támasztotta, karjai azt többé nem bírják, szemei még kíváncsiak, nints sem lelki, sem testi ereje, az éhségnek utolsó jeleneti; le esik, 's fel sem kel többé.

Másik oldaláról az első csoportnak vagyon két különböző életkorú testvérek, kik a' mennyei kenyéren vetekednek, az erősebb azt mind magának kapkodja; ezeknek gonoszságok ellenkezője (contrast) a' szoptató Asszony kegyes csoportjának. Távúlabb ezektől minden rend nélkül mennek néhányan Mózeshez, panaszolkodni, hogy mindég csak mannával kelljen élniek. Indulatjok ismérhető, 's állások jelentő. Nevezetes ezen Táblán, hogy Mózesnek semmi jelentő bélyege nints, 's béillenék akár Plátónak, akár Sz. Pálnak, ámbár Poussin az állapot, állás, 's tselekedet előadásban nagyon szerentsés. —

(Folytatik.)

Ritka Történetek.

Természet szerent az ember fejjet születik: ellenben lábbal vitetik ki holtan. Neroról írja az anyja Agrippina, hogy lábbal született. Talán a' természet már előre akarta jelenteni, hogy az emberi nemzetnek ellensége léssen, a' mint fejedelemkedése megmutatta.

Szerentsésebb példák vannak azokról, hiki anyjok meghalván kimetszés által születtek. Így született Scipio Afrikanus, és első volt, a' ki azért Caesarnak neveztetett, hogy az anyját felmetszették, minthogy a' metszés romai nyelven caedo szóval ejtetik. — Hasonlóan Manilius is metszés által jött a' világra, aki Kartágoba bé ment a' római seregekkel.

Antiochushoz Siria Királyjához bizonyos Artemon köz ember annyira hasonló volt, hogy a' Király megöletvén Laodice a' Királyné ez által akarta magát a' Királyságban megtartani. — Pompejus Magnushoz olly hasonló volt Vibius nevű ember, hogy nemtsak ábrázatját: de szova hangját sem lehetne megkülömböztetni.

Rejtett Szó.

Szittyá vitézt nevezek, viadaira dühös vad
oroszlánt,

Még ha fejét veszed is fene kan szájába dö-
rög rád.

Fejtelen is harczol, 's ha hogy öt így vissza-
szalasztod,

Akkor is árt pusztit, a' kertedet égeti rontja.

Jegyzés. A' 16-ik Számban volt Me-
se: Gőz, Esső; a' Rejtett Szó: Póka, Csé-
ká, Róka.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.
(1 8 .)

Sonnet.

Cserei Miklóshoz.

Szép a' fel duzzadt Áresz' táborában
Ditső nagy tettek által fényleni,
Az ércz phaloxot bé feszíteni,
'S ha kell, el esni az öldöklő tsatában.

Szebb, óh szebb! a' Nép' véneinek so-
rában

Hatalmas szózattal menydörgeni;
A' Hont, az el nyomottat, védeni,
'S el fojtani a' bünt sarjadzó korában.

Miklós! Erdélynek lelkes nagy Polgára!
Hazád isméri szent húségedet,
'S tölgy-ággal koszorúzza tettedet.

Szemem' vakítja fényed' szép sugára.
Nem fénylek én; 's én azt nem fájlalom.
A' nagy világ énnékem Széphalom. —

Kazinczy

Szép Mesterségek.

(Folytatása Poussin munkáinak)

2) Euridice Halála. Poussinnak
egy szép műve.

Ötet ugyan mi időn téged szaladozva kerülne
A' víz mentében, magasan nőtt parti füvekben
Lappangó iszonyú kígyónak mérge megölte:
Ám de hegyek tetején jajgatnak az erdei
Nimfák.

Rajnis Virg. IV.

Ezen táblán figyelmet érdemel leg elősben is a' fő személy Euridice, épen virágokat szede; még térdein guggol; a' kígyó pedig, melly sarkát meg akarja tsípni, mostan szalad hozzá. Euridice vissza tekint, meg retten, de arczának kelleme meg rettenése mellett is marad, vonási fájdalmat mutatnak, de változást nem; ijedése gyengeség nélkül vagyon, 's egész személye ékes együgyűségnek, 's szelíd szüz leányi kellemnek mustrája, mert Orpheus még most éneklő hymenét; mellyet a' Pap ünnepelni akar. Orpheus az előtte álló Paptól nem látja új Mátkáját, 's még a' szerentsét éneklő, mellyet mindjárt el veszít. Egyéb részei az egész Táblának nem mutatják a' Poussin lelkét. Orpheusnak nints semmi kelleme, nints semmi lelkesedés, sem arca vonásiban, sem test állásában. Oly nagy vár, millyen ezen táblán vagyon, 's annyi füst, mint a' mennyi a' Várból fel emelkedik, nem illik az arany időhöz, sem a' Péneus partjaira. Homér is szunnyadt néha; bizonyosan Poussinnak is lehetett egy pillantatot szunnyadni. —

3) Diogén, midőn poharát elveti. Ezen Tábla egy azon darabok közül, mellyek a' képirás két nemének: a' Törté-

net, 's a' Természet festésnek egyesítésére példát mutattak, 's egy azon négy darabjai közül Poussinnak, mellyekben ő a' régiségre megemlékezett. A' környék, mellyet választott, ábrázolja Atticát, és az Ilissus partjait. Látni lehet Athéna városát, 's benne Minerva Templomát. Másik partján a' viznek látszanak múltató épületek, melyeknek alkatások a' város fényéhez illendő. Növények bőséggel vagynak mindenütt, mint szokás olly népes Város körül. Színek mind a' természettől vétettek. Nem érdekli a' szemmet semmi sem első tekintetre; ha pedig sokáig nézi az ember, mind jobban ki terjed a' vidék, 's mind inkább kivilágosodik a' művész czélja, még az előtt is, kinek szemei nem gyakorlottak. Ezen tábla mellett el mehetne valaki, ha figyelemmel nem tekintené, sokáig meg állna pedig előtte, ha gondolóra kezdné venni. Sikról síkra, halomról halomra kell itt járni a' szemnek, hogy a' természetnek játékait, 's szépségeit felfedezhesse. Diogénnek egész személye szép tökéletes Cynicus! kopasz ránczos homloka, bészart szemei, barázdás pofái, négy szegletes termete, motskós, szintelen köpönyege, — mind egy érzéketlen, 's gondatlan embert mutatnak. El veti fa-poharát, mint bújaságnak felesleg bútýorát, midőn meg lát egy embert markából inni, —

Kertekből, 's erdőkből kivesztetni a hernyókat.

A' bogaraknak, különösen a' hernyóknak elvesztésökre, mellyek a' növényeket lepik, legjobb szernek tartják a' szénsavanyat. (acidum carbonicum.)

Egy német földművelő, Ziegra Úr, javasolja a' hernyók ellen a' következőket.

1.) Tűzet kell rakni éjnek idején az erdőben több helyeken, külömbféle részeken, 's külömböző oldalról a' fák körül.

2.) A' nagyobb madarakat, rigót, 's egyebet, mellyek hernyókkal élnek, 's ilyen helyeken örömet tartózkodnak, nem kell kivesztetni.

3.) Ki kell pusztítani a' kisebb madarakat, millyenek a' veresbegy, barázdabillegető, kenderike, 's egyebek, mivel ezek nem csak hernyókkal; hanem olyan bogarakkal is élnek, mellyek a' hernyóknak ellenségeik, millyenek a' hangyák, darázsok, 's egyebek. (Bibliothèque Physico-économique. 1808.)

A' mézet megjovítani, hogy Czúkor helyett lehessen használni:

A' méznek valami savanyúsága vagyon, melly nem mindennek tetszik. Hogy ezen kedvetlen íz elvétessék, szükség a' mézet izzó tűznél megolvasztani, tajtékát jól leszedni, 's

megtisztítani. Ha ez megtörtént, egy vaszeget, vagy akármilyen vasdarabot megtüzesítünk a verességig, és azt ötször, vagy hatszor (mindég tüzesen) bele mártjuk a mézbe; végre hozzája vegyítünk minden félfont mézhez egy kalán ákovitát.

Ezen nagyon együgyű munka elveszi a méznek természetes ízét, mellyért akármelley süteményt olly jó ízűen lehet vele, mint a cukorral, készíteni; a gazdálkodás pedig benne nem tsekély.

Ritka Történetek.

Young Eduard, ama híres éjjeli Gondolatoknak szerzőjök, a mint isméretes, Pap volt, de nagyon jelesen tudott a Flaután játszani. Egyszer néhány Dámákkal, kiket egy mulató helyre akart vezetni, ladikban ültében a Temzén elkezdte fújni musikáját, de tsak hamar elhagyta; midőn észrevette, hogy egy másik ladik ifjú Katona Tisztekkal tei utannok siet. Egy az ifiak közül kérdi azonnal: „Miért hagyja el az Úr a játékot? Épen azon okból, felele Young, a mellyből elkezdtem. „Hát mi volt amannak oka? Az, hogy tetszett. „Jó! monda az ifjú Tiszt, tehát vegye elő az Úr mindjárt Flautáját, és fújja: külömben az Urat mindjárt a Temzébe vetem. Young engedelmesskedett. Megérkeztek Vauxhallba; s a megsértett nem feledé el a rajta esett bosszút. Épen történt, hogy az ifjú Tiszt ma-

gánosan sétált egy leveles-szín alatt. Young hozzá megyen. „Uram! én azon félelemből, hogy mind a' magam, mind az Úr társaságának nyugtalanságot ne okozzunk engedtem az Úr szemtelen merészségének; most pedig, tudja meg az Úr, hogy nem csak vörös; hanem fekete öltözet alatt is lehet bátorság. Holnap délelőtt szívesen látom az Urat ezen a' helyen. Segédek nem kellenek, egyegy szál kard pört igazíthat. Az ifjú Tiszt elfogadta a' hivatalt; 's más nap mind a' ketten megjelentek. Amaz kihúzza kardját, 's rendes állásba szedi magát, Young pedig kivon egy Pisztolt, 's melléire szegezi a' Tisztnek. „Megakar ölni az Úr, kiálta rémülten az ifjú! „Nem! monda Young hideg vérel, hanem tessék hüvelyébe tenni kardját, és egy Menuetet tánczolni az Úrnak, különben halál fia az Úr. A' katona vonogatta magát; de mivel látta, hogy bajnok társának hangja, 's hideg vére nem tréfa volna, engedett. A' Menuett végződtevel monda Young: Tegnap az Úr kénszerített engem akaratom ellen, hogy musikáljak; ma pedig én tánczoltattam meg az Urat, akarata ellen, nem vagyunk egymásnak adósak. De ha még nints megelégedve az Úr, tőbhet is tehetek, a' mit kíván. Erre a' Tiszt semmit sem felelt: hanem felelet helyett nyakába esett Youngnak, mentegette magát, 's kérte barátságát, melly valóban olly erős lón közöttök, hogy csak Youngnak halála szakasztá félbe.

Báro Pöllnitz nagy kedvességben volt, Frideriknél, a' Burkus Királynál, ki néha ő rajta édeset nevetett. Egyszer magához hivatja a' Király Pöllnitzet egy szobába, hogy vele valamit olvastatna. Hozniak neki egy széket, mellynek üllő allját a' Király előre meg szurkoltatta. Pöllnitz le ült és olvasa egy fertály óráig; midőn pedig fel akart kelni, fel emelte magával a' széket is. Elbámúlt, de hamar feltalálta magát. Ki vett zsebjéből egy kést, 's ki metszette vele a' szék boritékját, melly ületéhez tapadt. Így jelent meg az Udvari Társaságban, mintha rajta semmi sem történt volna, 's le ült bátran a' jelenlévők közé, kik arról semmit sem tudtak: de a' Király valamikor reá nézett a' Báróra, magát a' kacajtól meg nem tartóztathatta.

Statistikai Ritkaságok.

Szent Dienesi templom Kriptájában voltak eltemetve 25 Francz. Királyok; 17 Királynék; 80 Dofének, első szülöttek, vagy egyéb Királyi Herczögek, 's Hg Aszszonyok.

A' Franczia Királyok két utóbbi századokban majd mind sokáig uralkodtak; ugyan is 1589—1793-ig tsak öt Királykodott: I. i. IV. Henrik, † 1610, országolt 22; XIII Lajos 33; XIV Lajos 61; XV Lajos 64; XVI Lajos 19 esztendeig.

Nápolyban a' San Carlo nevű theátrum megújítása 400,000 Dukátokba került (1 Dukát 1 for. 37. kráczár Conventios pénzben) Ezen költséget egy ember tette a' maga érszényéből, a'ki a' Hazárd Játékokat birja árendába. Ő ezért azt kívánta, hogy az ő árendája még 5—6 esztendőre terjesztessék ki, 's midőn ez neki megajánltatott, ő is esztendő alatt a' theátrumot helyre állította.

Romában most a' többi idegenek között tsák Anglus 600 vagyon.

M e s e.

Hajdan tsák madarak prédájok: most pedig
ember

Étele, fő helyvel kérkedem asztalodon;
Veszszek el a' földről, vagy arany századra
vetődnel,

Vagy pedig elvesznél. Aldozat értem! Egék!
Nektek az áldozatot: én, mint ház istene, a'
nép

Munkáját követem; a' Tudomány nem enyém!

R e j t e t t S z ó.

Kitsin vagyok: mégis minden mozgót tartok.
Fordíts meg, majd állót a' tánczra izgatok.

Jegyzés: A' 17-ik számban levő Rejtett Szó: Magyar, Agyar, Ragya.

M u l a t s á g o k.

(19.)

Magyar Régiség.

Magyar régiségeket közlésemnek kettős czélja vagyon: egyik, hogy a' régi írásmódot, a' betűkkel, mint hang jelekkel, helyes vagy helytelen élést ismértessem; másik, hogy a' nyelvnek lelkét, 's belső tulajdonát láttassam. Úgy hiszem, hogy az elsőt eléggé el értem, midőn rész szerént a' 'Sóltáros kéziratból, rész szerént közelebb a' 17-ik számban felhozott Próphétákból annyi féle írásmódot láttunk, melly erős tanúsága annak; hogy a' mi sok-hangú nyelvünk a' Római A. B. C-re épen nem szoríttathatik. Elejétől fogva egész igyekezettel mindenféle próbákat tettek abban Iróink: de különös jeleket és betűket nem választván, vagy a' választottakat meg nem tartván, annyira jöttünk, hogy kilencz százodok óta a' Római A. B. C-ze elégtelenségével bájlódunk. Valyon nem volna e' jobb már egyszer valamit mernünk, és legalább a' kettős betűket 's lágy hangoknak kettős jeleiket, mint annyi akadálnak, 's versengésnek okait, egyes betűkre vonnunk. A' második czél, hogy meg mutassam, mi kevés legyen a' különbség nyelvünknek régi, és mostani alkatja között, nem mintha azt még most is simá-

latlansággal vádolhatnók; hanem azért, mivel az négy 's öt száz esztendőkkel is ez előtt olly tökéletes, 's annyira kifejtődött volt, hogy, némelly elavúlt szókon kívül, ha némelly tekintetekre nézve változott, bizonyosan sokszor rosszszabbra, nem jobbra változott. — Ezen czélt hogy annál inkább elérhessük, jónak találok, hogy néhány darabokat könnyebb olvashatás végett mai Orthografiánk szerint közöljek. Illyen leszen most:

Jú d i t h K ö n y v é n e k I I I . R é s z e .

1.) Tahát ereszték ö követeket minden városok, 's vidékek, Siriának, tudnya mert, Mesopotamiának, és Siriának Sobalnak, és Libiának, és Ciliciának Királi, 's Fejedelmek. Kik jövéen Oloferneshez mondának.

Szönynyék meg te meltatlankodatod mü ellenönk: mert job hogy elevenen szolgállyonk Nábuhodonozor nagy Királynak, 's aláztattak legyönk teneked, hogy nem meghalvánk mü veszedelmönkben mü magonk mü szolgálatonknak kárát szenvedgygyük.

3.) Mend mü városonk, és minden birodalmonk, minden halmonk, és hegyek, és mezök, és tehencnek csordáji, és johoknak csordájik, ketskéké, lovaké, 's tevéké, 's mü minden birodalmink, és szolgálaink te személyed előtt vadnak.

4.) Mindenek te törvényed alat legyenek.

5.) Münön magonk es, 's mü fiajink, te szolgálid vagyonk.

6.) Jöjj münekönk békeséges Úr, 's éltetessél mü szolgálatonkkal, miként kelle tendik teneked.

7.) Tahát leszálla a' lovagokkal a' hegyekből nagy tehetséggel, és megvön minden várost, 's mendent a' földön lakozót.

8.) Minden városokból kedig vön ö magának segedelmeket, erős férfiakat, 's választottakat hadakozatra.

9.) És annye félelm esék a' vidékekre, hogy minden Városoknak lakozóji, fejedelmi, 's tisztelendöbi, egyembe kimenének a' jövönök eleibe.

10.) Fogadván ötet koronákkal, és dítséretekkel, tánczokat vezetvén kürtökben, és tympanomokban.

11.) De maga ezeket tévén sem engesztelheték meg ö melylyének feneségét.

12.) Mert es ö városokat meg töré, és ö eresztvényeket ki vagdalá.

13.) Mert parancsolt vala annak Nabuhodonozor Király, hogy földnek minden Istenit ki irtaná, tudnya mert, hogy csak önön maga mondatnék Istennek a' nemzetektől, melylyeket Olofernesnek hatalma engesztelhetet volna meg.

14.) Altal menvén kedeg Siriát Sobalt, és mend Affamiámot, és mend Mesopotámiát, jövö az Idomeosokhoz Gabbaanak földébe.

15.) És megvevé a' Városokat, 's ülö oth harmicz napokban. Ki napokban parancsolá egybe gyülni ö tehetségnek minden seregét.

Jegyzetek.

a.) Méltatlankodat v. 2. hadakozat v. 8. ki menete a' dolognak, születettel nagyobbak, rémölet, általmenet, ragadat, oszlat, kiirtat, onszolat, művelkedet, vétkezet, fogyatkozat, 's több illy származatú (verbale) név szovak, a' mint jelentettem (Nro 17) ezen Kéziratban nagyon gyakoriak. Egy nem tsekély tárgya figyelmünknek, melyet sok esetekben követnünk kellene. Ugyan is hogy az Épülést — épülettel, írást-íráttal; áldozást, — áldozattal, tselekedést-tselekedettel; rajzolást rajzolattal; alkatást alkattal, nyugvást nyugattal 's a' t. öszve zavarjuk, nyelvünkben annál nagyobb hiba, mint sok nemzeteknél, mivel mi ezen et-at végzetkében, valamint a' szenvedő ige formálójában (küld-et-ik) nem tsupa üres foltot: hanem igaz tselekedtető értelmet találunk.

b.) Műnön magunk v. 5. önön maga, v. 13. Nagyon helyesen! Ennen magam, tennen magad, önnön maga, minnen magunk, tinnen magatok, önnön magok; nem pedig önnön magam, 's önnön magunk 's a' t. mert itt az első személy névmása: magam, magunk harmadik személyü névmással köttetnék öszve, a' mi pedig képtelen. —

c.) Szünjék meg v. 2. kellettendik v. 6. mondatnék v. 13. mutatják tsak ezen három példák is, melly igen figyelmesek voltak Eleink a' szenvedő, 's ezeknek formájokat követő igéknek hajtogatásokban, mellyben ma íróink közül is sokan botlanak.

d.) Tudnya mert. v. 1. v. 13. e' helyett tudnia mert, (igy mondják ma is némelyek innya, innia helyett; melly a' határozatlan mód ugyan, de határozottan: tudnom, tudnod, tudnia, tudnunk, tudnotok, tudniok, mellyet ma csak néhány: kell, szabad, lehet, személyetlen igékkel; hajdan pedig személyes igékkel is használtak. Illyen példát olvasunk a' Hozeás előtt álló első Előbeszédben: csak azt akarom tünetek üntetteknek ó Paula, 's Eustochiom, tudnotok 's a' t. volo vos scire, ut sciatis. Egyébránt a' tudnia mert helyett ma tudniillik-et mondunk.

e.) Meg halvánk v. 2. Ez a' szó részesülő (participium), még pedig az első személyű birtokos név — mással a' többesben. Épen illyen, hanem a' harmadik személyben: bémenvéjek Moabitidisnek vidékébe. Ruth 1. Rész. v. 2. Bémenvén, bémenvéd, bémenvéje, bémenvénk (meghalvánk) bémenvétek, bémenvéjek. Mendent a' földön lakozót, vs 7. -- választottakat hadakozatra v. 8. -- aláztattak legyünk v. 2. mind olyan példák, mellyek a' részesülőknek hasznokat különböző színben, 's értelemben mutatják.

Poussin munkái (folytatás.)

4.) A' Boldog Szüz' mennybe vitele. Ezen Táblátskának tsupa színe is figyelmet érdemel, melly épen nem tündöklő; még is valami mennyeit mutat. A' könnyű ég, mel-

lyet a' szín-világítás nagyon tisztán képez, sokkal által-látszóbb, mint a' földnek levegő környéke, mellynek a' belőle kihágott tsoport alatt tsak kevés része látszik. A' tsoport személyi útban vagynak, mennybe igyekeznek; 's a' Szűznek fejét ditsőség veszi körül, szeme függ a' reá várakozó boldogság helyén: már ifjudik a' halhatatlan életre, 's örömmel emelkedik az örök üdvözség felé. Az Angyalok pedig, kik a' Szűzet viszik, mind testállásokban tisztességesek, mind érzéseikben nemesek; egyik talpát fogja, másik karját tartja a' Szűznek, 's mindenik ártatlanul illeti testét: mert ők angyalok, a' Szűz pedig Istennek Anyja. Nem feledte el azért a' Képiró, hogy az Angyaloknak, bár kéntelen volt is azokat ember formában ábrázolni, egész valóságok lelkiség. Mindazáltal olly nagy mesternek illy szép művében is szembetünő hiba az, hogy egy a' négy angyalok közül nagyon mord, 's nagyon hoszszú. De ez egy ollyan hiba, mellyet egy többször remekelt Poussinnak kedvezve megbotsátunk.

5.) Saphira Halála. Péter, Pál, és János Apostolok hirdetik az ígét Jerusálemben: a' megtértek eladják minden jószágokat, 's általadják annak árát az Apostoloknak. Egy a' többek között (Anániás) elvonja felét hirtoka árának, mellyért büntetését veszi; lecsik Péter' szovára, 's meghal. Illy hirtelen, 's kemény ítéletnek emberi érzetet kellett a' nézőkben gerjeszteni, mellyet különböző különböző ábrázattal jelentenek. A'

személy, kire az ítélet mondatott, lebukik, még nem halt meg; de meghal nem sokára; vonási ájúltat mutatnak, de öszvevonulás nélkül; lelke minden akadály nélkül látszik kiköltözni. Ezen tselekedet több kárhoztatást von magára, mint rettenést okoz. Az ember, ki a' holtat, felemeli, reá tekint az Apostolra, mintha mondaná: *Hogyan tehetted ezen tselekedetet? A' boszszonkodást vissza veri a' tisztelet; egy aszszony reá veti magát a' haldoklóra; szemei zavarodtak; szája rángatódzó; egy másik aszszony: miroszsz ember, úgymond testének jelentő mozgásával; szomszédnéja pedig megfogja karját, 's mintha mondaná: ne legyünk itt, menjünk el innen. Egy férfi, kinek vonási bátorságot jelentenek, mintegy átkot mond a' három Tanítvány ellen. Így tartatott meg a' történetnek erköltsisége. Közönséges Képiró nem tudott volna itt egyebet keresni, mint tsupán félelmet, 's rettegést a' jelenlévőkben: némellyek futnának, mások arczra hullanának a' kemény ítélet előtt. Sz. Péternek arczját szent harag bélyegezi, minden indulat, minden hevesség nélkül; Sz. Pál, ki nem régen tért vala meg, rémülten nézi a' büntetést; az ifjú Sz. János arczája nem eléggé jelentő.*

Az Egyiptomiak temetkezésök.

Ha valami nagyobb demü ember meghalt, annak familiájának minden aszszonyi békenték fejöket, 's arczokat sárral; majd a' holt testet a' férfi rokonok között hagyván,

felövedzkedve, 's meztelen mellyekkel, bölyongtak a' várason; ugyan ezt tselekedték pedig más részről a' férfiak is, mellynek végződtével előhozták a' holtat. Ekkor a' test balzsamozáshoz értők, kikre ezen munka bízott, többféle fára festetett példákat mutatnak a' rokonoknak, hogy azokból takarót választanak. Ha az alku közöttök megesett, a' haltnak rokoni visszatértek, a' balzsamozók pedig egész szorgalommal dologhoz fogtak. — Mindenik előtt az agyvelő görbe vasakkal az orr lyukakon kiszedetett a' kaponyából, mellyet akkor különböző drága szerekkel megtöltöttek. Ezután bévagdalták a' hasnak alsóbb táját éles egyiptomi kövekkel, 's a' holt testnek bélét egészen kivonták. A' hasüreget kitisztították, kimosták pálma borral, megtöltötték porrá törtett fűszerekkel (tsupán tömjénnel nem) 's ismét bévarrták. Illy készület után sózták a' testet salétrommal, vagy inkább széksóval (soda) hetven napig, mellynek eltölttével azt ismét megmosták, gyoltsal béburkolták, mézgával (gummi) békenték, mert enyv helyett mézgát használtak. — Az e' szerént elkészült holt testet által vették, bele helyhezteték a' választott fa ember formába, 's házokban a' falmellé állíták a' rokonok.

Rejtett Szó.

T-vel zsirt szalomát adok én Bakonynak;
H-val Vitézetet 's fiát a' Honynak.

Jegyzés. A' 1. ik Számbéli Mese: Kenyér. — A' Rejtett szó: Láb, Bál. —

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(20.)

R o m a n c e.

A' Romance nevezet később a' dolognál, mellyet jelent. Tulajdonképen véte-tett ezen szó a' romlott Római nyelvnek ne-vétől, mellyen a' Francz költők legelsőben írtak. Így a' Spanyolnak Castiliai nyelv-módja még ma is Romance Castella-nonak hivatik. Hogy pedig a' Franczia nyelv is szinte így nevezetett, több erőssé-gekkel meg mutattatott. Azomban a' francz költők előtt már magát a' dolgot mind a' Spanyol, mind az Angol ismérte. Hiteles, hogy ezen Versezet nemót a' keresztényi hit-re által térés okozta, a' mennyiben az el-sőbb templomi énekek romai nyelven szere-zettek, 's a' század izlése szerént tsupa tör-ténetet beszélltek elő.

Az újabb Poétikákban Romancélnak ne-veztetnek az apró történetes-dalok, mellyek együgyü, 's régi nyelv-módban íratnak. Mi Regéknek mondhatnók. Tárnya, a' Roman-célnak mindenkor valamelly történet, akár legyen az érzékeny indúlatos, akár szomo-rú, akár víg, akár szerelmes. Formája, mi-vel éneklésre való, lantos ugyan; de kön-nyü Rhythmusra, 's épen nem mesterséges;

időmértéke, 's vershózsza egyenlő. — Gondolatok, és kitételek tiszták, természetesek, 's együgyűek, mellyekben még a' köznép szováival, 's megavúlt kitételekkel is élni lehet. Szükség pedig mind ezek mellett is, ha ugyan a' Romance jobb ízlésűek előtt is kedvet akar találni, hogy bennünket szinte azon időbe ejtsen vissza, mellyben az emberek a' köznép isméréten fellül alig emelkedtek; de azért sem vadak, sem okatlanok nem voltak. Ezen életkorhoz kell alkalmaztatni a' Romancénak is mind nyelvét 's hangját, mind tárgyát, a' történetet, 's az erköltsöt; mind a' gondolatot, 's kitételét, mellyel a' történet elő adatik. Ha mind ezen tulajdonságok meg vagynak valamelly Romancében, nagyon kedves darabotska lehet. Épen úgy tetszik akkor az érzékeny olvasónak, vagy ha éneklik, a' hallónak, mintha a' Természetnek iskolájában szemlélné az ártatlan együgyűséget.

Némelylek a' Romancét egynek tartják a' Balladéval, tsupán azon külömbséggel, hogy a' Romance kissebb a' Balladénál, vagy hogy a' Romance tréfás is lehet; a' Balláde pedig való történetet énekel. Az utóbbi külömbség, ha meg állapíttatnék, mai időben is megállhat; de hogy elejéntén az Olasz Balláde épen semmi történetet nem énekelt, hanem tánczhoz (ballo-are) készült, 's táncz közt daloltatott; mind az Olasz, mind a' Francz írók bizonyítják. —

Akár nevezzük pedig Romancénak, akár Balladénak ezen szép versezet nemet, megér-

demlené ez a' Magyaroknak figyelőket is, annyival inkább, hogy arra nem tsak történetíróink elég tárgyakat adhatnának; hanem még a' köznép szájában is több nevezetes hagyományok fenntartattak. Hol vette Kisfaludi azon érzékeny történeteket, mellyeket Regéiben énekel? Nem éneklött e' Tinódy tsupa historiai dalokat? 'S mi lehet annál kedvesebb egy hü Polgárnak, mint ha Nemzetének történetébe a' Poezisnak bájló fényénél vissza tekinthet! Illy szerentsésen választatott, 's illy nemes czélra siet tárgya, bár tréfák között is, a' következő Romancé-
nak:

Attila, és Marull.

Midön ama' nagy Attila
Imitt amott rablott,
'S kerenge, mint a' Zevsz nyila
Kereng imitt amott:
Volt Páduában egy henye
Tsekély poéta-báb,
Hátán papíros tergenye,
'S kezén Stilusz-nyaláb.
Így járt Marull (ez volt neve)
Czudarka versivel,
Így járt, 's gyakran tsodát teve
Bohó regéivel.
Már Attilának Pádua
Meg adta volt magát,
'S már a' kevély olasz-pulya
Vaczogtatá fogát;

Marull pedig merész vala,
Poéta ennyiben,
Hogy a' borért majd meg hala,
'S énékle szüntelen.

E'vóhe! bor nagy Istene!
Ne hagyd Itáliát.
Bort! bort! kiált, ki kellene
Dalolni Attilát.

Így szóll, 's mikor jól bé nyele,
Ki oldja a' butyort,
Melly scoliákkal volt tele
Pour le Piano forte.

Ki vonja Macedonia
Királya tetteit,
A' híres Anco Mattia
Hitvánka verseit.

'S majd a' hol a' Sándor neve,
'S hazája volt együtt,
Pannont, még Attilát teve
Helyette mindenütt.

„ No most, kiált, hol Attila,
Hol a' kevély vitéz?
Lássuk mit ér az ő nyila?
'S mit a' poéta - ész? ”

Megyén, nyomozza, megleli,
'S üdvözli a' Vezért,
Ditséri, féli, tiszteli,
'S imádja tettiért.

Piáno kezde zengeni,
De majd tüzet kapott,
'S a' melly helyetskét tetszeni
Reményle, rá tsapott:

„ Üdvöz legyen Hammon fia,
Kegyclmes Istenünk!

Tsak addig áll Itália,
Míg ő lezend velünk „
Ez volt az a' kis scólia
Egyéb bohók között,
A' mellyen a' nagy Attila
Nagyon megütközött:
„ Tüzet legény, tüzet hamar,
Kiálta, nagy tüzet!
Hogy mond ez a' bohó czudar
Istennek engemet!
„ Tüzet legény, tüzet neki,
'S otromba versinek,
Hagyd süljenek meg éneki,
Ha még sületlenek ”
Már a' rakásfa lángola,
'S Marull kötöztetett; —
Hogy a' kegyelmes Attila
Letsendesedhetett.

(l. U. Tóth László Verseit.)

Tsodálatos Régiségek.

A' régi mesterségnek hét nevezetes maradványit a' Világ ugyan annyi Tsodáinak tartották. Illyenek voltak Philo szerint: Babilonnak köfalai; Babilonnak függő kertei; Egyiptomnak teke-tornyai; az Olympi Jupiternek álló képe; Rhodusnak Óriási Bálványa; Diána Efézusi Temploma; Mauzolosnak sír épülete. Kettőről ezek közül, a' Mausoleumról, 's az Egyiptomi Pyramisokról szólottunk 13-ik számban, 's méltó, hogy a' többieket is megemlítsük:

Diána Temploma, mellyről elég legyen Plinius tanúbizonyosságát meghallgatnunk: „ Motsáros helyre építették azt, ne hogy földrendüléseket érzene, vagy repededéstől félhetne: hogy pedig söppedő, 's ingoványos helyen ne állana, megtölték annak fenékárkát szénnel, és gyapjával. Hoszsza az egész Templomnak 425; széle 220 lábnyi, százhuszonhét oszlopi, mellyeket az egymást váltogató Királyok építették, mind 60 lábnyi magasságúak, 's 36 közülök vésett munka; egy a Scopas műve. Építő mestere a Templomnak Chersiphron vala. A legnagyobb tsoda az, hogyan lehetett olly nagy terhű kőfejeket az oszlopokra felemelni. — Azt beszéllik, hogy midőn épen azon gondolkodnék Chersiphron egy éjjel, miképen tenné fel az ajtó félen álló oszlopnak fejét, fáradtan, 's szinte a halállal tépelődésében, mivel hogy fel nem találhatta, elaluvék; de majd álmában látást láta, mellyben az Isten Aszszony, kinek a Templom épült, megintette, hogy el ne tsüggedjen; mert már a kő helyén vagyon; a mint a következő napon valónak találta.

Rhodusnak Oriási Bálványa. Volt ez egy roppant képalkat 70 könyöknyi, Festus szerint pedig 150 lábnyi magasságú; rézből, belső üregében kőekkel megtöltve, mellynek két lábai sok nagy oszlopoknál magasabb fenéken állottak. Allíttatott a Napnak tiszteletére Charestől, a híres Lysippusnak Tanítványától, de 50 esztendőnél to-

vább nem állhatott; mert egy földindulás le-
döntötte. Millyen nagy lehetett az egész al-
kat, gondolhatni abból, hogy tsak kevesen
ölelhatték által hüvelykuját, melly oszlopok-
nál vastagabb volt. Vespasián idejében újon-
nan felállított. Későbbben pedig Moavia
Saracén, hogy Rhodust megvette, egy Zsi-
dónak adta el az alkatot, mellyet az darabok-
ban 900 tevéken hordatott el. —

Apró Történetek.

1790-dik esztendőben halt meg Párisban
egy Osterwald Pénzváltó, ki Neu-
chatelben született, 's olyan sugorgató volt,
hogy soha sem lakott jól tsak félig sem. Még
halála előtt is nem lehetett reá venni, hogy
maganak egy font marhahúst hozasson leves
kedvéért. „A' levest ugyan megenném, mon-
da, de a' húshoz nints semmi kívánásom, 's
hová tegyem azt?” Midőn ezen Fösvény ke-
reskedni kezdett, estvénkint mindég egy
vendég fogadóba járogatott egy pint serre,
melly neki ozsonnája, 's vatsorája volt.
Mint hogy pedig a' Vendégfogadót sokan jár-
ták, a' gazda tudta nélkül minden estve haza
vitt belőle néhány kéregdugót, mellyekhez
hozzá férhetett. Nyolcz esztendő alatt an-
nyira gyült a' dugó, hogy azt 8 Lajos ara-
nyon adta el. Ezen pénzen indította megke-
reskedését, 's mikor meg halt, egy milliom
forintnál többet hagyott.

De la Ferte Marsall midön Mecz Várasába diadalommal menne-bé, több tsoport lakosak üdvözlötték, kik között egy Zsidó követség is megjelent az előszobában, hogy neki tiszteletet tegyen. Midön ezeket béjelentették, a' Marsall egész megvetéssel így szóllott: „Nem akarom látni a' Zsiványokat, kik Jésust megfeszítették; üzzétek ki őket pokolba.” A' Zsidóknak hírül viszik, hogy a' Marsall velek nem beszélhet, 's nem is akar. Mellyre a' Zsidók: „Sajnáljuk; a' helybéli Zsidóságtóladtunk volna által ő Kegyelmességének 4000 Lajos arany ajándékul.” Ezt a' Marsallnak azonnal bémondták, a' ki is: „Botsásátok bé őket, nem tehetnek ők arról szegény ördögök; mert, ha ismérték volna az üdvözítőt, úgy, mint mi, fogadom, nem feszítették volna meg.

M e s e.

Sok vagyon, aki belém szeretett, 's hordozza szerentse.

Másokat ért inség, 's pénz jószág vesztve siratnak.

Tsábitok színnel, tsábitok nagy nevek által.
Bennem legkissebb legfőbb. A' tsalfa reményel

Táplállak. 'S nékem, festéknek 's rongynak, örülhetsz?

Jegyzes. A' 19-ik Számbéli Rejtett szó: Tölgy, Hölgy.

Magyar Régiség.

A' mint e' Mulátságoknak 19-ik Száma-
bán jelentém, érdemesnek tartom édes Nem-
zétünket régiségeivel megismértetni tsak a-
zért is, hogy nyelvének gyökeres régi meg-
állapodását azokból láthassa, és a' mellyek-
től a' rossz szokás által eltért vala, újonnan
feleleveníthesse. Ime tehát szórol szóra a'
mostani irással

Ruth könyvének I. Részé

1. Egy Bírónak napiban, midőn a' Bír-
rák fejedelmkednek vala, lön éhség a' föld-
dön. Azért elmene ember Júdának Betle-
heméből, hogy szarándoklana Moabitidisnek
vidékében ö feleségével, és két fajival.

2. Ö hivattatik vala Elimehnek, és ö
felesége Noeminek: és ö két faji, egygyik
Maalonnak; és másik Ceilonnak; Efrataji
Júdának Betleheméből. És bemenvéjek Mo-
abitidisnek vidékébe, és lakoznak vala öth

3. És meghala Elimeh Noeminek fér-
je; és ö meg marada ö fajival.

4. Kik feleségeket vőnek Moabitidákat:
Kiknek egygyik hivattatik vala Orphanak és

másik Rutnak. És lakozának ot tiz esztendeiglen.

5. És monnon meghalának Maalon tudí mert, és Ceilon. És marada a' nemberi ő két fiajítól és ferjétől megvált.

6. És felkele, hogy ő hazájába menne ő két menyével Moabitidisnek vidékéből. Mert hallotta vala, hogy Ur tekéntette volna ő népét, és adot volna ő nekik étkeket.

7. És így kierede ő szarándoklatytyának helyéből ő két menyével: és immár a' megfordolásnak után vettetvén Judának földébe.

8. És monda ő nekik: Meny nyetek tü anyátoknak házába. Tegyen Úr irgalmasságot tü veletek, miként töttetek én halottimmal és én velem.

9. Agygyon tünektek nyugalmat Ielnektek tü férjeiteknek házokban, kiket vendők vattok. És megapolá őket. Kik szavok felemelvén kezdének sirnyok.

10. És mondának: Te veled megyünk te népeidhez.

11. Kiknek az felele: Fordolylyatok meg, én leányim, mire jötök én velem? Minem vallok fiakat én méhembem továbbá, hogy férjeket én belöllem reménlhetnétek?

12. Fordolylyatok meg én leányim és meny nyetek el: mert immár vénséggel megfogyatkoztam, sem vagyok kész házasság kötelének. És ha nappal és éjjel foghatnék és fiakat szülhetnék.

13. Ha azokat akarnátok várnotok, míg len felnőnek, és ő ifioságoknak esztendeit

betöltenék: mi előtt házaskodnátok, megagatok. Kérlek én leányim, ne akarjátok ezt tennetek: mert tő gyetrelmetek engemet inkább nehezeit, és én ellenem ki ment Urnak keze.

14. Azért ő szavok esmeg felemelvén kezdének sirnyok: Orpha megapolá ő napát és megfordóla: Rut egyesöle ő napával.

15. Kinek monda Noemi: Ime te rokonod megfordolt ő népihez, és ő istenihez, te menyel ő vele.

16. Ki felele: Ne ellenkegygyél énnekem, hogy meghagygyalak tégedet, és elmennek. Valahova menendesz, menek; és valahol lakozandol én es lakozom. A' te néped én népem, és te istened én istenem.

17. A' mely föld tégedet meghalnod fogadand, azon halylyak meg: és ot vegyem temetésnek helyét. Ezeket tegye ennekem isten, és ezeket tolgya, hanem csak csupa halál választhat meg engemet és tegedet.

18. Azért Noemi látván, hogy Rut áthatatos elmével szerzette volna ő vele mentét, nem akara ellenkedni, sem továbbá kísérelé övéhez fordulni. ('s a' t.)

Tsodálatos Régiségek.

(Folytatás)

Babylonnak függő kertje. Állott ez kö oszloponon, melyken hosszú

gerendák voltak pálma fából, mivelhogy ezen fa a' régiség értelme szerint sem zápor; 's víz által meg nem romlik, sem a' teher alatt le nem esik, vagy épen még följebb emelkedik. A' gerendák egy máshoz közel voltak, 's tartották a' rajtok fekvő nagy terület, a' földet, mellyben a' kertnek előfái szabadon verhettek gyökeret. A' kert lotsoltatására részint magas helyekről vezettetett a' víz tsatornákon, részint alatsón helyekről szívó masinák által.

Babylonnak kő falai, mellyeket Semiramis Királyné építtetett. Körületek ezen köfalaknak olly nagy volt, hogy 360 Stadionokra, vagy ha 8 Stadion egy mértföldet teszen, 45 mértföldre számláltatnék. Épült pedig a' köfal téglákból, mellyeket nem meszes fővényel (caementum): hanem gyanzával alkattak össze. Nagy volt ennek magassága is (50 könyöknyi); széle pedig olly tágas, hogy négy szekerek egy más mellett elférhettek rajta. Babylon városa maga is olly nagy volt, hogy, a' mint Philo mondja, annak lakosi kő falaikon belől is egész utazásokat tehettek.

Olympi Jupiternek állóképe. Egy ez is Philó szerint a' Világnak hét tsodái közül, melly mind az által inkább művészeért, mint magáért tsodálatos; ámbár tsak tsupa matériája is, az arany, 's elefánt tsont pompássá tette.

A' Világ tsodái közé számláltak még némelylyek egyebeket is, millyenek: a' ré-

gi Egyiptomi Thébe, melly száz kapuáról (Hecatonpolis) nevezetes; az Alexandriai Pha us, vagy magas világító torony, mellynél a' Hajósok éjjel útzahattak; 's az Egyiptomi Labyrinth, mellyet 12 Királyok tsináltattak, 's olyan fényes készüllettel tündöklött, hogy a' több minden Tsodáknak e-lejökbe lehetne tenni.

Hogyan kelljen a' faágakat le-nyesni?

A' fának nem tsak gyümölséért: hanem magára nézve is szüksége vagon az ágakra, mint ugyan anyyi bészívó 's kigözölő eszközökre. Bár el vétetnének is azért azok, tsak hamar helyre pótolná őket a' fa a' számtalan fakadékok által, mellyek benne azon czélra rejtezkednek, úgy mind az által, hogy ha azt több ízben tennék vele, egészen el vesz-ne. Némelleyek úgy vélekednek, hogy az imigy megnyesett fát elegendő táplálás: trágya, kövér föld, 's víz által ismét hely-re hozhatná, holott ez által még hamarabb romlásnak indul, mivelhogy sokkal több e-ledelt szivbé gyökere által, mint a' mennyit vagy elfogadhatna, vagy kigözölhetne. Ezek-ből következik;

1.) hogy tsak azon gallyakat kell le vagdosni a' fáról, mellyek feleslegek, szárazak, egymást elnyomják, a' napsugárt a'

gyümölcsöktől elzárják, 's azoknak színöket, 's ízöket elveszik.

2.) az okat, mellyek alacsonyok, a' fának felvonulását akadályozzák, 's könnyen felprédáltathatnak. Vagy a' mellyek egymást ingadozással, 's öszve dörgölözés által minden erős szélnél megsebesíthetik, feltörhetik, 's a' feltöretett helyen bogaraknak adnak tartózkodó tanyát.

3.) Le kell vagdalni azokat is, mellyek a' hé oltatott szelid ág alatt nőnek, 's annak nevedését elnyomnák, ámbár ezt sem kell tenni mind addig, míg nem a' szelid ág eléggé kifejtődöttnek találtatik, hogy az elmettszetteknek nedvöket is hasznára fordíthassa.

A' gallynak lenyesegetése, főképen ha az vastagabb, és sebe azonnal bé nem gyógyul, alkalmatosságot adhat a' fának megromlására, héjjának le esésére, megrothadására, 's elhalására. Vigyázni kell azért, hogy a' seb hamar bégyógyuljon, vagy legalább körülte az oda ömlött nedvesség megkérgesedjék, főképen a' víznek külső oda menetele meggátolására. E' végre szükség olyan időt választani, mikor a' fának leve vagyon, és így tavasszal, nem késő őszszel, sem télben; 's olyan eszközt alkalmaztatni, melly sima metszést teszen, és semmi törödést nem okoz. Ezeken kívül vágassék-le az ág épen a' törzsök mellett, melly a' jókori bé gyógyulásra sokat teszen,

főképen ha a' sebet agyaggal, 's marhaganejjal azonnal bé kötjük, vagy kenjük.

Hogyan lehessen kromplit ló-eledelül használni?

Egy Seelandi Gazda így szól arról. „Én már három télen egymás után kromplival tartottam lovaimat, és úgy találtam, hogy az a' lovaknak használt. Egy sem volt a' hoz szokva az előtt; azért is elejénten tsak néhány darabkákat adtam abból abrakkal együtt, majd azután tisztán megmosatott kromplitat egészen is, vagy szeletekben nagyobb bőséggel, mellyet jó izüen meg ettek. Lassanként mindég kevesebb zabot tettem hozzá, úgy hogy utóljára tsupa kromplit kaptak. Ezen táplálat mellett épen olly jó állapotban voltak, mint a' zab-abraktól.

Mivel mindazáltal tapasztaltam, hogy a' krompli nem ad annyi erőt, mint a' zab, vagy más élet-termés: tehát tavasz elején szoktam nekik zabot is adni. Hogy pedig könnyebben essék nekik a' nyers krompli öszve őrlése, 's le nyelése, széllyel töretém azt mindég, melly által sokat megkímélhetni. A' kromplinak ezen czélra tisztának kell lenni, 's azt jól meg kell mosni, de vízben nem kell sókaig állnia, mert ízét elveszte-

né; 's nem lenne olyan egészséges (l. Schöne Land und Hauswirth)

Apró Történetek.

Amsterdam kapuit ostromlotta XIV Lajos 1672-dik esztendőben, 's nagy rémülésbe hozta a' Váras népét. Öszve gyülekezik a' Tanáts, hogy meghatározná, mit kelljen illy dologban tenni. Közönségesen abban állapodtak meg, hogy a' váras kultsait adnak által: —

De még hátra volt a' felelete egy öregnek a' Tanátsosak közül, a' ki épen eltalált szenderedni. Fel költik. — 's kérdi, mi legyen a' tanátskozásnak tárgya: El végeztük, mondák, hogy a' Királynak által adjuk a' kultsokat. — Kérte e' már? ugymond. Még nem! volt a' felelet. Ha nem kérte, várjatok Uraim — legalább — addig, míg kéri. Ezen egyetlen egy szó megmenté az egész köztársaságot.

Rejtett szó.

Vagy szomorún zengek, vagy öröm 's táncz
reszket inambañ;

Boldog az, aki fejem nélkül eléri helyem.
Szakal György

J e g y z é s. A' 20-iki Mese: Kartya:

M u l a t s á g o k.

(22.)

A' régi Görög Tán'czak.

A' Régieknek épen úgy mulatságaik, mint munkáik közhaszonra czélzottak. Így lett a' táncz is egy fontos ága a' gyermek nevelésnek nem csak a' testi gyakorlásokban; hanem a' nemzeti ünnepjátékokban is: mivel látták azt, hogy a' táncz mind a' testállásnak, 's testhordásnak dísz ad; mind a' haddi fordulásokat könnyebbíti; mind a' lelket is tökéletesíti, midőn annak indulatiba mérsékletet, 's arányt hoz.

Plató szerint (a' Hőztársaságról íratott Könyvében) három nemei voltak a' táncznak: első a' Vitézi táncz; második a' honni táncz, mellynek czélja volt a' tisztességes mulatság; és harmadik a' közép rendű, melly béiktatásoknál, 's áldozatoknál gyakoroltatott.

1) A' Vitézi táncz volt ismét kétféle: előbb a' gyermekeké (Gymnopaedia) melly tartatott közönséges helyeken, két rend tánczosoktól, meglett férfiaktól, 's gyermekektől; mind a' két rend mezítelen, mellyben a' gyermekek a' nagyobbakat követtek minden mozdulatban, 's fordulatban; az alatt pedig éneklették Thales és Alcman

verseit. Második volt az ifjú Vitézeké (Enoplia vagy Pyrrhica) kik flautának musikájánál, fegyveresen tánczoltak. Állott ezen utóbbi négy részből, mellyek közül első volt a' lábgyorsaság (Podismus) a' szaladó ellenséget béérni; s az üzöt elhagyni; második volt a' Kard fogatás, (xiphismus) egy olyan tettetelt ütközet, mellyben a' tánczosak egy tsatázó vitéznek oda, s vissza szökését, fordulatit követték; harmadik része a' Pyrrhicának állott a' felszökésében (χαμω) sánczot, s köfalat keresztül ugrani; negyedik volt a' magamentés (tetracoma) egy olyan figura, mellyet a' tánczos tsendesesen, és tekintettel vitt véghez. A' Pyrrhica legnagyobb divathan volt Spartában, mellynek had szerető népénél az éneklés is mindenkor egyesült a' tánczozal. Egy nevezetes táncz volt a' hármaskarú (Trichoria), mellyben az öregek: „ Mi is virágzottunk; az ifiak: Mi most virágozunk; a' gyermekek pedig: Mi is fogunk virágzani, „ egy másnak felelgetve éneklették. Később a' dárdástáncz fátylássá változott, melly a' Világ-égésének neveztetett. Ezt tánczolta a' Vad Néroró, midőn Rómát (a' nagy Világot) felgyújtotta.

2) A' honni (házi) táncznak czélja volt mulatság, s gyönyörködés. Ezek közül némellyek minden jelentés nélkül voltak, tsupa idő töltésre, millyenek a' mai tánczok többnyire; mások több féle figurákból állottak, s jelentésökkel mustrát követtek, il-

lyen volt a' többek között, a' szőlő taposóké; ilyen volt a' Jóniai, melly elejénten a' tisztességet, 's illendőséget semmiben meg nem sértette; későbben pedig minden fordulatiban puhaságot, 's gyönyörüséget lehellett.

3) A' s z e n t t á n c z , többféle nemeivel, mellyek közül legrégiebb volt a' Bacchusé, melly mindazáltal más istenségek ünnepeiken is gyakoroltatott. Felségesebb volt annál az úgy neveztetett Hyperorchematica, melly lantnak, 's éneknek szózatjánál tartatott. — Legnevezetesebb pedig a' Th é z e u s é , mellyet Ő Cretából visszatertekor, egy számos Ifúság előtt, Apolló oltáránál tánczolt. Állott ez három fordulathból, jobbról balra menni (Stropha); balról jobbra térni (Antistropha); és az oltár előtt megállni, vagy legalább tsendesebb mozdulatokban, 's több buzgósággal tánczolni. Plutarch a' Thezeus tánczát titkos szentségnek tartja, mellyben a' Strophán Világnak keletről nyugatra fordulását, az Antistrophán a' le nyugvó, 's felkelő planéták járásokat; a' megálláson pedig a' földnek állandóságát kellene érteni. Akármint legyen a' dolog, Thézeus táncza Daru táncznak (geranos) is neveztetett, mivelhogy épen úgy, mint a' darvak V — betűt írna-le utjában. —

Czukor különbféle növényekből.

Drappier Úr, Lillei Patikárius, végére akart járni, ha vallyon a' vörös répában a'

méz nádon kívül, leg több czukor volna minden növények között. Ezen célnak elérésére több próbákat tett kis mennyiségben sokféle növényekkel, melyikből mennyit kaphatna. Követte pedig Margrafnak módját, mely szerint a kiszárított növényekből alkohollal (égett borral) húzhatni ki a czúkot. Próbátételei a következőket mutatják.

Sárgarépából (szárazan, 100 rész) lehetett kapni 14 rész nagyon szép, 's kedves ízű porczukrot (moscovade). Pásztinából (100 rész szárazan) csak 12 1/2 rész porczukrot, 's nem olyan jót mint a sárga répából.

Édes gyökér (100 rész szárazon) adott 7 rész por czukrot, mely az égett bornak ízét megtartotta.

Taraczk-búzának (lábas perje) gyökere 100. rész szárazan adott 4 1/5 rész czukrot.

Tengerinek szárából (100 rész szárazon) jött ki 5 rész porczukor, szebb, de nem olly kedves ízű, mint a sárga répából.

Nyírfaléből (nyírvíz 100 rész) tsupan 1. rész por czukrot lehetett ki vonni, 's kedvetlen volt íze.

Vörös répa (100 rész szárazon) adott 19 1/2 rész por czukrot.

Ezekből következik, hogy a vörös répában legnagyobb bőséggel vagyon a czukor, ha azt elgondolnók is tőle, hogy ugyan annyi darab földön sokkal termékenyebb, mint akármely egyéb gyökér. — §. * Hazánk-

ban még ezenkívül a' juharfa lével is tettek próbát. De méltó tudnunk azt is, hogy Eperjesen harmadévvvel ez előtt meghalt Patikárius, Gertinger Úr vörös répából néhány esztendőig szerentsésen, 's jó haszonnal készítette a' czukrot, melly minden tekintetben alkalmas volt.

Statistikai Ritkaságok.

Róma városának 1816-iki feljegyeztetéséből kitetszik, hogy azon városban voltak: 81 Plebániák; 32 Püspökök, 1303 Világi Papok; 1268 Szerzetesek; 1172 Apáczák. Altaljában pedig a' Lakosok 128.997, kik közül 61226 férfi, és 61771 aszszonyi személy. Megkereszteltettek 4256; meghaltak 4041. Házasságok történtek 1303. — Szembetűnő ezen városnak szaporodása; mert, 1812-ik esztendőben tsak 121.608 lakosi voltak, 's így azóta 7000 lélekkel szaporodtak. —

Mostani felszámolás szerént az egész föld színén lakik 1000 milliom ember. Ezen kerek számból vesznek Európára 170; Ásiára 550; Afrikára 150; Amerikára és Australiára 130 milliomot. Nevezetes dolog a' földnek külömbféle Lakosira nézve, hogy ezek közül tsak 175 milliom a' Keresztény; a' Mahomedanus 160 milliom; a' Zsidó 9 milliom; a' többi 656 milliom külömbféle Pogány Vallásu, és pedig nem tsak az Amerikai Vadabb emberek; hanem Ásiának legszébb Országai is. —

B. A m a d e L á s z l ó É n e k e

1.

Ah! mit kínzod én szívemet, hogy ha nem
vagy állandó.

Sebesítéd bús lelkemet, ki tsak hozzád haj-
landó.

De nints haszna szerelmemnek,
Nints szünete gyötrelmemnek
Engeszteljed, 's ne engedjed: szegény le-
gyen romlandó.

2.

Majd megepeszt, majd el is veszt szívemnek
nagy fájdalma.

Szépségedért 's hívségedért nintsen semmi
nyugalma.

Nem kétes ő szerelmedért

Meg is halni személyedért:

De haszna tsak a' kínya, 's nintsen semmi
jutalma.

3.

Ámbár szeress, ámbár megvess: de én mégis
szeretlek

Ha gyűlölsz is, ha megölsz is, mind egya-
ránt kedvellek;

Nem változom hívségemben,

Nints álnokság én szívemben.

Ha nem élek, még sem félek, soha el sem
felejték.

4.

Ditsekedjél én Szerelmem, 's légyen tudva
mindennek,

Az ki légyen, vers fejekben vagyon neve
szegénynek

Tsak töled én kedveltetni

Kívánok és szerettetni:

Mégis szánjad, és sajnáljad illy gyötrelmét
szívemnek.

5.

Emlékezzél mégis arról, a' ki hívenszeretett.
Személyedért, és szívedért mindeneket meg-
vetett.

Vedd-bé szegényt kegyelmedbe,

Ha bár maga nints kedvedbe.

El is hidjed, 's ne is véljed, hogy mást so-
ha szeretett.

Apró Történetek.

Midön ama' híres Tudós, Steele Úr egy Szalát építtetne, melly közönséges beszédekre rendelteték, meglátogatta egyszer munkásait, 's az épületet, hogy megtudná, mint megyen a' munka. Egyszer smind kívánta azt is megtudni, lehetne-é benne a' szótát hallani, 's érteni. Parantsolá azért egy napszámosnak, hogy menne fel a' beszéllő székbe, 's tartana belöle egy kis beszédet. Az ember mentegeti magát, hogy ő nem orator, 's nem tudná, mit kelljen beszéllnie. „Oh, monda a' Tudós, arra nintsen is semmi szükség. Nem kívánok semmi fontos beszédet: mondjad, a' mi eszedbe jön”. Ha úgy van, monda a' napszámos, tehát engedek. Ekkor felmegyen a' magas helyre, melly a' beszédre készítettett, 's elkezde perorálni: „Uram, már mi egészen hat hetet dolgoztunk itten, 's még nem kaptunk egy fillért sem az Úrtól; mikor fog tehát már az

Úrnak tetszeni, hogy bennünket kifizessen?"
Elég, elég kiálta Steele, tsak szállj le, meg-
kell vallanom, hogy értelmesen hallhatni
mindent; de beszédednek tárgya nem tet-
szett.

Új Találmány.

Greiner Keresztyén Pesti Polgár,
és Üveges Mester sok féle szép üveg eszkö-
zein kívül, mellyeket, maga készít, mosta-
nában feltalált és készít olyt Égetbor-merőt,
melly által nemcsak általjában megtudhatni
több vagy kevesebb tűzességét az Égetbor-
nak, hanem a' rajta lévő 64 lineákra osztott
mérték által azt is meghatározhatni, hogy
egy akó Égetborban tulajdonképen mennyi
a' Szesz (Geist) és mennyi a' Viz rész. Ezen
minden Gazdának, Kereskedőnek, és Pálin-
ka főzőnek szükséges eszközt találhatni ma-
gánál a' Mesternél a' Váczi útszából a' Du-
na felé nyíló Régi Posta útszában a' Staffen-
berger háznál Nro 32. Egy ilyen Mérő tok-
jával együtt 15 frt. —

Rejtett szó.

A' fő részem tör; tsupa örvény lészek az első
Tag nélkül; ha utól meg hármat vesztek, e-
bednek

Szánol, vagy majdann egy fajta galambra ru-
házol.

Veddsze egészbe nevem: jóvadat 's országo-
dat örzöm.

Karacs Fer.

Jegyzés. A' 21-diki Rejtett Szó: Húr, Ur.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(23.)

A' régi Chinai Tánczok.

Nehéz volna meghatározni, miben állott legyen a' táncz Chinában, a' hat Fami-liák alatt, mellyek Hoang-ty után bírták a' Királyi széket. Azon beszélgetés nélkül, melly Confúcz, és Pintnoukia között tartatott, nem tudnánk semmit Ou-auangnak ama' híres tánczáról, mellynek maga idejében olly nagy befolyása volt a' Birodalom dolgaiba is. A' következő tudósítások a' több régi tánczokat is felfoghatják, 's megismérettetik.

A' Tánczolók jöttek éjszak felől — melly által az jelentetett, hogy Ou-ouang, ki a' Birodalomnak éjszaki tartományában született, dél felé ment, 's a' déli tájakon tartózkodott.

Alig tettek néhány lépéseket előre, midőn hirtelen megváltoztatván a' rendet, mellyben jöttek, mind test-állásokban, mind fordulatokban egy ollyan tsata-rendet formáltak, mellyben győzők, 's győzettek vetekedtek. Ez által ábrázolták Ou-ouangot, ki Tcheou-ouangot viadalra hívta, meggyőzte, 's urává lett a' Birodalomnak. Harmadik részében ezen táncznak még előbb mentek a' Tánczo-

sak dél felé, hogy jelentenék Ou-ouangnak útját, ki Tcheou-ouangnak holtá után mindig beljebb hatott a' birodalomba dél fele, és hódítá a' tartományokat, mellyek őt mind eddig törvényes Úrnak nem ismerék. A' negyedik fordulatban sinórt vontak a' tánczosak, melly a' győző birodalmának határát jelentené. Ötödik része a' Táncznak mutatott két nagy férfiakat, egyiket jobbján, másikat balán a' győzedelmesnek, kik őt segítenék, tanátsal, s munkájok által, hogy könnyebítnék az igazgatásnak fontos terhét. Hatodik jelenésben megálltak a' tánczosak, mint hegyek, hogy képenék a' tisztelotet, s az alázatosságot, mellyel végre minden népei a' birodalomnak Ou-ouanghoz hajlotak. Che-kingben vagyon egy ének Ta-ming-che név alatt, mellyben a' következő igék mondatnak: Az ég lát tégedet; ójjad magadat, ne hogy el forduljon szíved., Ezen szöveket énekeltették épen akkor midőn a' tánczosak mozdílatlan álltak.

Valamint a' Musikának öt hangjaiban, az öt elementom képét találták; épen úgy a' tánczban is az ember természeti tselekedeteinek kellett jelentetni: ilyenek voltak a' következők: A' tánczosak leütötték, vagy felemelték fejeiket; most jobbra, majd balra mentek; előre mentek, vagy hátráltak; megálltak, vagy megfordultak; szóval testállás, testmozgás, fordulat, tekintet minden jelentő volt valaha. A' mai tánczok nagyon külömbözők; most elég, ha a' tánczos a' leve-

gő rezgést követi, melly a' musika által okoztatik — és ezt T á n c z n a k hívják. De nem tsoda! elfeledtük a' régiség erköltseit, 's oda esett alá a' táncz is, a' hová a' musika aláztatott.

Ou-ouangnak szokása volt minden esztendőben öszve gyűjteni egy bizonyos helyre három rendű öregeket: a' kegyeseket, a' tudósakat, 's azokat, kik minden tudomány, 's példás kegyesség nélkül jámborok voltak. holott is feltúrte köntöse újat, hogy szolgálna a' véneknek, 's példát mutatna a' neki adózó Királyoknak, kiknek jelenlételökben mind ezeket művelé; végre pedig levétvén Királyi öltözetét, tánczot kezdett, köztök. —

Az áldozatok előtt voltak az úgy nevezetett Ouan-ou tánczok, mellyeknek az volt céljuk, hogy segítségül hínák a' Világ négy sarkalatjának lelkeit. —

Mind ezek a' Confúcz némelly kéziratiból vétetett fordítások, mellyekből világosan látszik, hogy a' Chinai tánczok tsupán formájokra nézve különböztek: céljukra nézve pedig épen semmit sem a' görögökétől, melly ha egyebet nem is, legalább mutatná a' két nemzetnek régi öszvefüggését 's Chinának régiségét. —

Az Olasz Poézisnak mai állapotja.

„Nintsenek többé Poéták Olasz országban” ezt mondja a' Francia. Az Olaszok azt

kérdik viszont a' Francziáktól, ha vallyon volt-é valaha Poézisok, 's volt-é musikájok? Ha az idegen vizsgálódókra hallgatunk, a' Francziák merészek, 's bizakodók szinte a' valamereségig: a' Poézisban pedig félénkek, 's megvetnek minden képes beszédeket, (metaphorát) használják pedig az olyan szavakat, mellyeknek csak tudományban van helyök. „Majmolói Romának, 's Hellásnak, így szól egy Angol, mi tova estetek példái-toktól!” De minek olly meszsze keresni a' mustrát? Teremtetek nyelvet, 's poézist Itália példája szerint, a' vagy legalább ne vádoljátok azt, hogy poétái nintsenek. Vagy-nak ő neki bizonyval még ma is teremtő (genie) lelkei, csak hogy tárgyat nem lelnek énekeiknek. Miben is gyakorolják tehetségöket egy olyan tartományban, hol a' hadnak, a' szorgalomnak, a' kereskedésnek, 's a' ditsösségnek semmi ösztöne nintsen? Mit énekeljenek? — Talán azt mondja valaki, hogy Tasso. és Ariosto találtak tárgyat. ha nem Itáliában, legalább Francia országban. Ditséretet érdemlettek azok: de jutalmok tsekélyebb, mint sem hogy valakit felébresztene; az ő nevének ditsössége, 's az a' szikra, melly sírjokon perczeg, nem eleveniti fel hamvaikat. — Az Olaszok, kik a' névnek, 's dolognak bötsét ismérik, mint akármelly nemzet, a' helyett, hogy tartós munka által vásárlanak a' ditsösséget, mellyet ők hirt füstnek tartanak, inkább árúba

botsátják. Legföljebb is apró versezetek, közönségesen a' Sonnetek, élesítik elméjüket. Ezen nemében a' versezetnek tsak nem mindenik gyakorolja magát, úgy hog' a ki most másnak Meczenása volt, majd kevéssel azután Meczenást keres. Veszi, 's adja a' verset, melly alig kerül valamelly munkába. Alkalmatosság, nem alkalmatosság Itáliában mindég vagyon ideje a' Sonnetnek. Minden udvari pompa, minden ünnep, minden szent Atya Sonnettel tiszteltetik, és épen azért, mivel minden tárgya a' Poézisnak a' Vallástól vétetik, a' most született, 's a' nevendék musák mind öszve futnak ugyan azon szent alkalomra. Kéves Poéta tud megmenekedni a' szomorú képektől, mellyek őket egy komor tünődéssel eltöltik. Vagy gyengébbek az Országlások, vagy kissébbek a' történetek, hogy sem nagy talentumokat szülhessenek.

Apró Történetek.

A' híres Kyau meg akart egy Főrendű Urat látogatni. Az Úr épen ablakából nézett ki, midőn Kyau a' házhoz ért; de inasa által azt izené ki, hogy nintsen otthonn.

Jól van barátom, szólla Kyau; mondd meg Uradnak, hogy itt valék, 's hogy nagyon jól tenné jövendőben, ha, mikor kimegyen, fejét itthonn nem hagyná.

Hatodik Jákob, Skóciai Király, parantsolatban hirdetteté ki, — millyen hosszú legyen a' kard, mellyet az Udvarnokok viselhetnének. A' híres Buchanán, ki ezen parantsolatot tsekélynek tartotta, tsináltatott magának egy igen rövid kardot, 's ahoz egy hosszú hüvelyt. Így jelent meg az Udvarnál. Azonnal találkozott valamelly felvigyázó, ki Buchanánt bévádolta, 's maga mentésére idézte: „En a' törvényt nem hágtam által, felele Buchanán, (azomban kihúzta a' rövid kardot hüvelyéből) mert az tsak a' kardról szóll, nem pedig a' hüvelyről.

Bé jelenték a' dolgot a' Királynak, ki is mosolyogva parantsolá, hogy a' dolognak hagynának békét.

Egy Falusi Cántor félt, hogy hangját elveszíti. Megtanítá azért Feleségét az ének kezdésre. Midőn a' Cántor többé valóban nem énekelhetett, Feleségének mindég békellett búni az Orgonába, hogy láthatlanban kezdhesse az éneket. A' parasztok, kik a' Cántor száját mozogni látták, azt vélték, hogy igazán ő énekel, 's azt szokták mondani: A' mi Cántorunk hang nélkül is jól énekel, tsak hogy egy kitsint véknyan. —

Nemrég különös történet ment végbe Lord Sindney Smith Anglus Admirallal az Antipira-

tika társaság Elölülőjével Párisban. Éjjél után két óra tájban felébreszték a' Lordot, hogy egy Kurir érkezett Rómából Ö Szentségetől. Ezen Kurir szépen betsinálva hozott egy kultsot és egy lakatot, Ö Szentségének levelével, mellyben a' Pápa jelenti, hogy az utolsó Római Rabszolga emlékezet okáért hozta el ezeket Algirból, 's Ö Szentsége ezen magában tsekélységet ugyan: de a' dologra nézve nagy emlékeztetést, nem gondolhatta, hogy jobb helyen legyen, mint a' Praeses Urnál, azért vele neki kedveskedik. Ezen ajándék híre tsak hamar eltöltötte a' várost: de nem sokára kitudódott, hogy tsupa tréfa (mystificatio) volt.

Tittman Úr Evang Superintendens nem rég tartotta Jubileumát Drezdában. Ezen ünnepet Ö Felsége a' Király pénzbeli ajándékkal, 's egy örvendező levéllel tisztelte meg. A' Város Ezüst Pohárral. Négy tudós faji pedig ugyan annyiféle új tudós munkáikkal.

Aschaffenburgban Feb. 27-iken nagy szélvész vala, melly mellette Schöntalban szörnyü pusztításokat tett. — Kerpenben az nap a' toronyba beütött a' menykö, 's azt el is emésztette. — Martius 4-ikére virradóra Frankfort táján irtóztató zivatar volt, melly az erdőkben egész táblákat ledöntött.

Ritkaságok.

Baváriában a' Maini kerületben Döbra táján tsak a' múlt Januárban, minthogy előbb a' hó ellepte volt, az idő felengedvén szedték ki a' Kromplit: sőt a' zabot is akkor szedtek fel. Azon tájon sok Parasztok segítettek magokon ezen rendkívül való aratás vagy gyűjtés által. — Nem külömben sok gazda a' korán való tél miatt az időből kifogyván, ugyan Januárban vetette el a' téli magot.

Dr. Gruithuisen Münchénben Feb. 8-ikán nagy és szép éghajnalt látott, mellyben a' homályos és világosabb ívek egymást váltogatták. Ezen feliül amaz ívekben időről időre még világos oszlopok támadtak, mellyek 18—26 gradusi nagyságuk valának. Legfényesebb volt ezen levégői tűnemény 10 óra, és 7 minutumkor.

M e s e.

Ámbár én rendszerént az éjszakót lakom;
Délibb részeket is megmeg látogatom.
Lábod alatt lévén sokszor megejtelek,
Ha égből szallok le, inkább ijesztelek.
Akár nálad termek, akár honnan jöjjenek:
A' négy elementom egyikévé lészek.

Rejtett szó.

Ha szíve L, nem él: mozgat nagy köveket;
Ha J szíve, állat, követ mindeneket.

Jegyzés. A' 22-iki Rejtett szó: Törvény.

M u l a t s á g o k.

(24.)

Ángol Theátrum.

Közönséges vélekedés, hogy Angliának későbbben lett Theátruma, mint minden szomszéd nemzeteknek. Ellene mond ennek Stephen Wilhelm Szerzetes, kinek: „*Descriptio nobilissimae Civitatis Londoniae*” nevű könyvében a következő tanúságot olvassuk: „Londonnak a szín — s néző-játékok helyett sokkal szentebb mulatsági vagynak, t. i. a szent Hitvallók által művelt tsodáknak, s az ő türedelmes állandóságoknak előterjesztésük. „Pedig ezen szerző élt. Második Henriknek, s meghalt Első Richárdnak Királysága alatt 1191-dikben. Mellyből világos, hogy mivel ő ezen előadásokat nem újságul hozza fel: hanem a népnek több szokott mulatsági között emlegeti, alig lehet nekik más helyet adni, mint a nép megszállásának idejét, mellyre pedig egy nemzet sem viheti fel Theátrumát.

Majd 140 évvel ezután III-dik Eduárd országlása alatt korbáttal verette ki a Parlament egy végzése által az egész alakos bandát, melly a játéknak házában, s egyéb népes helyeken botránkoztató dolgokat játszik vala: kár, hogy nem tudjuk, miben al-

lott az a' botránkoztatás. Kevéssel ezen idő után egész Európában a' Vallás titkait játszották olly goromba, 's olly illetlen módon, hogy az új Szövetségnek történeti valálástalanságot, 's gonoszságot tanítának. Hihető, hogy az alakjátékosak, kiket említettünk, az úgy neveztetett Mummerek lehettek, kik falukon kóborlottak rendetlen öltözethen, 's dalolgattak, és majmoló testforgulásokot tettek. Az ilyen szokás megmaradt Angliának némelly tájain sokáig; valaha pedig olly közönséges volt, hogy elvonna a' köznépet munkájától, 's szinte veszedelmesnek tartatnék mind a' jó rendre, mind a' köz tsendességre nézve. Hozzá járult az is, hogy a' Mummerek mindég lárvánan bolyongottak, 's lárvájok alatt mindenféle erőszakot, 's erköltstelenséget elkövettek. Úgy látszik, hogy ezen szarándokok voltak Angliának első színjátékosai.

Egy végzetében a' Parlamentnek IV. Henrik alatt bizonyos Rím-mesterekől vagon emlékezet, mellyben tiltatik, hogy: se Rímmester, se Szereteméneklő, se más Szarándok meg ne szenvedtessék Galliának tartományiban, hogy a' köznépet öszvegyűjtse. Mik lehettek azok a' Rím-mesterek? Nem tudhatni; talám a' régi Bárdok elfajult maradekaik. Ezek a' sík mezőn Theátrumforma színt csináltak, hol izetlen játékaikat alakoskodták. „Öszvefajtott a' szomszéd helyekről minden nép látni, 's hallani őket, így szól egy idejőkbéli Szerző, mivel ott

voltak az ördögök, kik nem csak szemnek; hanem fülnek is tetszettek. ”

A' leg régiebb időpont, mellyben Angliának titok játékairól (*lusus mystici*) világos emlékezetet találhatni, esik 1378-dik évre, mellyben Sz. Pál iskolájának tanulói *Richard* nak nyújtottak bé egy kérelemírást; hogy méltóztatnék ő Felsőége megtiltani bizonyos tudatlan személyeknek az ó Szövetség történetit játszani. Körülbelöl 12 évvel azután, és így 1390-dikben a' Londoni Ifjú Papság (*Glerici*) játszott titkokat *Skinner*swellben; és 1400-dikben, *Clerken*wellben egészen 8 napig egy folytában valamely *Teremtési* darabot, mellyen a' nemességnek, 's polgárságnak nagyobb része jelen vala.

A' Titkok után következtek az *Erkölsis*égek, mellyekben már valamivel több czél, több költemény, 's több poézis talált helyet. Ezekben a' virtusok, a' vétkek, 's a' szívnek indulati személyesítették többnyire *Vallás*heli tárgyak szerint, mellyek azon időben a' legnagyobb részvételt okozhatták. Így az úgy neveztetett új módi *Komédia*nak nem egyéb volt czélja, mint a' *Reformatzió*nak bévételeét mindjárt eredetében, *Ersébeth* igazgatása alatt ébreszteni. VIII-dik *Henrik* uralkodása alatt pedig egy végzete hirdettetett a' *Parlament*nek, mellyben megtiltatott minden *Rímező*nek, minden színjátszónak énekelni énekekben, vagy ját-

szani játékaikban, a' mi a' megállapodott hit-tudományal ellenkeznék.

Későbbben az ilyen erköltsi, 's vallás tárgyú Drámák magános házaknál is játszottak, a' familiának mind épületére, mind mulatságára. A' személyek úgy voltak alkalmaztatva, hogy öt-hat játszó húznak személyét is viselhette.

(Folytatik)

A' Canadai Írókézek.

Polgári állapotja ezen Nemzetnek, mint minden vad népnek, tsupa természeti törvények által igazgattatik. A' nép barátságot 's igazságot szeret kebelében; az idegenekhez pedig hűséges, és szüntelen abban munkás, hogy frigyeseinek jó indulatjokat megtartsa. Hitelének záloga egy porcellán nyakékeség, mellyre tett hűségét, a' hagyományok szerint, harmad 's negyed ízig is megtartja. Nálók a' szövetségnek megszegése ritka dolog, mellyért is minden nemzetek öröme lépnek velök alkura.

Az Írókézek többnyire nagyok, szép termetük, bátrak, derék Vadászok, jeles vitézek, kegyetlenek ellenségeik ellen, 's aszszonyoknak kevésbé hódúlnak, mint szomszédjaik. Karakteröket a' következők világosíthatják.

Vagynak közöttök több Eő emberek, kik a' közönség dolgaira ügyelnek; legelsők

mindenkor a' Falunak Vénei, kiknek tanátsaikat követik a' legszövevényesebb környülállásokban, főképen ha ellenséggel kell végezni akár békének, akár háborúnak ügyében. — Az ilyen végzetek közöltetnek az aszszonyi tanátstsal, mellyet Hotouissachesnek neveznek, midön ez által jóvá hagyatik, alig találkozik többé valaki, a' ki annak ellent mondjon.

Ugyan esen Fő emberek tárnoki egyszer'smind a' falu kintsének is, a' nyak ékeségelnek, mellyért tőlök gyakran számot kérnek, hogy látnák magzatik is, miben állna jövendőben, atyjok holta után, kötelességök.

Ambár pedig nem iktatik bé rendesen egyik sem hivatalába szükséges tekintettel, engedelmeskednek nekik tsak nem mindenben, a' mi a' köz tsendességet 's békességet illeti.

A' Familia nagyjainak még azon kívül, hogy a' tagok között egyességet tartanak, 's az ügyefogyottat tanátstsal, 's a' szegényt tehetséggel segítik, az is egy kötelességök, hogy a' kik a' familiának fejei leendenek, bizonyos fő tételek (principia) szerint, mellyeket bötsület főtételeinek neveznek, jövendő hivatalokra neveljék, 's tanítsák. —

Harmadik rendjök a' Fő embereknek a' Hadnak nagyjai, kiknek a' nép leginkább engedelmeskedik. Ezek öszve szedik az egész tsatározó Ifúságnak szovát, 's gyakra ellené

végeznek az első rendű ügyelők akaratjoknak, főképen a' háború ügyében. Illyen Karra csak számos, és jeles haditettek által lehet eljutni. Szükség pedig, hogy ők szerencsések legyenek; hogy mindenkor szem előtt tartsák vitézeiket, hogy ezeknek kedvökért mindenről lemondjanak, a' mit leginkább szerethetnének; hogy józan életet éljenek; hogy az aszszonyi nemet kerüljék, legalább úgy viseljék magokat, hogy az által el ne tsábítottassanak. Ha helységben vagynak, vigyázniok kell az ifúságra, hogy mikor háború ütne ki, a' katonaságban semmi fogyatkozás ne legyen.

Azok, kik a' bötsületnek magas fokára jutottak közöttök, szinte kész szándékkal örizkednek, közhelyeken megjelenni. Egész napokat szalma kunyhóikban töltenek; holt is barátiknak látogatásokat elfogadják; de ha magoknak ki kell menniek, nem előbb, mint késő estve mennek ki, olyan időtájban, mikor őket meg nem ismerhetik, mellyért gyakran azt sem tudja a' nép, ha valyon otthonn vagynak-é. Ebben áll egy hadi Fő embernek tisztességes magaviselete, s méltósága.

Nyelvök az Írókézeknek öt helységnek nyelve, mellyek egymást megértik, bár némelly szovakban, és hang ejtésekben különböznek is. Származik ezen nyelv a' Huronokétól, melly ezen száraz föld két anyanyelvének egyike; másika pedig az Algonkin, mellytől több mint húsz különböző

nemzetnek nyelve veszi eredetét. A' Huron nyelvűtől tsupán az Írokézéké származik, 's mind kettő olly különös, mellyel a' többinek semmi rokonsága sins. — Bizonyos hagyományok szerint a' Hurónok, és Írokézék valaha legnépesebb nemzeti voltak ezen vidéknek, de a' mellyek tsupa vetekedésből annyira megrongáltak egymást, hogy minekutánna a' Hurónok meggyőzettek volna, az Írokézéknek erejük is nagyon megtsöklent. Mindazáltal még 1712-dikben, midőn őket Bougainville Úr meglátogatta, kitudtak az Írokézék állítani tizenkét száz hadakozót öt helységekéből, holott a' Hurónoknak alig volt két száz vitéze. Azóta pedig a' Hurónok, mivel a' Keresztény Római hitet bévették, 's az által szolgaságokból mind inkább menekednek, napról napra népesednek; az Írokézék ellenben gyengülnek, 's fogyasztják magokat. —

Statistikai Ritkaságok.

Most jött világ elejébe: Almanach der Ritterorden Gottschalktól, mellyben a' Német Országi Vitézi Rendek foglaltatnak. Figyelmetességet érdemel az, hogy N. Országban 35 illyen Vitézi Rendek vannak. Nevezet szerént az Auszriai Udvarnál 7: úgymint, az Arany Gyapjas Rend, melly 1430-ban Jan. 10-iken Brüggben szereztetett; Maria Theresia Rende, melly 1757;

Sz. István Rende, melly 1764; Leopold Rende, melly 1808-ikban; Vas-Korona Rendje, melly 1816-ikban; Ersébet Teresia Rende, melly 1750-ikban; Tsillag Keresztes Aszszonyi Rend, melly 1668-ikban állittatott. — A' Bajor Udvarnál 7. ugymint: Sz. Hubert Rende, melly 1444-ikben; Sz. György Rende, melly 1729-ikben; Max József Hadi Vitézi Rend, melly 1806-ikban; Bajor Korona Polgári Erdem Rende, melly 1808-ban; a' Palatinati Oroszlány Rend, melly 1808-ban megszűnt; Sz. Mihály Rende, melly 1721-ben, és Sz. Ersébet Aszszonyi Rende, melly 1766 szereztetett. (Folytatik)

M e s e.

Se kinn se benn; mégis van,
Még pedig minden házban.

R e j t e t t s z ó.

Menydörgök dühödök, kint, vért, jajt lán-
got okádok:
Lábomat üsd el, adok, tsendes nyugodal-
mat ölemben.

Sz — — Gy.

J e g y z é s. A' 23-ik számbeli Mese.
Jég. — a' Rejtett szó: Malom, Majom.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(2 5 .)

Ángol Theátrum.

(Folytatás)

Az úgy neveztetett közbejátzások (Inter ludus) úgy tekinthetjük az Angoloknál, mint a' Musáknak felébredésöket. Már ezen költeményekben, bár formátlanok voltak is, meg találhatni a' teremtő elmének, 's az ízlésnek néhány vonásait. Heywood Jánoséi, mellyeket a' játék-színi versezet ezen neméből legjobbaknak lehet tartanunk; ő pedig volt VIII-dik Henriknek mulató Alakosa. Kevéssel ezen idők után mind inkább szaporodtak a' Játékszíni darabok. Parker Henrik, a' mint mondják, több Tragédiákat, 's Comédiákat készített VIII. Henrik alatt. Hoker János pedig 1535-dikben írta az úgy neveztetett: megtsalattatott Halászt. Edwards Richárd, ki 1528-dikban született, dolgozott két Comédiát: egyiket Palemon, és Arcites név alatt, mellyben a' többek között egy vadász kutyának ugatását olyan jól követték, hogy a' Királyné egész udvarával gyönyörködött benne; — másikat ezen név alatt: Dámon és Pithias, a' két leghüségesebb barátok, kik valaha a' Világon voltak. Ezen Szerző után (ki

jeles musikus is volt,) állottak elő Sackville-Tamás, Buckhurst Lord, és Norton Tamás Gorboduc-nak szerzői — egy olly játék-szini darabnak, melly az elő időből legtöbb figyelmet érdemel. Halgassuk meg ezen Poétákról, 's egyebekről Puttenhamnak ítéletét, ki Ersébet országlása alatt Poetica mesterséget írt vala: „ En azt hiszem, úgy mond, hogy a' Tragédiában Buckhurst Lord, és Ferrys Eduárd érdemlenek első helyet; az Oxfordi Gróf, és Edwards mester pedig felsőbbek a Comédiákban, és közbe-játszásokban. Másutt ismét: „ A' legemlékezetesebb Poétája ezen időnek (VI. Eduard alatt) volt Ferrys Eduard Mester, neki nem volt kevesebb ízlése, 's kedvessége, mint Heywood Jánosnak, a' versmértékre pedig több figyelmet, 's mesterséget fordított.

Ezek után következett Lillie János nevezetes szép lélek maga idejében, kinek azon bötsület is tulajdoníttatik, hogy ő tökéletesítette volna ki az angol nyelvet egy Romance által a' Lélek bonczolás név alatt. Dagályos beszéd-módja teljes metaphorákkal, 's allegoriákkal annyira lába kapott, hogy a' ki rajta nem beszélhetett az aszszonyok közül, Dámának sem tartották.

Már kezdetek a' Tragédia, és Comédia tulajdon korlátaik között tartózkodni, de még a' mesterség tsetsemő-korában volt; a' fel-fúvalkodott beszédmód nemcsnek; a' szójáték gyönyörűségnek bötsültetett. Meg lehet látni a' Theátromnak tökéletlenségét Sidneynek: Poézis védelme nevű Criticájából.

„ A' mi Tragédiáink, 's Comédiáink, úgy-
mond ő, megsértik mind a' tisztességnak,
mind a' mesterségnek törvényeit. Most lát-
nád egyik oldalról Ásiát, másiktól Afrikát
számtalan országokkal, úgy hogy a' játszó
személynek meg kellene mondania bójöttekor,
honnan való legyen. Majd hallanál hajó tö-
résről beszéllőket, bár semmi sziklát nem lát-
hatol is. Majd hirtelenséggel egy rettentő ször-
nyeteg jelenik meg, melly tüzet és füstöt
bocsát száján. Többnyire minden darabnak
tárgya egy ifjú Herczeg, 's Herczeg Aszszony,
kik egymást szeretik, későbbben pedig a' Her-
czeg Aszszony egy szép gyermeket kerít ke-
zére, kit meg szeretett, 's ki két óra alatt
fel nő, 's vissza szereti a' Herczeg Asz-
szonyt. 's a' t. ” —

Vége épen az történék Angliában, a'
mi későbbben Franciaországban. Egyszerre
állott elő a' valóságos Játékszín egész töké-
letességében. Shakespear, Fletcher,
és Johnson által, kiknek érdemeik, 's mun-
káik ismételtesebbek, mint sem hogy rajtok
mulatni kellene. — Még tsak a' Theátrumra,
's a' játszó-személyekre egy két tekintetet.
Az első játszó Társaság állott Sz. Pál tanú-
lóból 1378-ban, a' mit mondtuk, majd a'
Londoni Ekklésia kis papjaiból. Szent Pál
tanulói játszottak még 1618-dikban is, mi-
kor már a' Tragédia, 's Comédia módiban
volt. Hihető, hogy az első megállapodott
Társaság a' Királyi Egyháznak gyermekeiből
állott legyen, mellyhez későbbben az Öröm
gyermekinek Társaságok is hozzá ada-

tott, kiknek bötsületek idővel annyira nevedett, hogy a' rendes Színjátzók szinte irigyenék, a' mint Hamletnek egy Jelenéséből láthatni.

Bámúlásra méltó pedig, melly nagyon elterjedett a' néző játéki mulatság kevés idő alatt Londonban. 1570-dik esztendőől fogva 1629-dikig 17 játékszínek épültek, 's mennyi színjátzók kellett azokhoz! Több nagy Uraságok ezen időben magok számára egész Társaságot tartottak, kiket mindazáltal nem tsak házaiknál; hanem köz helyeken is játszották. Még ezen időben is kedvesek voltak az olyan darabok, mellyekben nagy Férfiak tétettek nevetség tárgyaivá. Innen Gosson István azon ajánlást teszi meg 1579-dik esztendő körül, hogy a' színjátékokat egy Keresztény Köztársaságnak sem kellene megszenvedni.

Már 1603-dik esztendőben I. Jákob uralkodásának első esztendejében egészen más színbe öltözött a' Theátrom. Ekkor kapott Shakespear, Fletcher, és mások szabadságot, petséttel megerősítve, hogy comédiaikat játszassák nem tsak rendes szalában; hanem akármellyik részében is az országnak. Ezen idő szült sok jó írókat, és játzókát; ez kedveltette meg a' játékokat annyira, hogy még a' Király, 's Királyné is gyakran felhágának a' Theátromra, főképen midőn Inigo Jones híres építő mester is a' Theátrom ékesítésére fordítá talentomát.

Ezen nagy hajlandóság, 's kedv találás a' Theátrom eránt tartott még I. Károly

uralkodása alatt is sokáig, míg nem a' Puritanismus elhatalmasodott, és a' játékokat ördög mesterségének kiáltozta. Ha arról itélni lehet azon híres munkából, melly *Histrion* mastix név alatt isméretes, azt mondhatni, hogy a' Puritanok buzgóságok épen olly képtelen, a' millyen dühös. Ezen goromba, 's kegyetlen satyrát *Prynne* *Vilhelm Lincoln's-Inni* Prókátor tette közönséggé, mellyre a' megsértetett részek legilendőbb feleletnek tartották, hogy néhány még kéziratban hevert darabokat közre bortsátottak. Végre győzedelmeskedtek a' Theátromnak pártfogói, mert *Prynne* könyve úgy nézetett, mint a' mellyben *Ekklesia*, *Köztársaság*, *Tanáts*, *Főpapság*, különösen pedig *Király*, 's *Királyné* megsértetnék. Ugyan ezen *Prynné*nek antipathiája volt még a' *Templom* musikával is, mellyet ő *barombögésnek* nevezett; azt mondotta, hogy a' lántorok bögik a' *Tenort*, mint az ökrök; röhögik a' *baszt*, mint a' *disznók*; 's *contrálnak* ottan ottan, mint a' *tsaholó vadászebek*. „Ezen goromba tsúfolódásokért szorosan fogták a' dolgot: a' könyv hóhér által vettetett tüzre; a' *Szerző* pedig, kínos büntetésre kárhoztatott. Azomban a' Puritanismus új erőt vön ismét, 's bészaratva tartattak a' *Theátromok* *Cronwelnek* egész uralkodása alatt. Így kellett ismét újonnan születni a' *Theátromnak*, mellynek *históriája* újabb: de kevésbbé fontos a' *Nemzeti* ízlés kifejtődésének ismértetésére.

A' Házasság az Irokézeknél.

Minekelötte az Atyák, és Anyák öszveházasítják gyermekeiket, ezek már régen ki-elégíték minden hajlandóságaikat: főképen a' leányok nagyon kitsapók, annyira hogy az ifiaknak bé kell zárkozniok éjelenként, ha tö-lök tsendesen akarnak lenni. Ők jól tudják és mondogatják is azt, hogy az aszszony-szeretés megrontja erejüket, 's bátorságokat, és hogy ha fegyvert akarnak viselni, vagy egészen tartózkodniok kelljen attól, vagy igen módjával kell engedni indulatjoknak. De nem mindnyájan gondolkodnak így; vagynak tudniillik közöttök szolgál legények is, kik a' had ditsőségéről nem sokat tartanak, 's ezek feslett életük.

A' jó vadászokat inkább szeretik az aszszonyok, mint a' vitézeket, mivel ezek sze-gények; amazok pedig bőséggel szerezhetik meg feleségeik öltözetöket. Ritka dolog, hogy a' melly személy katonához megyen férjhez, annak távúl létében máshoz ne adja magát. Ezt pedig könnyen talál, hanem ha épen terhes volna, mert úgy fél a' vadász, hogy a' méhében lévő gyermek gátolná a' vadászat-ban, mellyért is tsak hogy férjfi nélkül ne le-gyenek, időtlen is elszülik gyermekeiket a' menyetskék. Állandó házasság tsak érett kor-ban történik közöttök, midön némellyek a' sok ütközetben; mások pedig a' szünetlen szolgálatban elfáradtak, 's megunták előbbe-ni életöket. Már ekkor nem félnek többé az aszszonyok, hogy gyermekeik legyenek, mellyért is gazdaszszony-sághoz látnak; a'

férjek pedig szüntelen vadásztatnak, hogy familiájokat tartsák. Ez egészen új élet közöttök, szinte úgy egyikre, mint másokra nézve, mellyet ritkán zavar meg az egyenetlenség; ellenben pedig az igazság, a' hűség, 's a' szorgalmatos gazdálkodás olyan példákat mutathat, mellyeket elejökbe tehetni a' tsinosodott nemzeteknek is. —

Vagynak épen ellenkező esetek is, midőn a' szülők 10—12 esztendő korú gyermekeiket öszve párosítják, de a' mi mindenkör haszon tekintetéből történik, millyen p. o. az öreg fő ügyelőkkel, kiket a' falu igazgatása illet, a' szomszéd nemzetek tisztelnek, — rokonságba jövetel. A' gyermek bár még fiatal, ki jár a' vadászatra, 's viszi prédáját mátkája kunyhójához; a' leány pedig, vagy ennek anyja tüzi fát hord jegyesének házához, minden nap kétszer. Az ilyen jó akaró szolgálat fenntartja a' két kunyhó között a' barátságot mind addig, míg nem talán egyik a' másikat megveti, a' midőn mindenek felbomlanak.

Ha valamelly ifjú Irókéz meg akar nyugodni a' hadtól, 's két három esztendő alatt azon igyekezik, hogy özvegy anyját, ötseit, 's húgait vagy magát is felruházza, szükség hogy az alatt feleséget vegyen, ki őt a' vadászásban kövesse, ki a' vadakat, mellyeket ő megölt, megnyúzza; a' húst haza hordja, enni készítsen; saruit megigazgassa. Megtörténik pedig, hogy a' legböltsebb aszszonyoknak is meltatlanságot, 's igazságtalansá-

got kell szenvedniek, mihelyest méhökben fogadtak tudniillik attól félhetnek, hogy más fogja el helyöket. Bougainville Úr ismért olyan Irokézt, ki egy télen hét feleséget váltogatott. Az ilyenekről tsak úgy szokták mondani: vele vagy onnalakivel, midőn ellenben az állandók, 's gyermekesek Ahoháknak (Aszszonyságoknak) neveztetnek.

Onnan, hogy az Irokézek olly könnyeden elbotsáthatják feleségeiket, következik, hogy épen nem szerelem féltök. Más vad nemzeteknél a' férfiak megtsonkitják bennítják feleségeiket, elvágják orraikat, kiverik fogaikat, vagy eltsukják őket, mihelyest hűségtelenségben találják: itt pedig maga a' férj gyűjti össze az ifiakat, hogy a' kinek tetszik, vegye által feleségét.

A' gyermekek épen úgy az Irokézeknél, mint egyéb vadnépeknél az anyához, 's annak familiájához tartoznak, úgy hogy azok alig ismérik Atyjokat, hanem ha állandó házasságból születtek, mellyben az elválás, ha szinte nem tilalmaztatik is, nagyon ritka dolog.

M e s e .

Semmi: de öt láthadd. Nem test és rajta tapodhatsz;
Sokszor lába van, és versent szalad a' szaladóval.

Szakai György

Jegyzés. A' 24-ik számban Mese: A b
lak. Rejtett Szó: Ágyú, Ágy.

Magyar Régiség.

Ruth könyvének II-ik részéből.

1. Vala kedeg Elimeleh férfinac vérent valo rokona hatalmas ember, és nagy kazdagságbeli Booz nevő.

2. És monda Moabitidjai Rut ő napánac: Ha parancsolsz, elmegyec a' mezőre, és gabona főket szedec, mellyeket az aratónac kezeji elhagyandnac, valahol a' házi atyánac kégyelmes malasztyát lelendem. Kinec a' felele: Menynyel én leányom.

3. És ugy elmene, és szed vala gabona főket az aratóc hátoc meget. Történéc kedeg, hogy a szantó föld Urat val vala Booz nevöt, ki vala Elimeleh nec rokonságából.

4. És ime ő jö vala Betlehemből. És monda az aratóknak: Ur tü veletec. kik felelénec neki: Algyon meg tégedet Ur.

5. És mondá Booz az ifionac, ki az aratóknac előttök járóiak vala: kié ez leány?

6. Ki felele: Ez a' Moabitis, ki jöt vala Noemivel Moabitidisnek vidékéből.

7. És kére, hogy az elmaradandó gabona főket szedné meg, az aratóc nyomokat követvén: és holváltól fogván mend maig'án

ál a' mezőn, és valóbizon csac egy pillan-
tatban sem fordolt haza.

2. És mondá Booz Rutnac: Halgassad,
leányom, ne meny egyéb mezőre (gabona
föket) szedned, se meny el e' helyről: de
egygyeséhed te magadat én leányimmal.

9. És hol aratandnac, kövessed. Mert
parancsoltam én gyermekimnek, hogy senki
meg ne szomorohon tegedet: de es ha szo-
miohozandol meny nyel az edényekhez, és
igyal vizeket, kicből es az én gyermekim
isznac.

10. Ki leesvén ő orczájára, imádván a'
földön, mondá ő neki: Honnat az én nekem,
hogy malasztot lelnéc te szemeid elöt, és
méltolnál engemet szarandoc nemberét es-
merned. 's a' t.

Olasz Iskolája a' Képirásnak.

Tudva vagyon, hogy a' Francziák Na-
póle on alatt minden szépséget, akár volt
az természetnek ritkasága, akár mesterség-
nek remeke, Párisi. Museumjokba takarítottak,
's írásaik által egész Nemzetökkel is megis-
mértettek. Illyen írás a': Manuel du Muse-
um Français par F. E. T. M. D. L. I. N. à
Paris An XI—1802. mellýből én Olvasóim-
mal ezen Múlságok néhány leveleikben Po-
ussinnak jelesebb műveit közlöttem. Kezdet-
tem pedig ezen aesthetica Tudósítást a'
francz Iskolán tsupán tsak a' francz, Irónak

rendéért, melyet ő a' Nemzeti büszkeségből követett, mert az időnek, sőt a' nagyobb tökéletességnek jussa szerint is elsőseget érdemel az Olasz Iskola, melly név alá tartoznak minden Képirok, kik Rómában, Velenczében, Bolognában, 's Florenczban virágoztak, bár mi különböző legyen is az ő dolgozások.

Annyi bizonyos, hogy az Olasz Iskola-ban leg több poézis vagyon, 's hogy minden Olasz Képiroknak művét a' históriának mély ismerete bélyegezi. „Nézzd meg, így szól a' francz Iró, Raphaelnek 's más Olasz Képiroknak Tábláit a' Museumban; úgy fest ez mindenik, mint Homér irt; figyelmez a' helyre, 's az időkorra, az episodok minden darabban régiséget mutatnak; a' gondolat vissza hozza a' történet századját; arcza, öltözet, erkölts mind a' nemzethez, mind a' Századhoz illendő.” Ennyi sok jelességnek okát kereshetni részszerint a' tartományban, melly a' nagy régiségnek maradványiban mustrát szolgáltatott; részszerint a' tudományak jobbkori felébredésében, ha ugyan a' Képirást mind a' poézis, mind a' historia tökéletességre segítheti. Azomban, a' mint mondtam, az Olasz Iskola nem minden tekintetben egyenlő; a' Római Képirok azt festik, a' mit képzelődésök beléjük sugarlott; a' Velenceiek pedig, a' mit láttak; amazok az ideálét, ezek a' természetet. A' Velencebéliek minden történetet magokra visznek, 's városokba helyheztenek. Plátó görög volt, de

ők bizonyosan Velencei Tanácsosnak öltözékében festenek. Nints nekik szemek előtt a bájos, a nemes, a díszes görög szépség; de nem is keresik azt: az ő férfiak inasok, izmosak, 's erősek; asszonyaik pedig virgonczak, 's köpczösek 's úgy festik őket, a mint találják. Más külömbség, melly a Római iskolát a Velenceitől el választhatja, vagy on a színelésben: amaz előmlesztett festék színeit egész művén, úgy, hogy Raphael darabjaiban egyik szín a másikba; a világosabb a halaványba, 's a halavány az árnyékozásba észre vehetetlen rokonsággal megyen által, épen úgy, mint a természetben. Ez olly nehéz mód, mellyet a Természet csak magának tart, 's a művészek igen ritkán lehet el érnie. A Velencei Iskola pedig más módot követett, midőn úgy tapasztalná, hogy a tárgyaknak tulajdon (locale) színek volna, mellyet a világosságnak nagyobb, 's kisebb el ömlése elevenítne, vagy árnyékozna, úgy mindazáltal, hogy az olyan helybéli szín maga hatna el a világosodott résznek fényébe, 's árnyékába. Innen a Velencei mesterek minden rajzolatot tulajdon színekkel festenek, 's azután árnyékozzák azt, a hol kell; 's világosítják elevenítik, a hol szükség. Ez ismét egy olly különös mód, melly ő előttök szokatlan, 's isméretlen volt, annyira, hogy midőn Veronai Pálnak, 's Tintoretnek nagyobb művei ki tétetnének a Parisi Muscumban, újság-

nak látszanék minden francz művészek előtt az egész dolog. —

A' Bolognai, és Florenczi Iskolák egyesítették a' Rómainak, 's Velenceinek írás módját, 's követték most ennek, majd amannak mestereit. Titien, Guide, Albane, Rapháelnek nemes, históriai, 's kellemes módjára törekedtek; Carache és Caravage a' Velencei Iskolát vették mustrául; némellyek pedig, mint Dominiquin, és Spada öszve fogták mind a' kettőt, hogy belőlök egy újat formáljanak.

Mi legyen a' Kávénak legjobb más- sa? (surrogat)

Skrimmshire William Úr minden növények között, mellyeket kávé helyett próbálgattak, legjobbnak találta az úgy nevezett sásliliom, vagy sárgaliliom (Íris pseudo-acorus) magvait, mellyek épen úgy, mint a' kávébabok, megpörgöltetvén, mind színökre, mind füszerességökre nézve jobban hasonlítanak a' kávéhoz, mint akármilyen ízékes (gramineum) növénynek magvai, 's jobban mint akármellyik főzelék. Vigyázni kell pedig a' pörgölésben különösen arra, hogy, mivel a' mag egyenetlen, szüntelen kavartassék, külömben egyenetlen lenne a' pörgölés is. Épen úgy a' tüzet is figyelemmel kell mellé igazgatni, 's kerülni, hogy az nagy ne

legyen; mert így megégne olajos része, 's kedvetlen illatú lenne a kávé. Azért is tsendes tűz tovább égjen mellette, hogy jól kiszáradjon, különben nem lehetne jól megörlení. Külömben ezen vigyázatok a' kávébanál is épen olyan szükségesek. Skrimshire Úr úgy tapasztalta, hogy ezen magnak minden fűszere (aroma) megmaradt, ha azt hüvelyében pörgölte, 's úgy tartja, hogy könnyen kilehetne találni, mikép kelljen azután hüvelyéből kifejteni. (Extrait d' une lettre de M. Guyton-Morveau, insérée dans le cahier d' avril des Annales de Chimie.)

Hogyan kelljen a' vörös eczetet, 's vörös bort színétől megfosztani ?

A' vörös eczet sokaknak nem tetszik, 's nem is tetszhetik színes kivonható tárgyaért. A' számtalan próbatételek között, mellyeket ezen végre fordítottak, legjobb mind eddig a' Figuiér Úré, melly a' következő módon megyen véghez. Veszen az ember bizonyos mennyiségű vörös eczetet (un litre) 's hozzá vegyít illendő mennyiségű (45. gramme) tsont-szenet, mellyet 24. óra alatt üvegben hidegen rázogatni kell gyakorta. Már e'kor kezd fejeledni; két három napra pedig megszíntelenül egészen, mint a' viz, midön ha papíroson leszűretik, tökéletesen által látszó, a' nélkül, hogy legkevesebbet vesztené ízéből, vagy szagából, vagy kedves savanyú-

tágából. Lehet ezen munkát nagy mennyiségben is megtenni. Mikor a' szenet az eczetes edénybe hányjuk, gyakran meg kell forgatni, hogy az eczet annál több pontban érdekeltessék a' szén által. Az e'képen megszentelenült eczetre gyönyörűség nézni, 's meg lehet fűszerezni is, ha bele akár előbb, akár utóbb szagos növevényt áztatunk.

Épen ilyen móddal vette el Figurier Úr a' vörös bornak is színét, melly szinte vízkép általlátszóvá lett, a' nélkül, hogy erejéből vesztene. Így lehet elvenni színét a' kén-savanyas éthernek, — 's a' napra-forgó vegyítékének is. Tsupán arra kell vigyázni, hogy a' tsont, mellyet kiégetünk, sűrű, tömött legyen, 's lassú tűznél, sárral bétapasztott olvasztó tégelyben égettessék, még pedig úgy, hogy a' tégelynek felső részén egy lélekző lyuk maradjon, mind addig míg a' tsontnak lángot kapott olajos, és kotsonyás része el nem párolog. Akkor a' lyukat kisebbíteni; a' tüzet pedig a' tégely mellett nagyobbítani lehet. A' fának szene nem olyan alkalmas arra, hogy a' színes kihuzható tárgyat elvegye. —

Apró Történetek.

IV-dik Henrik, Francia Király, eltévedett vadásztársaságától, 's talált bolyongtában egy paraszt gyermeket, ki kunyhója előtt ide 's tova tekünetett. A' Király hozzá

lovagol, 's kérdi: kit várna. A' Királyt, felele amaz, a' ki most itt vadász. Ül fel a' lóra hátam megé, monda neki Henrik, én épen oda megyek, a' hol a' Királyt megláthatod. A' gyermek felült a' lóra, 's beszédbe ereszkedett menet Henrikkel, hogyan fogják megismérni a' Királyt, mert ötöt mindig nagy Urak kísérik, kiktől nehéz megkülönböztetni. Oh az semmit sem teszen, felele Henrik, könnyű arról megismérni, hogy a' többiek mind leveszik előtte kalapjokat, ő pedig fején hagyja. Ezen beszéd közt épen reá találnak a' többiekre, kik azonnal lekapják kalapjokat Henrik előtt. Henrik ekkor vissza fordúlt a' paraszt gyermekhez, 's kérdi tőle, ha tudná-e már, ki legyen a' Király? Nem tudom bizonyosan, monda a' gyermek, de azt még is gondolom, hogy nekünk kell lenni egyikünknek; mert mi nem vettük le a' kalapot. —

Rejtett szó.

Három betüből áll, két szelsőt egynék vedd;
Közepsőt vagy hosszsan, vagy röviden ejthedd;
Amugy a' szénában barmaidat rontja;
Igy, Jupitert kérdezd: mi a' szolgálatja?

Jegyzés: a' 25-iki Számbeli Mese:
Arnyék.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(27.)

Magyar Nyelv.

Az olvasásnak megkedveltetése leghatósabb eszköze a' nyelvterjesztésnek. Mi kedvelteti pedig inkább az olvasást, mint a' Mesék? Ezeket szerentsésen közlötték Tiszt Pétzeli József, és Tek Tudós Hatvani Pál Urak, kiknek a' gyengébb korú és közönséges Olvasókhoz alkalmaztatott Verseik már elfogytak. Ditséretes szándék volt tehát ezen kisdéd munkának közlése:

„ Verses Mesék. Nicolai után szabadon fordította Benke József. — Miskolczon 1817 Ns. Szigethy Mihály Betüivel. ”

Benke József Ur, a' Magyar Játékszíni Társaságnak egyik tagja, ezen Meséket üres óráiban fordította. Midőn most közre bocsátja, neveli azon érdemeit, mellyeket mint Színjátszó magának a' Magyar közönség előtt szerzett. Munkájának példájául ide teszszük a' Holló és a' Bagoly Meséjét:

Ugyan mond meg, mikor hagyod el barlangod,

Mikor fogjuk hallni éneked', vagy hangod'?
Mostoha gyermeke a' bús természetnek

Vallyon mit betsülnek benned vagy szeretnek

A' Mu'sák? én nem t'om, mi tsudálni való
Benned — a' Bagolyhoz így szólla a' Holló.
Kénszerítész Holló, hogy szóljak magamról
És vallást tégyek két tulajdonságomról,
Mellyeket Minerva olvas homlokomról.
„Én a' sötétségben hallgathatok s látok.”
Fajdalom te rajtad nintsen ez az átok!

Az Olasz Iskolának példái.

Minek előtte ebből néhány mustrákat felhoznánk, jó leszzen megismerkednünk magával a' Művészszel is, kinek munkáit bé mutatjuk.

Dominiquin Zampieri, született Bolognában, 1581-dikben, 's iskolába adott Carachehoz Albane által, ki neki barátja vala. Tanuló társai nem adtak neki semmi bötsöt, 's Ökörnek hitták, mivelhogy nagyon lassú, rest, 's tehetetlen volt. Első munkái kevésbé szerentsések, vagy a' mellyek szerentsések voltak volna is, el pörölttek tőle. Lafranc egy legszebb művét, Hieronymus szent vendégségét lopatott darabnak (plagiát) hirdette, minthogy hibát benne nem találhatott. Dominiquin illy bötstelenségre meghökkent, vissza vonta magát Bolognába, megházasodott, 's ekkor készítette legkölteményesebb darabját, 's talám legkölteményesebb művét az Olasz Iskolának: a' Rósa koszorús Szűzet. Ludovici Cardinal volt az ő védője, ki Pápanak vá-

lasztatván is XV. Gergély név alatt, első Képirójának nevezte Vaticanjában. A' Pápa holta után elhagyta Dominiquin is Rómát, 's felvállalta a' Nápolyi Tárház kápolnájának készítését, mellytől a' megmérkezésnek féltelme Guidet, 's más két Képirót már az előtt elrettentett. De meglakolt Dominiquin is merészségéért, vagy inkább bizodalatlanságaért, melly benne annyira nevedett, hogy dolgozása alatt még tsak a' felesége főzte eledeleket sem enné meg; 's még is végre tsak ugyan méreg által kellett meghalnia életének 61-dik esztendejében. Erdemének nagyon kevés gyümölcstét vehette, 's utóljára is szegénységben halt meg. Munkáiból közlöm a' következőket:

1) A' hárfázó Dávid, mellyre im ezeket lehet megjegyzeni. Bár nem ismértük is Numát, vagy Nestort, vagy Dávidot, maga a' képzelődés segít bennünket az ő arczoknak kiformalásában, annyira, hogy ha meg nem tudnók is mondani, millyenek voltak ők, nagyon érezzük, sőt tudjuk azt, millyenek nem voltak, 's lehetne száz olyan főket előnkbe állítani, mellyeket az ő életökkel, 's isméretes karakterökkel meg nem egyeztethetnénk. — A' hárfázó Dávidnak festője ezen tekintetben minden feltételt bé teljesített; az ő Dávidja nem görög, nem római, nem indus, nem persa; hanem valóságos zsidó, egy olyan nemzetből, mellynek arcza vonásai egyszerre szembetűnök. Ar-

ezúlatja már vénet mutat, de még meg lehet benne ismérni a' pásztor Dávidot, Góliátnak gvőzőjét, olyan szemekkel, mellyek poétai tüzzel, 's prophétai lelkesedéssel tellyesek, 's olly vidám ajakkal, mellyek egy még Bethsabéáért hevűlő könnyű szívet mutatnak. Némelly hibái a' század ellen ezek, hogy a' hárfa nagyon tsinos, melly ezen szerzőszámnak a' XIV-dik század óta történt megújulását mutatja; hogy Dávid lábán görög saru vagyon; hogy köpönyege prémes, mint a' régi franczia Lovagoké, 's hogy egy mellette álló gyermeknek kezében írótóll vagyon, melly helyett még az Egyiptomiak, 's Zsidók náddal (calamus) éltek. — Egyéb aránt a' mi a' szinelést illeti az magával egyező, bár nem nagyon eleven.

2.) Eneás, midön Anchizest a' Trójai tüzből kiment. Ezen táblán mindenek előtt Creusa, Eneás felesége tűnik szembe. Ez egy mustrája a' szépségnek, a' szüzességnek, 's az eloadatott bélyegnek. Nem mutat az sem Vesza szüzét, sem nymphát, sem istennét, hanem Creuzát magát, egy jó nagy gyermeknek anyját, mind életkora, mind maga viselete szerint; 's egy Király leányát kellemé, 's nemessége szerint, 's egy ollyan méltóságot, melly magát kedvelteti, 's tisztelteti. Az ő halaványsága nem félelem miatt való, hanem a' melly egy fájdalmas érzést mutat, arcúlatjának inashúsai béestek a' megrettenés miatt; de minden ellenkező mozdulati nélkül a' félelemnek. Soha ezen

főnél szebbét nem festettek, egy olyan szépségnél, mely nem szerelmet lehell; hanem részvételt, 's tiszteletet érdemel. Segíteni, 's megtartani kívánná ötet az ember; szerelmes indulat szentségtörésnek tetszenék Hymen ellen. Szépek a' többi képek is a' Táblán. Anchizes még öregségében is bir némelly arcza - vonásokkal, mellyek benne Vénus kedvesét megismértetik. Éneásban láthatni a' buzgóságnak, 's fiúi hűségnek bélyegét, ámbár lehetett volna neki adni jobb állást is, ha a' képiro kevésbé követte volna Virgilt, ki csak annyit mond, hogy Éneás vállain vitte ki (nem mondja, nyakán) Anchizest. — Az ifjú Júlus nem egészen jelentő. 13—14 esztendő's gyermeknek jobban meg lehetett volna indulni Trója pusztulásán. Földje a' Táblának éjt mutat, de nem lehet tudni, mi világosította meg a' képeket; ha azt a' tűz világa tenné, más színelés kellett volna, mostani a' napfényhez közelit.

Temetkezési szokások, és kötelességek az Irókézeknél.

Ha valaki meghal a' kunyhóban, annak halála fájdalmas kiáltások által adatik hírül. A' szovak, mellyeket kiáltoznak alkalmasint ezeket jelentik: héj Férjem! héj Atyám! héj Feleségem! héj gyermekim! 's a' t. Ezen kiáltások egyszerre hallatszanak, 's meghatják

a' fület, és szívet. Ekkor a' közelről való rokonok gyászt kezdenek, melly áll abban, hogy legroszszabb öltözetökre öltözködnek; hajokat nem kenik; arczokat nem mossák; és semmi porcellánt magokon nem viselnek, melly a' vadaknak legnagyobb ékességök. Mig a' gyász ideje tart, nem jelennek meg sem vendégségben, sem tánczon, 's nem látogatnak meg senkit: ha egykét rokon, vagy barát meglátogatja őket, azokat elfogadják, de kerülök mind azt, a' mi múlatságot, vagy ékességet mutathatna. Azt pedig már mondani sem kellene, hogy az illyen gyászok tsak a' szorosabb öszveköttetésekert illetik; mert mind eddig az időig az ifiak változható házasságok semmi szomorkodást nem parantsol.

Ha a' familiának feje halt meg, halálának első havában, férfi, aszszony, 's minden rokonok minden hétből felszentelnek egy napot, mellyen a' holtat sirassák. Azt a' ki a' halálos éneket megpendíti (tsupán aszszonyok sirnak), követik az szomszéd kunyhóban mind azok, kikert a' dolog illet; 's megtörténik, hogy néha egy óra alatt az egész falu jajgat, még éjjel is, ha a' jajgatás napnyugotkor kezdődött. —

Vagyon egy napja az esztendőnek, épen mint nálunk az, mellyet holtak lelkeinek ének nevezünk, mellyet öök egészen a' sirásra fordítanak. Hogy valakit eltemesseznek, ki a' helységben halt meg, erre végre az aszszonyok ásnak egy gödröt, négy öt láb mélységnyire, mellybe a' holt test tété-

tik. Ekkor a' barátok, és rokonok rendben, és tsendességgel mennek, körül belől olyan formán, mint a' mi temetkezésünknél. Azon vak hiedelemből, hogy az ő holtjok idegen földre költözik, ne hogy valamiben szükséget lásson, mellé tesznek minden szükséges úti készületet: puskát, serétet, puskaport, bárdot, pipát, és néhány porcelán darabot; magát pedig új köntösbe öltöztetik; rá hányják a' földet, mellyre még fellül fahéjjakat tesznek, körüle pedig erős karókat vernek, hogy a' ragadozó állatokat elrekeszszék. Ha ennek vége vagyon, valamellyik a' legöregebbek közül tsendet parantsol, 's beszédet tart a' megholtnak életéről, 's tetteiről. Fejéhez a' halottnak egy fejér oszlopot helyheztesznek, mellyen elő adatnak az emberek, kiket ő megölt; a' foglyok, kiket elfogott, 's a' seregnék száma, mellyet vezérlett. Minnekelötte viszzatérnének a' kísérők, a' rokonok, 's a' barátok vendégséget ütnek a' síron, mellynek végződttével viszza mennek mind nagy szomorúsággal. Megtörténik többnyire esztendővel ezután, ha a' kunyhó tehetsége megengedi, hogy a' rokonok, 's barátok ismét kimennek, felássák a' holtat, és megvisgálják, ha vallyon vette e' hasznokat a' mellé tétetett dolgoknak, mikor ha ruhája megavúlt volna, azt is megújítják szinte azon czerimoniával, mint előbb.

Ritkaságok.

Ns. Neograd Vármegyében Erdő-Tar-
tsán halt meg az idén T. Primóczi Szent Mi-

kolcsi Consiliarius Urnak egy 93 esztendő
Jobbágya, aki mind eddig egészséges volt:
hanem a' télen tsupa krumpli éledelekre szo-
rúlván, mellyet eddig gyomra nem ismért,
gyakrabban tsipkedéseket, vagy nyomást
érezett belső részében, míg végre az erőtlensé-
g elnyomta. Az öregség maga már beteg-
ség.

Matsurk nevü Kamtsadali faluban él egy
120 esztendő aszszony, aki még most is
munkájával keresi kenyerét.

M e s e.

Hallgatok én veszteg: de ha szívem verni
megindúl,
Szómra egész község fellázzad búra, örömré.

R e j t e t t s z ó.

Mi az, amit azok óhajtva neveznek,
Kik a' bizonytalan tengeren eveznek?
Fordítsd meg, éltet ad, míg pályáját futja;
Vedd fejét, úgy azon futásnak lesz utja.
Sz. Gy.

J e g y z é s : A' 26-ik Számbeli Rejtett
szó: Sás, Sas, melly Jupiternek menykö
hordó madara a' Poétáknál.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

(28.)

Egy harczba menő Vitéznek búcsú
Dala.

Gyöngyöm Linka! el kell válnom.

Ah mi nagy kint kell kiállnom!

Most midőn, kedves Bálványom,

Tőled távozom.

El lesz a' nap éjjeledve,

Egyedülest tévelyegve

Völgyön halmon keseregve

Lincsit hangozom.

Soha nem felejtelek el,

Hév ajakkal hév kezekkel

Csókjaim' küldöm szelekkel

A' harcz' dűhiből:

Sokszor kél a' nap 's lel nyugvást,

Míg viszont meglátjuk egymást;

Ah fogadd e' végsohajtást:

Légy hívem szivből!

Tőled végkép ha megválok,

Semmi nyugtot nem találok,

Minden örömet utálok,

Szívem' tépdezem;

Zengem kínom' fünek fának,

De tudom, hogy meg nem szának;

Minden embertől Linkának

Láttát kérdezem.

Semmi víg dalt nem ismérek,
Míg emészt ez édes méreg;
De midőn majd visszatérek,
Boldoggá te téssz;
Bár boritva sebhelyekkel
'S arczid elvirult kecsékkel
Hervatag szint öltének fel
Örökre enyim léssz.

Helmecci.

Az Olasz Iskolának példái.

(Zampieri munkái folytatása)

3. Sz. Hieronymusnak az Oltári Szentségben végső részesülése. Poussin ezen táblát Rapháel nevezetes műve Jésus ditsőülése mellé helyhez teti. Annyi legalább is igaz róla, hogy benne a legtöbb szépség, 's a legkevesebb hiba van. Való, illendő, nemes, bölts, keresett mindene; helye, ideje, személybélyegzése, századja mind olyan, a millyennek kell lennie. Költeménye tsak annyi, a mennyit a történet megenged. Az öszveilletés rendezőgyű, minden hely tellyes 's minden a maga helyén van, nints benne tsak egy veszteglő személy sem, mindenik a tárgyának előadására figyelmez. A Fő személy magára húzza azonnal a szemet; 's a drága öltözetek, mellyek az idő sorvasztotta öreg körül veszik, nem vonják azt el e tárgytól, főképen, ha egy eleven képzelődés hozzá járul, 's béhat az öregnek szeméibe, mellyek ugyan béestek: de tűzöket mind eddig

megtartották. Feje nehéz, 's élet eszközi fonnyadtak, de még is egy független lelket mutatnak: karjai többé nem hajlanak az akaratra, melly azokat még egyszer az egek felé emelné; egész teste megemésztetett a munka, 's a testi sanyargatás által; inas húsai elszáradtak; tsiklói megmerevedtek: egész tsontváza öszverogyásra készül a vénség miatt; mind olyan előadások, mellyek igen fontos romlást képzeltetnek. Azonban bár ennyi jelessége vagon is a Fő személy előadatásának, nem történt annak rovására a mellék képekben is semmi tsonkulás. Az oltári Szentséget kiszolgáltató Papnak öregsége sokat jelentő, állása a' szent szolgálathoz illendő, öltözete pompás. Úgy látszik, hogy a' Képiró kimeríté a' nemesebb természetet. A' Papnak szolgáló ember ellenkezik a' felsőbbekkel, durva fekete haja, 's arczúlatja, mellyet az egyházi engedelmességnek buzgó-sága lelkesít, görbén hajlott keze, 's karja, mind egy olyan embert mutatnak, kit a' természet szolgálatra szült. — De az ifjú papska, ki térden áll, ismét minden arcza vonásiban egy olyan ifjat mutat, ki az isteni tiszteletre szentelte magát; nyájas, tsendes tekintete, meghökkenése, 's nyugott ajtatossága mind sokat jelentők, 's mind azt mutatják, hogy tsodálkozva nézi a' tiszteletre méltó öreget, kit ő nem ismért, 's nem is sirat. Raphael maga sem festett ennél az ifjúnál szebbet, még lábai is természete tesek 's jelentők. A' több képek mind Hieronymus

veszik körül; egy fennállva támogatja a Szentet, 's fekete leeresztett hajával mutatja Syriai eredetét. Másik térdelve közelit, hogy ezen szempillantatot meglesse, 's arczúlatja tellyes jelentéssel. Ez volt a Szentnek kedves tanítványa, ki mesterét régóta siratja. Paulina a haldokló kezén tartja ajakait, 's figyelmet érdemel. Felette e csoportnak három Angyalok látszanak; alúl pedig egy erejében fogyatkozott oroszán, melly magában költemény.

A' régi Spartai erköltsök, és szokások.

A' Spartaiak huszadik esztendejektől fogva hajokat, és szakállokat meghagyták: a' haj neveli a' szépséget, és egy szabad, és hadi emberhez inkább illik, hogy sem a' módiba jött haj nyírés. — Egy Spartai kérdeztetvén, miért viselne olly hosszú szakált? „Miolta az idő azt, úgy mond, megfejtette, minden szempillantatban arra tanít, hogy koros létemet meg ne gyalázzam.” Itt minden tanításra czélozott. A' legtsekélyebb dolgokban is próbára tették az engedelmességet. A' midőn az Ephorok hivataljokba léptek, trombita szóval azt a' parantsolatot kiáltatták ki: a' felső ajakat nyírják meg, és a' törvényeknek engedelmesek legyenek.”

Ők a' ruházatokból minden fényt, és drágaságot kitiltottak, ez által ollyan példát adván, mellyet minden Nemzetek tsudáltak, de egy se követett. Közöttök a' Ki-

rályok, az Elöljárók, és a' legutolsó Polgárok a' külsőségben semmit sem különböztek. Minnyájan egy rövid köntöst hordoztak nagyon goromba gyapjúból, és arra köpönyeget, vagy palástot vetettek. Erős paputsokban jártak, a' mellyek többnyire vörös színűek voltak. Az ő két Herosaik Kastor, és Pollux olyan süvegekben irattatnak le, a' mellyek alsó végeknél fogva egymásba lévén foglalva, egy tojásnak formáját adják, vegyük el egyiket ezen süvegek közül, és a' Spartabélieknek fejre valójokra találtunk. Lakásokon kívül nagy pálcákat viseltek, a' mellyek fellyül gajmósak voltak: de a' népi gyülekezetenél ezekkel meg nem jelenhettek; mivel az Ország' dolgait az okosságnak, és nem a' fegyvernek ereje által kell el igazítani. A' Krétaiak után ők voltak az elsők, a' kik a' gymnastikai gyakorlásokban egész meztelenségig levetkeztek: a' melly szokás azután által ment az Olympiai játékokba, és megszünt disztelen lenni, minekutánna közönségessé lett.

Az ő házaik kitsinyek, és mesterség nélkül épültek voltak: az ajtókat tsak fűrészszel, a' ház' padlatját, és tetejét tsak fejszével kellett ki munkálni; fa törzsököl az ő kérégektől jól megfosztva gerendák gyanánt szolgáltak. A' házi bútor ékesebb volt ugyan, de mégis nagyon együgyű: ez sohase volt rendetlenül el szórva. A' mire szükség volt, kezeknél volt; mivel mindent a' maga helyére tenni kötelességnek tartották; és ezen tsekély regulának megtartása a' rend.

nek, és fenytéknek szeretetében fenntartotta őket.

Az ő életök' módja felettebb kemény volt. Egy idegen, a' ki őket az asztal körül, és azután a' tsata mezőn látta heverni, egy ilyen halált sokkal tűrhetőbbnek talált lenni ilyen életnél. Azonban Lykurgus tsak a' bőséget zárta ki az ő vendégségeikből, és ha ők mértékletesen éltek, ez inkább erköltsből esett, hogy sem kényszerítésből. Voltak szarvas marháik; Taygetus' hegyei, és erdei gazdag vadászatot nyújtottak nékük, valamint ugar földjeik nyulakat, foglyokat, és egyéb vadat; a' Tenger, és Eurotas folyója halakat. A' gythiumi sajtok híresek voltak. Az ő Szakátsaiknak egy mestersége a' húsnek elkészítése volt, a' mesterséges összerakásokat nem tudták, és ha tudták volna, sem vehették hasznát: nevezetes volt az ő fekete levesek, *) a' mellybe kenyeret mártottak. Ezt többre betsülték a' legnagyobb nyaláncságoknál. Ennek híre birta reá Dionysiusust a' Syrakusai Tyrannust, hogy asztalánál íteleinek számát azzal szaporította. E' végre Szakátsot hozatott Lacedemonból, meghagyván néki, hogy akár mi költséggel ne gondoljon. A' leves el készült, a' Király kóstolta azt, és undorodva taszította vissza., U-

*) Meursius Miscell. lacon. lib. 1. c. 8. úgy vélekedik, hogy ez a' fekete leves egy darab sertés húsból főtt lévoöl készült, a' mellyhez eczetet, és sőt tetek. És valóban úgy láttzik, hogy a' szakátsoknak nem volt szabad más fűszerszámmal élni, hanem tsak sóval, és eczettel.

ram! úgy mond a' szolga, egy el' mulhatatlanul szükséges fűszerszám hibázik., Milyen? kérdé a' Fejedelem., Egy erős test mozgás az ebéd előtt, úgy mond a' szolga.:

Lakonia több nemű borokat termett mellyek az öt dombokon Spartától hét Stadiumnyi távolságra készítették, egy igaz virág illatot gőzölgök. Az ő vendégségeiknél nem mentek a' poharak kézről kézre, mint más Nemzeteknél, hanem mindenik ki itta a' magáét, és esmét teli töltötte azt az asztalnál szolgáló rab. Annyit ihattak, a' mennyit akartak, ők örömet éltek ezzel a' szabadsággal, de azzal soha vissza nem éltek. Egy megrészegített rab szolgának, a' kit gyermekségekben néha mutattak nekik, felháborító tekénteté a' részegségnek mély megútálását okozta benne. Ide czélozott egy Spartabélinek felelete, a' kit midőn kérdeztek volna, miért iszsa oly mértékletesen a' bort? azért, úgy mond, mivel nem akarok idegen okosságra szorulni.

Ritkaságok.

Eddig a' legnagyobb gyémántok közül való volt, a' Franczia Király Regent nevű gyémántja, melly 136 $\frac{3}{4}$ karátot nyom, 's érte 2 $\frac{1}{2}$ millió Frankot (mintegy 660,000 tallért) fizettek. Egy másik kisebb nagyságú, ugyan a' Franczia Király gyémántjai közt, mellynek neve Sancy az az Cent-six (százhat) mert 106 karátot nyom. Mind a' kettőnél nagyobb az, melly a' Toscanai Herczegé volt, 139 karátnyi, 's Taverni-

er szerént 2,608,355. Frankot (912,000 tallért) ér. Ezt is sokkal fellül múlja a' Nagy Mogol hintsei közt volt gyémánt, 279 karátnyi, 's ugyan Tavernier által 11,723,000 Frankra (szinte 3 millio tall.) betsültetett. De most még ennél is nagyobra találtak! Erről a' mostaniról a' Bataviai tudós társaság munkájának hetedik darabjában az mondatik, hogy a' Mattani Radsa birtokában Jáva szigetében van, 's 367 karátot nyom. Mintegy 90 esztendő előtt Landakban ásták ki, 's a' Bataviai Kormányozó megakarván venni a' Hollandiai-Ostindiai társaság számára 150,000 tallér kész pénzt, két egészen felkészült hadi hajót, számos ágyúkat 's puskaport és golyóbist ígért érte, de a' Radsa azt monda, hogy a' gyémántot semmiért el nem adja, mert már azt az ő Familiája 80 esztendő olta bírja, 's megjövendőltetett, hogy míg ezen követ birni fogja, addig a' Fejedelmi méltóság is nála megmarad, sőt még azért is megbetsülhetetlen ez a' kö; mert ha vízbe teszik, az a' víz mérég ellen való erőt nyer általa.

M e s e. Fa a' teste, bor a' lelke, négy a' lába, tátva szája, üres a' sapkája.

R e j t e t t s z ó.

Tsak kisdéd szó vagyok,

De a' búra nagy ok.

Ha hátra olvastok,

En is hátra mászok.

J e g y z é s. A' 27-ik Számbeli Mese: Harang, mellynek nyelvét, sok helyen szívának nevezik. Rejtett-Szó: Rév, vér, ér.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(29.)

Öröm Dal. Feb. 12-iken 1817.

Éltesd nagy Eg Ferencz Királyt.

Nemzetünknek javára,

Hadd vonhasson örök homályt

A' bus harczok' nyomára.

Mosolyogjon a' békeség

Ditső trónusa felé;

Sohajtozzon a' reménység,

Hogy magán túl emelé.

Ama' bátor kétfejü Sas

Födözze hív népeit,

'S felejtesse a' siralmas

Elmultnak gyász képeit.

Tsak az édes Jelenvaló,

Életünknek élete,

Tsak ez legyen el nem haló

Örömének kenete.

Ah nem övé a' jövőndő!

'S jó Hirályunk rettegek:

Elenyészik a' gyors idő,

'S rád gyűlnek a' fellegek.

Látom hamvad' a' mély sirnak

Tsendes szegleteinél,

De körülé népek sirnak,

Jele tehát, hogy még él.

Könyek által lesz nagy a' Nagy

Jobb éltet úgy érdemel:

Ha ellepvén a' halál fagy
Neve sohajtást emel.
De te nagy vagy, ne távozz el,
Kedves Király, közölünk:
Szent Ég! késsél kegyeiddel,
'S egyedül így örülünk.

Pap Ferencz.

*) Énekeltetett négy szózatall; a' muzsikáját készítette Sispiel Josef.

Az Olasz Iskolának példái.

(Spada Képiró munkája)

1.) Ennek egyik képtáblája előadja J ó s e f S z ü z e s s é g é t. Ezen Táblának hibája az erköltsiségre nézve az, hogy Putifárt menteni, 's az által Jósef tartozkodását kisebbíti látszik; mert az Aszszonynak arczája tellyes kellemmel, érzéssel, és szemérmességgel, a' legkedvesebb vonások alatt; nem tsupa gyönyörűség, még kevésbé valamely bújja gerjedelem látszik, bélyegezni ötet. A' mit ő arczával jelent, nem több tiszta szeretetnél, és szelidségnél: vedd el tőle Jósefet, 's tégy helyére egy Cephalt (Auróra szeretőjét) igaz leszen a' történet. Azomban, ha azon hibát kiveszszük, hogy a' historiai darabokban meg kellene tartani a' személynek karakterét, az egész Tábla nagyon szép. Az aszszonynak testállása, 's maga kinyilatkoztatása közép szerű, illendősége tiszteletre méltó, egész teste egyez fejével, életkora frís, ifú, vidám, mellyért is több

eleveniséget, 's határozottabb arca vonásokat kívánna. Jósef arczáján hidegséget, idegenkedést láthatni, melly erköltsének érdekét fűssebbíti. Mint ha csak azért vetné meg Putifárt; mert az neki nem tetszik; mert őt ingerli; mert az aszszonyt, nem pedig a vétket gyűlöli. Öltözete is nem égyptomi, saruja pedig olyan, mint a' Tragicusoké.

2.) A' tékozló fiú visszaférése. A' példa beszéd (parabola) nem történet; hanem csak egy nem az Allegoriának, mellynek értelme vallást, vagy erköltsöt illet: Innen, mivel a' Parabolának tárgya sints helyhez, vagy időhöz köttetve, nem volt szükség a' Képirónak a' Személy századjára figyelmeznii, a' mint hogy Teniers maga Tékozlóját hollandiai módon festette. A' Spadáénak öltözete mégis napkeleti, ámbár az öregnek feje fődetlen, a' fiún pedig ing vagy széllyel szaggatva. Az egész tábla egy a' legszebbek közül a' czélra, a' színelésre, és az érzés kifejezésére nézve. Az öregnek feje atyai, arca vonási jó akarók, nemesek, mellyek bizodalmat, és tiszteletet öntenek a' nézőbe. Karakteri fejével egyezők; öltözete gazdagságot mutat, ránczai nem régi módiak, mivel materiaja sem régi módi, puha, finom, selyemből készült. Állása együgyű, természetes, igaz; fiának szégyénységét palástjának egyik szélével fődözi. Az ifiúnak egész termete érzékenyítő, voná-

si nyájasak, életkora ifjú, és szép még soványsága mellett is, pofáiszintelenek a nyomorúság miatt, de bőrének finomsága azt mutatja, hogy a' szintelenség csak történetből való. Szemei kialudtak, ajaki halaványak, orrlyukai öszve lapúltak; mind olyan jelek, mellyek még a' segedelmet lehetségessé tesszik; állása kellemetes, és bizodalommal teljes; inkább illeti atyjának jósága mint sem állapotja alázná. Ezen Tábla egy indító képe minden szép költeménynek, s egy vizsgáló erköltsiségnek. —

Hogyan kelljen a' vetni való magot úgy elkészíteni, hogy az meg ne rothadjon ?

Ha ezt nagy mértékben akarjuk tselekedni, öntünk egy edénybe 14 pint (Pinte, Litre) vizet mind annyiszor, a' mennyiszer 105 pint (Hectolitre) élelet akarunk készíteni, és ugyan annyiszor benne 9 Decagramme kék követ feloldoztatunk. Ezen munka több órát kíván; siettetni lehetne avval, hogy ha az edényt rázni, a' benne valót pedig forgatni akarnánk; vagy még jobban is, ha a' kék-kő kissébb mértékű forró vízben feloldoztatik. Azomban nem szükség hogy épen minden magra, mellyet elkészíteni akarunk, egyszerre tsináljuk az olvadékat, lehet több

izben, úgy a' só jobban fel fog a' vízben oldoztatni. Ezen edényen kívül kell még lenni kettőnek, melyekben kétszer, vagy háromszor 105 pint (2—3. Hectolitre) elférjen. Egyikbe a' kettő közül öntünk 12. vagy 15. rotska (Baril, Boisseau) életet, majd ezen fellül a' készített olvadékból annyit, hogy az életen fellül 5—6. hüvelykkel fentebb legyen. El kell kavarni jól, 's a' mi a' felső színén úszkálna, leszedni. A' másik edényben ugyan ezt kell tsinálni. Ha már az első edényben fél órát állott víz alatt az élet, ki kell azt belőle meregetni réz-kupával, még ekkor is kevés vízzel együtt, hogy a' fellül úszó könnyebb magvakat most is el lehessen választani. Ekkor kiöntjük az életet a' rézkupából egy fonott kasha, mely a' második edényen áll, hogy a' víz abba tsepeghessen, az élet pedig minden nedvességtől megtisztúljon, akkor ezt rakásra önthetni. A' második edényből ismét ezen módon lehet kiszedni, 's az elsőre tétetett kasha kiönteni. Száradni hamar kiszárad már tsak a' kashán is, lehetne mindazáltal, ha az idő engedné, megforgatni. Arra is vigyázni kell pedig, ne hogy ismét megvesztegettecsék vagy a' porból, mely a' száraz életnek forgatásából leszáll, vagy az ilyen porlepte zsákból, melybe a' ki készült élet vissza fordittatnék. (Memoire sur la cause immédiate de la Carie par M. Prevost, in 4-o avec 3 planches. Paris, Bernard.)

A' Lys-i Földművelést tárgyazó Társaság ugyan ezen czélra a' következő tapasztalásával bizonyosodott módot ajánlja. „Tsinálni kell meszes vizet oltatlan mészből, elsőbbsen csak kevés vízzel, mellyet azután lehet szaporítani, a' mérték körül belől 6 font mészre 30 font víz 210 pint (setier) élethez. Az életet csak aprónként kell a' vízben megforgatni, mellynek egy két újnyival fellül haladni kell az életet, hogy a' színén úszkáló szemeket le lehessen szedni. Egy fertály óra múlva ki lehet belőle merítgetni mind, akkor a' nedvességet letsorgatjuk, 's magát kiszárítjuk az elvetés előtt.

Vallások az Írókézeknek.

Illy fontos dologban jónak látom Bougenville Úrnak tulajdon szavait felhozni; „Nehéz volna Uram! eleget tennem tudni vágyásodnak, miben álljon ezen Tartomány lakosinak vallások; mert az Írókézeknél az isteni tiszteletnek semmi módját nem találtam. Ha bele vegyülnek az okoskodásba az első embernek eredetéről, 's a' magokéről, annyi képtelenséget, 's olly zavarral beszélnek, hogy lehetetlen belőle valamit érteni. Úgy látszik, hogy egy más életről vagy gondolatjok; azt hiszik p. o. hogy a' ki jó vadász volt, vagy nagy vitéz, egy minden gyümöltsel, 's állattal bővölködő földre megyen, hol ő elégedett, 's boldog lejjend; elegendben pedig, a' ki rossz volt, a' ki elhagy-

ta szülőit, midőn azokat gyámolíthatta volna, ki a' hazának semmi szolgálatot nem tett, egy olly kietlen tartományba szállíttatik, hol őt mindenféle boldogtalanság várja. Továbbá alkalmatosságot adtak nékik az Európaiak, hogy ábrándozásokat annyira öszve keverjék a' Keresztény vallásnak némelly vonásával, hogy többé lehetetlen megkülönböztetni, mellyek voltak benne az eredetiek. Hajdan minden öreg azt hitte, hogy neki jusa volna egy ollyan vallást tsinálni, mellyet gyermekeinek is által adjon, kik ugyan azon szabadsággal éltek. Még ma is minden nap vétetik bé ő közöttök ollyan pontja a' vallásnak, mellynek eredetét nem tudják. Leginkább az Ángoloktól, 's ezeknek különböző felekezetiktől veszik által mind azt, a' mi az ő eredeti babonájokkal megegyez. Több nemzetek a' vadaknak a' napot imádják. Láttam sokszor, hogy a' Pontegtamik nap feljöttekor kunyhójok tetejére mentek, és sok térdhajtások, 's karmozgatások után húst áldoztak. Az illyen áldozatokon kívül, mellyeket a' napnak (az Outaonais-ek a' rajtok uralkodó Léleknek) Manitounak tesznek, nem láttam köztök semmi munkáját a' Vallásnak.

Apró Történetek.

Doktor Vanseblen, híres Orvos, ki Londonban praktizált több esztendőig, méné egyszer a' piacra, 's láta egy Charlánt tsinos kotsiban, négy jó lovakon, sok inasoktól körülvétetve bé menni, 's árúlni a'

halmaznép között köz hasznú orvos szeret.
 (panace) A' Hollandus Doktor kitudakozta
 szállását, 's meglátogatta a' Charlatánt. Bé-
 menetelénél elhűlten: „ Nekem úgy tetszik,
 úgymond, hogy láttuk valaha egymást, de
 hol, 's mikor, nem jut eszembe. „ Igazsága
 van az Úrnak, monda a' Charlatan, mert én
 több esztendőig Waler Kis Aszszonymál
 szolgáltam, kit az Úr gyakran meglátogatott.
 „ De hogyan lehet az, hogy az Úr minden
 nevelés, 's tudomány nélkül praktizál, és
 kevés idő alatt annyi tehetséget gyűjtött?
 nekem olyan szerentsém soha sem volt: pe-
 dig 40 esztendeje, hogy az Orvos tudományt
 gyakorlom, 's nem minden hír nélkül. „ Mi-
 nekelötte ezen kérdésre megfelelnék, enged-
 je meg az Úr, hogy én is tehessek fel egyet:
 Az Úr egy legnépesebb útszájában lakik Lon-
 donnak, hány ember mehet el napjában az
 Úr szállása előtt? Azt nehéz meghatározni,
 de még is gondolnám több ezernél. „ Hány-
 nak lehet azok közül józan értelmök? érti az
 Úr, [mit kérdek? Hány lehet azok között ol-
 lyan, kinek értelme józan? — körül belől,
 legfeljebb száznak, felele Vanseblen. Látja
 Doctor Úr, itt vagyok a' felelet az Úr kér-
 désére. Az a' száz az Úr gondja, a' többi e-
 nyém.

M e s e

Hinn is van, benn is van: pedig tsak
 maga van. Nintsen keze, nintsen lába: még
 is minden rejtekbe, ő megyen előtted be.

J e g y z é s. A' 28-dik Számbeli Mese:
 Átults. — Rejtetszó: Kár, Rák.

A' szép Kertészség.

Ezen mesterségnek épen annyi jusa va-
gyon, mint az Építésnek, hogy a' szép mes-
terségek közzé számláltassék. Származik ez
egyenesen a' természettől, melly a' legtö-
kéltetesebb kertész, 's a' legszebb formákat
adja előnkbe a' követésre, épen úgy, mint
a' rajzoló mesterségeknek. Ha azért maga a'
Természet annyira szorgalmatos az ember-
nek lakhelyét olly széppé, 's olly gyönyörű-
vé tenni, 's annyi külömbféle kellemezzel
gazdagítani, úgy látszik, hogy szinte ingerel-
tetik az ember is maga tulajdon kis környé-
két felékesíteni, mellyre ötet a' kertészség-
nek mestersége segíti. De nintsen is ezen
gyönyörűségre vágyás minden erköltsi böts
nélkül, a' mit világosan mutat a' léleknek a'
vidék kies, vagy kietlen voltához képest kis-
sebb 's nagyobb elevevése, vidámsága. —

Czélja ezen mesterségnek abban áll,
hogy bizonyos adatott helyből nagysága, 's
fekvése szerint egy olly kies és egyszersmind
természetes tájat formáljon, a' mint azt a'
környülállások megengedik. Törvényei nin-
tsenek azokon kívül, mellyeket egy józan
ítélet, 's jó ízlés vonhat ki a' vidéknek, me-

zőségnek, 's ezek magános részeiknek szemlélésekből. Az egész mesterséget a' Természetől tanulhatja meg valaki sétálás közben, erdőkben, bokros helyeken; vagy mezőkön, dombokon, 's völgyekben. Itt találhatni széllyel szórátva az egyes szépségeket, melyeket a' múlató kertek egyesítenek. Mellyért valamint a' História festő jegyzi, 's gyűjtögeti magának mindenütt az arcza képeket (physionomia) testállásokat, 's test mozdulatokat: épen úgy gazdagítja a' Kertész képzelő tehetségét is a' kellemetes tájokkal, 's boltozatokkal, hogy azokból minden kerthez vehessen elő, 's alkalmaztathasson céljához képest, a' mennyit lehet. E' végre szükség neki józan ítélet, és jó ízlés, melly a' képzelő tehetségnek gazdagságát kórmányozza, ne hogy valami helytelenül, 's nem maga idejében vétessék munkába. Nyílt helynek, zárt helynek, rendesnek és vad rendetlennek; világosnak, sötétnek bölts változtatással kell megjelenni egy múlató kertben; 's olyan alkatással, hogy ha minden szépség benne volna is, egyszerre el ne lehessen látni; nem úgy mint egyéb művekben, melyeknek a' könnyü felfoghatóság egy fő tulajdonok. A' Kertész épen ellenkezőt tsinál az Építő mesterrel, ki mindent symmetriával, törvény és mérték szerint, föld szint, vagy függő lineákban dolgozik; melyeket a' Kertésznek kerülni kell, mivel hogy ő a' természetet követi, mellyben az egyenes linea, 's a' sima lap nagyon ritka. Egy olyan Kert-

ről, mellyet tsupa egyenes folyosók, 's falmenetelű sövények hasítanak részekre, vagy kerítenek, mellyet szoba, 's szála forma leveles bóltozatok, tükröt képző patakok, 's állati formát játszó előfák czifráznak, bár a' legújabb módi szerint legyenek is, keveset tart a' Természetnek barátja. Pedig egy mesterségben sem távoztak el az emberek annyira a' helyes főtételektől, mint ebben. Kertész, 's Gazda azt hiszi, hogy annyival szebb leszen kertje, mennél inkább eltávolzik a' természettől. A' Kert egyik felének, úgy gondolják, egyezni kell a' másikkal, épen úgy mint az épületben: holott a' Természet semmit sem kerül jobban, mint az únalmas egy formaságot. A' Chinai Kertek, a' mint azokat Chamlers Ángol leírja, olly jó ízléssel készítettnek, hogy minden Nemzeteknek mustrát adhatnak ezen mesterségben. Náluk a' Természet a' Tanító mester, mellyet még gondatlanságában is követnek. Első tárgya figyelmöknek a' hely állapota, sík e', vagy meredek; halmos e' vagy egyenes; nyílt e' vagy bészárt tájon vagon; száraz e', vagy nedves; vagon e' patakja, 's kút forrása, vagy épen semmi vize nintsen? Illy környülállásokban tselekszik azt, a' mi a' helynek természetéhez legjobban illik, a' mit legkevesebb költséggel tehetni, 's a' mi által a' hibát eltakarhatni, a' szépet legjobban láttathatni. Nem kellene nekik széles sétáló helyek, mint az Európaiaknak, legfellejebb is néhány görbe menete-

lek, mellyek szép kinézésekre vezetnek, a néhány nyílt tájak, a' mit ők szeretnek. Az ő Kertészeik, épen úgy mint az Európai Képirók, felkeresik a' Természetben mind azt, a' mi szép, a' mi kellemetes, és egyesítik azokat egymással, hogy ne tsak magokban legyenek szépek; hanem a' belőlök származott egész is szép legyen. Nyílt tájjaik (Scenen) háromfélék: vidámak, félelmesek, és bájolóak, mellyek közül az utóbbiakon épen azt értik, a' mit mi románosnak (romantisch) nevezünk. Ezeket ők némelly fortélyok által úgy intezik el, hogy a' nézőt váratlanul meglepjék. Így szokták néha elrejtetni föld alá a' tsergedező patakat, hogy a' kik fölötté járnak, hallják a' tsergedezést, és ne tudják eredetét; így hordanak öszve kő sziklákat, vagy vonnak kőfalat, hogy hasadékaikon a' keresztül menő levegő süvöltsön; gyakran helyeket készítenek, mellyekben különböző vissza hangok (Echo) származhassanak. — Félelmes nyílt tájjaik állanak lefüggő szirtokból, setét barlangokból, mormogó vízhullásokból, mellyek a' kő szirtokról minden felül le omlanak. Ilyen helyekre ültetnek görbén-nőtt fákat, mellyek a' patakba hajolnak, vagy a' szélről ledöntetve látszanak; az épületek közül némellyek félig bé rogyva, mások félig le égve borzasztanak; kunyhók imitt amott a' hegyeken szegény nyomorúlt lakókra emlékeztetnek. Ezeket elváltják a' vidám környékek, mellyeket ők a' legingerlőbb ellenté-

elben tudnak váltogatni. Mivel pedig az ő éghajlatok nagyon heves, szükség, hogy a' kertekben sok víz legyen. Innen nagyobb kertekben vagynak tavak, folyók, patakok, mellyeknek partjaik néha egymásba fogódzkodó fákkal árnyékban vagynak. Ezeken tsónakok, mellyeken a' víznek kigyós telergésével többnyire ingerlő tájakra lehet ki érni.

Mind ezen észrevételek leginkább nagyobb múlató kertekre czélzanak, mellyeket a' kertnek minden nemeire nem lehet alkalmaztatni. A' ki az egész mesterséget tudományosan akarná elő adni, külömbséget kellene neki tenni a' közönséges, vagy saját múlató kertek; a' múlató, 's egyszer'smint gazdálkodó; a' kisebb, 's nagyobb virág kertek között; akkor lehetne megmondani, mellyik mennyiben tökéletes. De míg több is kívántatnék reá: ismérni minden földnek természetét, ismérni a' növevényeket, mellyik hol, 's hogyan tenyészhetik, mellyik esztendő szakaszban, 's meddig van divatjában, hogy e' szerint minden helyén legyen, 's ne maradjon a' kert soha se kellem nélkül.

A' kertészség szinte olly régi, mint egyéb szép mesterségek. Babylonnak pompás kerte isméretes; a' Persáknak szép kerteiket Xenophonból tudjuk: a' Görögöknek is voltak kerteik, de ezen mesterségben nem annyira tündöklenek, mint a' többiben; a' Rómaiak szinte vissza éltek ezen mesterséggel, úgy hogy egész Itáliából terméketlen múlató kertet formálnának. A' mai időben ismét meg-

tetszett ezen szép mesterség. XIV. Lajos alatt már szép kerteik voltak a' Francziáknak, de a' mellyeknek még az egyformaság, 's a' nagy rendesség a' hibájok. Legszebbek ma az Angol kertek, mellyekből semmi természeti szépség ki nem rekesztetik. —

Hazánkban is voltak, vannak is mesterséges múlató kertek. Gróf Barkóczi Ferencz Püspök alatt Egerben; Eszterházi Miklós Hg. alatt Eszterházán a' múlt század második felében nevezetes kertek valának. Még most is Dunán túl a' Kis-Mártoni, Egyedi, Körmöndi, Pápai, Tatai, Csákvári, 's a' t. nagy múlató kertek híresek. De mind ezeket nagyságára, 's ritkaságaira nézve fellül múlja a' Déghi, mellyet Mélt. Festetics Antal Kir. Kamarás Úr készített, 's a' mint látszik, Hazánkunk emlékezetes tárgyai közé fog tartozni. — Kérjük Hazánkfiainkat, kik ez ilyen nevezetességekkel közelebb való ismeretségben vannak, hogy azoknak leírásokat a' Hazai Tudósítások Kiadójával közölni ne terheltesenek.

Hetrúriai Tánczok.

A' Hetruskok, Itáliának régi nemes nemzete, virágzottak már Homér idejében is, ki őket Strabo szerint meglátogatta, és hihetőképen sokat tanult tőlök, mellyeknek mind Ilionában, mind Ulyssesében hasznokat vette. Még feljebb viszi pedig az ő eredetöket az ő betűikből vétetett bizonyosság az úgy nevezetett Eugubina Táblákból,

a' mellyek a' Trójai Háborúnak idejét is legalább két ember étellel meghaladják. Az Egyiptomi, és Fenicziai népekkel sok jelekre nézve rokonoknak látszanak.

Tánczaik, mellyeket az isteni tiszteletben gyakorlottak, két félek: egyik a' fegyveres táncz (Pyrrhica); másik a' békességi, mellyről Plátó is emlékezik. Az utóbbit férfiak, 's asszonyok (salii, saliae) mezétlábal tánczolták. Hihető pedig, hogy mivel a' Clusini mezőségen találtatott márvány oszlopotskán kerékben látszanak forogni a' tánczosak, az ilyen forgótáncz (κυκλικη) a' mennyei Istenek tiszteletökben, az égi testeknek forgását jelentette. Hozzá járúl e'hez még az is, hogy mivel az Etruskok a' tavasznak megjelenését legnagyobb buzgósággal ünneplették, az idő istene pedig, Jánus, náluk különösen tiszteltetett, mind ezen tánczok, valamint a' Saliusok is leginkább Jánus tiszteletére czélzottak. Egy másik oka annak, hogy az Etruskok a' tavaszt Jánusnak szentelték, azon köz hagyomány lehetett, hogy ők legelsőben tavasszal jöttek Itáliába, vagy talám a' pogány Theologusoknak azon köz véleményök, hogy az egész világ tavasszal született, a' mint Virgil az Etruriai szokásokban nagyon járatos Poéta tanítja. (Georg. II. Könyv.)

Olly gyönyörű vala, úgy hiszem én, a' földi kerekiség

Kezdeté; ilyen idők folytak zsengeje korában

A' tavasz hévségtől; tavasz a' fene téli sze-
leknek.

Ostromtól védé a' földnek tágos határit,
A' mikor a' földből ragyogó napfényre ki-
keltek

Számtalan új barmok, 's a' t. Rajnis 69. lev.

Még azt is lehet gyanítani, hogy az em-
lített márvány oszlopha vésetett figurák vala-
melly élő fának felszentelitetését jelentik;
mert szokás volt náluk az is, hogy mivel
minden Istennek más meg más élő fa tetszett,
annak ajánlásánál tánczoltak, a' fát magát
kenetelikkel megkenték, fátyollal bévonták,
's mint valamelly képet megkoronázták. Ne-
vezetesebb személyek az ilyen tánczoknál
voltak: a' nádsipos, (Choraules) ki hatos
nádsipját fújja a' tánczosoknak; a' Tánczmes-
ter (Chorolectes) ki a' tánczoló kart öszve-
gyűjti, 's vezeti; és a' tánczra ügyelő (Cory-
phaeus) ki az egész kart mérsékli, és kórmá-
nyozza.

Rejtett szó.

Egészen mind bornak, mind víznek szolgálok.
Ha letté szakasztasz, úgy is majd megállok,
Felem megöszíti bár mi nyers fejedet,
Végem izesíti savány ételedet.

Jegyzés. A' 29-iki Mese: Kults. —

Sokféleképen gyönyörködtethet a' Magyar nyelv' édessége. Egyik kellemetes mód az, ha az isméretes idegen Énekeket nemzeti hangokra alkalmaztatjuk. Illy célból fogok én némelly Németből fordítottatott Énekeket közleni. Mellyek egyszersmind Poétáinkat arra serkenthetik, hogy más kedves dalokra eredeti Magyar Énekeket készíttsenek, és ezek által a' virágzó korban lévőkkel az anyai nyelv édességét inkább éreztessék. Ime egy Szemere Pál Urtól:

(Mich fliehen alle.)

Kerülnek vígadásim

Nem lelem nyugtomat;

Forró sohajtozásim

Hozzák halálomat.

Egy érzet a' mennyekbe kap,

Egy más majd a' poklokra tsap,

Ki vélte volna ezt? —

Szerelmem, oh szerelmem!

Az a' mi így epeszt,

Ki vélte volna ezt?

A' Spártaiak Vendégségeik.

Nálok külömbféle köz vendégségek voltak szokásban, legközönségesebbek voltak

a' Philitziák. *) Királyok, Elő járok, Polgárok, mindenek öszsze gyűltek az arra rendelt vendég szálákban, a' hol sok asztalok megterítve állottak többnyire mindenik 15 személyre. Az egy asztalnál lévők elválasztva maradtak a' többiektől, és egy társasagot tettek, a' mellybe csak a' tagoknak megegyezésével lehetett jutni. Ők tölgy fábol készült kemény ágyakon heverték, és egy köre, vagy darab fára könyököltek. Az ételek ezek voltak: a' fekete leves, és azután a' főtt sertés hús egyenlő részekre metélve, és különösen minden vendégnek nyújtva, de a' melly részek gyakran olly kitsinyek voltak, hogy alig nyomtak egy fertály minát. **) Bort, Kerti veteményt, vagy árpa Kenyeret bőven kaptak. Másszor, mintegy pótolékaúl a' rendes portzióknak, halakat, és külömbféle vadat kaptak. A' ki áldozatot tett, vagy vadászni ment, vissza jövele után tulajdon házában ehetett, de az áldozati állatnak, vagy vadnak egy részét az ő asztali társainak kellett küldeni. Minden tányérnál egy darab Kenyér is volt, a' mellyen újjaikat megtisztíthatták. Az asztal felett a' beszéd többnyire az erköltsi tudományról, vagy jeles példákról volt. Egy szép tselekedet, mint méltó újság, úgy adatott elő. Közönségesen

*) Ezeket más Irók Phiditziáknak nevezik, de amaz lát-szik az ő igaz neveknek lenni; jó baráti egyesülést jelent. Meurs. Miscel. loc. Lib. 1. c. 9.

**) Mint egy 3 1/2 unctziát.

az öregek beszéltek, ők meghatározva szólottak, és tisztelettel halgattattak. A' külső tisztesség ki nem zárta a' tréfát, sőt Lykurgus ezt az utolsót parantsolta is, és azt rendelte, hogy a' nevetés Istenének állóképe előttök legyen. De a' tréfás beszédeknek senkit sem kellett megbántaniok, és ha valamelly megsértő szó esett volna is, azt nem volt szabad a' szálán kívül megújjítani. A' legöregebbik minden bé menőnek az ajtót mutatta azzal az intéssel, hogy azonabból, a' mit itt hallott, semminek nem kell ki menni.

A' nevendékeknek külömbbféle osztályaik jelen voltak ezeknél a' vendégségeknél, de azokban nem részesültek: a' leg fiatalabbak az asztalokról néhány portziókat mestersegesen ellopkodtak, és azokat jó barátjaikkal meg ették; a' többiek a' meglettektől böltsességet, és elmésséget tanultak.

Ez ilyen közönséges vendégségek feletébb hasznosak egy nem nagy kiterjedésű Országban a' törvényeknek fenntartására. Békesség idején nevelik az egyességet, mértékletességet, és egyenlőséget; a' hadban új ösztönt adnak egy Polgár életének megmentésére, a' kivel közösen evett, és ivott. Ezeket a' vendégségeket legelőször Minos rendelte, és Lykurgus azokat az ő törvény adásába felvette, de jegyzésre méltó külömbbséggel. Kretában az ezekre való költségek a' köz társaság jövedelmeiből teltek ki, Lazedemonban a' Polgárok jövedelméből, a'

hiknek hónaponként kellett adni árpa lisztet, bort, sajtot, fügét, sütt pénzt is. Ezen erőltetett adózás által a legszegényebbek kizáratattak a közönséges vendégségekből, amit már Aristoteles is a Lykurgusi törvényekben hibának tartott: más részről pedig Plato helyben nem hagyja, sem Minosban, sem Lykurgusban, hogy az életnek ezen közönséges módjából az Aszszonyokat ki hagyták. — Tával légyen illy nagy Törvény adók között valamit meghatároznom!

Herculanum, és Pompéji.

Ezen Római Birodalomhoz tartozó Városok még a Keresztény első Századnak 79-dik esztendejében lettek a Vesúv tűzömlésének prédái. Elsőben csak meleg hamvait szórta a hegy szokása szerint, mellyek egész forróságokban Herculanumra hullottak. Majd a föld alatti víz rekedékek (Hydrophylacia) is megrepedeztek a tűznek heve miatt, 's a víz belölk a forró hamuval vegyűlten, vagy lefolyt iszaposan, vagy forró sár formában szóratott ki a hegyből Herculanumra. Így teltek meg a Theátrumnak, 's a Városnak minden rejtekei, 's folyosói, mellyeket már az előtt a forró láva szénné égethetett. Ez az oka, hogy a későbbben kiásatott minden éghető dolgok, fa készületek, 's öltözetek külső színökben szénné változtak: ámbár még magának a vizes láva keveréknek is lehetett annyi heve, hogy az éghető

ket megperzselhette. Hogyan eshetett pedig még olyan iszapos hígságnak kitsapkodása, az által világosodik meg, hogy 1538 esztendőben az úgy neveztetett Új Hegynek származásakor hasonló dolog tapasztaltatott (Lássd Hamiltont: Über die Vulcane a' 145. lapon.)

Pompéjival még kegyetlenebbül bánt Vesúv. Nagyobb részök' a' lakosoknak épen Theátromban volt, midön egyszerre béomlott rcájok a' sűrű hamu, tájték kövel, lávával, és kiegészett szénnel, mellyek közül némellyek, a' mint a' kiásáskor találták, 8. fontnyiak is vóltak. Illyen köcsönél természetesen senki sem akart kimenni a' nyílt helyre. Egy része a' népnek félelem, és szorongatás között maradt házának falai között; tsak a' merészebbek futottak ki a' városon kívül, hogy elevenen el ne temettesenek. Hamilton, mikor a' Város felásatott, sok féle tsont vázakat látott, a' többek között 1768 ban egy férfi tsont vázat lovával együtt, mellyen még a' lószerszámnak némelly maradványát érczbe foglalt kövekkel látni lehetett. Némelly útszákon találtatott vázaknak kaponyáikon nyilván megtetszett; hogy köütés által rontsoltattak széllyel. — Elegendő próbái ezek annak a' rettentő köcsönnek, melly Pompéji lakosinak fejeikre szakadtt. Egyébaránt pedig, a' föld rengésnek itt nem kellett annyira dühösködnie, mert a' házak mind fenn állanak. Ezért is Herculánumban, mihelyest a' Régiségnek jo-

vát felásták, 's Porticiba vitték volna, le-
döntöttek ismét mindeneket szinte a' Thea-
tromig; Pompéjit pedig sokkal könnyebb volt
helyre állítani, úgy hogy ezen régi Római
Várasnak mind útszáin járni, mind házaiba
bémenni lehet. Sok ezen házak közül kék,
sárga, vagy más színnel van bémázolva 's ol-
lyan friss, mint ha új volna. Vagynak pedig
azon házak Lávából épülve, melly azt bizo-
nyítja, hogy a' Vesúvnak 1700 esztendővel
a' felásatás előtt már többször égni kellett.
Magok az útszák is ilyen lávával vagynak
kírákva, mellyeken még a' kerék nyomot is
láthatni. Még nevezetesebb erőssége pedig
annak, hogy a' Vesúv régóta dühösködik,
az is, hogy a' kírákott útszák alatt még há-
rom soros láva borítékot (stratum) találhat-
ni, mellyeknek már Pompéji építtetése előtt
különböző időkben kellett kiömleni.

A p r ó T ö r t é n e t e k .

Gróf Grammont annyira elfeledkezett
egyszer magáról, hogy a' Királynak egy ina-
sát a' palota kertében egész haraggal verni
kezdte. Még épen tüzében volt, mikor La-
jos Király megszóllámlik mellette erős han-
gon: mitsoda történet ez? Grammont nem
sokáig gondolkodott, 's felel kész bátorság-
gal: semmi sem Felséges Uram, melly Fel-
séged figyelmére méltó lehetne. Tsupán Fel-
séged két inasnak egymással pörök vagyon.

Egy Philipp nevű Zsidó megkeresztelkedett, 's kapta a' következő neveket: Philipp Henrik Pál. A' Kereszttség végződésével kérde Kereszt-Atyját, ha tudná-é, miért választotta ő a' Henrik Pál nevet? Azért, folytatá tovább, hogy engem eddig Philipp Hirsch Philippnek hittak, 's ezután is használhasam régi petsétemet, mellyen P. H. P. hettük vagynak. —

Egy hajós legény a' Plymuthi Hajósereg-nél engedelmet kért a' Kapitánytól, hogy a' szárazra kimehessen. Az engedelem megadott neki, de tsak rövid időre, mellyért is midőn sokáig mulatott volna, szidta, és fenyegette a' Kapitány. „Ah Kapitány Uram, monda a' hajós legény, nem én vagyok annak oka, hanem a' környül állás. En azért, hogy hamarább járjak, kotsit fogadtam, de midőn vissza jöttem épen ezen helyre, nem tudott a' kotsis vissza adni egy fél Guiné-ből (5. forint), hogy tehát egészen leszolgálja, kénytelen voltam tovább kotsikázni, 's szerentsétlenségemre ugyan ott telt ki a' kotsi bér, a' honnan elsőben vissza tértem, 's most gyalog kellett jönnöm olly meszsze útról.

Statistikai Jegyzékek.

A' Báts Vármegyei tsatornán a' múlt 1816-ik esztendő folytában által vittek; 1338734 1/2 mérő Gabonát; 61901 akó Bort; 285985 1/4 mázsa Sót; 217016 3/4 mázsa Fát;

épületre való szereket, Érczet, Dohányt, Szenet, Bört, Gubatsot, Tsert, Katona ruhákat, üres Hordót, Szénát, Eleséget; összeségesen: 1348062 mázsa terhet. Erre megkivántatott 1061 hajó, mellyek közül némelyek 7,8,9 ezer mázsa terhet vittek. Egy közülök vitt: 9328 $1\frac{1}{4}$ mázsa Sót. Üres Hajók szállítottak által: 441.

Az idén, tudunkra legelőször, jött ki Györött Streibignál: Schematismus Ord. S. Benedicti, Archi Abbatiae S. Martini de S. monte Pannoniae. Mellyből kitetszik, hogy ezen régi Szerzetnek Országunkban mostan 161 Tagjai vannak, u. m. 87 Misés Pap, 50 Clericus, és 24 Novitius. Az elsők közül Theologia Doctorai 5, Philosophia Doctorai 4. — Gymnasiumokban tanítanak ezen jeles Rendnek Tagjai: Esztergomban, Komáromban, Györött, Pozsonyban, Nagy-Szombatban, Sopronyban, Kőszegen, Pápán.

A' Lévai új Gymnasiumban ezen első félesztendőben volt Ifjúságnak száma: 219. kik közül Nemes 102; Szabados 32; Polgár 56; Nemtelen 29 találtatott. Szülő földjököt tekintvén 18 külömbféle Vármegyékből, és 103 helyekből valók. —

Rejtett szó.

M-mel kezdve mondják, hogy álmodt szerzek, Fordítva olvassad, 's Noé fija leszek.

Jegyzés. A' 30-dik Rejtett szó: Korsó.

H a s z n ó s
M u l a t s á g o k.
(3 2 .)

(Die Freundschaft währt.)

Barátság végkép' tart
Szerelem elvész.
Ölelj baráti kart,
Melly sirig hív lesz'.
Szerelem hoz kedvet,
Barátság nyugtot.
Ó vedd mindeniket,
'S birsz boldog sorsot.

Oda örömeim,
Ah ő is oda!
Tépnek gyötrelmeim
E' szívet nyomva.
Oda van szép napom,
Ah ő is oda;
Viszsa nem is kapom,
Nem többet soha.

Érte mint lángoltam
'S ő érttem nem rég!
Ah melly boldog voltam,
Igy nem soha még.
Oh édes szép álom!
Be gyorsan tűnél,

Oh hol, hol találom,
Ki érttem hal, él?

Sz. P.

Pharus.

A' Régiek kikötő helyeikre gyakran Torn-yokat építettek, mellyekben éjjel szövét-nekek világoltak, hogy ha talám valamelly hajók setétben érkeznének, meglehetne is-mérni, 's készülni a' védelemre. Gyakran pedig még az is volt hasznok, hogy a' ha-jók megtudnák, hol legyen a' kikötő, 's fe-léje tarthassák útjokat. Az ilyen tornyok elejénten nagyon együgyűek voltak; de Pto-lemaeus Philadelphus Egyiptomi Király olly nagy, 's olly pompás tornyot építtetett Pha-rus szigetben, mellyet sokan a' Világ hét Tsodái közzé számlálának. Építő mestere volt a' toronynak Sostratus, matériája pe-dig fejer márvány. A' Núbiai Földleiró ne-vezi ezen tornyot a' minden éjjel benne égő világért Gyertya-tartónak (Candelabrum) 's bötsüli magasságot 300 könyöknyire; hogy pedig négy szegletű volt, 's az úgy nevez-tett Teketornyokhoz (pyramis) hasonlít-hatni, Luciannak egy Tolmátsából, és Vos-siusból tudjuk. Az Arabok, 's egyéb utazók ezen Pharusi toronyról sok tsoda dolgokat beszélnek, illyenek p. o. hogy azt So-stratus négy üveg rákra építette 's hogy (a' mint Crusius Márton Turcograeciájában ad-ja elő) annak tetejére Nagy Sándor egy ol-

Iyan Tükröt tétetett, mellyben az Egyiptomra, vagy Alexandriára törő ellenséget messze földről lehetne látni. — Az utóbbi egyenesen ellenkezik a' Históriával, melly azt tanítja, hogy az Nagy Sándor után építetett. Ezen torony végre magának a' Szigetnek nevét vette fel, úgy hogy a' Pharus szinte köz névvé változnék, mellyel hivatának minden hozzá hasonló Toronyok. Sőt még meszszebb is kiterjesztetett értelme, úgy hogy későbben még a' több ágú gyertyatartókat (Luster) is Pharusoknak neveznék. Nevezetes a' Bononiai Pharus is, mellyet említ Suetonius Caligulának életében „ Et indicio victoriae altissimam turrim excitavit, ex qua ut ex Pharo, noctibus ad regendos navium cursus ignes emicarent.” (Cep. XLVI.) Ez a' Torony sok századokkal későbben égő Toronynak (Turris ardens, Ordonensis) is hivatott, talám, hogy minden éjjel szövétnekek égtek benne. Nagy Károly Császár (Eginard szerint) 810-ben megújította, és hasznát vétette ezen Toronynak; az Angolok pedig, Bononia megvételekor, 1545-ben apró bástyákkal vették körül, úgy hogy a' Pharus belőle kitetszenék.

Baromtartás a' Kalmukoknál.

Ezen nép Asiában lakik az úgy nevezetett Kalmuk, vagy Mongol földön, mellyel határosak Tibet, China, és Siberia. Ők sa-

torokban tartózkodnak, mellyek fellül nyíltak. (Jurten) Tsak addig, vannak egy helyen míg a' meglepték vidéket egészen le nem étetik nyájaikkal, akkor felszedik sátorait, 's tovább mennek, hogy friss legelőt keressenek. Az ő táplálójok, 's minden gazdagságok egyedül barmaikban áll, mellyekből némmelnyek száz, vagy ezer darabot is birnak. Eledelek, 's italok közönségesen lóhús, és lótej. Költözködésöknek azon haszna vagyon, hogy a' telet a' melegebb déli részeken tölthetik, hol a' hó nem sokáig hever, és így a' barom is könnyebben találhatja eledelet. A' ki közöttök szükségeire nézve elegendőt kíván, kell neki lenni 10 tehenének egy bikával, 's 8 kanczájának egy tsödörrel; a' kinek pedig annyija nints, szegény 's kéntelen a' gazdagabbnak nyájait őrizni, vagy szinte rabszolgául adni el magát.

Barom tartások illeti leginkább a' lovakat, marhákat, és juhokat. Tevéik tsupán a' gazdagabbaknak vagynak; mivel ezen állat gyengesége, 's hosszas növése miatt nem könnyen tenyészik. Juhaik legnagyobb bőségben vagynak, bár sokszor benne a' dög miatt sok kárt vallanak. Tartanak kevés számmal ketskéket is, mellyek szarvatlanok, könnyűt fülűek, 's czombokon hosszú szőrűek. Sertéseik tsupán a' szükségre elégségesek.

Lovaik közép szerű nagyságúak, inkább kitsinek mint nagyok; mindazáltal elég magasak, könnyű testűek, nem szépek, de nem is rút természetűek. Vonni nem igen erősek,

és szilajak is; serenységökre nézve pedig alig vagy on nálök jobb fajta, mellyért is nyereg alá nagyon alkalmasak; egész órákat nyargalnak, 's eltürik a' szomjúságot 48 óráig is Körmeik kitsinek, de kemények, 's lehet rajtok lovagolni az esztendő minden szakaszában patkólatlan is. A' fűhöz télen nyáron a' legelőkön annyira hozzá szoknak, hogy munkával lehetne más eledelhez szoktatni, melly által az ember még vadságokat is nevelné. A' lónyavalyákról nem tudnak a' Kalmukok semmit sem, minthogy ezen állatok itt egészen a' természetre hagyatva élnek, egy olyan Tartományban, hol ők még vadul is bőséggel tenyésznek. Vagynak Kalmukok, kiknek 2 — 3 ezer lovaik is vagynak. A' tsödör tsikokat többnyire ki herélik, melly munka mellett egyszer'smind még orrlyukaikat is kitágítják azoknak, hogy több levegőt szíhassanak a' gyorsabb futásban. A' tsödörök soha sem záratnak el a' kanczáktól, hogy mindég legyenek fejös kanczák, 's hogy a' ménest vezessék, mellyet gyakran a' farkasok ellen is mególtalmaznak.

A' Szarvas marha elegendő nagyságú, többnyire röt, vagy röt foltos, — szép szarvú. Bikáikat kiherélik, 's teher-hordó marhákká fordítják, mellyekre költözködéskor sátorait, 's egyéböket rakják. Egy bikára számlálnak ötven tehenet. Különös az a' Kalmukok teheneiknél, valamint kanczáiknál is, hogy tsupán bornyaiknak, vagy tsikóiknak jelenlétetökben lehet megfejni; mellyért is

ezeket egész napon közel sátoraikhoz, megkötve kell tartani, úgy hogy csak este bontsátják őket szabadon. Illy szoros tartás mellett, a' Kálmuk tapasztalás szerint, még tartósabbak, és erősebbek lesznek a' tsikók. Ha fejni kell a' fejőseket, öszve hajtják a' sátorhoz, hol tsikóik, vagy bornyaik vagynak, vagy némelleyek arra szoktatják, hogy szóra is öszve szaladjanak. — A' Kanczákat napjában háromszor, négyszer, sőt ha jó a' legelő, minden két órában egyszer; a' tehenet pedig mind öszve csak kétszer fejik. Ha a' bornyú mindjárt megdöglenék a' kielletés után, annak bőrét ki tömi a' gazda szalmával, és sátorához helyhezteti, hogy az anyja lássa, mikor fejni kell. —

A' Juhok, mint egész Tatár Országban, itten is nagy kövér farkúak, tsüggő nagy fülük. Gyapjok durva, 's szőrrel vegyes, közönségesen fejer, fejeiken tarka. Száz juhoz csak egy kos. A' juhokat ritkán fejik, 's inkább csak húsokért, faggyújokért, bőrökért, 's gyayjokért tenyésztetik. Tejökből sajtot; bőrökből bundát tsinálnak.

A' tevék legdrágább barmaik a' Kálmukoknak, mellyért is csak a' gazdagabbak tartják. E'hez járúl, hogy sok nyavalyáknak vagynak kitétetve, és nagy szorgalommal kell örzeni, mivelhogy könnyen prédájokká lehetnek a' farkasoknak. Ezeknek tejüket, melly sűrű, olajos, sós ízű, leginkább théhez használják, mellyet a' Kálmukok nagyon szeretnek; szőröket pedig fordítják párna,

mátrácz kitömésére, vagy sinór, 's kötél tsinálásra; tudnak mindazáltal belőle teveször matériát is szöni, valamint a' Kubánok. Még az is különös a' tevékről, hogy a' Kalmukok ezeknek orrokba kötelet húznak, mellyél fogva vagy lefektetik őket, ha a' kötelet lefelé vonják; vagy felköltik, ha a' kötelet oldalt tekerik.

Új Találmányok.

Velenczében Trentin Abbé újféle Fortepianót gondolt ki, mellyet ő Organisticon-nak nevez. Ennek fő tulajdonsága az, hogy a' Baszszusa igen felséges, a' mit eddig illyen eszközökben nem lertünk fel. A' találmány olly figyelmetességet gerjesztett magáéránt, hogy a' Centralis Commissio Trentin Urat Arany Medállyal jutalmazá meg.

Fiegel Mihál Müncheni Esztergálos már sok esztendőkt óta dolgozik az Elektrikom Lámpásokon. Most ollyan lámpást készített, mellyel, a' Müncheni Ujság szerént, szépségére, tartósságára, és láng teremésnek bátorságára nézve alig lehet jobb. Ezen alkotmány igen együgyű 's mindenkor tele van éghető Gázzal, ugy hogy a' dologhoz értők vélekedése szerént az Üvegjét soha sem kell újonnan töltögetni, sem Czinkkel vagy mással segíteni: hanem állandóán alkalmas a' gyertya gyújtásra.

Ritkaságok.

Aristoteles és Fabianus azt jegyzi meg, hogy az ember tavasszal és őszsz le többet ál-

modozik, mint máskor; és hanyat feküvén többet, mint arczra borulván.

Theophrastus állítása szerint sokkal hamarabb megyen végbe gyomrunkban az étel megfőzése, ha jobb oldalon feküszünk, mint ha hanyat fekszünk.

Már Plinius egészségesnek tartotta álom előtt hideg vizet inni. Külömben is semmi állat nem keres meleg italt, 's azért mondhatni, hogy az embernek sem természetes itala. — Ugyan Plinius tanátsolja, hogy este száját borral kiöblögetni tiszta lehelletet szerez: reggel pedig vízzel kimosni száját a fog fájástól is megmenti az embert. Ezt kivált ifjaknak naponként tenni igen tanátsos.

Lucullus az ő rabszolgájának adott hatalmat hogy, ha sokat enni látná, huzza el az ételtől kezét. Szégyen, ugymond, Plinius, ha valaki szolgájának inkább tud engedelmeskedni, mint magának.

Rejtett szó.

Régiség szülötte. Olly elme virágot
Tészen, melly többnyire bus: de szül vig-
ságot.
Végén kezd, majd lészen derék Magyar vá-
ros,
Híres aszszonyiról, és híres boráros.

Jegyzés: A' 31-ik számbéli Rejtett szó: Mák.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

(33.)

(Ich habe viel gelitten.)

Sok kint küzdést szenvedtem
E' szép világom én;
Sok kívánságért égtem,
'S megtsalt minden remény.
Örömben boldogságban
Egy jobb, egy szebb világban
Ringattam e' rebelt
'S álmomra még sem lelt.

Szerentse és betsület,
Barátság, szerelem,
Mind, mind hálóra ejtett,
Mind tsalfán bánt velem.
Igy folyt le ifjuságom,
'S hová hajlandóságom,
'S e' forró szív hajolt
Minden fagy, 's pusztá volt.

Reblem illy gyenge szívet,
Illy forrót ah mért bir?
Illy mindenekhez hívet,
A' melly résztvéve sir.
Most tépve kinaimtól,
Szaggatva másokétól

Kettőzve sérül meg
Bennem minden ideg.

Sz. P.

Juh-mosás.

Hogy a' gyapjút magán a' juhon mosni, ártalmas legyen az állatnak, könnyen által láthatni, főképen ha hozzá gondoljuk, hogy az állat nehezen szárad ki; hogy több napokon nedvesen kell neki járnia; 's hogy aklában a' nedvesség által megromlott gözt bé szívja. De el rontja az ilyen mosás még a' gyapjút is, ha a' hideg nedvesség által a' bőrgőzölgés elnyomatik, 's vissza veretik. Mindazáltal hogy ezen munka könnyebben meheszen, 's a' belőle származható kárt meg lehessen gátolni: szükség a' következő pontokra tekinteni.

1.) Szaporábban menne a' munka, ha a' juhok malomnál, vagy akármelley zúgónál mosatnának, mintha őket széles folyó vizeken keresztül kosúl hajtogatva förösztik, következésképen nem is áznának oly nagyon által a' juhok, melly által a' mondatott veszedelmeket el lehetne háritani.

2.) A' förösztés után vigyázattal kell banni a' juhokkal, melly abban állhat, hogy őket, ha az idő kedvező, éjjel és nappal szabad mezőn tartjuk mind addig, míg meg nem száradtak, 's nyírni lehet: ha pedig hűs volna a' levegő, lehet őket aklokban is

szárítani, csak hogy azokat tiszta friss szalmával kell bé hinteni.

3.) A' mi a' förösztés idejét illeti, ezt a' tavasznak járása határozza meg; hol mind azáltal közönséges regulának lehetne venni, hogy azt nem előbb, mint a' tartós napmeleg elérkeztevel kellene tenni, a' mi pedig a' mi ég hajlatunk alatt alkalmasint Juniusra esik. (Das ganze der Schafzucht etc. von Bernhard Petri Wirthschaftsath, und Eigenthümer mehrerer Merinoschäfereien. Wien 1815.)

A' hangyákat ki veszteni valamely helyről.

A' legkönnyebb, 's legbátorságosabb eszköz a' hangyákat, szobából, boltból, élésházból, virág tsuporból, 's akár honnan ki veszteni a' büdös borkő olaj (Oleum tart. foetidum) A' mód szinte olly könnyű. Több ollyan olajjal félig meddig töltött orvosságos edénykéket kell imitt amott az ollyan helyeken rakosgatni. Ezen olajnak szaga annyira kedvetlen a' hangyáknak, hogy az ollyan helyekről azonnal elköltözködnek.

Hogy a' szarvas marhát is lehet meleg eledellel tartani.

„ Huszonkét esztendeje, hogy pálinka főzésre ügyelek, 's ugyan annyi ideje, hogy szarvas marháimat pálinka moslékkal tartom, a' nélkül, hogy a' meleg eledelnek csak legkissebb kárát tapasztaltam volna a' marhá-

kon. Ritkán tartok egy darab szarvas marhát 12 esztendőnél tovább, addig pedig az e képen tartatott marhák is el élnek, kivé-
vén valamely dögöt, melly akár melly élet mód mellett is megtörténhetnék. Volt a' többek között egy nagyon jó fejös tehenem, melly a' pálinka moslékon 18 esztendeig élt, és még akkor is jó állapotban adattam el. A' melly marha hozzá szokik ezen életmódhoz, nagyon megelégszik avval, sőt a' hideg száraz eledelen tengő nyavalyás marha is még a' pálinka moslékon felveszi magát, 's meghí-
zik."

August Karhe.

Az ember nemnek külömbiségei. (Varietates)

Az Ember, annyira különböz minden más állatoktól, hogy ő reá akár mellyiktől is Természet szokése nélkül nem mehetünk; annyival kevésbé tehetjük pedig, hogy őt a' nyomorúlt majmokkal (Linné hibája) egy Nem alá vigyük. Hogy ő egyenes járásra termett, mellyet mind feje hátra hajlása, 's arczúlatja, mind medencze tsontja, mind főképen szívének az ágyék hártáéhoz fenékkal fordulása, 's egész testi alkatja szembetünőképen bizonyítanak; hogy ő az egész földnek lakosa, hogy társaságra született; hogy magát ismérheti (nosce te ipsum) mind olyan bélyegek, mellyek az embernek egy különös nemet, 's egy tulajdon helyet mutat-

nak. Bár különbözzön azért minden személy egymástól, minden familia a' másiktól, minden nemzet akármelly más nemzettől, sokkal tsekélyebbek azon külömbiségek, mint sem hogy az embert több fajokra (species) lehetne miattok osztani. Egy az ember mindennütt, épen úgy a' jeges polus, mint a' heves aequator alatt! Azomban vagynak még is néhány pontok, némelly tsekélyebb jelek, mellyek szerint az embert bizonyos fajtakra (Varietates, Race) oszthatni, millyenek főképen a' bőrnek színe; a' hajnak színe, 's formája, az arcának vonásai, 's nevezetesebb részei, és az egész testnek nagysága, mellyek leginkább az égövezetnek, kisebb nagyobb melegnek, 's az élet módnak következi. Illyen ember fajtákat némellyek ötöt, mások hatot szoktak fel venni, mellyeket az embernek szükség ismérni.

Első ezek között az Amériikai ember, a' melly fajtának lakhelyét határozzák éjszak felé Hudson útja, és Bay; dél felé Magellán útja; napkelet, és nyugat felé pedig az Oczeán partjai. Ezeknek arcúlatjok elég gömbölyü; fejhajok fekete, sűrű, serte forma; bőrök színe réz vörös; termétek közepszer nagyságú, 's tagjaik egymáshoz mérseklettek. Némelly külömbiségek még az Amériikaiak között is vagynak: Mexikónak lakosi nagy szeműek, tágas orrlyukúak; melly a' Karaihaik között egészen megfordítva találtatik; Terra-firmának népei között, széles fitos orr, nagy szemek, kis száj, vé-

kony ajak; a' Patagonoknál kis szem, kis orr; Chiliben, Peruban kis homlok, sas orr; Californiában sovány kartsú termet, 's félkarika belső szem szeglet tulajdonok.

Második ember fajta az Indusoké, kik laknak a' déli szigetekben, (deli India) 's azon részében Asiának, mellyet határoznak éjszakra Hoangho, a' Sinai Birodalomnak egy nagy folyója, nyugatra a' Ganges, délre és keletre az Oczeán. (napkeleti India) Közönséges ismértető bélyegeik az Indusoknak; gesztenye szín bőr, lapos ábrázat, széles fitos orr, ritka de kemény szakáll szőrök. Ezeken kívül vagynak még ezen fajta között is különösségek, főképen a' test formájára, 's termetére, az arczának kerületére, és az erköltsökre nézve. p. o. Ava, Tunquin, Cambodia, Kotschintschina lakosinak négy szegletű arczáik, Siamlakosinak hosszú füleik vagynak.

Harmadik emberfajtát teszik az Afrikaiak, kiknek fő ismértető bélyegeik: Vastag erős nyak, vastag kiálló szájaiak, rövid göndör fejhaj, és szakáll szőr, potrohos has, barna szín, melly jobban vagy kevésbé fekete. Senegálban, alsó, felső Guineában a' tenger partoknál, púha fényes, 's olyan fekete bőr, mint a' szurok, kivévén tsupán a' tenyerct, és a' talpat, mellyek vörösek, 's az ajakat, melly szép vörös. Ezek az úgy neveztetett Szerétsenek, kiktől színökre nézve nagyon különböznek a' többi Afrikaiak, mellynek okául adhatni az Afrikában

uralkodó Keleti szelet, melly a' Nubiaiakra, 's egyebekre közel a' tenger parthoz hideget, a' Negerekre pedig egész Afrikának melegét fúja.

Negyedik fajtáját az ember nemek teszik az Európaiak, kikhez számláltatnak még a' Persák His Ásiából, egész Török Ország, Georgia, és Tsirkaszszia. Ezeknek közönséges ismértető jeleik: szépen domborodott kaponya, és homlok, kiülő arcza, elegendő nagyságú szemek, kiálló orr, vékony szájak, hosszú fürtös haj, sűrű szakáll, barna vagy szöke bőr szín; az északi részen szöke feje; a' déli részen barnás.

Ötödik emberfajtát teszik az Asiai Tatárok, kik lakoznak éjszakon a' hideg égövezet alatt, nyugotra az Urál hegyek, délre a' Boghdó hegy, és Hoangho folyó, keletre pedig az Óceán között, Jedso és Japán országokkal együtt. Ezeknek ismértető bélyegeik: hosszúságú ábrázat, melly felül széles, alul pedig hegyes állon végeződik; mélyen fekvő apró szemek, vastag szemhéjjakkal, és erős serte forma szemszörökekkel; rövid pisze orr; kidülledt pofák, ritka vékony haj, 's ugyan olyan szakáll; és vastag czomb rövid lábbal; tsak nem egészen barna szín. Ide tartoznak a' Kalmukok, Baskirok Jakuták és a' Nogai Tatárok, kiknél még az a' különös is tapasztaltatik, hogy szemszöröcük mind részűtt az orr felé fekszenek, mint a' matskákánál, 's hogy szemeik szüntelen pislognak, 's alig nyilhatnak fel egészen.

Hatodik emberfajtát teszik a' Pólusi emberek, kiknek fő ismértető Bélye-geik: alaton termet, négy lábnyinál alig fellebb; szakállatlan ajak, 's motskos barna bőrszín. Külömbiségeket találhatni ezek között is, a' millyenek a' Peschereknél kiülő pofatsontok, benyomott fitos orr, nagy száj, tagas orrlyukak rút apró fogak; serte haj; potrohos has, vékony czomb, és sovány karok. Ide tartoznak az Eszkimok, és Grönlandiának népei, kiknek hegyes apró orrok, tömött pofájok, kerék kis szájok, hosszú hajok, nagy fejük, dombos mellyök, széles vállaik 's a' t. vagynak. Ezekről különböznek valamit a' Lappok, kiknek nagy száj, nagy fül, hegyes nem egészen szőretlen áll, hosszú kar, rövid czomb tulajdonaik. Madagaskár népeit is ezen fajtához számlálják, kik nagyon kitsinek; úgy hogy alig tesznek négy lábat, 's olyan hosszú kezüek, hogy kezeik szinte a' térdig le érnek, neveztetnek Kimoszoknak, kiknél az aszszonyoknak nintsenek tsetseik, azért is tehenekkel szoptatják gyermekeiket.

M e s e.

Reggelten születik, délig nagyból kitsínyebb leszsz;

Dellest nőni szokott, 's estvénként szinte meghalni.

Rejtett szó.

Viseli hangomat mindenkor a' szepe,
Ötödik két tagja, előtte középe.

Jegyzés: A' 32-iki Rejtett Szó: Regg
Eger.

Szép Mesterségek.

A' Rézremetszés egyik különös neme a' Szép Mesterségeknek. Annak eredetét, tökéletesedését, külömbféle ágait, nevezetesebb Mestereit máskor fogjuk megemlíteni: most csak egy szép művét adjuk elő, melly nem rég Pesten készült.

„ Mappa exhibens inundationes eruptione Chrysi
 „ velocis per Rutas, Begyer, et Csiketér causatas
 „ et canalem Szeghalmensem inundationis aquas de-
 „ ducentem cum prospectu hujus geometrico, et se-
 „ ctione transversa, nec non calculum arcae plaga-
 „ rum inundatarum e mappa jussu et auspiciis Su-
 „ ae Majestatis SSmae Francisci I. per Geometram
 „ Samuelem Teschedik delineata, ad 1736 partem a-
 „ reae reducta per Josephum Losorczy I. Com. Bor-
 „ sod Geometram.

Ezen nagy és szép mappa Karacs Ferencz Urnak munkája. Kit Hazánk ditséretesen ismér mind a' Lipszky Ur nagy mappájából, mind a' Szombathelyi 's Váczi Püspökségek mappaikból, valamint Magyar Ország több Vármegyéinek 's egyéb Országoknak kimetszéseikből. Itt is megbizonyította azon tiszta és szép vonásokat, 's az írásnak remek formáit, mellyekre nézve különösen elhíresedett.

De ezen alkalmatossággal érdemesnek tartjuk a' Hazát a' Mappa mivoltával is megismértetni. — Már 55 esztendő óta a' Sebes

Körös 76000 hold földet elöntött. Ennek leeresztéséről 1768, 1775, 1780 külömbféle rendelkezések tétettek: de ezeknek kevés sikerek lett. 1797, és 1798 Gaszner Inzsenér Úr, újabban felvévén a' víz eséseket a' Mappát bémutatta a' Kir. Helytartó Tanátsnak. 1802 Ő Felségétől Baró V a y Miklós Gen. Major Királyi Commissariussá tétetett, 's ez 1803-ikban a' vízöntéseket megvizsgálván mind lehetségesnek, mind szükségesnek megmutatta a' víznek leeresztését, 's újabb számolása mellett a' munkának mivoltát, 's az általa szerzendő hasznot ezen Mappán elő terjesztette, melly ebből áll: 1) kiásandó föld térszen 89854 cubik öleket. 2) minthogy ezen ásás már el van kezdve, három esztendő alatt elvégződhetik; 3) ez által 41 helységeknek Ns. Bihar Vármegyében a' földjei a' víztől megszabadíttatnának; 4) öszveségesen kerek számmal 70.000 hold föld művelés alá juthatna; 5) mellynek 10 forintjával számlálván esztendei hasznát öt percentummal 14000000 Capitálist tenne. — Ezen előadást a' Mélt. Baró 1815-ikben e' Mappán mutatta be.

Aszszony öltözet a' Görögöknél.

A' Görög öltözet materiájára nézve állott gyoltsból, mellyet ugyan Herodót szerint tsak az alsó aszszony ruháról kellene érteni; gyapotból, melly Cos szigetben készítettett, 's annyira magoké volt az aszszonyoké, hogy amelly férjfi abból ruhát viselt, puhásággal vádoltatott. Nagyon

vékony szövetek készültek belőle, úgy hogy ködnek (mint a' mai Vapeur) neveznék. Hogy a' Görög aszszony, legvirágzóbb állapotjában is Görög Országnak, selyem öltözetet viselt volna, az Írokból nem tudhatni; gyantani mindazáltal lehet, mind Philostratusból, ki Amphionnak öltözetét úgy írja le, hogy az szint változtatott; mind sok képekből, melyeken a' változó szint, habzó szint, melly tsupán a' selyemnek tulajdona, láthatni. A' Rómaiakról bizonyos, hogy nekik a' Tsászárokgig semmi selyem öltözeik nem voltak; akkor olly közönségessé kezdett lenni az Indiai selyemből, hogy még férfiak is viselnék, 's Tibérius alatt megkelletnék tiltani. Legközönségesebb matériája volt a' görög öltözetnek a' posztó, mellyet a' tsiga vér színről bársonynak is hittak, úgy hogy a' régi képek között még aszszony személyt is szinte annyit találhatni posztó — mint vékonyabb öltözetben.

Formájára, módjára, 's hasznára nézve különböző volt a' görög aszszony öltözet. Nevezetesebbek voltak:

a) Az alsó ruha (Chiton) gyoltsból, vagy vékony matériából, új nélkül, melly a' melyet befödte, 's gombon tsüggött le a' vállakról. Illyen alsó ruhában több festott képeket találni (monopepli) millyen a' Farnesiai Flóra, Nióbe legifiaibb leánya, Amazónok, 's egy aszszony Medicis majorjában, hit roszzúl Cleopátrának tartanak.

b) Váll is módiban volt a' Leányoknál, melyet ők az alsó ruhán fellül vi-

seltek, hogy termetöket kartsúvá tegyék, vagy ha már kartsú vala, megtartsák, 's kijelentsék. Hivatott ezen ruha a' Görögöknél Stethodesmos-nak; a' Rómaiaknál Castulának. A' Görög asszonyok gyakran test hibáikat az által rejtették el; hogy az olyan részekre vékony hárs hasábkákat kötöttek.

c) Zubbon, vagy felső asszony öltözet sokféle volt. A' legeggyűgyűebb állott két szél posztóból, mellyek minden szabás, minden forma nélkül hosszában öszve varrattak, 's a' vállról egy vagy több gombokkal, néha kapottsal foglaltan függöttek. A' Spartai szüzek zubbonaik alól nem áltak öszve, a' mint néhány tánczosnékból láthatni a' domborúan vésett műveken. Neveztettek az illyenek négy szegletű zubbonoknak. Voltak újjas zubbonok is, még pedig mind hosszú újakkal (carpoti) mellyek a' kéznek tsuklójáig értek (így vagyon Niobénak egy idősebb leánya); mind rövid újakkal (parapechys) mellyek a' felső karon le gomboltattak. Szokás volt a' zubbonoknak széleiket körül szegni, vagy kirakni, vagy kivarni, vagy béborítani (Limbus, pezas, cyclas, peripodion) többnyire biborral (purpura) egy, két, három, vagy négy sorosan is egy más mellett. A' zubbon középen, közel a' melyhez öv által is le szorítottatott nem tsak leánykáknál, hanem asszonyoknál is (zona, strophium, mitra) 's akkor ök fennyen övedzteknek (bathyroni) neveztettek. Az Amazonoknak is voltak öveik, de ök azt nem melyeiken a-

lúl, hanem tsípöiken kötötték fel, épen úgy mint a' férfiak, kiknél felövedzkedni épen annyit tett, mint tsatára készülni. Vénusnak az ilyen övön kívül még más is tulajdonittatik, mellyet ő ágyékán vett körül, 's tsupán magának volt tulajdona.

(folytatik.)

Terhhordó szekér jobbítása, 's könnyebbitése.

Edgeworth Úr, a' Londoni Társaságnak tagja több próbatételei után meggyőződött a' felől, hogy a' szekérnek vonatása nagyon könnyebbül az által, ha a' teher aczélrúgókra függesztetik, annyira hogy azok tsak nem egészen semmivé teszik a' nehezkedést, mellyet a' teher rajtok fekvő része kivált a' döczögősútakon okoz, és a' mellyet a' vonó erőnek kell meggyőznie. Az aczélrúgónak jeles munkássága azon mértékben nevedik, a' mint a' szekér sebesebben megy, 's így melly terhet négy ló egy óra alatt két Angol mértföldre viszen közönséges szekéren, azt aczélrúgós szekéren elvinné ugyan annyi idő alatt három ló $3\frac{1}{4}$ mértföldre. Edgeworth Úr tehát a' terhesszekerekre is aczélrúgókat tsimáltat, hogy úgy lógnak, mint nálunk a' hintók. Az ő ítélete szerint hibás vélekedés az, hogy a' szekér hosszúsága szerint volna nehezebb, vagy könnyebb: ellenben azt állítja, hogy magassága szerint igen is, ha a' magasság nehezkedésének pontja bizonyos mértéket meghalad.

Tenta készítés.

A' jó tentának tulajdoni, hogy legyen fekete, könnyen száradható, 's fényes a' papiroson; az edényben pedig meg ne penyészdedjék. 1) Fekete leszen a' tenta, ha mind a' gáliczkő (ferricum Sulphuricum) alkalmas, nem friss, nem zöld, a' mint árúlják (mert így még ferrosum is van benne) hanem inkább fehéres, porrá vált, levegőn állott; mind pedig a' gubits (galles) is jó, apró, sullyos, barna, 's ha megtörik fényes. 2) Könnyen száradható, 's fényes leszen a' tēnta, ha abba Campes fāt (Haematoxylon Campechianum) teszünk, nem czúkrot, melly miatt a' tēnta nagyon nehezen szárad. 3) Sokáig áll, 's meg nem penyészdedik a' tēnta, ha ahoz valami savany adatik (némellyek söreczetet, mások sósavanyas kényeső savanyat. Mercurius subl. corrosiv. vesznek); legjobb a' kék kő (Vitriolum Cupri) vagy eczet savanyas réz. Mind ezekhez Gummi is adatik, melly tsupán arra való, hogy a' gáliczkő oldozatját a' gubitsleben felfüggesztve tartsa. Ezen állató részekből körül belől két iczényire a' következő módot ajánlhatni.

Végy: Campes fából 4 Lotot.

Főzsd tiszta lehúzatott (destillata) vizben, a' menayi elég leszen, hogy 2 $\frac{1}{2}$ font szüretett levét adjon.

A' megszüretett, 's meghült ez tégy jóféle Török gubits port $\frac{1}{2}$ fontnyit, 's hagydd benne jól feloszlani; azután adj hozzá

megfejedett (tűz v. levegő által) gálicz követ 4 latot. Továbbá eczet savanyas rezet (cuprum aceticum) $\frac{1}{2}$ latot; végre arábiai mézgát (gummi arabicum) 1. latot. Tartsd szabad levegőn langyos helyen, 's rázzad gyakran 14 napig. — Ez a' tenta készítés mód egy Ángolé, Ribeaucourt Úré, mellyen Chemia Professora Schuster Úr Pesten azt a' jobbitást teszi, hogy a' gubitsot nem főzeti meg, mint az Ángol, azon az okon, hogy főzés által a' gubits savany elhajtatónék.

Apró Történetek.

1) Egy Pármai Herczeg, ki Udvari színjátzóit azoknak sok czivódások után letsillapította, 's öszve békéltette, ilyen szovakkal hizelkedett magának: Legnagyobb igazgatónak tartom Európában magamat mind addig, míg nem valamelly Fejedelem megmutatja, hogy valaha színjátzó Társaságban frigyét szerzett. —

2) Londonban egy szép, 's gazdag Dámanak igen nagy hajlandósága volt a' lopásra. Nem mehetett soha egy boltba sem, hogy valamit ne lopott volna. Egy Kereskedő legény feltette magában, hogy a' szép tolvajra a' legnagyobb vigyázattal leend, mihelyest őket meglátogatná.

Egyszer el megyen az Aszszonyság, midőn a' Kereskedő legény épen maga volt a' boltban, 's el dug egy tekerts Brabánti tsipkét. A' Kereskedő legény nyomozza az aszszonyt, 's megtalálja zsebében az el lopatott

partékát. „ Most válaszszon az Aszszony, monda a' Legény, vagy hogy ki kiáltatom mint tolvajt, vagy hogy nekem adja kezét. „ Az aszszony választotta az utólsót, melly szerint a' legény egy szép feleséget, 's vele együtt 12,000 font Sterlinget kapott.

3. Midőn Franklin utólszor volt volna Angliában, egy Szeretsent, is vitt magával, kinek Nagy Britanniában minden különösnek tetszett. Egyszer kérdi tőle Franklin: hogyan itélne Anglia felől? Minden munkálkodik ezen Országban, felele a' Neger; dolgozik a' víz; dolgozik a' szél, a' tűz, a' gőz; dolgozik az ökör, a' ló, a' szamár; dolgozik a' férfi, az aszszony; minden dolgozik, tsupán a' disznó nem. — A' disznó eszik, iszik, alszik, egész napon semmit sem csinál, — Angliában nints több ne mes, tsak tsupán a' disznó.

4. Lord Russel, kinek Angliában II-dik Károlynak uralkodása alatt vétetett feje, olly makats bátorsággal türte a' halált, hogy óráját a' vesztő helyen illyen szovakkal adná által a' Salisburi Püspöknek, Gilbert Burnetnek: „ Vegye által az Úr ezt az órát, melly időt mutat, 's nekem az örökké valóságba menőnek többé nem használhat ”.

Rejtett szó.

Némán mondok mindent, sok böltset bolondot,
Amit tsak az ember látott, hallott, mondott.
Törd el a' lábomat, úgy sírva fakadok,
'S a' fájdalmas szívnek szemén kiáradok.

Jegyzés: A' 33-iki Mese: Árnyék.
Rejtett Szó: Epe.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(35.)

U j K ö n y v.

Egy díszes készületű, két képpel fel-
ékesített könyvetske lépett most napfényre
ezen név alatt: „Versi múlatozás. Első
és második Könyv. Pesten Trattner J. Tam.
betűivel és költségével. 1817.”

A' munkának nagyobb része rövid szerű
Versezetekből áll. Vagyon folyó beszédben
készült darab is benne. A' költemények
nem mindenütt görög lábra szabattak: de
vannak ilyenek is. Külömben könnyű és vi-
lágos az előadás; kellemetesekek, gyengék az ér-
zések; 's így olvasása is nem lehet unalmas.
Például ide foglalok egy két darabot.

A' Holdhoz.

Szép Hold melly gyorsan futol a' főt fellegek
által;

'S költsönözött fényed mégis egészbe marad.
Vajha bajos sorsom' felhőin rontni keresztül
Bú nélkül tudnék én is eredni veled!

Magyar Versírók.

Gyöngyösivel, Faludit, Rajnissal, Révait,
Anyost,
Orczy, Gvadányi, Szabót, Molnárt, Horvá-
tot, Arankát,

Ráday, Himfi, Kazinczy, Takáts, Nagy,
Versegit, és Kisst,
Pétzelivel, Dajkát, Döme Károlyt, 's véle
Virágot,
Bessenyeit Cziriékkal, Fabsitst, Berzsenyit
a' hír
Drága borostyánnal koszorúzván éig emellye!

É r z é k e n y .

Hüs Patak! melly gyengén

Mosod követsidet!

Engedd, hogy zavarjam

Könnyekkel vizedet.

'S vigyed azon parthoz

Bútsu vételemet,

A' hol költsönöztem

Titkos keservemet.

Képpén kedvén tölti

Napjait az elme,

Ha véle nem birhat

Másoknak szerelme;

De mihelyt szivekkel

Vagyon törödelme,

Az erős észnek is

Érkezik sérelme. 's a' t.

Aszszony öltözet a' Görögöknél.

(folytatás)

d.) Palást. köntös, köpönyeg,
(peplum) Sokan öszvezavarják a' zubbonnal,

legalább, a' mint Montfaucon mondja, nehezen különböztetik meg egymástól. Ezen hiba onnan származhatott, hogy a' köpönyeget is négy szegletűnek nézték, (így írja azt le Salmasius is) mint a' zubbont, kik ellen Winckelmann megmutatja, hogy a' köpönyeg kerék volt, olyan forma szabású, mint a' miénk. Emlegetnek ugyan a' régi írók négy szegletű köpönyeget; de azt nem kell úgy érteni, mintha a' posztó négy egyenes szegletre lett volna vágatva: hanem hogy magán a' köpönyegen az öszvehajtogatásban a' rajta függő négy rojtotskák szerint négy végetskék estek. Hogy a' rojtok nem szegleteken voltak, 's nem lehettek szegleti az egész köpönyegnek, megtetszik onnan, hogy ha annak szabása négy szegletű volna, nem esnének rajta a' tekervényes ránczok, melyeket a' festett képeken világosan láthatni. —

Az ilyen hosszú rojtos paláston kívül volt még más neme is a' palástnak (a' Görögök-nél Encyclion, Cyclas, Anaboladion, Ampechonion; a' Rómaiaknál Pricinium) melly csak a' tsipőig ért, 's állott két részből, mellyek alúl varrással, fellül pedig a' vállakon csak gombbal állottak öszve; újai ennek nem voltak, hanem csak nyílás volt rajta két oldalról, mellyen a' kart ki lehetett öltetni.

A' mi az Aszszony ékességeket illeti, ezek állottak közönségesen a' ruhára nézve a' ráncz-szedésben, melly elejénten egyenes vagy csak kevéssé görbült barázdákat

későbbben pedig tördelt, 's fa módra elágazott hajlásokat formált, mellyeket mindazáltal a Képirók inkább tsak olyan helyeken jelentenek, mellyek a' testnek szépségét el nem rejtik. —

Különösön pedig leginkább a' fő, a' kar, és a' láb azon részei a' testnek, mellyeken az Aszszony-ékességeket vizsgálhatni. Ezek közül a' hajékességről alig lehet valamit mondani; mert a' görög aszszonyok a' régiebb időkben alig szedték fürtökbe hajokat, úgy hogy a' fennmaradt képekben mindég együgyűbb az Aszszonyok' fejük, mint a' férfiaké. A' legszebb képekben le vagyon simítva a' haj egészen a' före, úgy hogy tsupán néhány vékonyka barázdák tesznek rajta választékokat. Szokás volt az is, hogy a' haj tsomóba kötve a' háton letsüggött, néha a' kötésen alúl fürtökre osztatva, a' mit néhány képeken láthatni. Néha az aszszonyok egészen le nyírátták hajokat, melly özvegyeknél (millyenek Clytemnestra, Hecuba) örök gyászt jelentett. Főkötőjök alig volt a' görög aszszonyoknak, kivéven valami reczétskét (cecryphalos) millyent az olasz aszszonyok még ma is viselnek a' háznál; 's azt az esetet, mikor útaztak, akkor a' nap ellen Thessaliai kalapot hordtak, millyen a' Toskáni szalma kalap. A' Fő ékességi közé tartoznak még a' fülön függök is, mellyek a' görög Aszszonyoknál is módiban voltak.

Kar kötő, kar ékesség közönségesen kígyó formájú volt, 's tétetett vagy a' felső karra, mint a' két aluvó Nympháknál, egyik a' Medicis majorjában (mellyet ezen az okon Cleopátrának tartottak); másik a' Vaticanban; vagy pedig a' kéz tsuklókra, mint a' pereczek.

A' lábbelijök voltak részint tsizmák, részint talpak. (cipők) Az utóbbiak voltak vagy egy rétűek, egyes talp bőrből, melly fellül szijjakkal kötötetett fel a' lábfore; vagy több rétűek, gyakran öt talpból össze varrottak. Néha kéregfából (Hork, Pantofelholz) is készültek ilyen cipők, mellyek alul is, fellül is bé voltak vonva bőrrel.

Az úgy neveztetett Cothurnus is ilyen talp volt vastagabb, vagy magasabb, gyakran öt újni vastagságú, millyen a' Borghezí majorban álló Melpomene czipője, mellyből szembetűnőleg láthatni, a' mit a' régi Irók a' szomorú játékhöz készült czipőkről, 's a' játszó személynek azok által okoztatott magasságáról gyakran nagyítva beszélnek. Ettől különbözött a' saru (ugyan tsak Cothurnus) melly valóságos tsizma volt, 's befődte szarával szinte félig a' lábikrát is; lehetne nevezni vadász-tsizmának, minthogy vadászok viselték a' görögöknél, valamint ma az Olaszoknál. A' szíj, mellyel a' czipőket felkötötték, többnyire vörös volt, millyen Porticiban a' Hetruriai Dianáé. —

Titkolódó írásra készült Tenták

(Atramenta Sympathetica.)

Igy nevezik közönségesen az olyan Tentákat, mellyeknek semmi színök sem látszik, mikor az ember belőlök ír, mind addig míg nem bizonyos eszközlések által megszíneltetnek. Illyen tenták igen nagy bőséggel lehetnek, mellyekből nevezetesebbek a' következők.

1.) Feloldoztatik az ólom czúkor (acetab plumbi) vízben, 's annak oldozatjával kell írni. Az írás mihelyt megszárad eltűnik; megjelenik pedig ismét barna színnel, mihelyest a' papiros vagy bévonatik etset, vagy tollszárny által kénmáj (sulphuretum calcariae) oldozattal, vagy tsak fölébe tartatik is a' kénmáj meleg gőzének.

2.) Ír az ember aranynak választó vizes oldozatjával, 's megszáraztja az írást magában, nem tüznél. Az írás, mihelyt megszáradt, nem látszik, meglátszik pedig ismét gyönyörű bíbor színnel, mihelyest a' papiros ónnak (stannum) választó vizes oldozatjával etset, vagy spongyia által bévonatik.

3.) Ír az ember gubits-áza lélkával (infusum Gallarum) melly ha megszárad, nem látszik; meglátszik pedig, mihelyest a' papiros gálitzkő oldozattal etset által bévonatik.

Jegyzet. A' régi olvashatatlan, vagy tsak sárgálló betűket is az ellenkező módon lehet-

ne megfeketíteni, ha tudniillik a' papírost gubits oldozattal (lével) vonnák bé.

4.) Feloldoztatik a' Burkus savanyas lúgsó (Prussias Potassae) vízben, 's tsinál egy olyan titkos tentát, mellyel iratott betűkre, ha az írás megszáradt, még fekete tentával mást is írhatni, melly el fog tűnni, megjelenvén a' láthatatlan, mihelyest a' papíros salétrom savanyas vasnak (egy kis darabka vas feloldoztatik választó vízben, 's oldozatja vízzel feleresztetik) oldozatjával bévonatik. Az oldozat ne legyen erős, (sűrű) hogy a' papírost meg ne emészsze!

5.) Szép zöld színben tetszenek meg a' betűk, ha a' salétromos sósavanyban (acidum nitro-muriaticum) feloldoztatott Kobalttal tétetett írás tüzre tartatik, mindaddig míg a' tüzön tartják, 's nem látszanak pedig ismét, ha meghült a' papíros.

6.) Kék színben jelennek meg a' betűk, tüz fölött; nem látszanak pedig hidegen, ha a' Kobalt elsőben salétrom savanyban feloldoztatik, majd oldozatjából lúgsó által kiveretik, (praecipitatur) 's a' megsavanyodott Kobalt eczet savanyban ismét feloldoztatik, 's oldozatjához egy nyolczad résznyi konyhasó vettetik, és az írás az utolsó oldozattal tétetik. (Compositio de plusieurs encres, per M. Imison.)

Apró Történetek.

1. Doyen, Franczia Képiró szánakozva panaszlotta egyszer Choiseul Hercze gnek, hogy

a' kemény hideg miatt mind el fagy a' sokáig őrt álló Katonának lába. Jaj! úgy mond a' Herczeg, én arról nem tehetek, a' rendeleteket megváltoztatni nem lehet., Doyen, hogy még egyszer elejébe terjeszszé kérését a' Herczegnek, festett egy falábú Katonát, kinek a' földbe gyökerezett falábát egy kertész ásta ki szánakodásból. Ezt a' képet a' Művész egy olyan helyre tette, hol a' Herczegnek minden nap el kellett mennie., Mit teszen az a' kép, kérdi a' Herczeg a' Képirót. Valóságos történet, monda Doyen, melly itt esett Párisban a' minap. — A' Minister jobban szívére vette, a' dolgot, 's megváltoztatta a' rendeleteket.

2. Két Hajóslegények nagyon nyugtalanul vontak fel egy igen hosszú kötelet a' vízfenekéről. „ Hol az ördögben van már a' vége? monda az egyik bosszszonkodva. Vigyázz, monda a' másik, bizonyosan elvágta valaki, azért nem találjuk.

M e s e.

Van ő: de nem láthatni;

Test: de meg nem foghatni.

Morog, tör, ront, 's nyakon ver:

Őt nem bánthatja ember.

R e j t e t t s z ó.

Egészen legtöbb van nálunk az erdőbe:

Vesd el farkát, disznód meghízhatik tőle.

Jegyzés. A' 34-iki Rejtett szó: Könyv,
Köny.

Hasznos Múltságok.

(36.)

A' Római Fördők (Balnea, Thermae)

A' régiek nagyon gyakran fürdöttek, nem csak minden nap; hanem még többször is napjában. Diogenesről bezzélik, hogy mikor valaki azt kérdezé tőle: miért fürdenék kétszer is egy nap? azt felelte legyen: mert nem tetszik háromszor fürdenem. -- Commodus Tsászárról pedig azt hagyták emlékezetben, hogy napjában hétszer, nyolczszor is megfürdött. Hasznos volt e' az a' sok fürdés az egészségnek fenntartására? és ha csak ugyan fürdeni kellene, hideg e', vagy meleg, vagy csak lágy melég fürdő a' legegészségesebb? egy olyan orvosi kérdés, mellyre nem egyenesen, hanem csak bizonyos feltételek alatt lehetné megfelelni. (lásd Hufelandnak értekezését über das lauwarme Bad, mellyet a' Budai Rudas fürdőnek mostani Arendása különösen ki adatott. Budán 1817)

Illy mindennapi múltsággra sok intézetek voltak főképen Romában; úgy mint mind köz épületek, mind pedig csak nem minden háznál, s majorban saját fürdő házak, legalabb szobák. A' nagyobb fürdőköl Montfaucon kettőt hoz fel, mellyeknek rajzolatjok ő előtte nem régen találtatott. Egyik ezek közül Titus Fördője, mellyben világo-

san ki jelentetnek a' következő részek: az allkemenczék (Hypocaustum) mellyek által a' víz melegített; a' fürdő maga nagy fürdő káddal, sok ülő helyekkel (Olympiodor bizonyága szerint Antoninus fürdőjében ezer hatszáz ülőhely volt simított márványból; izzasztó szoba (concamerata sudatio) mellyhez tartozott a' meleg vezető hely felfele az allkemenczéből. (Lacnicum) Ezután volt a' lágy melegségszobája (Tepidarium) 's ez mellett a' hideg szoba (Frigidarium) melly másképen vetkező szobának (Apodyterium) is neveztetett. Ezek szerint láthatni, hogy a' Rómaiak nagyon egészségtelennek tartották a' levegő hirtelen változtatását, mellyért aprónként, 's vigyázattal kellett a' fürdő szobába eljutni, 's szinte úgy onnan vissza menni, még pedig úgy hogy mind bémenet; mind kijövet minden szobában kellett valamedig mulatni. Gyakran megesett az is, hogy ha valakinek nem volt kedve fürdeni, tsak az izzasztó szobában állapotodott meg, melly végre itt is sok ülő helyek voltak. Egy része volt még a' fürdőnek a' kenekedő is (Elaeothesion) a' vetkező szoba mellett, mellyben állottak külömbféle edényekben a' kenetek. Második Fürdő, mellyet Montfaucon felhoz, a' Metellusé, mellynek homlokán ez olvastatik: „ Genio lavacrorum Metelli ” belső részeiben pedig egy szobában három aszszonyt láthatni, kik közül egy a' többit vakarja, dörgöli vakaró késsel (strigilis) másik

szobában egy öreg férfi, és egy gyermek, kik közül az utóbbi amazt spongyiával mosogatja. Az olajak, 's drága kenetek, mellyekkel megszoktak kenekedni külömbfélék voltak, millyenek a' többiek között: rósá kenet (Khodinum); Liliom kenet (lirinum) myrrh nardus, narcis, — kakuk fü (serpillinum) 's egyéb kenetek. Attikának egy népe, a' Thoricziaiak lábszáraikat Egyiptomi kenettel, arczáikat, 's mellyöket phaenicziai kenettel, karjaikat vizitorma (sisymbrium) szemöldökeiket, 's hajokat majoránna, térdeiket, 's nyakokat pedig kakuk fü kenettel kenték, 's dörgölték.

Az úgy neveztetett Thermák (Thermae) abban külömböztek a' ferdöktöl, (Balnea) hogy ezeknél nagyobbak (Antoniusé, Caracalláé, Diocletiané, Titusé, Alexander, Severusé, Agrippaé körül belöl 80 Rómában) és sokkal pompásabbak voltak, folyosókkal, ebédlő házakkal, gyakorló vagy játék helyekkel, mellyek a' tsupa fördöknél nem voltak,

Földalatti gyúlható Levegő.

A' Kőszén bányákban, főképen Angliában, gyakran bizonyos dögleletes gőzök bucsakoznak ki, mellyek különös jeleneteket okoznak. Neveztetnek ezek m u m u n a k (Schwaden, kobolt) 's olyan veszedelmesek, hogy minden élőállatot megölnék. Tulajdonképen nem egyéb, mint gyúlható levegő, melly származik a' levegőnek a' kőszénből

kibontakozott olajos részével való vegyüléséből. Mesterséggel lehet készíteni kénsavany, és vas oldozatból. Az ilyen levegő, ha a tüdőbe szívatik, megfojt embert, 's állatot, kiket mindazáltal, ha hirtelen kapják, életre hozhatni érzőinakat ébresztő szerekkel, épen úgy, mint az ájúltakat, 's fúladtakat. A' bányászok ébresztő módjok a' legeggyűbb, melly szerint a' megfúladt egy frissiben ásatott gödörbe tétetik, hogy a' friss földnek alkalis, és olajos gőzölése által felélesztessék. Ezen fúlasztó tehetségökön kívül nagyon még ezen gőzöknek gyúlható tulajdonságok is, mellyel a' Bányászok estvénkint gyakran mulatják magokat, hanem ha sűrűbben tolakodnak ki a' gőzök, mint sem bátorságos lehetne meggyújtani, a' mikor mint a' mennykő, dörgéssel lövellenek ki a' nyílt hasadékokon. Illyen rettentő tűneménynek volt tanúja Triewald 1724-dikben, Ridle köszén bányájában (közel Newcastle városához) melly által 31 ember, és 19 ló veszett-el egyszerre.

Ha a' köszén bánya illyen gőzzel megtelik, mindenkor nagy a' veszedelem. Innen a' Hetfő reggeli munkások azon félelemből, hogy vasárnap a' gőz meggyúlhetett, minekelőtte hozzá fognának a' dologhoz, rendszerint felszoktak egy embert készíteni, ki vizes daróczban béburkokva; 's kezében egy póznával, mellynek végén gyertya ég, bétűsz hason a' bányába, 's felgyújtja a' levegőt, a' hol az legsűrűbb.

James Lothwer béakarta egy kő szénbányáját szakasztatni. A munka közben, midőn 42 ölnyire jöttek, találtak egy fekete kőágyazatot több hasadékokkal. Ezen ágyazat a'att fekütt kétlábnyi vastag kőszén ér, mellyből, a' mint a' felső ágyazatot hészakasztották, kevés víz, 's vízszinén pedig nagyon sok gyúlható levegő ömlött fel. Midőn a' levegőt meggyújtották, égött az még a' víz alatt is, kék lánggal; fellül pedig fejeér lánggal, egészen fél óráig szinte kilencz lábnyi magasságra, melly által a' gödör annyira megmelegedett, hogy a' munkások ki nem állhatták a' meleget; a' tüzet pedig tsak nehezen lehetett kioltani. Ekkor megtiltatott, hogy senki ezen gőzhöz égő gyertyával ne járúljon; maga pedig az egész gödör deszka palánkkal elzárattott, melly megett hátul még egy tsatorna is helyhezttetett, hogy az által a' meggyülekezett gőz a' napra kibotsátatnék. Ezen tsatornából lehetett szedni elég olyan levegőt, ha a' töltsérnek tágasabb szája hozzá tétetett, tsöve pedig a' bőrfúvóba dugatott. Minthogy pedig ezen levegő inkább tsak lángon, mint szikra által lobban fel, nem szoktak az ilyen bányákban gyertyát égetni; hanem különös szikrázó masina által világítanak. A' masina áll egy nagy kerékből, mellyet egy embernek forgatni kell, 's egy kissebb aczél kerékből, melly a' nagyobb által forgattatik, 's a' reá tartatott kovával szüntelen szikrát hány, melly mindazáltal

néha csak ugyan felgyújtja a' levegőt, és így nem bátorságos. Reid Clanny Úr, Orvos Doctor talált ki egy Lámpást vastag rézből, vagy olajjal bévonatott vasból erős üveg táblával, mellynek korontartója fellül-ről lehajol egy víztartó edénybe, hogy a' levegő minelőtte ki menne meghüljön; allján pedig más víz tartó edényen keresztül, fűvóból jő bé az égő gyertyára a' levegő, úgy hogy a' lámpásban lévő levegő a' külső gyúlható gőztől egészen elzáratik, és így elég bátorságos eszköz, csak hogy nagy munkával esik a' reávigyázás, legalább masina kellene, melly a' fűvót felhúzza, 's azomban nem is mindenütt használható, mivelhogy nagy helyet fog, a' bányászoknak pedig gyakran hason fektökben is kell dolgozniok.

Sir. H. Davy igyekezett más módot találni, melly által az ilyen bányákat meglehetne világosítani. Az ő egész masinája áll egy olajtartóból, mellyre sróf által egy vasdrótból szövött lámpás tétetik körül belől 14,000—16,000 apró lyukatskákkal (egy se legyen nagyobb $\frac{1}{30}$ vagy $\frac{1}{20}$ rész újni hosszúságnál). Sok hibái vagynak ennek is. Egy az, hogy ezen lyukakra vigyázni helle-ne, csak nem megszámolni mindeniket, ha vallyon valamellyik nem tágult e' ki? nagy munka! másik, hogy olajat önteni belé, tisztítani métsét, és így még a' srófról is letekerni minden nap, nagy alkalmatlanság, 's idő vesztesség napszámosnak! De nem is bá-

torságos: mert ha csak ugyan ki égne a' drót, 's megtágulnának a' lyukak, kész a' veszedelem. Szóval inkább csak próbatételre való, mint munkánál használható.

Oken Orvos Doctor Úr Jenában azt ajánlaná az Angoloknak, hogy készítsenek olyan lámpást, mellyben a' külső levegőre ne legyen semmi szükség, a' mit könnyen meglehetne tenni sok olyan testek által, mellyekből élet levegő (aër vitalis, oxygenius) bőven bontakozik. Hogy a' láng nagyon sebes ne legyen, lehetne hagyni a' lámpásban külső levegőt is. Illyen móddal még azt is ki lehetne számolni, hogy mennyi órára, vagy időre mennyi élet levegőt kelljen a' lámpás egyik cellájába zárni.

Ezen lámpásokról való emlékezetet annál nagyobb figyelmetességre méltónak itéltük, mennél inkább szaporodtak már eddig is Magyar Országban a' Kőszén bányák, és hihetőképén még inkább fognak szaporodni, ha Hazánkiai a' Mész és Tégla égetésre Kőszénét használván, az erdőket kémélni megszokják, mellyeknek ritkúlások miatt már a' tüzelő fa olly annyira megdrágúlt, hogy öle Pesten 40 Rforint. Mennyivel kevesebb fa kellene, ha a' természetnek a' föld gyomrában heverő kintsét, a' Kőszénét, fűtésre, és főzésre is használni megtanulnánk!!

Apró Történetek.

Dolgorucki Orosz Herczeg nagyon hidegvérű Philosophus volt. Egyszer a' Balti Tengeren hajókáztában nagyon elfáradt a' tengeri útazásban, 's mély álomba merült, épen olly környülállásban, midön szörnyű zivatar lepte meg a' tengert, úgy hogy még a' legbátrabb is reszketni kezdett. Egy Kationa-Tiszt illy veszedelmes állapotban hozzá szaladt a' Herczeghez, 's felkölti nagyon félénk szovakkal: „ Ugyan hogy alhatik a' Herczeg illy környülállások között? — mindjárt a' tengerbe fülünk mindnyájan. „ Aha! monda a' Herczeg, ha úgy van a' dolog, miért kellett engem felkölteni erőszakkal. Tegyén úgy az Úr is, mint én ” 's evvel ismét elaludtt tsendesen. —

Menage egy szép Aszszonynak kezét fogta két kezeivel. Midön az Aszszony kivonta volna kezét kezeiből, Pelletier így szólla Menagehoz: Ez a' legszebb műv mid azok között, mellyek valaha az Úrkezeiből kijöttek.

Rejtett szó.

Életet én adok mindenkor örlöre,
Fejetlen munkámra nyár készít előre.
Ha ezt elmúlasztod, nints mit adjak köre.

J e g y z é s. A' 35-iki Mese: Szél. — Rejtett Szó: Tőke, Tök.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(37.)

Szép Maradványi a' Görög képző mesterségnek.

L a o c o o n (kinek története isméretes Virgil Éneisének II Könyvéből) két fiaival együtt, Agesandernek, Apollodórnak, és a' Rhódusi Athanadórnak remek művök, egy olyan műv, mellyet már a' régiek is minden műveknél többre bősültek. A' szerentsétlen Atya, a' legérzékenyebb fájdalomnak képe egy olly férfiúnak formájában, ki maga isméretes lelki bátorságát öszve szedni igyekezik; 's míg fájdalma az inashúsokat kifeszíti, 's az érzőinakat öszvevonja, erővel felfegyverkezett lelke homlokán jelenik meg; 's mellye felemelkedik, hogy az érzésnek kitörését magába fojtsa. A' keserves sohajtás, mellyet magába szív, kimeríti testének alsóbb táját, 's bé sippasztja vékonyait, mellyből belső részeinek kavarodások világos. Maga szenvedése kevésbé látszik őt gyötreni, mint gyermekeinek kínjaik, kik atyjokhoz fordulnak arczáikkal, hogy tőle segedelmet kérjenek: mert az atyai szív nyilván való az ő szomorú szemeiben, mellyekben a' részvétel homályban úszkál. Az ő ábrázatja panaszos; de nem lármás, 's szemei

isteni segedelemért esedeznek. Szája teljes bánattal, melly annak alsó ajakát lepittyeszti, felsőjét pedig mint egy méltatlan szenvedésnek érzésével szinte az órrig feltüri. Homloka alatt a' fájdalom, 's az ellentállás egy pontban egyesülve látszanak: mert midőn a' fájdalom a' szemöldököket felemeli, ugyan akkor a' boszszonkodás lenyomja a' felső szemhéjját. A' természetet, mellyet a' művésznek szépíteni nem lehetett, tsupán hatalmasabban, nagyobb erőben, szemlélni; úgy hogy a' hol a' legnagyobb fájdalom vagon, ugyan ott a' legnagyobb szépséget is láthatni. A' bal oldal, hová a' Kigyó mérges marásával a' mérget öntötte, mint a' melly a' szívhez az érzékenységnek kútfejéhez legközelebb vagon, legszebb része az egész testnek, 's szinte tsuda műve a' mesterségnek. Lábai fel akarnak állani, hogy a' veszedelem elől el szaladjanak; nints semmi rész nyugalomban; sőt magok a' metsző vonások is egy felborzadt bőrnek jelentésére látszanak czélzani. (E' kőből faragott kép-pel most Róma ditsékeszik.)

Tudományok, és Mesterségek a' Chinaiaknál.

A' mesterségek, és tudományok soha sem fognak Chinában szembetűnő gyarapodást, 's nyomos előmenetelt venni; mivel azt meg nem engedi az Igazgatás, mellynek

a' nép felvilágosodása mellett minden bizonyal megkellene változni. — Innen vagy on, hozzá járulván a' nyelvnek nehézsége is, hogy a' legtudósabb öregek is tsak nehezen olvashatnak, 's írhatnak, annyira, hogy minden ö tudóságok 's tehetségök a' sok akadály meghaladásában határozódik.

A' Nemzet ugyan nagyon régi, de épen semmit sem igyekezik még rossz szokásait is változtatni, 's jobbitani. Nints a' Chinaiaknak semmi eleven gondolkodások; nálök minden tsupa masina, tsupa rendetlen szokás szerint megyen. Maga a' Chinai polgári szorgalom, ha az utazók nagyító üvegököt félre teszszük, tsupa apróságokban foglaltoskodik. A' Gazdagabbaknak egy részök a' nyelvnek számtalan betűit tanulja teljes életében; másik részök pedig ágyasai között szunyókálja el életét. — Az annyira magasztaltatott Chinai földművelés az egy riskása természetben áll, mellynek plántáját a' vízpartokon tsinált gödrökbe ültetgetik. Magok a' híres Chinai kertek inkább a' Természetnek, mint a' mesterségnek, művei.

Képirói Chinának nintsenek, kivévén azon mázolókat, kik az üvegekre porcellánra festenek. Az ilyen üveg festések is pedig épen nem rajzolatjokkal kedveskednek: hanem a' világos festékekkel vakítanak. Ha valamit rajzolni, azt sohasem viszi egy tökéletességre; mert nem tudja, hanem egy a' főt, más a' karokat, harmadik a' dereket, 's a' t. 's negyedik a' földet mázolja. A' Per-

spectiváról semmit sem tudnak; a' képek földé épen olly világos színü, mint a' rajzolaté; 's a' mi távúl esik, mind a' felhő nyelibe.

A' Képfaragásról alig tudnak valamit; nintsenek semmi képek sem márványból, sem semmi kőből. Minden műveik, a' mellyeket ide lehetne hozni, néhány Pagódokban álló fa, vagy kemény papiros Oriásképek minden helyes forma, 's öszveillés nélkül. Az építő mesterség, 's a' földmérés semmivel sem szerentséebb nálók. Még a' Templomok is, mellyeknek pompájok egyéb helyeken tiszteletet önt a' nézőkbe, bárdolatlanak, idomtalanak, mellyeket néhány alúl fellül egyenlő fa oszlopok inkább folyosónak, mint Templomnak mutatnak. Legfőbb is némelly óriás képekről (kemény papirosból) lehetne megismérni, mellyek a' bemenetelt czifrázzák. A' Tsillagvizsgálás, mellyről némellyek ezen népet annyira ditsérték, már tsak azért sem mehetett köztök valamire, mivel a'hoz kívántató eszközeik nintsenek. Annyi igaz, hogy mivel a' Jészuita Szerzet megszünése óta kevés Tudósok fordulnak meg közöttök, maga a' Tsászár küldött Cantonba 1778-dikban, hogy minden nemzetből Tudósokat, azok közt Tsillagvizsgálókat is, hívatna Birodalmába, holott is ezeknek Peckingben az Udvarban szinte azon szabadságokat ígérte, mellyekkel a' Mandarinok élnek. Az ő értelmök szerint a' Planéták épen olly távúlságra vagynak a' földtől,

mint a' nap mivoltú tsillagok, melly eléggé mutatja tudatlanságokat, valamint azon félelem is, melly valamely nap, vagy holdfogyatkozás miatt szinte kétségbe ejti őket, annyira, hogy már három nappal az előtt közönséges parantsolat szerint kell könyörögniök, hogy Para Dajka, vagy a' három talpú tekenős béka el ne nyelje a' napot.

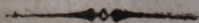
A' föld leírásról is nagyon keveset tudnak. Nekik a' föld négyszegletű, mellynek közepén az ő birodalmok vagyon. A' tengerjátéka az ő értelmök szerint egy nagy haltól származik, melly a' tengernek fenekén tartózkodik.

Musikájok olyan roszs, mint az Indusoké; a' ki legnagyobb zörgést tud tsinálni, az legjobb muzsikus.

Zseb, vagy függő órát mind eddig soha sem tudtak tsinálni, úgy hogy a' mi legdurvább munkájú óráink is nálök bámúlást okoznak.

Selyem munkáik a' Lyoninál semmivel sem jobbak, sem porcellánjok a' Maiszeni, vagy Seversi porcellánnál.

Az ő egész Encyclopaediájok ezen kérdésekkel foglalatoskodik: hogy kelljen megkülönböztetni a' szerentsés, és szerentsétlen napokat? mellyik oldalára kell tenni a' szobának a' nyoszolyát? mikor mitsoda órában kell enni, kimenni a' házból, kitisztítani a' szobát, 's a' t, —

Kenyért szaporító Gyümöltsök.

A' Galagonyának (*Crataegus*) két fajai: a' Lisztes Galagonya (*C. Aria*) és a' Barkócza Galagonya (*C. torminalis*) — lásd leírásokat a' Debreczeni Fűvész könyvnek 297 lapján — olly hasznos gyümöltsöket teremnek, mellyeknek lisztjük, ha borszeszes forrásokban (*fermentatio vinosa*) kiszárztatnak, 's megőröltetnek, mind pépnek nagyon jó, mind harmad résznyi gabona, vagy árpa liszttel vegyítettvén igen jó ízű, 's egészséges kenyeret ad.

Ezen hasznos felfödözetnek érdemes Szerzője, 's közlője azt jegyzi meg, hogy a' mondatott gyümöltsökből készült liszt Hollandiában annyira isméretes, hogy piaczon árulják, 's olly bőven műveltetik, hogy nevezetesen 1809-dikben Oberammergau-ban egész Baváriai merőnek 32-ik részét öt krajczáron lehetett venni még télben is, melly által a' gabona liszt is úgy megoldódott, hogy szinte azon áron adatnék.

A' mi a' fákat illeti, mind a' két faj vadon terem Európának tsak nem minden tartományiban, főképen pedig a' hegyes részekben, hol a' kenyér szűkebb. A' lisztes Galagonya néha tsak tserje képen nő-ki a' sziklának hasadékból; néha pedig mint 40—50 láb magasságu fa, mellynek ágairól 2—5 baváriai mérő gyümöltsöt is leszednek. A' Barkócza fa terem az árnyékos völgyekben, a' hol, ha a' föld agyagos, egész tserfa ma-

gásságára is meg nevededik; gyümöltsi olyan izűek, mint a' borizű Nyospolya (*Mespilus Germanica L.*) 's tsak nem kétszerte termékenyebbek, mint a' lisztes Galagonyaé. Szokták pedig a' galagonya mind ezen két fajának gyümöltsit sok helyeken, főképen Svécziában, eledelül is készíteni. Münchhausen (*Hausvater. II. Rész 561 lap.*) a' galagonyából készült Róbot (liktárium) petsenyéhez ditséri. Ehrhardt azt mondja (*Beyträge zur Naturgeschichte III-dik kötet 29 lap.*) hogy ezen gyümöltsök czúkorral bétsinálva igen kedves izű eledelt adnak. Lehet belőlök pálinkát is készíteni, melly a' franczia égett borhoz nagyon hasonló.

Még tsak a' bészerezésökről, 's használatásokról valamit. A' Galagonya-gyümöltsök kezdenek érni September vége felé, de rajtok maradnak még késő őszszel is a' megkopaszodott gallyakon, mellyért mind addig legjobb őket a' fán tartani, míg az ősz nem nedves. Ha pedig leszedetnek, legjobb szárástól leszedni, 's őszve rakni, mivel ez által mind a' gyümöltsök távulabb esnek egy mástól, mind kiforrások halasztatik. Ha a' gyümöltsök puhák, 's illatjok a' mézéhez vet, elégséges próbája annak, hogy tovább nem kell forrásban lennie. Akkor tehát le kell fosztani száráról, megszáraztani sütő kemenczében, hogy örteni lehessen. A' jól kiszáradt gyümölts tovább el áll, mint a' liszt; örzeni kell mindazáltal a' nedvességtől mind ezt, mind amazt.

Jegyzet. Ugyan azon Úr, ki ezeket tanátsolta, ajánlja még kenyér lisztnek a' Berkenye (*sorbus domestica*) és bor ízű nyos-polya (*Mespilus Germanica*) gyümöltseit is.

Intés a' házi Gazdákhöz.

Az idei időjárás sok tekintetre nézve vi-gasztalóbb ugyan, mint a' tavali: de van benne mégis, a' mi a' természet vizsgálót nem ok nélkül ijesztheti. Ez a' sok helyeken tapasztalt elkésése a' természeti táplálatnak. (Vegetatio) E' miatt a' gyümöltsfákban, a' gabonában, és szőlő termésben nemcsak elkésés: hanem valóságos fogyatkozás is kö-vetkezhetik. Hát a' többféle tápláló termé-kekben? Azért a' kitől kitelhetik, most még a' Krumplin kívül igen jó volna mindenféle Répa magokat ültetni, u. m. Sárga, Veres, Fejér vagy kerek répa magokat. Kiváltké-ppen pedig a' Sárga Hollandiai Tányér répát (gelbe Holländische Teller-Rübe, oder May-Rübe) melly 4—5 hét alatt jó ízű főzeléket adhat. — Nem kellene elfeledkezni a' Gaz-dának aratás után a' Hajdina, vagy Tönköl vetésről is, melly szinte egynéhány hét alatt, kivált jó földben, gazdagon fizet, és Lisztje mindenféle étkékre alkalmas. —

Rejtett szó.

Előlről hátúlról olvasd bár nevemet

Megtartom mindenkor igaz értelmemet.

Az különös bennem, hogy templomban első
De gazdag földeden is vagyok én felső.

Jegyzés. A' 36-iki Rejtett Szó: Garat.
Arat.

Hasznos Mulatságok.

(38.)

Szép maradványi a' Görög képző
mesterségeknek.

Nióbe, a' mint Plutárchusból tudjuk (akár volt Tantalus leánya, Pelops testvére a' Siciliai Diodór szerint, akár Pelops leánya; s akár Amphionnak, akár Alcamenesnek felesége) midőn termékenységével úgy ditsekednék, hogy ő hét fiat, 's hét leányt; Latóna pedig tsak egy fiat, 's egy leányt hozott a világra, Latónának gyermeki által úgy boszszúztatott meg, hogy fiai Apolló a' vadászatban egy hegyen, leányait pedig anyjok szemelättára Diána ölte legyen meg nyilaival, melly miatt maga Nióbe bánatjában kövé vált.

A' kép, melly ezen történetet ábrázolja, taláztatott Rómában a' Lateráni Kapu mellett 1583-dikban; megvétetvén pedig Ferdinánd Cardinális által, helyheztetett a' Medici majorba, majd onnan Leopóld Tsászár által Florencziába, Napóleon által Parisba vitetett. Ezen állóképben, melly Laókonnal együtt bizonyosan legszebb műve a' régiségnek, a' halálfélelme ábrázoltatik. Nióbe leányi, kikre Diána halálos ívét felvonta, abban a' leírhatatlan gyötrelemben vagnak el-

ámúlt 's megmerevedett érzéssel, mellybe a jelenlévő halál a léleknek minden gondolkodó tehetségét elveszi. Ilyen lelketlen gyötrelmet jelent az a mese is, hogy Nióbe követé vált. Egy olyan állapot, hol az érzés, és gondolkodás megszűnik; nem változik semmi vonása a formának, 's az arcának, mellyért a nagy Művész ezen esetben a legnagyobb szépséget formálhatta, a minthogy formálta is valóban, mert Nióbe, 's az ő leányi annak legtökéletesebb remeki. Maga az aszszony annyi gyermeknek anyja, életkorának virágában vagyon, ábrázatjában rettenést, 's kétségbeesést jelent, 's meghajtja derekát, hogy ölében apolta legkisebb leánykáját a kilövellett nyíl elől elvonja.

Ki lett legyen ezen szép Képnek Mestere, kérdés alatt vagyon; mert némellyek Scopast, mások Praxitelest tartják. Azomban, ha a Medicis majorban állott Kép épen az a Nióbe volna, kiről Plinius beszéll, erősebb volna a hihetőség Scopas mellett, (ki Praxitelesnél szinte száz esztendővel előbb virágzott); mind a főnek ékessége, mind különösen az öltözetnek együgyűsége szerint.

B a t a v i a.

Batávia hasonló nevű tartománynak igen szép városa. Mihelyest az utazó a folyót meghaladta, melly a városba viszen, 's a nyomorúlt halász-tanyákat elhagyta, a városnak egész kicssége szembetűnik. Az útszak, és

és tsatornák, mellyek a' várost kereszthe-
vagdalják, mind sinór szerint mennek, 's
többnyire tsinos házakkal ékeskednek, de a'
mellyek közül egy sints magasabb két eme-
letnél. Az útszák Tamarind, és Gesztenye
fákkal vagynak béültetve. A' ház külsője ha-
sonló a' Hollandusokéhoz, tsupán azon kü-
lömbséggel, hogy a' földél néhány lábnyira
kivet a' falon túl a' napsúgárnak tartóztatása
végett. Belől a' házak a' külömbféle szüksé-
gek szerint nagyon külömböznek az Euró-
paiaktól. Egy nagy szála, mint valami fo-
lyosó kiterjed az egész házon, 's egyesíti a'
többi szobákat, 's tsak nem pazarlással va-
gyon felékesítve. A' felsőbb emeletben háló-
szobák, és tselédházak vagynak. Ha a' hely
megengedi a' lakóház szomszédjában más
kissebb szála is szokott lenni, mellyet ök
játzó háznak neveznek. A' levegő mérsék-
lete itt nem szenvedhetetlenebb, mint ná-
lunk a' nyári napokban; a' déli meleget a'
tengeri szél mérsékli; az éjek pedig olly hü-
vösök, hogy takarózni kell. A' vendég sze-
retés annyira közönséges Batáviában, hogy
a' ki maga házat nem tart, rendszerint való
vendége szomszédjainak, 's ismérösinek. Az
emberek tsak nem mindenféle népből, nyelv-
ből, és nemzetből vegyesek, kik mindazáltal
a' jó polgári rend által egymás között békes-
ségben élnek.

A' szép nemnek szokási, 's öltözeti na-
gyon különösek, 's az Európaiaktól egészen
eltávoznak. A' fő ékesség áll egy nagy Konty-

ból, mellyet az aszszonyok fejkön magok hajából módosan öszveállitnak, arany hajtökker, 's fésűkkel megerősitnek, 's gyöngyökkel, vagy virágokkal felékesitnek. Öltözetök egy hoszszú zubbbon szük újakkal, ranczosan, de minden részjelentés nélkül; néha rövidebb, de ugyan azon szabású, a midön könnyü alsó ruhát is vesznek alája. Háznál gyakran mezítlábbal találhatni őket. A' Batáviai aszszonyok világos szabad helyeken fürdenek a' folyókban, úgy hogy akarki nézheti őket, melly itt épen olly kevéssé vagyon az illendőség ellen, mint a' szemérmétség ellen az, ha az isméretes férfiakkal együtt fürdenek. Az a' mód, hogy a' Dámák Cirin, és Betelen nyalakodnak, elejénten nagyon kedvetlen, de hozzá szokik az ember látásához, mivel az olly közönséges itt, hogy az ilyen nyalánkságokat arekadióval, 's kevés mézzel bétsinálva még társaságokba is magok után hordatják a' Dámák ezüstös, vagy aranyos ládatskáiban. A' Betel valami plánta levél, melly úgy nő, mint a' folyó repkény, 's öszvehúzó íze vagyon; a' Ciriről pedig sokan azt állitják, hogy a' kedvetlen lélekzetet eltákolja, mellyet Angliában is ismernek. Rosszabb szokás ennél az, hogy az aszszonyok egészen kivonják magokat a' férfi társaságokból, mellyek velök együtt sokkal vigabbak lehetnének, 's egészen más tsoportot tsinálnak mig a' népesebb gyülekezetben is, és tsak akkor vegyülnek öszve a' férfiakkal, ha tánczolni kell, a' mit pedig a' Batáviai Dá-

mák nagyon szeretnek. Az asztalnál is tsak bizonyos pompa napokon ülnek együtt a vendégségben. A' napot többnyire a' következő módon töltik el. Reggel 7 és 8 óra között azt tsinalja ki az ember, hol leszen ebéde, és vatsorája; azok kik társaságba akarnak menni, tselédeket küldöznek széllyel, hogy valahol társaságot találjanak, úgy hogy ha valaki nem hivatik, mind addig kérdezősködik, míg nem valakire talál, a' ki őt elfogadja. Ha ez megvagyon, 12 óra felé elmegyen a' vendég a' házhoz, a' hol ebédelni fog, 's várja az étel feladást bor és pipázás között beszélgetve. Ha az asztal felkészült, a' rabszolga leányok vizet hordanak körül, mellyből megmossa kezeit kiki, minekelötte leülne az asztalhoz. A' leves, és egy tál hal kinek kinek különösen elejébe tétetik, ezek után következnek a' többi ételek, 's utóljára gyümölcsök, sajt, tej, vaj 's egyéb. Az ital bőséggel adatik fel, de a' kínálás nem erőltető. A' gazda minden pohár bort elköszön. Az imádkozás étel előtt, 's étel után nem marad el soha. Ebéd után ismét vizet hordanak körül, mellyből kezeit megmossa kiki. Elszedetvén az asztal; bor és pipázás között beszélgetnek. Ha a' pipa kiégett, még egyet iszik reá a' vendég, megszorítják egymás kezét, 's elmegyen kiki alvó szobájába. A' Dámák ebéd végével mindjárt eltávoznak. Estve, ha valaki társaságba megyen, többnyire 6 órakor, vagy játszani szoktak, vagy asztal mellett bor, 's pipázás között beszél-

getni, melly tart 9 óráig, akkor, ha a' gazda meg nem marasztja a' vendéget, eloszlik a' társaság, ha pedig vatsora adatik, az is olyan formán megyen, mint az ebéd. Vatsora után kiülnek a' ház elejébe, a' Dámák a' Cirin nyalakodni; az Urak pedig pipázni, és borozni.

Constántinópoli Fördők.

A' pompás ferdő épületek Constantino-polban nem tsak ékességére a' városnak, hanem az idegeneknek, 's várasiaknak is nagy könnyebbségökre, 's mulatságokra szolgálnak. Vagynak rendszerint köből, 's igen nagy számmal a' várason belől. Külföldieknek akármí nemzetből volnának is, szabad bennök a' bémenetel. A' ki fürdeni akar, elsőben levetkezik egy különös szalában, hol egy kék lepedőt; 's egypár faczipöt kap, mellyekben a' ferdő szobába vezetetik, hogy izzadjon. Ezen célra a' ferdő szoba minden felől jól bé vagyon záratva, úgy hogy a' nap világ is tsak fellülről kevés zöld üveg karikákon süt keresztül. A' ferdő kád nem olyan nagy, hogy bele lehetne ülni, mint a' régiek ferdőházaikban, hanem tsak mellé ül az ember egy lágymeleg köre, és ha izzadtságba jött, megmosogattatik egy szolgáló (legény, leány) által, ki azután megdörgöli az egész testet egy lószőr kesztyüvel, békeni azt szappannal, 's megöntözi vízzel. Ekkor

adnak az emberre tiszta száraz többnyire kék vászon köpönyeget, mellyben az ember egy más szálába megyen, hol egy nyoszolyába lefektetik, 's bétakartatik. E' mellett szolgálnak az embernek kávéval, és dohánnyal, 's lehet mulatnia, míg kedve tartja. Egy illy fördőért fizetni kell egy személynek 15 Parát, melly körül belől 6 jó garast teszen. A' Kereszténeknek itt is, mint szinte más alkalmatosságoknál valamivel többet kell fizetniök. A' szolgáltók nagyon helyesen tudják különös tapogatások által a' test külsőbb részeiben való nedvesség akadozásokat is segíteni, 's útra indítani.

Apró Történetek.

A' régi Babyloniaknál minden esztendőben egy bizonyos napon öszvegyűjtettek a' férjhezmehető leányok valamelly meghatározott helyen, hol a' nőtelen legények is megjelentek. Itt elsőben eladattak a' legszebbek készpénzért, a' többet ígérőknek, azután pedig az e'képen bégyült készpénz kiosztogattatott jegypénzül (toldalékul) azoknak, kiket senki sem akart megvenni. És így mindenik kapott férjet.

Fontagne Úr körül belől 20 esztendővel ez előtt egy toll ruhát gondolt ki, mellyel nagy magasságról minden kár nélkül le lehe-

tett ugrani. Dufort halálra kárhoztatott bü-
nös azon feltétel alatt kapott kegyelmet,
hogy a ruhával első próbát tenne. A próba
szerentsés volt, mert 1777-dikben, Septem-
ber 29-dikén egy olyan helyről ugrott le
Bretagnében, melly 145 lábnyi magas volt,
meg pedig talpon állva 133 perczenet alatt.

Draakenberg Dánus született 1626-ikban
szolgált mint hajós legény a Királyi hajóse-
regnél 91 esztendő koráig, 's 15 esztendőt
Török fogságban, és így a legnagyobb nyo-
rúságban töltött. Midőn 111 esztendő vala,
és már nyugalomba tért, reá gondolta magát,
hogy megházasodik, 's elvett egy 60 eszten-
dős asszonyt, de a kinél ő még tovább élt.
130 esztendő korában bele szeretett egy
fiatal paraszt leánykába, de a ki neki, a
mint gondolhatni, kosarat adott. Ezt ő az
által akarta megorvosolni, hogy többet is
próbált; hanem mivelhogy sehohsem boldo-
gult, meghatározta magában, hogy özvegyen
marad, melly után még 16 esztendővel, és így
1772-dikben 146 esztendő korában halt meg.
Jól termett erős ember volt, úgy hogy még
éltének utolsóbb esztendejiben is elég erőt
mutatott.

Rejtett szó.

B-vel kezded? vele hazánk ditsekeszik.
Vedd D-vel, majd a Ráczig ugrádozik.
Jegyzés. A 37-iki Rejtett-Szó: Pap.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(39.)

Új Könyv.

„ Palestina, vagy is a' Sz.
„ Földnek jelenvaló állapotja.
„ Maundrell Henrik Anglus Utazó után né-
„ melly Jegyzések hozzá adásával fordította
„ Szrogh Sámuel, Ns Borsod és Heves
„ Vgyék Tábla Birája. — Miskolczon Szi-
„ geti Mihály betüivel. 1817.

Midön Német Ország észrevette, hogy a' képzelődést feltségázó üres Romának a' valóságos életre semmi okosságot, a' tisztességes tudományra semmi méltó ismeretet nem terjesztenének; elhagyván azon Franczia izlést, 's vele együtt a' képzelődés világát, a' Nemzetek szokásait, és az Országok ritkaságait kezdette terjeszteni, 's e' végből mindenféle Utazásokat fordítottak nyelvökre a' Német Tudósok. — Még szerentsénkre az aféle valótlan Románok hazánkban nem igen terjedtek el. Annál hasznosabb tehát ilyen Utazások által amasok elszaporodását gátolni. Ts. Szrogh Sámuel Ur ezt annál hathatósan eszközölte, mivel illy közönséges kedvességű tárgyat kellemetes világsággal előadott. Itt az Olvasó nem tsak Palestinát, a' mennyiben az a' keresztényeket

érdekelheti: hanem több Török tartományok és szokások leírását is megtalálja 's nem fogja sajnálni idejét, mellyet ezen hasznos könyvetskének olvasására szentelt.

Az Üvegnek eredete, 's régisége.

Az Üvegnek feltaláltatása mintegy négy Századdal előzte meg a' mi Keresztény időszámlálásunkat. Aristoteles előtt alig ismérték azt 50 esztendővel régebben. Az első Görög, ki arról emlékezik, Aristophanes, kinek Felhőjéből (egy Comoedia) nyilván megtetszik, hogy az üveg még Athénában is ritkaságnak tartatott. Meg kell nézni Pliniust ezen tárgyról XXXVI Könyvének 26 czi-kelyében. Mivel pedig Attica nyilvánosságos (nem titkos) kereskedést űzött Phaeniciával, épen semmit sem lehet kételkedni, hogy ezen találmány azonnal megismértetett Atticában is. A' mi az ó Testamentomi Szent Írást illeti, ebben a' közönséges diák fordítás szerint leg elsőben Jóbnál (XXVIII Rész 17. v.) vagyon szó az üvegről; de a' mellyről azt jegyzik meg, hogy Sz. Hieronym öszve zavarta volna gyémánttal az üveget. Mozes azt mondja 1 Könyvében (VI. Rész v. 16) hogy Noé ablakot tsinált a' bárkára, de ezt lehet érteni akármí által látszó testről is. Ugyan ő emlékezik II. Könyvében, (XXXVIII. Rész v. 8.) valamelly tükrökről is, de hogy ezek sem üvegből voltak, meg-

tetszik onnan, hogy belőlök réz kannákat kellett készíteni. A' Királyok dolgaikról (III. Könyv. VI Rész 4 v.) az mondatik: hogy Salamon a' Templomra ablakokat tsináltott, de a' mellyeket a' közönséges fordítás tsupa résut lévő hézagoknak (fenestras obliquas) magyaráz. — Továbbá meg kell gondolni azt is, hogy az üveg tűznek és mesteriségnek műve, 's hogy ásvány üveg nintsen: mellyből következik, hogy Herodót, a' Sici-
liai Diodór, és Strábo vissza éltek az üvegnek görög nevével (ύαλος) midön azt írják, hogy a' Szeretsenek (Aethiopes) üveg ládátkába teszik halottjaikat (minekutánna azokat gipszszel bé vonták) melly ásványakat ezen tartományban bőséggel találhatni: mivel azon ásvány üveg nem egyéb volt, mint bizonyos gyanta, mellyel a' holt testet a' külső levegő ellen oltalmazták.

Az eddig előadott állítások egy Francia Tudósnak Dánus barátjához írt leveléből vétettek. A' Dánus válaszában következőkkel czafolta meg. Az, hogy Aristophanes előtt egy görög sem emlékezik az üvegről, tsupán hallgatásból vétetett erősség, azért is olégtelen. Hogy pedig akkor is még ritkaság volt az üveg, azt tsak a' szegletes üvegről (prisma) lehet mondani; mert Aristophanes arról beszéll, mellynek pedig eredeti szivárvány színei ma is hány embernek tetszenének ritkaságnak? A' Plinius beszéde egy Phoeniciai mese, mellyben nem le-

het hinni, sem azt, hogy a' salétrom (inkább széksó) árosak olly kevésbé ismerték volna ezen sónak természetét, hogy avval főző fazekaitat támagassák; sem azt, hogy az a' tűz, mellynél a' hajóslegények ebédet főznek, elegendő volna a' fővénynek megöntésére, hogy abból üveg legyen. A' mi az ablakoktól vétetett erősséget illeti, az semmit sem mutatja az üvegnek késő feltaláltatását: mert annyi bizonyos, hogy azt csak a' hidegebb Európai lakhelyek hozták módiba (Rómában a' Tsászárok alatt) holott az előtt a' régiek üveg helyett vagy rostélyt, vagy zsalút, vagy legföljebb is olajos bőrt használtak ablakaikon, szélnek, esőnek, 's melegnek elhárítására. Különösen azon hely, melly Mozesnél vagyon (1 Könyv VI. Rész. v. 16. ismét VIII. Rész v. 6.) a' Noé bárkája ablakáról, olyan két Zsidó szóval tétetik ki, mellyek közül egyik (czohar) a' világosságtól; másik pedig (chalon) az általlyukasztástól teszen ablakot, mellyről pedig majd ismét az mondatik, hogy ezt Noé felnyitotta, mikor a' hollót ki botsátotta: a' honnan következik, hogy azon valamely által látszó matériának (de mi volt?) kellett lennie. A' Salamon Templomának ablaka (chalon) mivel volt befödve, nem tudjuk. A' tükrökről való emlékezet egészen hibás, mivel a' mi ott tükörnek fordítottatik tulajdonképen: szemők láttára (in conspectu) kellene mondani. Azomban, hogy ásvány üveg általjában ne

volna, nem állíthatni: mert hát a' sok üveg-
gé vált materiák a' Volkán hegyeknél mitso-
dák?

Hitelesebb azért, hogy az üveg feltalál-
tatása épen olyan régi, mint az ércz ön-
tésé, mellyet próbálnak a' következő erős-
ségek.

1.) Jób XXVIII Része 17 vében üvegről
vagyon emlékezet: non adaequabitur ei (sci-
licet sapientiae) aurum, vel vitrum,, a' mint
Sz. Hieronym nagyon jól fordította. Ugyan
is üveg a' Zsidóban Zekukit-nak mondatik
(zakaktól-tiszta volt, mint a' diákban vitrum
video-tól) olly tulajdonképen, hogy a' Jésus
előtt élt Rabbik nyilván állítanak, hogy ü-
veget más szóval ki nem lehetne mondani.
Már pedig, ha Jób ismérte az üveget, na-
gyon réginek kell annak lenni: mert Jób az
Abrahám idejére vitetik.

2.) Görögül az üveg hualosnak (ύαλος,
ύελος) hívatik, melly vagyon huelis-től (fö-
vény) ez pedig jö hol zsidó szótól, melly
fövenyet teszen. Innen világos, hogy az ü-
veg régiebb volt a' görögöknél, kik annak
nevét a' Zsidóktól költsönözték.

3) Akár Tubálkain, akár más valaki
még ő előtte találta fel az ércz öntést, ugyan
tsak az által az üveg is feltaláltatott; mert
a' megöntött ércznek salakja üveg formában
úszik a' hig érczen, és mennél tisztább volt
az ércz, annál jobb üveg formában, melly
akármilyen formát felvehet.

4.) Mózes, (V. Könyv. XXXVII. Rész. 19. v.) Zabulonnak igéri (Jákób is Mózes 1. Könyv. XLIX. Rész. 13. v.) a' fővénynek titkos kintseit, melly alatt minden Rabbi az üveg tsinálást értette mindég, a' mint meg is bizonyíthatni a' Históriából, hogy a' Belus tenger partján a' legnevezetesebb üveg készült, még a' Római Tsászárok idejökben is, úgy hogy Néro 6 ezer Sextercet fizetne két onnan került pohárért, mellyből azt lehet következtetni, hogy az üveg tsinálás ezen régi Fabrikákban (mert onnan tovább is elterjedt a' mesterség Phaeniciába, 's Egyiptomba) már akkor a' legnagyobb virágzásában volt.

5.) Salamon is azt mondja (Példabeszéd XXIII. Rész. 31. v.) *Ne intucaris vinum, quando rubescit, cum splenduerit in poculo color ejus.* „Mert, hogy az ivópoharak sokkal előbb készültek üvegből, mint az ablakok bizonyos.

Természeti Ritkaságok.

Mocchia Pál, Florenczi Pap olly könnyű volt testére nézve, hogy a' víznél hasonló kiterjedtsége alatt 30 fonttal nyomott kevesebbet. Ha béugrott a' vengerbe, egyenes testtel járhatott annak felületén, vagy ha akarta, minden libegés nélkül megállha-

tott. Azt beszéllik róla, hogy a' Buvárok gyakran levitték magokkal a' tenger fenekére, ő pedig ismét feljött annak színére, mint a' kéreg fa. Másszor, azt mondják, elalutt a' vizen kinyújtózkodva, és hol jobb, hol bal oldalára forgott, a' nélkül, hogy lesüllyedt volna. Maga azt állítá maga felől, hogy ő a' vizen épen olly ellentállást érez lábai alatt, mint a' szárazon, mellyen maga is tsodálkozott.

Heinecke Christóf Henrik született Lübeckben 1721, 's meghalt 1725-dikben, és így élt mind öszve ötödfél esztendeig. Ezen gyermeknek rendkívül való értelméről, 's emlékezetéről olyan tsudákat beszélnek, mellyeket az ember nem hinne, hanem ha hitelre méltó férfiak bizonyítanak. Tanítójának Schönaig Christófnak bizonyysága szerint megszóllalt ez a' gyermek 10-dik havában, és igen sebes lépésekkel ment elő mindenekben. — Tizenhetedik havában tudta Mózes Sz. Históriájának velejét, tizenharmadikban az ó Szövetség, tizennegyedikben az új Szövetség történetit; 1723-dik esztendőben öszszel tökéletes ismételére jutott a' régi és új Históriának, 's földírásnak, úgy hogy az elejébe tétetett kérdésekre az elégségig megfelelné. Anyai nyelvén kívül megtanúlta a' di-

ák, és francz nyelveket, úgy hogy azokon folyvást, és könnyűséggel beszéllett. Negyedik esztendejének elején az Európai uralkodó Házak Genealogiájokat jól tudta. Utolsó esztendejének nagy részét utazással töltötte el Dániában, holott is az udvarban tsudáltak. Utazásából haza tértekor kezdett irni tanulni, de azután tsak hamar meghalt. Még nagyobb bámúlást érdemelnek pedig ezen gyermeknek lelki tehetségi, ha hozzá vesszük, hogy testére nézve nagyon gyenge alkatasú volt, és tsak néhány hónappal választott el halála előtt a' szopástól.

M e s e.

Lassú jártommal gúnyolnak az emberek engem,
'S szánnak, hogy soha sem hagyhatom el lakomat:
Furtsa dolog másban vádolni, ditsérni magában
Egy tettet! Mi tehát Fábius, és Diogén?

J e g y z é s. A' 38-dik számban lévő Rejtett Szó: Buda, Duda.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(40.)

Grönlandi Rege.

(Suard' Anglusból Francziára fordítása szerint)

Az ifjú Sibersik, és a' szep Igluka azon napnyúgoti táján laktak Grönlandnak, melly Amaralek név alatt isméretes. Sibersik a' legtökéletesebb volt minden ifiak között, kik valaha a' Nagy Torngarsuk-ot imádták; fel vonni az ívet; forgatni a' dárdát, arányzani a' nyársat; kórmányozni a' tsónakot, s búvárkodni a' víz alatt, mind olyan munkái voltak, mellyekben hozzá senki sem hasonlított. Iglukát úgy nézték közönségesen, mint legkellemetesebbet minden Grönlandi nimfák között, kiket ő meghaladott szépséggel, és tökéletességgel, mint a' hold az éjszaki fényt világossággal. Atyjának Aiokarsorpok Angekuknak, a ki egyik vala a Grönlandi legdúsabb Atyák közül, voltak két hajói, és öt tsónaki, egy tágas téli szállása, egy szép nyári satora, s egy roppant Tára, melly teli volt czetnek tsontjával, és olajával, tengeri lónak fogaival, rókanak, bivalnak, és tengeri disznónak bőrével, és réz eszközökkel, mellyeket a' Kublunetektől (igy hívják a' Dánusokat) vásárlott. Az ő kedves Iglukája a'

leggyengédebb gondossággal, 's a' legfigyelmetesebb vigyázattal neveltetett. Rendszerént ritka állatok bőreik: ünnepeken pedig gyöngygyel ragyogó karkötők, 's mindenféle színekkel tarkálló tollas zubbonok ékesíték őket. Hajai, feketébbek, mint a' hollónak háta, tsinos fürtökben; 's elefánt-tsontnál fejérből nyaka üveggel, és kláriszal díszeskedtek. Szemei tündöklöttek, mint Orion övének három tsillaga. Fogának fejrésége meghaladá a' hóét, melly Nepsetnek hegyeit örökké földi, szájának lehellete pedig olly kellemes illatot hintett, hogy soha sem ment ki. a' nélkül, hogy a' Niviarsiansuanekektől (tisza Szüzekből) tsókot ne hozott volna vissza. Puha pelyeg ágyon nyugodott ő, 's nem múlászta el egy nap sem, hogy a' czet hasának kövérevel megkenekednék. Egy ifjú személynek, ki mind a' szerentsének, mind a' nevelésnek javait ennyire egyesíté, lehetetlen volt nemesen, és kényére nem érzeni; az ő születésének ismérete, szépségének, 's ritka tökéletességének érzése megvetést önthettek ő bele azon ifiak eránt, kik az ő kedvét keresék. Féltek is valóban sokan, hogy nem találkoznán senki, a' ki hozzá méltó lenne, örök hajadonságban élne életét. De a' sors másképen végezett, 's meglágyítá az ő szívet a' derék Sibersik eránt, ki nem tsak a' szerentse adományival bővelkedett, hanem lelkével, szépségével 's hátorságával is minden egykorúakat fellül múlt. Maga egyedül ölte ő meg a' vadkiant, melly-

nek bőrét télen mint diadalmának jelét val-
lain viselte. Mérészlette ő a' rettentő tengeri
szörnyeteget is, Hafgufát nyomozni, 's
maga volt első, ki illy ritka mérészségéért
éltével nem fizetett. Gyakran lehetett őtet
látni vagy a' jég alatt búvárkodni, hogy
tengeri disznókat, és lovakat fogjon, vagy
a' legborzasztóbb zivatarban is veszzőből
fonatott, 's bőr borította könnyű tsónakjá-
ban evezkélni. Az ő dárdája, vagy nyársa,
mellyet kézen forgatott mindenkor eltalálta
a' célt, 's nyilai sohasem hibázták el sem
a' tengeri tyúkot a' kőszálon, sem a' bivalent
a' hegyeken. Övé volt mindég a' jutalom a'
küzdésből, tánczból, 's egyéb játékokból;
's ő volt győzedelmes minden társai felett
az egy mást gúnyoló verselésekben, mellyek
a' köz ünnepeken az ifjú Grönlandok között
szokásban vagynak.

A' szép Igluka nem állhatott ellent in-
dulatjának, hogy ennyi tökéletességet érzé-
kenyen ne vegyen; gyakran gyönyörködött
ő annak látásán, miképen fejtegeti ki az ifjú
erejét, 's bátorságát a' játékokban, melly-
nek jutalmát ő is vagy ajándékkal, vagy mo-
solygással tetézte. Egyszer midőn a' hosz-
szú küzdés elfárasztá, egy pohár czet-olaj-
jal frissíté-meg őtet; mászszor pedig egy öl-
tözetet ajándékozott neki, mellyet maga sza-
bott, 's tulajdon kezeivel varrt tengeri disz-
nónak bőréből. Még több volt mind neki az
örömrre, mind barátinak az irigységre, hogy
őt a' szép Igluka vatsorára hívá, melly után,

hogy Pásztorának szerentséjét tetőzné, meg is nyalá ötet egész testében 's felöltözteté új ingbe tengeri disznónak béléből. Ezen idő oltá Sibersik egyedül kedves Iglukájának élt; a' köszalak az ő szerelmes énelit hangzották vissza; koszorúkat kötözött beryllből kláriszal, és tsigateknőkkel vegyítve, hogy Igluka azokkal hajait ékesítné; neki szentelé minden munkájának kezdetét, 's nem múlászott el egy alkalmat sem, hogy annak füleit a' szerelem legédesebb kijelentésivel ne tsiklandaná. — Illy érzékeny szerelemnek folytában a' jó öreg Aiokarsorpok egyesült atyjaival, 's az ő halála örökösévé tette Iglukát minden szerentse ajandékinak. Sibersik ezután egy kedves szeretőnek minden ártatlan jusait tapasztalta; míg nem végre meghatározott a' nap, mellyen ezen szerelem kötélnek Hymen tsomói által is megkellett erősödni.

Igluka kíséré kedves Sibersikét egy bivalvadásaton, melly nyárban esett; egy tányérből ettek, egy sátorban háltak, 's nem hagyták egy mást tova a' vadászatban. Illy belső barátság a' két nem között gyakran veszedelmes következéseket von maga után, mellyektől a' legforróbb virtus, 's a' legtisztább érzet sem teszi bátorságba a' nemes lelket. A' gyengeségnek szempillantati meglepik néha magát a' legtökéletesebb természet, 's a' légérkézenyebb bötsület szeretést. Illyen volt azon szempillantás is, mellyben a' kellemetes, a' szeretetre méltó, 's a'

virtus-szerető Igluka ártatlanságát, 's bötsületét elvesztette; midőn elgyengülve a' vadászat fáradtsága miatt puha testét nyújtatni akará. Sibersik készített neki ágyat medve bőrből, mellyet egy kőszirt alatt leterített, közel a' vízhez, mellynek mormogó habjai Iglukát lassanként mély álomba merítettek. Melette feküdt az ő kedvese, kibben, midőn az alvónak szépségét, 's kellemeit vizsgálná, fel lobbant a' kívánságnak tüze, 's hevétől elragadtatva felkölté álmából szerelmesét gyengéded ölelésivel. Igluka mind természeti ösztöne, mind kedvesének nyájaskodási által tüzre gerjedvén, tsak erőtellenül védte ártatlanságának kintsét; mellyet minckutánna elveszte, mind inkább érzé magát gyengülni, 's egyszer meggyőzöttetvén, többé magát meg nem győzhette. Sibersiknél pedig ellenkezőképen volt a' dolog: az ő gyönyörüséget beclégedés követte; szerelme mind inkább kissebbedett; 's már ott kereste az örömet, és mulatságot, hol Iglukáját nem látta; már kerülé annak jelenlétét, sőt elvonta magát az öszvekeléstől is, mellynek neve alatt a' leánykát eltsábitotta.

Képzelmelni a' fájdalmat, mellyet a' kénye szerént neveltetett Iglukanak szívében annyira imádtá Szeretőjének hitszegése okozott! El vesztette bötsületét szeretőjével együtt, 's már olly szembetűnök kezdettek lenni a' szeméremnek kinyjai, hogy azokat többé el nem titkólhatá. Az ő környülállási

tól való elborzadás kétségbe ejtette őtet; háromszor határozta meg magában, hogy gyalázatját, 's szerentsétlenségét a' víznek habjaiba temeti: de mind a' háromszor szó adott neki, melly azon kétség szülte határozatnak végbe vitelét nem engedé. Megállapodott azért benne, hogy életét szenvedje, de annak végét egy kietlen pusztában várja a' kétségbe esés fájdalomtól, minthogy azt maga meg nem szeresheté. Az ő szemének tüze kialudtt; arczája elveszté minden kellemét; ébanom fekete hajai elszórva, 's minden ékesség nélkül lebegtek vállain; a' vastag eledelek, mellyeket fáradsággal szerzett, alig táplálták őtet, 's a' szív fájdalom, és a' testi szenvedés sietteték az ő lépését a' sírja felé. Sibersik jól tudta az ő állapotját, 's hányta magának szemére, hogy egy aszszonyt szerentsétlenné tett, ki azt nem érdemlette: de a' birtok el lankasztotta az ő érzésit, 's a' szerelmet egy olly únalom váltotta fel, mellyet sem bötsület, sem okosság meg nem győzhetett. Azomban Iglukának képe illy mélyen volt még is az ő szívében, 's annyira megzavarta a' lelki isméret az ő békességét, hogy azt akár társaságban, akár magán volt, bár mennyire igyekezett is, ki nem verhetette fejéből. Eledelet mulatozás nem szerzett neki semmi örömet, 's mély komorkodásnak adta magát. Minden könnyebbségét abban lelte, ha magát tsónakba vetvén a' habzó tengernek vé-

szei között lelkének zivatarát feledhette. Illy magános bolyongásiban gyakran a' tengeri léleknek Ingnersort-nak megjelenésével tépelődött képzelődésében, melly jeleneteket a' halál előérzésinek tartott.

Egy napon, egy jégzigethez ütközék tsónakja, 's tsak nehezen úszhatott ki a' part-ra, épen azon helyre, hol ő a' szerentsétlen Iglukát bötsületétől megfosztotta. Illy kedvetlen helynek látása felébreszté ő benne az ő vétkének képét minden környülállásokkal együtt, mellyek borzadással voltak teljesek. Épen egy szörnyű tengeri disznó jelent meg mély barlangjából, 's el menvén előtte röhögve, elbukott a' tengerbe. Sibersik nem kételkedett semmit, hogy az Törngarsuk volna, ki a' halálos Pieklerrukputot, reá röhögte. Próbálta ő ezen pokolbéli lelket (a' Grönlandi mythologia szerint) megölni; de minden igyekezeti hiába voltak. Már azt látzott érzeni, hogy kezét a' halál' hidege fogja; hajai borzadtak térdei reszkettek alatta; — lerogyott, elájúlt. Így volt egykorig, míg nem magához jöven érzeni kezdé, hogy egy ismeretlen kéz által az életre segítették. Felnyitja szemeit, 's megisméri kedves Iglukáját, ki ötet karjai között tartja, 's könyvekkel áztatja. A' szemrehányás és a' reménység, a' szerelem, és a' kétségbeesés hányták az ő vétkes szívét; levetette magát az ő megbántatott szépének lábaihoz, 's nem fedezheté fel az előtt bűnbánatját, és szerel-

mét , mint tsupa sírás , és zokogás által. Igluka pedig elfeledé azon szempillantásban minden kiállott kinjait , 's egyedül tsak annak örömét érzette , hogy szerelmesét ismét megtalálta 's megtarthatta. Siettek egyesülni a' házasság által , melly után két hónappal Igluka két szép magzatot hozott a' világra. Sokáig éltek még ezután a' legfőbb szeretetben , és barátságban , elteledvén egészen a' kegyetlen kínokat , mellyeket egy szempillantásnak hibája , 's gyengesége éreztetett velök.

M e s e .

Télen nyáron fülük : senkit sem melegít.
Mit nagy lyukán bevesz , kitsiny én kiürít.
Bár mennyi megy bele ,
Soha sem lesz tele ,
Ollyan , mint a' Pap zsákja.

Rejtett szó.

Egészen Aszszonyok télen tánczoltatják
Fele állati rész : végét barmok nyalják.

Jegyzés: A' 39-ik Számbeli Mese:
Tsigá.

H a s z n ó s
M ű l a t s á g o k.

(41.)

A z I m á d k ö z ő

Lina imádkozik. Melly szépen hangzanak
Ömledezései elragadtt lelkének!
A' szentség, buzgóság felette állanak,
Zeng oldala mellett az Angyali ének:
Mint Dávid' áldozó tömény illatjai,
Hágnak az Egekhez bús zokogásai.

Ártatlanság' barna fürtje tsügg vállára,
Hószín orcájára rózsaláng omladoz,
Sóhajtva tekint a' szent ház oltárára,
Lelkesedett tüze gyöngy képén ingadoz:
E' szentet merülve forró imádságba.
Látni - egy pillantás ama jobb világba.

Halubka Pál

J e n y n s Á n g o l n a k

Különös Gondolati.

A' felettebb udvari emberek ritkán társaságosak: mert a' társaság feszíti őket; nem gyönyörködteti.

Ha az emberek annál fősvényebbek, mennél inkább vénülnek, ennek nem azt adhatni okául, hogy a' gazdagságnak szeretete az életkorral öregbednék: hanem azt, hogy egyéb hajlandóságaiik gyengülnek; nem szeretik ök most sem jobban a' pénzt: hanem nintsenek többé annyi kísértetben, hogy azt ki adják. A' gyönyörűségnek ízlése megtompúlt a' kielégedés által; a' tékozlás a' tapasztalás által; az adakozás pedig a' háladatlanóság által.

Az aszszonyok nem alább valók határozatjokban, még kevésbé pedig merészségökben, mint a' férfiak. Ha még is másképen itélünk, ennek oka az, hogy az aszszonyok inkább mutatják féltékenységüket; a' férfiak pedig eltitkolják.

Alig vagyon két különbözőbb hiba az erkölts ellen, mint a' kevélység, és a' hiúság, mellyeket mindazáltal közönségesen össze zavarnak az emberek. A' kevély fenjen lát maga felől: a' hiú másokban akar maga felől magas képzeteket ébresztetni; a' kevély azt hiszi, hogy őt mások tartozásképen tsudálják, a' hiú inkább tsak megszerzeni, mint érdemlenni kívánja azt; a' kevély méltóságnak színe alatt akar másokat tiszteletre kényszeríteni: a' hiú apró mesterségek által keresgéli a' tapsolást. A' kevélység kellemetlenné, a' hiúság nevetségessé teszi az embert.

A' Háladatlanóságnak vétke nem olly igen gyakori, mint némelylek tartják: mert a' va-

ló, 's hasznát nem néző jótéteménynek példái nagyon ritkák.

Az Erkölcst tanítókat két hibának vagynak kitétetve, mint a' Képirók. Némelyek olly szép képeket festenek, mellyeknek nem felel meg semmi; mások olly rútra festik a' másolatot, hogy az az eredetinel szenvedhetetlenebb.

Nagyon különböz böltességre, 's tisztességre nézve egyik ember a' másiktól. De csak nagyon kevés a' különbség a' böltességre nézve több sokaságok között, mellyek ugyan azon környülállásban vagynak. Minden búza szem különböz a' többitől nehézségére, 's nagyságára nézve: de két halom búza, melly ugyan azon vékával méretett ki, nem látszik semmit különbözni egy más-tól. —

Házasság, és Menyekző a' Görögöknél,

A' régieknél épen úgy, mint ma, megelőzte a' menyekzõt a' kézfogás (sponsalia) mellynek különös része volt a' jegyajándék, 's a' házasságnak feltételi, mellyeket jegyzõ könyvekbe irtak, 's petséttel megerősítettek.

A' Görögöknek, kik annyi apró városokra oszlottak, különbféle házassági törvényeik voltak. A' Lacedaemoniak, a' mint Plutarch beszéli Lyncurgus életében, bünte-

tésre, 's gyalázatnak bélyegére kárhoztatták mind azokat, kik meg nem házasodtak. Nem volt ezeknek szabad a Szüzeknek seregeikben megje'nni, a' hol azok mezitelen viaskodtak egymással. Télben pedig mezitelen kellett járnok, 's énekeket dalolni egymásra a' piaczokon. Sőt megfosztattak még azon tisztelettől is, mellyel az Ifiabbak tartoztak az öregeknek. Dercyllides Vitéz Hadivezérnek, ki a' köztársaságnak sok szolgálót tön, de soha sem házasodott meg, midőn egy ifiat kérne, hogy neki helyet engedjen, az ifú fel nem állott, 's nem engedett helyet, mondván; „ De te nem nemzettél fiat, ki nekem valaha helyet engedjen ” melly feleletet mindnyájan jóvá hagytak. A' kik ellemben meg akartak házasodni, lopták a' leányt, melly lopás törvény által is megengedettett, ha a' szűz férjhez mehető volt. Illyenkor a' menyaszszonynak haja leváogatott, maga férfiúi ruhába felöltöztetett, 's a' nász-aszszony által le fektetett, 's akkor a' völegény titkon ment hozzá. Co szigetben pedig a' völegény öltött magára aszszonyi ruhát. —

Az Athénaiak, Dinarchus bizonyosága szerint, a' Főtiszteknek, 's Szószóllóknak (Oratores) hivatalokat, 's kötelességöket csupán házas emberekre bízták. Nálók a' Házasodások 's menyeközök leginkább télben, Januárban történtek, mellynek havát azért Házaság havának (Gamelion) hitták. A' völegénynek fejét bérakták palma szilvával,

főzelékkal, 's apró réz pénzzel, melly rendtartás a' szolgálknál is szokásban volt, mikor azok legelsőben szolgálatba állottak.

Az Amázonok addig férjhez nem mehettek, míg valakit ellenségeikből meg nem öltek. A' Macedók, mikor házassági alkura léptek, karddal szegték meg a' kenyeret, mellyből evének. A' Galatáknál az egybe költék ugyan azon pohárból ittak. Bacotiában, a' mint Plutárch beszéli, kotsin vitték a' meny-aszszonyt a' völegény házához, mellynek kapuja előtt a' kotsinak tengelyét megégették, azt akarván jelenteni, hogy a' menyaszszonynak azon háznál kell maradnia. Némelly görög Városokban, mikor a' menyaszszonyt férje házához vezették, egy ifú ment annak előtte tövissel, 's tsermakkal megterhelve, ki fenn szóval azt kiáltozá: „ Roszszat kerültem, 's jót találtam. ” —

A' Castletoni mu'sikás Barlang.

A' Castletóni Barlangban, Angliában, így szól Móricz az útazásaiban, két folyón kellett keresztül mennem. Egyiken tsónakban egy széles kő szirt alatt, olly félelmesen, hogy orromat is majd öszve zúzta; másikon pedig vezetöm vitt által. Innen néhány lépésnyire ismét egy keskeny vizetskéhez jutottunk, melly előttünk hosszában kiterjedt, 's végre a' Barlangnak torkához vezetett. Az út ezen kis viznek partján nedves, síkos, és

gyakran olly keskeny volt, hogy alig lehetett egyik lábunkat a' másik elejébe rakogatnunk. Mindazáltal gyönyörűséggel mentem én ezen földalatti vízparton előbb előbb, múlatván magamat a' sefétségnek ezen Országában a' külömbféle formájú tárgyakkal, midön egyszerre valami musika hang jött távúlról füleimbe.

Meg állék bámúlással eltelve, 's kérdém Vezetőmet, mit jelentene az? mellyre ő nekem azt felelé, hogy majd meglátjuk, ha tovább megyünk. De, a' mint tovább haladtunk, elvesztek lassanként a' hármóniás hangok, valami olly tsendesuttogásra változva, mint a' magasról leeső víz tseppeké. Mi nagyon el tsudálkozám, midön észre vettem, hogy a' sziklának boltozatjáról, mint valamely sűrű fellegből valóságos eső tsepegett, melly tsepeknek a' földre esésök okozta az előbbeni szép musikát. Nem lehetett pedig világgunkkal hozzá közelítenünk, mert a' leeső tseppek azt ki olthatták volna, 's hijában kerestük volna a' vissza menetelt. Itt tehát egy musikaló Barlang vagon, melly, ha Plinius, Aelián, 's egyéb velök élt Tudósak előtt zengett volna, most bizonyosan valami musikás Sirén barlangnak íratnék le a' régiségben; mint a' Nimfa-barlang Pausaniás útazásiban, 's egyebütt. Talám nem merne senki ezen Barlangba menni, minekutánna a' musikát meg hallotta volna, félvén, ne hogy a' Sirének közzé essék, kik ezen hely-

re időtöltésből gyültek öszve a' Tengerből. Most pedig tudva vagyon, hogy ezen tsuda nem egyéb, mint egy földalatti eső, melly ezer tseppekben leesvén, a' kemény köveken hármóniás hangokat játszik. Mindazáltal mégis tsak ugyan figyelmet, és bámúlást érdemel ezen Barlang mindenkor, minthogy több esöző barlangok is vagynak, mellyek hasonló musikát nem tsinálnak.

Vörös Tenta' készítése.

Oltsóbban. — Veszen az ember egy fertály font vörös Berzsent, (Bresil, Fernambouc) mellyet két, vagy három nap borezetben kell áztatni. Az ázalék egy óráig tsendes tűznél felforraltatik, 's melegen által szüretik. Ekkor vissza tétetik ismét a' tűzhöz 's feloldoztat benne az ember elsőben egy lat arábiai mézgát, (gummit) majd egy lat timsót, 's azután kevés czúkrot téssen bele.

Drágábban. — Venni kell négy grán igen szép Kármin festéket, négy lát égető húgsavat (ammonium causticum) mellyek jól öszve kevertetnek. Ezekhez vet az ember húsz grán szép fejer Arábiai mézgát, 's hagyja nyúgodni a' keveréket, míg nem a' mézga egészen feloldoztatik.

Ezen tenta többbe kerül sokkal, mint a' közönséges készítésü: de sokkal is szebb,

és tovább tartó, mivel a' tapasztalás bizonyította, hogy az ilyen tentával iratott betűk negyven esztendőnél tovább is minden változás nélkül maradtak meg a' papiroson. — (Compositions de plusieurs encres, par M. Imison)

- Kérdés. 1.) Hány ember él most a' világon?
2.) Mi féle Juhok esznek többet: a' fehéréké, vagy feketéké?
3.) Hol kell meg kezdeni a' kenyeret?

M e s e.

Nemzeti öltözetét míg a' Magyar egyre szerette,
Hogy feje dísze legyenek, szóra fejemre halált.
Am de miolta követ más Nemzetet, életem édesbb;
Ő maga veszti magát: tómat elhagyta Vadász.

Rejtett szó.

Éppen, ha ágyuznak, sokáig kiállom;
Ha fejemet veszed Vargákat szolgálom.
Rovats Samuel.

Jegyzés: A' 40-ik Számi Mese: Kémeny. Rejtett szó: Orsó, Só. —

Hasznos M u l a t s á g o k.

(42.)

A z E s k ü v é s.

Ez a' neve egy mostanában Pesten Trattner J. T. betüivel és költségével kijött eredeti Játék darabnak, mellyet írt G. I. 's kiadta Dömötör Miklós Udvari hites Jegyző. A' munka szép tüzzel vagyon írva, 's eleven-sége elfelejteni az Olvasóval, hogy néhol vad szók tsúsztak bele. Megízleltetésére ime valami az Előszóból: (Prolog)

— „Szent a' törvény, szent az esküvés”
Egy Herczeg, a' ki forróan szerette
Hazáját, 's kedves magzatit, halállal
Petsétli ezt — mint ádáz sorsa végzé. —
Könnyen felindúl a' vér hévtüzében,
Hamar lángot vet a' kis szikra, hogy ha
A' környülmények lelkünket szorítják,
'S kettős erővel ellenünk rohannak. —
Gyarló az ember! Ecce életünkben
Ezer tanítást lelhetünk. Mutatják
Ezt a' világnak legnagyobb Vitézi,
Hogy könnyen elbukik 's vész a' halandó's a' t.

A' munka folyó beszédben vagyon írva,
tisztán nyomtatva, és fontos jelenést mutató
képpel felékesítve.

A' Rézremetszés.

(mint szép mesterség.)

Miolta ezen mesterség tökéletességére jutott, azt lehet felöle mondani, hogy a' k p r snek egy neme, melly által minden l thato tárgyak, tulajdon formáikban, 's bélyegeik szerint az egy sz nen kívül  gy el adathatnak, mint a' természetben találhatni. A' sz nnek vil gosa, set te; a' vil gosit snak, 's  rny koz snak egyezése, magának a' levegőnek v konya, 's vastaga, s t n minem k pen az életnek melege is szintű  gy kijelentethetik ez által, mint a' képírásban. Mindazáltal az mégis igaz, hogy a' színelés a' k p r snek elsőbbséget  d a' metszés felett, de a' mellyet ez az által' pótol ki, hogy művei sok száz példákban lenyomathatnak, 's nagyobbban elterjedhetnek. Nem értjük tehát ezen a' tsupa  rczre, k re 's fára metszést, a' mennyiben az vagy titkos emlekezet jeleket (hieroglyphica) tartott fenn, vagy pedig történeteket, 's k pm solatokat is egyetlen egy példában ábrázolt, melly szerint az nagyon régi találmány, hanem a' mennyiben a' k p r snek minden t k letességeit a' fest ken kívül, v s tsk ekkel kiejti, 's az egyszer kész metszett bl t, akár volna az ezüstből, akár tomp kb l, akár a' mint legközönségesebb rézből, (a' honnan Calchographia) bizonyos feketéllő sz nnel többször le nyomhatni. Ilyen tekintetben ezen mesterségnek val s -

gos haszna vagon a' Tudományokban , főképen a' természeti Tudományokban , mellyeknek tárgyaikat , növevényt , állatot , ennek külső belső tagjait , részeit , a' műszereket , kézi eszközöket , masinákat , 's a' t. előadhatja. De magoknak a' szép mesterségeknek előmozdításokra is, midőn az építésnek, képfaragásnak , képirásnak legdrágább műveit , mellyeket a' Tanuló művész vagy meg nem látogathat a' távúlság miatt; vagy meg nem szerezhethet a' drágaság miatt , világ szerete elterjesztheti , 's a' legnevezetesebb művészek remekeiket megismérentetheti. De ezen hasznót nem tekintvén is a' Rézremetszésben , lehet azt valóban úgy is bötsülni , mint szép Mesterséget , mellynek műveiben teljes gyönyörűséget találhatni. Innen semmi tekintetben sem alább való az a' képirásnál , mellyben egy tökéletes rézremetszőnek mind a' rajzolásra , mind a' színelésre nézve is annyira jártasnak , 's erősnek kellene lennie , mint akármellyik képiró ; azon kívül , hogy a' rézremetszésnek némelley különösségei , 's külső alkalmaztatása a' képirásnál tovább mennek , 's különös tehetséget , és gyakorlást tesznek fel , midőn majd bökdözéssel (punktirt) , majd vonással (straffirt) ; majd vakarással (gesabt) jelenti ki tárgyát. Azomban az aczélvésőknek vezetése legkissebb része a' rézremetszésnek , úgy hogy a' ki magát ezen mesterségre adja , ha már tökéletes képiró , azaz rajzolni , és színelni tud , a' mit pedig képiróktól tanulhat , készen va-

gyon mesterségének három negyedével, 's a' negyediket rézremetszötől, 's gyakorlás által könnyen megtanúlhatja.

Eredete ezen mesterségnek, a' mennyiben csak a' lenyomást értjük alatta (mert maga a' tsupa ércztáblákra metszés az újabb Históriában is sokkal régibb, úgy hogy már Nagy Károly Tsászárnak ezüst-táblára metszett földrajzolatja volt) nem nagyon régi: de még is bizonytalan. Az Olaszok tulajdonítják ezen szép találmányt egy Florenczi Aranyművesnek, Maso Finiguerrának 1460-dik esztendő körül; Sulzer pedig a' Németeknek, nevezetesen S we yn h e i m n a k, ezen erősség mellett, hogy Claudius Ptolemaeusnak föld leírása előtt, melly 1478-dik esztendőben Rómában adatott ki, egy ajánló Beszédben azt mondja S we yn h e i m M e s t e r S i x t u s Pá pá h o z, hogy ő tanította meg a' Római Művészeket, hogyan kelljen réztáblákat lenyomni. (Quemadmodum tabulis aeneis imprimerentur, edocuit) S a n d r a t pedig azt véli, hogy a' rézremetszésnek Találója M e c h e l n I s r á e l (kit néha Bochohtnak is neveznek) volt volna, vagy S c h ü f f e l e i n J á n o s két réztáblák szerint, mellyek közül egyikén 1466. — a' másikon pedig, melly a' Schüffelenéihoz nagyon hasonlít 1455-dik esztendő áll. Mellyek szerint azt lehetne megállapítani, hogy maga a' rézremetszésnek már tökéletesebb mestersége a' XV. századnak közepére esik a' könyvnyomtatás után néhány esztendővel. Swein-

heim pedig a' felhozott helyen nem a' metszésről; hanem csak a' lenyomásról beszél. Knorr Wolfgang Művész históriájában egy olyan réztábla gyűjteményről emlékezik, mellyben csaknem 4000 darabok vagynak, mind 1450 és 1461 esztendőök között. Ezek között vagynak néhányak S. C. betűkkel megjelölve 1461—66. és 67. esztendőökből, mellyek meglehetősen szorgalmat mutatnak. Egyen a' többek között ez olvastatik: „dis ist die Engelweih unser L. Frau bey den Einsideln”, melly azt mutatja, hogy annak mesterének Svábnak, vagy Sweicznak kellett lenni, — talám S weinheim Mesternek, kit Schwarz Altorfi Professor Shweinheim Conráddal egynek tart.

Legelső rézremetsző, ki ezen mesterségben magának hírt, 's nevet szerzett Schöne Márton, ki Colmárban lakott, 's jó rajzoló, és kőpirónak tartatott. Ezt a' Francziák művész könyveikben gyakran Lebeau Martinnak nevezik, mintha Francia lett volna.

A' mi ezen mesterségnek tökéletesedését illeti, az valóban igen nagy, úgy hogy el kell bámúlnunk, ha a' XV—és XVIII. XIX. századi legjobb műveket egymáshoz hasonlítjuk. De bár egy mesterségben sem volna könnyebb az előmenetelnek lépéseit egymásután kinyomozni, mind eddig még nem alálkozott senki, a' ki azon szép munkát nagára vállalta volna. A' kik réztáblákat gyűtenek, mindenkor erre kellene tekinteniök.

Florent le Comte (Cabinet des singularités d'architecture, peinture, sculpture, et gravure par Florent le Comte, Paris 1699 et 1712.) a' legnagyobb réztábla gyűjteményt szerzette; de nintsen benne semmi rend. —

Nevezetesebb művészek ezen mesterségben a' Németek között Albrecht Dürer, Goltzius, és Tanítványi Johann Müller, Hermann Müller, Cornelius de Vischer; a' Francziák között pedig Masson, Audran, Manteuil XIV Lajos alatt. Most Bétsben az Akadémia Professorain kívül: John, Kinninger, Pfeiffer, Blaschke híresek. Hazánkfiái közül Czetter, Falka, Karats, Prixner, Ehrenreich tiszteletet érdemlenek.

Földből feljött tűz Falukat éget el.

Evraux körül Francia országban 1685. esztendőben, Junius havában tűz ütött ki a' föld alúl, melly útjában mindent, a' mit talált elégetett. Kevés idővel ezután hasonló tűz pusztította el Berchere falut is. A' tűz egyszerre vett erőt, a' nélkül, hogy okát tudni, vagy magát elóltani lehetett volna. Ugyan ilyen tűz volt 1743-ban, aratás havában Bomenilben is Liton, és Curesse folyó között, melly szabad téren támadott, de majd az erdőbe vévén magát 15 nap alatt mindég égett, 's elpusztított mintegy 15. hollnyi erdőt. A' tűz majd sebes, majd tsendes lánggal égett, mellynek színe kékes, sza-

ga pedig kénköves volt. Nem tsak a' fa'égett, hanem a' föld is; a' fának pedig előbb kiégett gyökere mint törzsöke; 's a' föld, még a' hol semmi tűz nem látszott is, azonnal meggyúlt, mihelyt reá fűtt valaki.

Illy különös jelenségnek leghihetőbb oka lehetne az, hogy ezen helyeken törf (Turfa) volt a' föld alatt, melly vagy a' három örzöknek, 's földműveseknek vigyázatlanságokból kinn hagyott tűzből; vagy pedig magában is rakásra pállott fűből (mint a' széna) 's falevéből meggyúlhatott.

Apró Történetek.

Egy kis Német Fejedelem, ki tizenkettedrétben (mint a' kis könyvről mondják) volt tartománykáját a' legnagyobb Hatalmaságok példájok szerint kormányozta, gyakran nevelésesen szólla, 's igazgatásáról nagyon sokat tartott, beszédbe vegyült egykor N—Gróffal, 's várta magára a' ditséretet. — Valóban, magasságos Fejedelem! mond neki a' Gróf: Magasságod legboldogabb minden Igazgatók között, mert ha egyet tüsszent, minden jobági reá kiálthatják: az Isten se gélje!

Egy Borotvás, ki nagyon fetsegő volt, kérdé az Urát: hogyan borotválja? Minden szó nélkül „ felele az Úr neki.

Mulatságos társaságokban sokszor igen kellemetesek a' tréfás kérdések és feleletek. Ezen czélnak terjesztésére hasznosnak vélttem az efféléknek is néha helyt adni a' Mulatságokban. Itt tehát helyet találhatnak minden elme-játékok, mellyeket a' veszendőség-től megőrizni méltó volna. Azért kérettetnek minden értelmes Hazafiak, hogy a' magyar társaságoknak felvidámításokra ezen munkám által a' náluk tudva lévő tisztességes elmésséget közönségessé tenni ne terheltessenek.

Kérdés. 4) Mikor áll először az ökör lábára?

5) Mi van több: Disznó-é, vagy nyúl?

6) Mikor fut két kutya háromfelé?

A' 41-ik Levelemben tett Kérdésekre ime a' Feleletek: 1) Valahány meg nem halt. 2) A' fehérek; mert többek. 3) A' héj alatt; mert a' héja nem kenyér. —

M e s e.

Mi egy földél alatt lakunk négy testvérek,
Kik holtig maradunk egymáshoz olly hívek,
Hogy el sem is válunk, míg ember porontja
Felettünk házunkat hegyünkbe nem rontja.

Deanovics Károly

Rejtett szó.

Midőn íge vagyok, inditanak károk:

Ha név, a' jégen is bátorsággal járok.

Jegyzés. A' 41-ik Számbeli Mese:
Kótság. — Rejtett Szó: Vár, Ár.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(43.)

Fresco Képirás.

(Nedves falra-festés. Pittura a' fresco.)

Igy hívják a' Képirásnak azon nemét, melly az épen frissében bevakolt (czémen-
tezett) falra fest. Jelesebb a' közönséges mód-
nál, melly a' régi 's kiszáradt falra festeget,
föképen azért; mert tartósabb, mivel hogy
a' nedves morvába (czementbe) jobban bé-
veszi a' festék magát. A' festékeknek, mel-
lyek itt használtathatnak, olyanoknak kell
lennie, hogy azokat a' mésznek tsípössége
meg ne változtassa. Illyenek: maga a' mész;
fejér, 's fekete márvány por; a' külömbféle
ochra-földek; a' Nápolyi sárga, 's majd min-
den színes földek: Czinóber, Ultramarin,
Lazur 's egyebek. Meg kell pedig mind e-
zen színekről jegyzeni, hogy a' festés után
mind megvilágosodnak, mihelyt a' fal meg-
szárad, úgy hogy, a' mennyire lehet, min-
dent sötétebbre kell festeni, mint annak kel-
lene lennie. Ezen végre legjobb az olyan
színek, mellyek a' kiszáradás után is keve-
set változnak: az angol-vörös, az ochra-föld,
's a' tűz által készült fekete. Arra is vigyáz-
ni kell, hogy mivel a' festék tsuprokban ké-
szül, mellyekben nehezebb mint, kő táblán

(paleten) ugyan azon keveréket előállítani, midőn valamelyik elfogyott, ha csak lehet egyszerre készüljön annyi, a' mennyit elegendőnek gondolunk. Ha már a' festékek készen vannak: a' festés módja ilyen formán esik. Egyszerre csak olyan darabot kell bevakoltatni a' falból, a' mennyit egy nap kifesthetni, mert ha a' morva kiszáradna, nem jól esnék reá a' festés. És, mivel az etszet vonásokat, mellyek a' nedves falon tétetnek, sem ki törteni; sem megigazítani többé nem lehet, nagy gond és vigyázat kívántatik mind a' rajzolás, mind a' színelés vonatiban. Ezen okból a' fontosabb darabokat többnyire Cartóne szerént (vastag papiros, mellyen a' figurák rajzolatai vannak) szokták festeni. Azért szabadon és szaporán kell megessen minden vonásoknak. A' külömbféle színek egymásba menetele nem igen lehetséges, mint hogy a' festékek öszve folynak, mellyért is azok csak egymás mellé állittatnak. Ha szükség volna reá, hogy némelly helyek megigazíttassanak, várni kell, mind addig, míg nem az első színelés megszáradt, akkor leginkább a' sötét színeket, 's árnyékolásokat megerősíthetni. Ezen festés mód valaha sokkal közönségesebb volt szobák, 's boltozatok ki festésökre, mind addig, míg nem az olajos festékek feltaláltattak, ámbár nagyobb épületekben még ma is igen szokásban nagyon kiváltképen Olasz Országban. A' régi-ek úgy látszik, nagyon jól értettek ezen végre a' festék vegyítéshez; mert most is talál-

hatni sok darabokat, mellyek sok Századok óta a' legfrissebben megtartották színeiket. Raphaelnek legditsőbb művei ezen móddal vagynak festve a' Vaticanban, ámbar színök-re nézve sokat vesztettek, minthogy még az ő idejében nem tudták olyan jól ezen módot, mint később Caracci idejében. Hannibálnak képei a' Farnézi Galleriában szebbek mind azoknál, mellyek előtte festettek. —

A' Rómaiak' házasságok.

Egy régi törvény szerint Római csak Rómait vehetett, 's nemes köz rendüvel össze nem kelhetett; de úgy látszik, hogy ezen törvényt később eltörölték. A' Kézfogásban leginkább arra vigyáztak, hogy az föld-rengés idején, vagy szeles ködös időben ne essék, 's többnyire éjjel, vagy hajnalkor tétessék. A' jegy-gyűrű (annulus pronubus) mellyet a' Völegény adott Mátkájának, vas-gyűrű volt, minden drága kő nélkül. Az öszvekelő személyek el titkolák neveiket; 's más nevet vettek: a' völegény nevezte magát Cajusnak, a' menyasszony Cajának, talám Tarquinius Priscus feleségének, Caecilianak, emlékezetére, ki Cajának is hívatott. Azért, ha a' menyasszony bévezettetvén völegényéhez ezen ígéket mondotta: „ Ha te Cajus léssesz, én Caja leszek; evvel Plutarch szerint csak azt akarta mondani: Légy

te Gazda, leszek én Gazd' aszszony. Ezután következett az áldozat korán hajnalban, hogy az Istenek szerentsés kimenetelt adjanak azon házasságnak. Leg szerentsébbnek tartatott a' varjúnak jósolatja: mivel hogy ezen madarak olly szoros társaságban élnek, hogy egyik a' másiknak veszte után örökké özvegyen marad. A' régi Latinoknál az öszve házasodtak nyakokba járom tétetett, melly által azt akarták jelenteni, hogy a' Házasság valóságos köz terhviselés (Conjugium) A' Hetruscok egy eme disznót szoktak áldozni, hogy az által az Istenek kedvöket megnyernek. A' házasság ideje körül nagyon babonások voltak a' Rómáiak: köz példa beszéd volt nálok; Mense Majo male nubunt; az úgy neveztetett Calendae, Nonae, és Idus napokon szüzeknek nem volt szabad férjhez menniek: özvegy aszszonyoknak igen is. Nem lehetett házasodni azon napokon, mellyeken temetési pompák tartatának, valamint azokon sem, mellyeken a' szent Ancilék (mennyből esett paizs) Mars Templomán kívül volnának, és így egész Martiusban, midön azokkal a' Saliárok az útszákon ugrándoznak. Nem tartatott szerentsésnek az ollyan házasság, melly ünnepeken és Juniusnak havában egészen az Idusokig köttetett. Míg keményebb volt pedig ezeknél a' házasságnak törvénye a' Persáknál, kiknél az tsupán a' tavaszi éj'snap egyenlőség elején volt szabad.

A' Rómaiaknak kiváltképen való rendtartásaik a' menyekző körül következők voltak: A' Menyaszszonynak feje felékesített egy olyan dárdával, melly a' legalább való 's megöletett Kardosnak (Gladiator) testében állott, vagy annak jelentésére, hogy azon személy vitéz férfiakat szüljön, vagy pedig, hogy ez által férjétől való függését (sub hasta) megismérné.

Ha a' Menyaszszony vén volt, annak fejét, a' mint Festus beszéli, üstökkel ékesítették, talám azért, mert a' Vesta szüzei is azt viseltek. Szokás volt koszorút is tenni fejére szapora füből (Verbena) mellyet ő maga szedett, 's mind addig öltözete alatt rejtegetett, míg nem vele megkoszorúzták. A' ház küszöbén víz, és tűz állott, mellyeket a' bemenetelkor, mind a' völegénynek, mind a' menyaszszonynak meg kellett illetni, 's a' Menyaszszony a' vízből meg is öntöztetett, 's befödötett biborral, hogy férjén kívül senki se lássa. —

Az anyja kebléből elvált menyaszszony vezetett felserdülő (praetextás) három ifjaktól, kik közzül egy szövétneket vitt fejér tövisen, a' többiek pedig fogták a' menyaszszonyt: a' Görögöknél a' menyaszszonynak anyja vitte a' szövétneket. Ha szüzek voltak a' férjhez mentek, rokka, és orsó fonállal vitetett utánok; egy pelyhetlen gyermek pedig (kit Camillusnak hívtak) kosárkát vitt mellettök, mellyben a' menyaszszonynak ékességi, 's apró műszerei voltak. Az ajtó előtt megkérdezték tőle: ki volna ő? mellyre azt kel-

lett felelnie, hogy ő Caja, ezután megkenté az ajtó ragasztókat, diszno és farkas hájjal, hogy a' roszzat elüzné. Ennek végződésével felemelték két karjánál fogva a' nászaszszonyok, 's által ugratták vele a' küszöböt magasan, melly történt Vestának, 's a' Haza Isteninek tiszteletökre. Ha már bément a' házba, kezébe adták a' kultsokat, mint a' házi gazdálkodásnak jegyeit, 's le helyhez-tették gyapjúra, hogy a' szövésnek, fonásnak gondját is reá bízzák. Egy Síposnak is jelen kellett lennie ezen pompánál, ki musikájával Romaiaknál a' Thalassius, Görögöknél a' Hymenaeus éneke dalját zengette. Mivel pedig azt tartották, hogy a' nagy ditséretet Nemezis megbünteti, 's ígélet (fascinatio) követi, ennek eltávoztatására Fescenninus verseket is éneklettek amazok után. Ezután áldozat tétetett Priapusnak, az új férj pedig diót szórt a' gyermekeknek.

A' menyekzőnek éjjelén madár jósolatok tétettek, mellyek nélkül a' házasság szerentséllennek tartatott. Ha a' jósolat jót jelcintett, áldozat követte minden jót kívánással az új párra. Vendégségek nagyon közön-ségesek voltak, úgy hogy azokra elhinák gyakran a' főbb rendüeket is, sőt még a' Tsászárok is nem szégyenlettek bennök megjeleni. A' vendégeknek néha jel pénzek osztogattattak, mellyeken az új párnak képe volt. Ha özvegy aszszony ment férjhez, elsőbb férjének nyoszolyája félre tétetett, ne hogy az új férj abban háljon, hol az elsőbb

meghalt; még a' szobának ajtaja is megváltoztattatott, hogy a' mennyire lehet, minden ótskaság eltávoztassék. A' házassági ágyat Genialis-nak is hitták, hogy azt a' férnek Géniusa örzené. A' nász-aszszonyok fekteték le a' menyaszszonyt, kinek más nap a' baráti, 's rokonai külömbféle ajándékokat adtak.

Új Találmányok.

Egy Bétsi Szabó Mester, Madersperger egész Varró masinát talált ki, mellyet most közönségesen mutogat. Erről a' Möszi Könyv kereskedésében (Bétsben) nem sokára egész értekezés fog megjelenni.

Egy Párisi Szabó Mester Crombe pedig minden varrás nélkül készíti a' ruhát. Mellyekből félni lehet, ne hogy a' kézi varrás egyik vagy másik módon szükségtelenné tétessék.

Annyival mi Magyarok is ditsekedhetünk, hogy egy Tsizmadia inas a' legformásabb tsizmátskát készítette ketske-lábból tsupa két öltéssel a' sarkon, melly által maga megérdemlette azt, hogy felszabadított; kis remeke pedig azt, hogy a' S. N. Pataki Anya Oskola Könyvtárában a' ritkaságok közzé tétett legyen.

Egy Angol avval biztatja magát, 's a' népet, hogy ő a' legeggyügyűbb módját találta volna fel a' Híd készítésnek még az olly széles Tenger-tsatornyán is, a' millyén Dover és Calais között vagyon. —

I d ö j á r á s.

Királyi Tanácsos Böckman, ki a' Harlsruhi Újságban sok esztendői tapasztalásának egy részét közönségessé tette, hasonlatosságot talált az 1805-diki, és 1816-diki esztendők között, úgy hogy az 1805-diki Tél egészen a' következett új esztendőig olyan volt volna, mint az 1816-diki Tél 1817-dikig; az 1806-diki Tavasz pedig hasonló volt az 1817-diki Tavaszhoz Aprilnak végéig; nem tsak, hanem az egész időfolyás is nagyon megegyeze, mellyből azt következteti, hogy ha a' folyó esztendőnek több havai is megegyeznének az 1806-dik évnék havaival, — nagyon kívánatos lenne a' folyó esztendőnk. —

A' 42-iki kérdésekre ime a' Feleletek: 4) Herélés után; mert előbb bika volt 5) Disznó több van; mert a' Disznókban is van két hoszszas hus, mellyet nyúlnak neveznek. 6.) Midön három álló kutya felé kettőt kergetnek.

M e s e.

A' Holdhoz mérem magamat; nővök, a' mikor ő nő,

'S majd fogyok, a' mint fogy: a' tsupa föld soha sem

Adhata hajlékot, vagy víz lakom, a' hol erősebb

A' Hold is, vagy az ég a' Nap abrontsa körül.

J e g y z é s. A' 42-ik Számbeli Mese: Dio. Rejtett szó: Szán.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(44.)

Ékesenszóllás

(mint Szép Mesterség)

Azon isméretes felosztás szerint, melly a' Szép Mesterségekben közönségesen felvé-
tetett, hogy tudniillik azok, 1.) vagy tsak követik a' mozgásban lévő Természetet (Táncz, Szín-játszás) 2.) vagy formálnak, alkotnak a' Természet példája szerint testet, fellületet (Képkalkotás — faragás, — öntés, metszés, írás, festés, Kertésztség, Építés) 3.) vagy pedig szóval, beszéddel ábrázolják előnkbe a' dolgokat (Költés, Ékesenszóllás) alig vagyon valamellyiknek nagyobb kelleme, bája, ereje, haszna, 's bötse, mint az Ékesenszóllásnak. (Oratoria) Bár melly nagy divatban volt is pedig ez hajdan, 's bár mennyi nagy emberek irtak is róla, úgy látszik, hogy tsak igen későn szorítottatott illendő határiba, mellyek szerint most meg különböztetik nem tsak a' Költéstől (Poesis) a' mennyiben ennek tsaknem tsupa gyönyörködtetés; az Ékesenszóllásnak pedig gyöződés, világosodás, 's határozódás egyenes célja; hanem még a' tsinos beszédtől is, melly a' tsupa gondolat előadásnak, köz beszédnek igyekszik színt, fényt, 's formát adni.

Nem fő tárgy tehát az Ékesenszóllásban a' keresett szóvakkal, mérész szó jelentésekkel, 's mesterséges figurákkal élés: hanem fő tárgya annak mindenkor egy olyan fontos alkalom okozta czél, 's arány', mellyre a' Szószólló minden Hallgatónak gondolatjait, 's érzéseiket hajtani akarja. E' végre szükség neki olyan gondolatokat találni, azokat olyan színbe öltöztetni 's rendbe állítani, és olyan elevenséggel elő beszélni, mellyek értelmet, 's akaratot hitelre, 's tselekedetre egyaránt határozzanak.

Ennyi nemes czélokra ügyes törekedés 's ennyi fontos készületek, eszközök, tehetségek nem könnyeden adatnak valakinek, a' mint Cicero, 's Demosthenes példáiból láthatjuk. Kik közül az egyik (Cicero de Oratore) még azt is meri állítani, bizonyosan maga ismérete, 's bizakodása szerint; hogy egy Szószóllónak mindent kellene tudnia: mivel hogy annak gyakran minden készület nélkül fontosan, értelmesen, tsínosan, 's meglehető bőséggel a' tsupa előjöhethető alkalom szerint kell beszélni.

Maga az Ékes-szóllás mestersége általjában, (Eloquentia generalis) de a' melly sok előre járt ismeretet, (Anthropológiát; Psychológiát; Mor. Philosophiát; Termész. Historiát; Physicát; Nemzetek Törvényeit, Historiát; Tudósok és Tudományok historiáját, Mimikát Declamatoriát) felteszen, foglalatoskodik (mint Theoria) elsőben a' beszédnek tsínjaival, 's ékességivel, a' mennyiben azok a'

jó ízlést illetik: hogyan kelljen különös megfogást, vagy gondolatot érezhetőképen ki formálni, 's hangba öltöztetni. Itt kellene el tanítani: Mi legyen az erős, ártatlan, tréfás, kellemetes, indító, nagy, 's magas gondolat; 's hogyan lehet azt tulajdon bélyege szerint illendő szóval, tulajdon vagy idegen értelemben, figurával, vagy az nélkül, jó hanggal előadni. De ezen része a' mesterségnek magában még nem formál Szószóllót, (Oratort) mintbogy azt minden tsinos ízlésű embernek kellene tudni, már tsak a' társalkodás, 's a' módosság kedvéért is; annyival inkább annak, a' ki a' Nemzetnek Írója, vagy Oratora készül lenni. Meg kellett ezen részt előzni a' nyelv tökéletes isméréteinek (Grammatica) és a' helyes gondolkodásnak, (Ars cogitandi, Logica) 's követni kellene a' tulajdon Szószóllás mesterségnek, (Rhetorica) annak négy vagy öt részeiben: Gondolat-találmány; Gondolat-rendelés; Gondolat felöltöztetés; könyv nélkül tudás; elő beszéllés. Ezeknél szükség volna mindenütt határt vonni a' köz beszéd, tsinos beszéd, költés, és tulajdon Szószóllás között, hogy tudná a' Szószólló: mennyire vághat másnak körébe, 's mennyire terjed arányos célja szerint saját köre. Így, ha a' találmányt felveszszük, nem szükség a' Szószóllónak különös Logicát tanítani, sem a' mellyekről beszéllnie kell, egész Tudomány alkotok szerint előhozni; mert már ezek nála előre feltétetnek: hanem tsak megmondani neki, mennyit, hogyan,

's mikor használhat azokból czéljához képest. Ugyan ilyen módon kellene menni a' többi felhozott részekben is.

Az Ékesenszóllás, mint tsupa Tudomány, már a' Régiek között is annyira kimerített Aristoteles, Halicarnassi Dionys', Hermogenes, Longinus, Demetrius Phaleraeus, Cicero, Quintilian, Aphthonius, 's egyebek által, hogy a' ki ma Rhetoricát akarna írni, minden tehetségét, 's szorgalmát egyedül a' rendes alkotóra kellene fordítania. Szinte olyan divatban volt pedig az Ékesenszóllás, nem tsak mint Iskolai tudomány: hanem mint valóságos mesterség is a' Régiek között, kiknél, a' mint tudjuk, magok a' Szószollók is három Osztályra tartoztak. Vagy tudniillik fordíták minden tehetségöket a' népnek felvilágosítására közönséges gyülekezetekben, mint Pericles, Phocion, Demoszthenes; vagy valamely ártatlan Polgárnak védelmére a' Törvényszék előtt, mint Antiphon, Lysias, 's Cicero; vagy pedig némelyek tsupán a' Philosophiát ditsérgették, mint Democrit, és Plátó. A' honnan az Ékesen szóllásnak, három neme: 1.) a' tanakodó (deliberativum); a' Törvényszéki, (Judiciale, forense); 's a' mutogató (demonstrativum dicendi genus) kerekedett.

Kérdésbe teszik azt szinte Longinustól fogva: Mi legyen oka, hogy a' később időkben nintsenek többé Demosthenesek, 's Cicerók, kik lelköknek hathatós indulatjával szinte magokkal ragadták a' Hallgató lelkét,

's annyi befolyások volt a' közjőba? Erre sokan sokféleképen felelnek. Így maga Longinus azt mondja, hogy ezt okozná rész szerint az igazgatás formája, melly hajdan a' köztársaságban szabad felemelkedéssel tölté bé a' lelket; részszerint pedig a' későbbi századok erköltstelenségök, 's puhulások, melly a' nemtelen pénz, 's gyönyörűség szeretetével nyomta le a' lelket. Cerutti pedig, ki magának épen azon kérdést teszi fel, több okai között, mellyeket a' Római Ékesenszóllás hajdani virágzásáról hoz fel, elsőnek teszi: a' Haza-szeretetet, melly a' Római Polgárnak minden természeti ösztöneinél szentebb volt, úgy hogy a' Haza nevét rebegné ki böltsőjében, 's azon lehellené ki lelkét halalos ágyán, Második ok neki a' nagy ditsőség, melly a' Szószóllót követte: uralkodni a' népnek szivén, annak szeretetét, 's tiszteletét megnyerni, 's attól, mint Cicero Haza Atyjának köszöntetni, mind hatalmas ösztönök; 's főképen hatalmas ösztön olyan embereknek beszélni, 's győződésökre beszélni, kik Cineás szemei előtt ugyan annyi Királyok!

Azomban nem lehet még is mondani, hogy az Ékesenszóllásnak ma is ne lehetne divatja, akár mellyik nemét vegyük fel. Anglia parlamentomiban, Nemzetünk pedig Ország-gyűlésiben a' köz jóról tanakodik, 's fontos beszédeit egyik, 's másik rendnek szép mustrákban szemlélteti. Mennyi alkalmatosság vagyon a' Fejedelmek fő Taná-

tsaikban, az Ország Kormányshékében, a Vármegyék gyűléseikben, Felirásokban az ékes és fontos előadásra? Hát a' bevezető, beköszöntő, magasztaló beszédekben tsak nálunk mennyi szép példákat mutathatni? — 's megnyit az egész keresztény-világban, midőn a' népet a' szent Íge Sáfári (Demagogi Sacri) minden Ünnepeken ébresztik, vígasztalják, 's oktatják. Volt-é ennél a' Rómia-aknál szebb, 's foganatosabb alkalom valaha? volt é a' Görögöknél? Mennyit lehetne itt tenni! 's valóban tettek is sokan vagy követésre méltó szóllásaikkal; vagy Tanító könyveikkel. Vannak tehát mind a' Polgári, mind az Egyházi életben nagy és szép alkalmatosságok, tsak legyenek igazán néki készült Oratorok.

„ A' Bajnok Lovagság eredetének,
„ előmentének, 's megszüntének
„ ismertetéről Charles Jarvis An-
„ gol az ő próbatételében így
„ szóll ”:

(La Chevalerie)

A' legrégiebb tanúságok, mellyek Éjszak népeinek történeteikről, 's erköltsi szokásaikról fennmaradtak reánk, közönségesen megegyeznek abban, hogy ezen népek minden pöreiknek fegyverrel vetettek véget.

Lucián azt mondja, hogy minden a' ki bajnoktársa által meggyőzetett, elvágta maga jobb kezét. Caesar azt beszéli a' Germánokról, hogy náluk a' szomszédokat pusztítani, vitézségnek tartatott; Tacitus pedig azt jegyezte meg rólok, hogy czivódásaik szóvaltsak nagyon ritkán; 's többnyire vérrel végződtek. Még jobban igazolja ezt Qu. Varusnak története Vellejus Paterculus szerint, ki azt beszéli, hogy a' Germánok felettébb bámúltak azon, midőn a' Vezér (Quintilius Varus) a' Rómaiak közt történt pörököt törvényes úton itélgette, mellýeket ők kard éllel szoktak eligazítani.

A' bajvívás egész Éjszakon gyakoroltatott, 's külömbféle okokból; nem tsak az egy rangúak között: hanem Saxo Nyelvmeister szerint, gyakran Fejedelem, 's jobágy között is. Aldan, Svécziai Király elfogadta Sivaldnak, 's Adding Dániának Királya Tosónak, mind kettő az ő jobágyának bajra hívását. A' híres tengeri tolvaj Ebbon Ungvínustól Góthus Királytól leányát, 's országának felét azon feltétel alatt kérte, hogy ha nem, szálljon ki vele egy szál kardra: 's azt elkellett volna fogadni, hanem ha épen egy vitéz Ebbonnak véget nem vetett volna. Greppa avval vádoltatott, hogy a' Királynét, III. Frontónak feleségét Dániában bötsületében megsértette, ártatlanságának tanúságára, bár vétke a' napfénynél is világosabb volt, bajra hitta Bendricket, vádolóját, 's megölte nem tsak ezt, hanem ennek atyját, ro-

konit, valahányan rajta boszszút akartak állani.

(folytatik.)

Krumpli főzés.

Egy érdeemes Falusi Pap (Csobánkai Plébánus) ki több próbákat tett a' házi gazdálkodásban, ezen igen oltsó és könnyű módot talált a' Krumpli főzésben, a' hol azt bővebben kell készíteni t. i. Azon vasfazékre, mellyben főzni szokta a' Krumplit, tsináltatott olly tágas feneketlen hordótskát, millyen a' vasfazék felső karimája, 's minekutánna a' vasfazék tele volt vízzel és Krumplival, reá állította ezen hordótskát, 's ezt is megrakta Krumplival, 's deszka fődéllel betakarta. Midőn a' vasfazékban főtt a' Krumpli, a' víznek párája is által meg általjarta a' hordótskában lévő száraz Krumplit, 's ez épen akkorra jól megfőtt a' gőztől, mikorra a' vízben lévő megfőtt. Így egy tűznél két-félekép főzött vízben és viz nélkül.

Rejtett szó.

Szívvel Nimfa vagyok, szív nélkül többnyire
csak fa.

Mint fa nyugalmat adok, bátyádnak Nimfa
szerelmet.

Jegyzés. A' 43-ik Mese: Rák.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

(45.)

É n e k.

A' V i d é k r ő l

Mathisson után.

A' nyugott rózsá homályában,
Egy Ifjú ha majd rád mosolg,
A' magas hársnak zöld árnyában
Ha arczod előtt, kedves, bolg:
Akkor téged, ó kedves Szív!
Barátodnak jó lelke hív.

A' Holdnak tsendes világánál
Ha égi ihlet néked int,
A' szomor fűz, és Cytisusnál
Egy ismeretlen rózsát hint,
'S a' fa-tetőnek gallya reng;
Akkor Barátod ottan leng.

A' tündér világ gyönyöriben
Ha képezeted elmerül,
'S a' Zefir szelid lengetiben
Arczod lelkem tsókjától hül;
Ha szélt bolg a' virrasztó tűz,
Az lelkem, hidd el, kedves Szűz!

Es ha zárt vityillód ködében
Füled búbáj hangot hall,
Az éjj tsillaginak fényében
Távúl rebegő szózattal:
Akkor nyugodj; mert vigyáz rád
Híved' lelke, kí béket ad.

A' Bajnok Lovagok.

(folytatás)

Aszszonyoknak, véneknek, gyermekeknek, kik gyengeségök miatt magokat nem védhették, szabad volt, 's gyakran szükség magok helyett védbajnokot (Champion) állítani. Gestibland Gothus Király öregségében fogadta el a' Svécziai Királynak bajra hívását, mellyre védbajnokát el is küldötte. Elgon is, Norwegiai Király, Starcuter híres védbajnoka által hitta bajvívásra ellenségeit, kik töle Fridlevus' leányát irigylették. Az ilyen védbajnokok többnyire alávaló, 's erköltstelen emberek voltak, kiket könnyű volt megvesztegetni, melly által a' kiket védniek kellett vala, azokat szerentsétlenekké 's gyalázatosokká tették; hanem ha az kivilágosodott reájok, akkor mind ök, mind a' megvesztegetők örök gyalázatra kárhoztattak. Az illy tsalárdság gátlására későbben azon törvény hozatott, hogy keze azonnal elvágassék, mihelyt gyözend.

Saxo, ki 1200-dik esztendőben írt, azt mondja, hogy III. Frontónak egy Törvénye

azt parantsolá: „Minden pörök bajvívás által igazittassanak; mert bötsületesebb fegyverrel, mint szóval czivódni”. A Lombárdok Germánoktól származtak, de a kik Itáliában sok századokig elterjedve laktak, kezdték követni az Olaszokat, úgy mindazáltal, hogy eredeti bélyegökből sokat megtartottak. Ezeknek Sigonius tanúsága szerint, Rotharis a következő törvényt hozta, melyben nemesi, 's vitézi is megegyeztek: Minden embernek, ki öt esztendő olta birtokában vagyon akármelly ingó, vagy ingatlan jószágnak, szabad a' jusát fegyvere által megmutatni, mihelyest azt valaki kétségbe hozza. Ha a' bajvivó ki lépett a' lineán, melly elejébe határt szabott, azonnal meggyőzetettnek tartatott. Némelly helyeken felette kemény volt minden törvény a' bajvívás körül, annyira, hogy minden olyan tsata helyre előre lánczot, kötelet, 's akasztófát készítettek.

Ez alatt szelidült lassanként a' vadság: már nem élete, hanem tsak jószága, 's vára veszett el a' győzetettnek; melly szokás mindazáltal nem soká tarthatott, mint hogy így némelly vakmerő zsványok miatt senki sem birhatta bátorságban jovait. Ekkor tsak a' ló, 's a' fegyver lett a' győzedelem jutalma; idővel pedig tsupán azon fegyver, mellyel a' megöletett magát védte. Az ilyen fegyvert gyakran felfüggesztette a' győzedelmes valamely Templomban, alája a' magáénak. Szokás volt az is, hogy a' győzedelmes a' meggyőzetettnek czimerét, ha az megtetszett, magájévá fogadta.

A' Lombardi Törvény könyvben pénz-büntetés szabatik minden szóval, vagy üt-lekkel esett sérelemre; minden tsapásért három korona; hol mindazáltal a' személyek is tekintetbe vétetnek. Így ha valaki másnak szakállát meghúzta, fizetett hat koronát, 's meg volt bötsülve minden tag az emberen: zápfog, metszőfog különbözött; az orr leg-nemesebb résznek tartatott, úgy hogy azért, akármi érte volna, 24 Koronát kellett fizetni.

Gyakran egész Familiák is ki hívták egymást bajvivásra, mellyek egész kis hadat formáltak, 's tsak nagyon kemény feltételek alatt tudtak megegyezni, millyenek voltak: „hogy a' meggyőzetett döntse le tornyait, rakja bé várának egyik kapuját, viseljen bizonyos időig fekete ruhát, ne borotválkozzék, p. o. tiz esztendőig, 's a' t.

Az idő, 's a' tsinosodó Olasz még inkább megszelídítette a' vadságot. Gyakran elég volt a' győzedelmesnek, ha ellen fele megismérte, hogy a' győzedelmes is hasonló nemes ember. Majd, ha a' kimenetel kétséges volt, már ügyészek előtt folyt a' pör, melly olly sokáig vonatott, hogy gyakran kihaltak a' pörlekedők. Végre olly igen rettenetessé vált a' bötstelenítés, hogy alig mert valaki nemmel szólni a' másiknak, mind öszve is tsak ennyit lehetett mondani: Az Úr rosszszúl tudósíttatott. Innen vagynak ezen szóllásformák is: Engedjen meg az Úr; Engedelmet kérek az Úrtól 's a' t.

(folytatik)

Traján Dunai Hidjának kövé vált farészei.

A' legszebb kö azok között, mellyek fából lettek, a' Fa-Achát, melly a' legszebb simitást, 's fényt veszi fel, 's alig alább való az Ásvány-Achátnál, sőt néha annál még keményebb is. Legszebb pedig a' Fa-Achát között is, a' melly fenyőfából lett, mint hogy ez, valamint maga is az ilyen fa, legvilágosabban mutatja az esztendei szaporodásokat. Gyakran található a' föld alatt erős vastag fákat, mellyek ilyen változáson mentek keresztül. A' Bétsi Tsászári Ritkaság társban vagynak olly nagy darab kövé vált fák, mellyeknek három lábnaál is nagyobb átmérőjök (Diameter) vagyon. Illyen köszálat vontak ki a' földből ez előtt néhány esztendőkkel Serviában, Belgrád alatt, melly a' Traján hidjának maradványa. Ezen karó körül belől 24 lábnyi hosszúságú, 's egy lábnyi vastagságú. Mind a' két végét kisimitották, 's úgy találták, hogy az körületében fél hüvelyknyire már jó Acháttá változott; még a' több része pedig tsak föld forma volt, melly állapotból kövé kellett volna változnia; közepe pedig alig különbözött valamit a' fától. Mellyből világos, valamint több számtalan példából is, hogy a' kövé-válás kívülről megyen befelé. Ugyan tsak ezen példából azt is láthatni, hogy a' fának kövé-válása, kivált ha a' fa törzsök vastag, igen lassú munkája a' Természetnek. Ugyan is e-

zen fa, a' mint a' Históriából tudjuk, már XVII. Századok folyta alatt szüntelen ott állott, és még hiteles számlálás szerint, kellett volna neki tiz ezer esztendőnél továbbá a' Dunában állani, míg egészen tökéletes Acháttá változhatott volna. Hány ezer esztendő kellett azért a' három lábnyi vastagságú fának kövé változására? Az igaz, hogy némely víz alkalmasabb a' fát kövé változtatni, mint a' másik, a' mennyiben több ásványi részetskéket rakhat le a' fafonáلكáknak helyökre; de ennek épen a' szerint kell esni, a' mint a' víznek reá folyása bőségesebb, és így a' Dunában hamar kellene megესni: még is a' fellyebb említett változás mennyi időt kívánt!

Egyébaránt nem minden helyen változik a' fa kövé, ugyan is arra mindenkor szükséges olyan föld, melly vizével a' fát nedvességben tartja; külömben, ha az olajos nedvesség volna, köszénné változnék, vagy ha száraz a' föld, megrothadna.

Mikép' lehet a' vetés megfagyását eltávoztatni.

Nem a' nagy hideg rontja meg a' vetést, azt mondja Buch Úr, hanem inkább a' hirtelen nevedése a' hidegnek, melly öszvehúzván a' kalásznak finom edénykéit, széllyel szaggatja azokat a' melegnek hirtelen vissza-térésével. A' borongós éjszakák soha

sem ártanak az életnek, valamint a' tiszta derült éjszakák sem, de az utóbbiak gyakran dérral fődik bé a' földet, 's a' növényeket. Reggel feljő a' nap reájok, és kész a' veszedelem. Ne több hanem tsak egy tsepetske víz essék ki a' kalászból, már az örökre oda van, 's többé fel nem éled. Ennek oka az, hogy a' megfagyott kalászból egyszerre sok meleg bontakozik ki nagy hirtelenséggel, melly a' jégnek tseppé változására szükséges.

Ha az ember lerázná a' kalásznak fagyát nap feljötte előtt, következésképen minke-előtte az apró jegetskék olvadni kezdenek, nem venné el a' hideg soha sem az életet. Talám ellehetne érni ezen czélt vékony zsinetek által, mellyeket a' kalászon vonogálni kellene. Míg könnyebben pedig egy vízi tsövecske által, mellyből a' fagyos kalászokat meglehetne kevésé fetskendeni. Ezen kevés munka meggátolná a' kalásznak a' nap által hirtelen való felmelegülését, midön annak felsőbb mértékletet (temperaturát) adna, mint volt az, míg jég vette körül. — (Buchs Reisen durch Norwegen.)

Apró Történetek.

„A' Fejedelemért, és a' Hazáért, még a' halálos seb sem fáj”. Ezek voltak szavai a' haldokló Reinisch Sebestyénnek, midön Móricz Herczeget, ki későbbben választá

Fejedelem lett, tulajdon testével fődte bé a' dühös Török ellen, (kik közzé a' Herczeg oroszán módra tsapott) mind addig, mig nem a' Fejedelmet követő Szászok véresen, de ditsőséggel útat törtek kardjaikkal, annak megmentésére.

Londonban, nagy szorgalommal készített valaki nem rég egy lajstromot, tsak nem 800 személyekből, kik szokatlan vén-ségökben haltak meg. A' szerző azt állítja, hogy mind olyanok voltak, kik korán szoktak felkelni. Legalább ez az egy tulajdonság, mellyben mindnyájan megegyeztek. Mellyből az következik; hogy a' hosszú életre jóko-ri felkelés kívántatik.

Kérdések: 7) Melly kö legdrágább az ég alatt?

8) Mért szokás a' jegy-gyűrűt balkézen viselni?

9.) Mitsoda betegek gyógyítják egymást?

M e s e.

Fa a' teste, szél a' lelke; nintsen béle, van nyelv éle;

Húsból lett, mikor lett; két lábú szóllítja, négy lábú ellete.

R e j t e t t s z ó.

Legjobb lakó helyem völgyeket foglalja,
Kerek az ajtó, lent van házam alja,
Ha fejem elveszed; nélkülem nem mehetsz
Eltalálsz vesztetni? bezzeg léssen nagy Hetz.

J e g y z é s : A' Rejtett Szó: Ágy Ángy.

H a s z n o s M ű l a t s á g o k.

(46.)

A' Bajnok Lovagság.

(Vége)

Az előadatott törvények minden nemes emberre tartoztak. De még azokon kívül a' fegyveres Lovagok (Ritter) szorosabbak által is köteleztettek. Egy Trombita hang, egy eljökbe vetett bajrahívó levélke, vagy egy keztyű őket azonnal lóra ültette; mivel ők esküvés-sel fogadták, hogy minden bajra hívást el-fogadnak. Ha valamelly Lovag mentegette, vagy vonogatta volna magát a' bajvivástól, annak sarkantyúja széllyel törtetett, maga pedig mint gyáva, 's mint hitszegett méltó-ságából kivetkeztetett. Ha valamelly Lovag-nak emlékezetét halála után sértegette vala-ki, annak legközelebbi rokona állott boszút; vagy ha megtörtént, hogy a' bajra hívatott Lovag hirtelen meghalt, legközelebbi roko-na állott ki helyette, annak bizonyosságára, hogy a' Lovag nem félelemből halt légyen meg.

Minden kötelességi között a' Lovagnak, mellyeket neki bötsülete parantsolt, legszen-tebb volt az aszszonyságok sérelmeikért boszút állani. Annyi Lovagokat láthatott az ember, a' mezőkön rajzani, mint darázst a'

napnak melegén, kik mindnyájan készek voltak a' vivásra, hogy Aszszonyaiknak szépségöket, 's szüzességöket védelmezzék. Szokás volt pedig, hogy a' Lovag, midön a' lántsának ellenébe ment, melly talám ki-onthatta volna beleit, a' legnagyobb ájtatossággal ajánlotta magát az Istennek, és Aszszonyának. Némelly Fejedelmek nem engedték meg az olyan viaskodásokat, mellyek öldöklő szándékkal tétettek: de maga a' bajvivás mindenütt bötsületben tartatott, úgy hogy nem volt olyan kis Fejedelemség, mellynek szabad mezője (campo franco) ne lett volna. Minden bajvivásnál jelen volt egy Titoknok, ki arról hírt vitt, 's némelly kedvező körülállásokat vetett a' győzedelmesnek ügyéhez. Az ilyen híradás megerősítettet a' Lovagok, és Nemesek által, kik a' czerimoniáknál jelen voltak. Fülöp, Francia Király megengedte (1306-dikban) bajvivás által igazítani el a' pört; az aszszonyoknak pedig, mivel ők illetlenség nélkül nem viaskodhattak volna, rendelte a' forró viznek, 's tüzes vasnak próbáját, ártatlanságok' megmutatására. Tudniillik bizonyos távulságra letéte-tett a' forró viz edényekben, 's a' tüzes vas rudak, mellyek közt békötött szemmel eljárni, hogy sem a' vizes edény fel ne fordítassék, sem a' vas meg ne süsse lábát, ártatlanságot jelentett. Emma Eduárdnak Anyja kilencz rúd vas között sétált el minden sérelem nélkül. Ha valamelly vén aszszony bo-szorkánysággal vádoltatott, annak más pró-

bája volt: bévetették t. i. egy folyóba, vagy mély tóba, mellyen fenn úszkálni a' vádat erősítette, lebukni pedig ártatlanságot jelentett. Szerentséje volt az öregnek, ha míg kihúzták, meg nem fúlt; bár még, ha megfúlt is, legalább a' familiájának bötsületére vált.

Némelly Lovag Rendnek tagjai nem elégedtek meg avval, hogy helybe várják a' viadalt, hanem oda hagyták hazájokat, 's familiájokat, 's mentek idegen földre egy hű szolgának társaságában, hogy esküvésök szerint bosszúlják a' törvényteleniséget, védjék az özvegyeket, 's árvákat, és büntessék azokat, kik az ártatlanságot elnyomják. — Ha valamely Lovag szánakodó volt, leginkább az erőtleneket, 's gyengéket védte p. o. az árvát, vagy özvegyet, ha ezeket valaki sértegette, vagy valamely Kisaszszonyt, kit hitetlen szeretője megtsalt. Ha pedig valamely Lovag szerelembe vegyült valakivel, annak szépségét annyira emelte mindenek felett, hogy, ha ellentmondókra talált, azokat tüstént bajra hívta. Voltak olyanok is, kik egész sereg leánykával lovaglottak. Fausto, Olasz Történet író, a' következő bajrahívó levél formákat hozza fel:

Bajra hívás.

„Alkalmasint hallottad, hogy énnekem, minden szép Kisaszszonyokhoz jusom vagy. Hallottam pedig én is, hogy a' te Per-rinéd tsodálatos szépség. Ha azért őt el nem

küldöd nekem, vagy meg nem izened, mikor menjek érte, készítsd magad a viadalra.”

Felelet.

„Egy olyan rangú ember, mint én vagyok, nem retten meg olyan embernek formált jusára, mint te vagy. Perrine szép, de ő az enyém; kimegyek azért ő velem együtt, hogy veled bajt vívjak. Neked kettőt kell lekötelezni Kisaszszonyaid közül, mert azok nem olyan szépek, mint az én Perriném. Hogy ha én győzedelmes lejenedek, szolgáljanak neki, míg akarja.”

Bajra hívás.

„Nem hogy irigyeném ditsősségedet; hanem hogy abban osztozni kívánkozzom, részeseltesd a szerentsében hogy velem bajt vívi, 's nagyon lefogod kötelezni alázatos szolgálodat”.

Felelet.

Méltóztassál tiszteletedre, hogy ebédemre alázd meg magadat, és én követni foglak téged két órákor a tsata helyre”.

Más Bajrahívás. „Azt mondod, hogy a te Kalapod vörös, én azt mondom, hogy kék, és megfogom bizonyítani neked, hogy kardod éles, 's törőd fa. — NN.

Később, midőn a bajvivás (Duellum) szinte mesterséggé vált, mellyet tanulni kellett, fogytak annak okai, 's elhalasztatott gyakran 60 napig is, melly alatt minden mesterséget elkövetett az ember, hogy azt elkerülje. Péter Arragoniának Királya bajrahívatott, Károly Siciliali Király által. Megje-

lentek ugyan mind ketten épen azon helyen: de egyik előbb, másik később a' rendelt óránál. Gyakran megtettek a' Bajnokok minden készületet, 's kirendelték napot, órát; de a' helyet meg nem határozták. Egyik ment a' Milanoi nagy piacra, másik Carbonara Nápolyban; 's vitézkedett magában mind a' kettő teljes hosszúsággal, hogy a' másik meg nem jelent, kit makatszággal (Contumacia) vádolt. Végre olyan visszaélések voltak a' hajvívásban, hogy még a' gonoszakat is kezdték védni, 's szinte nemzeti törvénné vált, mellyet még a' Tudósak is ditsértek. Innen vannak a' sok Lovag Regék, mellyek mint a' Gaudi Amadis, gyakran húsztötetnyi vastagságra is nevedtek. Ekkor írta Cervantes híres Don Quichotte Lovagját, kiben ezen eltévelyedett hadat olly nevetségessé teszi, hogy annak ditsőségére többé soha senki sem vágyott.

Talán legutólsó leszen a' Fejedelmek között azon bajra hívás, melly által Pál Orosz Császár Napoleont egy szál kardra kiszóllította. De, a' mint tudjuk, sikertelenül. —

T á n c z - r a j z o l á s

(Choreographia)

Igy nevezetik azon mesterség, melly a' Tánczokat jelekben adja elő; épen úgy, mint az Ének kóttákban taníttatik. A' ki a' tánczot tökéletesen leakarná rajzolni, annak a' következő pontokra kellene tekintenie: 1.) Az útra, mellyet a' tánczosak követnek,

vagy is a' figurára; 2.) ezen útnak, vagy figurának részetskéire, mellyek a' musikának egyegy időmértékére (tactus) esnek; 3.) az idő mértéknek kissebb részeire; 4.) a' lábnek, karnak, 's egész testnek állására; és végre 5.) a' mozdulatokra.

Ezek közül az útat lerajzolni épen nem nehéz, mivel hogy lineákban minden útat kiadhatni. Miképen lehessen pedig a' többit rajzolat alá venni, annak megértésére szükség tudunk a' következőt: A' Táncznak törzsök-részei a' lábnek és karnak állása; a' tsupa mozdulat haladás nélkül, és a' haladó mozdulat, vagy lépes. (Schritt) Mindazokat, a' mellyek ezekhez tartoznak, nem tsak figurákban ábrázolhatni; hanem még azon felül a' mozdulatnak sebességét is meg lehet határozni. Azért mind ezen táncz részekre bizonyos jelek találtattak, mellyeknek összefüggésökből szinte olly érthetővé tétethetik valamely táncz, mint akármely Ének a' hozzá értőnek Kótták által.

Ezen mesterség nem régen találatott fel: de történeteit mégis homály fõdi. Úgy látszik mindazáltal, hogy az első alkalmaztságot Thoinet Arbeau Francia adta reá 1588-dikban Orchesographie nevü munkájával. Az ő találmánya annyiból állott, hogy minden Táncz musikánál feljegyzette a' Kótták alatt a' lépéseket is. De a' figurára, 's egyéb részekre nem tett semmi jeleket. Így hevert ezen találmány minden előmenetel nél

kül egész századig, míg nem Feuillet Párisi Táncz-mester kiadta volna Choreographiáját, mellyben ezen mesterség egész tökéletességében jelenik meg. Ezen Táncz mester egészen magának tulajdonítja ennek találmányját: de némellyek avval vádolják, hogy azt Beauchamps híres Táncz mestertől lopta volna.

T r é f á k.

Comte, egy híres Hasból szólló (Ventriquois - Bauchredner) ki három négy esztendővel ez előtt Párisba utazott, mindenütt bámúlást vont magára: néhol pedig a' mezőségeken a' hol tréfáját üzte, ütlekeket is kapott, sőt Svécziában kevésben múlt el veszedelme, hogy az égő kemenczébe bé nem vettetett. Történetei a' következők:

Többed magával utazván Gyors-szekéren (Diligence) Grénoble felé, hirtelen úgy tetszett úti társainak, mintha ragadozók közelítnének hozzájuk nagy lármával, hogy álljanak meg. A' rettenés közönséges leszen, 's kiszedi erszényét mindenik, hogy általadja a' zsványoknak. Comte elszedi tőlök, 's tetteteli, mintha azokat által nyújtaná. Más nap reggel fölöstököm felett vissza adta kinekinek a' magáét. —

Midőn egyszer Comte Rumillyn ment volna keresztül, a' hol épen országos vásár volt, szemközt méne egy paraszt aszszony, ki disznóját a' vásárra hajtotta. Mennyiért a-

károd adni a' disznót, kérdéComte az aszszonytól. Ötven Frankon, felele az aszszony. Beszél a' disznód, jó aszszony? „Éj ki tudja, talám megtanúlhat még úgy tsátsogni, mint az Úr.” Mindjárt meg tudjuk, monda Comte, 's egyszer smind megfogá a' disznónak füleit, melly érthetően megszóllamlék: „Hazud az aszszony, mert én tsak 18 R. forintot (4 Livres. 10 Sous) érek.” Erre az aszszony tsak nem lerogyott, 's többekkel együtt azt gondolá, hogy az ő disznájában ördög vagyon 's nem akarta megvenni senki, bár mennyit erősíté is Comte, hogy ő beszélt, nem pedig a' disznó.

Gyakran egész útszakat is fellázasztá Comte az ő mestersége által; midőn, mint-hogy hangját távolabb, 's közelebb vetheti; vagy kútban esett, vagy pinczében heverő embernek jajgatását követvén. De ilyenkor mindég tudósítani kell előre a' Policziát, külömben tsendesség háborításnak tartatnék a' tréfa.

Felelet a' Kérdésekre. 7.) A' malom-kő; mert az étellel jár. 8.) Mert a' Nászok arra teszik. v. Hogy a' jobbkéz védelmezhesse. 9.) A' Szerelmesek. v. A testi gazdag beteg az erszényére nézve beteg Orvost. Owenus mondása szerént: Tu morbum curas illius, ille tuum.

Rejtett szó.

A' föld gyomra szüli titokban testemet:
Lidércz farkán hordja mindenkor nevemet.

Jegyzés: A 45-ik Számbeli Mese: Hegédű; Rejtett Szó: Kút-út.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(47.)

Magyar Fordítások.

Több hazafiaknál foganatos volt azon serkentésem, hogy idegen nyelvekből a' szebb Énekeket magyarra fordítsák. Így jött kezemhez Somogy Vármegyéből a' 45-ik Levélben közlött Ének. Az Ifjúnak buzgó lelke felbátorítást érdemlett. Ha az eredeti munkától még most távúlabbra maradt, azt további igyekezete kipótolhatja. De nem lesz haszontalan ötlet arra figyelmetessé tenni, hogy a' különözésektől óvja magát, és a' nyelvnek ékességét a' magatsinált szókban ne helyheztesse. Az illy eltévelyedés arra vitt már nálunk egy két, külömben tudós, Hazafiakat, hogy olly nyelven irjanak, melyet még 30 esztendeig meg nem érthet a' Dunát-Tiszát-ivó Magyar. Ime egy pelda:

N é m e t ű l

Wenn in des Mondes Dämmerlichte
Sich deiner Liebe Traum verschönt,
Durch Cytisus und Weymutsfichte
Melodisches Gesäusel tönt,
Und Ahndung dir den Busen hebt
Das ist mein Geist der dich umschwebt.

Magyarúl.

Midön a' hold kelő világán
Szerelmid álma szépedez;
'S a' Tölgyes minden füvin ágán.
Lassu zizeglés rezgödez,
'S kebled rémzelve emeleng:
Az 'lelkem, melly körülted leng. H.

Üveg színelés.

Kedves szokás volt régenten a' Templomoknak, 's egyéb középületeknek ablak tábláikra festeni, mellynek némelly régi épületekben még ma is láthatni maradványait. A' színek (festékek) elsőben reá mázoltattak az üvegre, 's az után belé égettek, úgy hogy az egész festés öntés, vagy olvadás (fusio) által ment véghez. Magok a' festékek kész festett üvegekből vétettek, mellyeket kétség kívül finom porrá kellett törni, hogy az üvegre hintetvén másodszori megömlés által ismét üveget formáljanak. Néha a' színt nem égették belé az üvegbe; hanem csak belé rakták, minekutánna tudniillik a' fejtér üvegből kiszabdaltak némelly részeket, a' mint a' rajzolat kívánta, 's helyére festett üveget tettek ólommal megerősítve. Kezdődtek az ilyen czifrázatok leginkább a' XII-dik században, 's a' színelésre nézve elég tökéletesek, de a' mi a' rajzolatot, 's formát illeti, idomtalanak. Nem volna haszontalan munka a' mesterségnek históriájára az ilyen maradványokat is meg tekinteni. A' módját,

's titkos fogásait ezen mesterségnek böven láthatni Pernettnel (*Dictionaire portatil de peinture, et caet.*)

Az üvegre festést a' mai művészek ismét módiba hozták, mellyben különös remek műveket láthatni Demarne, és Gay Uraktól aczélüvegen; Develly, Morteleoque, és Gallet Uraktól pedig közönséges üvegen is. (*Extrait d' une notice de M. Alexandre Lenoir, insérée dans le Moniteur du 15 aout 1811.*)

A' régi Görögöknél szokásban volt nevek.

A' görögöknek tulajdon neveik vagy egyes vagy öszvetétt szavak voltak.

A' magános szóbeli nevek vagy valamely állattól vétettek mellyel bizonyos embernek hasonlatossága volt. Illyenek p. o. Leon (Oroszlán) Lykos (farkas) Moschos (bornyú) Korax (Holló) Batrachos (béka) Alectryon (Kakas) vagy az arczának színétől, p. o. Argos (fejér) Melas (fekete) Xanthos (szöke) Pyrrhos (vörös) — vagy valamely Istennek nevéből, mellyet egy kevéssé elforgattak. p. o. Apollonios (Apollontól) Posidonios (Posidontól-Neptun) Demetrios (Ceres nevéből) Athenaeus (Minerva nevéből).

Az öszvetétt szóbeli nevek sokkal nagyobb számmal voltak. Igy ha Házastársak könyörgésök által gyermeket nyertek, mint égnek ajándékát, nevezték azt a' véd-

Isten ajándékának p. o. Theodorus (Isten adta) Diodoros (Jupiter adta) Hermodoros (Merkúr adta) Heliodoros (Nap, vagy Phaebus adta) 's a' t. — Némelly familiák Istentől húzták eredetöket, innen ismét sok nevek genes (született) végezettel p. o. Theogenes, Theagenes (Istentől született) Diogenes (Jupiter nemzette) Hermogenes (Merkúr nemzette) 's a' t. Jegyzést érdemel pedig az, hogy a' Homérnál előjövö nevek többnyire mind tisztelet, — 's bötsület nevek vagy a' vitézségtől p. o. Mepolemos (had ki álló) Archeptolemos (had igazgató) Amphimachos (Tsatát környékező) Antimachos (Tsata ellen menö) vagy az erötöl (Enorea) p. o. Agapenor (Erö szerető) Agenor (Erö vezető) vagy a' hódítástól (damao) p. o. Polydama (sokat hódító,) Chersidamas (kézzel hódító 's a' t; vagy a' sebes futástól (thoos) p. o. Alkathoos (Erejében futó) Panthoos (Mindenen futó) vagy az észtol, lélektől (noos) Astynoos (városi eszü udvari) Autoonos (maga eszü kényén járó fejes) 's a' t.; vagy a' tanástól (medos) Agamedes (nagy tanátsú) Eumedes (jó tanátsú) Lycomedes (farkas tanátsú) Thyrasymedes (merész tanátsú) 's a' t. vagy a' ditsöségtől Herakles (Júno ditsösége) Patroclos (Atyja ditsösége) 's a' t. Sokan az ilyen bötsület nevekből, mellyeket valaki érdemiért kapott, fiúról fiúra is által mentek, hogy azokat az Eldödieknek tetteikhez hasonló tettekre ébresztenék.

A' Rühös Juhokat gyógyítani.

Többnyire mind azon módok, mellyekkel a' juhrühöt orvosolják, lankadtságot okoznak magoknak az állatoknak. A' következő szer pedig, mellyet Walz Úr jóváll, nem hoz semmi rossz következtést sem életére, sem gyapjára a' juhoknak: hanem inkább neveli a' gyapjat a' mint több ezer rühös juhokon próbálták; azon kívül olly hathatós a' rüh ellen is, hogy annak nem tsak férgeit, hanem a' bőr alatt lévő tojás fészkeit is kiveszíti. A' szert így kell készíteni: végy 4 rész friss oltatlan meszet, önts reá lassanként vizet, a' mennyi felforrálására elég; adj hozzá 5 rész hamuzsirt (potasse) ökör húgyot ismét annyit, a' mennyi a' vegyítéknek liktárium sűrűséget ad; ehez kell 6 rész állati kozmás olaj (oleum empyreumaticum) 's 3 rész szurok (hajószurok) oldoztasd fel mind ezt 200 ökör húgy, és 800 résznyi közönséges víz vegyítékben. —

Látni ezen vegyítékből, hogy ez által egy gyenge büzsó (ammonicum) készül a' kozmás olajjal vegyülve. A' büzsó részint akadályozza, hogy a' kozmás olaj a' tiszta lúgsó által részeire ne osztassék, részint pedig az ökör húgynak is önnön részeire oldoztatását mellyekhez a' szuroknak íze, melly annak a' lúgsóval egyesüléséből áll elő, tsak toldalékul járul.

Ha már a' rühös juhok nem nagy számmal volnának, el kell azokat a' nyájtól rekeszteni azonnal, fel keresni varas részeitet

meglágyítani a' mondatott szerrel; 's meg-
nedvesíteni egyebütt is mindeuütt a' gyapjas
részeket egyenlően. Ha a' juhok gyapja há-
rom négy újnyinál hosszabb volna, 's nem
lehetne lenyírni, jó volna a' készült vegyi-
téket által szűrni posztó darabon, hogy el-
választassanak azon részei mellyek a' gyap-
júnak árthatnának. Tizenhat nap alatt, ha
a' juhok mindég menedékhelyen tartattak az
eső ellen, elég leszen három mosás mind ösz-
ve, úgy mint az első, nyolczadik, és tizenö-
tödik napokon, hogy a' rühnek férgeitől, 's
tojás fészkeiktől egészen megszabadúljanak.

Itáliának Éghajlata a' korosságra nézve.

Nagyon nevezetes Lajstromot ad Plinius
a' Vespasian alatt élteknek hosszú életök-
ről, mellyet ő Censusunak irásiból, mint bi-
zonyos kútfőből meritett. Ebből azt látjuk,
hogy Itáliának azon részében, melly az Ap-
penin hegyek, 's a' Pó víz között fekszik
(a' mi idő számlálásunknak 76-dik évében
124 emberek éltek, kik a' száz esztendős
kort elérték, 's meghaladták. Nevezetesen
54 volt 100 esztendős, 57 volt 110 esztendős;
2 volt 125; 4 volt 130, 4 volt 135—137; és
3 volt 150 esztendős; Piacenczában egy fér-
fi 130, Fauentiában egy asszony 132 esz-
tendős. Vellejaciumban (Piacencza mellett)
tizből hatan 110, négyen 120 esztendőt ér-
tek.

Hufeland azt állítja, hogy az emberi élet tartóssága Mózes, Görögök, Rómaik idejében épen annyi volt mint ma, 's hogy a föld korosságának az ember életére semmi befolyása nincs, kivéven azon különbséget, mellyet a föld színének műveltetése, 's az éghajlatnak abból következő változása okozhat. Így ha Itáliában Vespásián alatt több hosszú idejű emberek voltak, mint ma, ennek egy oka lehet az, hogy akkor még hidegebb volt éghajlatja (a sok erdőségek miatt, mellyek később kiirtottak) mellyet bizonyít Plinius is, midőn olyan hideg térről beszél. mellyen a bor a pinczében, a Tiberis pedig árkában szinte fenékgig befagyott. Nem képtelen pedig még az sem, hogy maga a föld alatti melegség kóborol, 's most egy majd másik tartományban üllepedik meg. Egyéb aránt a hosszú élet ma is olly lehető, mint hajdan volt!

A' Zsidóknak Sátor-pénz adójok Török Országban.

A' múlt században néhány Zsidók beszédbe jöttek Konstantinápolban bizonyos Törökökkel a' jövőendő élet felől. Az elsőb-
bek azt állíták, hogy egyedül csak az ő nemzetjök az, melly ama' napon a' Paraditsomnak birtokába jönne. „Hát ha már az úgy vagyon a' ti hitetek szerint, kérdék a' Muhammed követői, mondjátok meg nekünk, hol

fogunk mi akkor maradni? A' Zsidók nem merték mondani, hogy ők a' paraditsomból egészen kirekesztetnének, hanem így mérséklették feleletjüket, hogy: Ti a' Paraditsom határin kívül maradtok, és távúlról nézitek a' mi boldogságunkat. Ezen különös pör a' Nagy Vezér elejébe vitetett, ki épen akkor is azon gondolkodott, mitsoda szín alatt lehetne még a' Zsidókra több adót vetni. Élt tehát ezen alkalmatossággal, 's monda a' Zsidóknak: Mivel bennünket a' Paraditsom köfalain kívül helyheztettek, illendő, hogy sátor is készítettetek nekünk, ne hogy a' szabad levegő alatt kelljen laknunk. Egyszer'smind parantsolá, hogy a' Zsidók még a' rendes adón fellül esztendőnként bizonyos summa pénzt fizessenek a' Nagy Sultán sátorának költségére, melly sátor - adót még ma is mindég fizetniök kell a' zsidóknak.

M e s e.

Két hegy közt lakozom nints nyelvem: mégis
utánnad,
Bár miket elmondasz, tüstént tsátsogni szokásom.

Rejtett szó.

Egészen a' bárányt mindenkor szeretem.
Felem tested része, vagy Méht földözgetem.

J e g y z é s. A' 46-ik Rejtett szó: É r c z.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(48.)

E l e g i a.

Elegia szó tulajdonképen teszen ez panaszolózkodó Éneket, melly mindazáltal szélesebb értelemben nem csak a' szomorúságnak; hanem még az örömnök tsendes indulatját is előadhatja. Közönségesen pedig tárgyai lehetnek ennek mind azon érzékeny indulatok, mellyek olly mélyen behatottak a' lélekbe, hogy az ember örömet mulatozik velök; és még is annyi eszet, 's gondolkodást engednek hogy a' dolgot minden oldaláról megforgathassa. Nem tulajdona ennek annyira, mint az Odának, az érzeménynek egysége, 's nem is mutat soha olly férfias szívet, mint amaz; hanem inkább olly elpuhult, 's érzékenyült kebelet, melly az indulat előtt egészen felnyílik. Pope genijének ditsérője nagyon helyesen nevezi az Elegiát indulatlan magábantanakodásnak. Így lehet p. o. elegiában adni elő egy kedves szeretőnek elvesztését; egy barátnak hitetlenségét; a' nyomorúlnak terheltetését; a' kemény sors ellen panaszolózkodást; vagy örömnök egy újra megnyert jón, egy öszvebékülésen; vagy háladatosságunkat, vagy ájtatosságunkat, 's egyéb hasonló szelid érzeteket; 's indulatokat. Az Elegia egy ollyan neme a'

versezetnek, melly a' szívet nagyon meglágyíthatja, 's valamelly tárgy eránt egészen lekötheti. A' munkában nintsen bizonyos rendje, formája; nintsenek meghatározott részei. A' lágy indulat szabadon vezeti. —

Ezen Versezetnek, mellyet a' Görögök találtak, ámbár bizonyosan nem tudhatni Találóját szokott mértéke az úgy neveztetett Distichon, melly az ilyen ábrándozó, egy tárgyról másra bolyongó indulatra valóban nagyon alkalmas. Az újabb Európai Nemzetek, mellyeknek Hangmértékjök (prosodiák) tökéletlen, a' helyett az Alexandrinus verset alkalmaztatják.

Mi Magyarok annyiban szerentsések vagyunk, hogy igen meghatározott mértékűek hangjaink, 's ugyan azért nyelvünk a' görög mértékű versekre különösen alkalmas. Érzették ezt régen Tudósaink, és Silvester Jánostól fogva (1564) többen a' görög mértékek szerént irtak, kiknek neveiket Tudós Virág Benedek Ur különös munkátskában összeszedte. Nevezet szerént az Elegyiában felvett Verseket, ugymint az egymást felváltó Hat lábú, és Öt-lábúakat, mellyek együtt páronként kerülnek elő, többen megkedvelték. Legelső ditsőség illeti Tisztelendő és Tudós Baróti Szabó Dávid Urat, a'ki Komáromi Professor létében 1779 egész könyvet adott ki efféle versekben. Nagy tüzzel, és szerentsével követte T. T. Révay Miklós, Prof. kinek elegyes Versei ebben szinte jeles példát adhatnak. Tiszteletes Gyöngyösi Já-

nos Préd. Tiszt. Póts András Préd.; Tiszt. Édes Gergely Préd. Tisz. Kováts Sámuel Préd.; S. N. Tóth László, T. Vitkovits Mihály ezen páros versekben dicséretes munkákat adtak ki.

Magát a Versezetet, vagy is Költeményt (Poemát) akár Elegiának, akár Elegyének, vagy Alagyanak nevezhetjük. Rövid, értelmes, tiszta, 's lágy nyelvet kíván; a' példák és hasonlítások különösen diszesítik. Minthogy a' fellengező gondolatokat kirekeszti, és gyengéded indulatokat fest az Ifjúságnak első gyakorlására legalkalmasabb neme a' Költeményeknek.

Híres Orakulumok

a' Görögöknél.

1.) Delphi. Erről a' Szicziai Diodor hosszasan beszél XVI. Könyvében. Tudniillik Delphiben volt egy nagy Földrepedés, mellyben egy Pásztornak észrevétele szerint a' ketskék azonnal tánczolni kezdettek, és szokatlan hangot adtak, mihent közelítettek hozzája. Közelebb ment hozzá maga is a' Pásztor, 's mihelyest bele tekintett, jövendőlk lélektől ihleltetett. Elterjedvén híre a' történetnek, többen is meglátogatták a' helyet, 's egyik a' másiknak jövendőket mondott. De midőn némellyek a' fellelkedés (enthusiasmos) miatt tánczra kerekedve belé hüllottak volna a' mélységbe,

nehogy ezen veszedelem többeken is történjék, egy aszszonyi személy választatott, a ki Pythia névvel neveztetvén tanátslana a' jövendőt kérdőknek. Ne hogy pedig ez is bé esnék, befoglalt állást készítettek, mellynek három lába volt (tripus) Azt írják némelleyek hogy a' jövendölő Papné elejénten Szüzleány volt de későbbben valamellyik egy tanátskérőtől erőszakot szenvedén, utóbb mindenkör ötven esztendősnél vénebb asszony (vén Pythia) választatott. — Nevezetes pedig az, hogy még a' Pythián kívül mindenkör kellett ott jelen lenni Poctáknak is, kik az adott homályos feleletet világosabb szovakkal adnák elő; valamint az is, hogy bizonyos napok rendeltettek ki, mellyeken a' jövendölő aszszony feleletet várhatna, 's adhatna Apollótól. Minekelötte háromlábú székébe ült volna a' Pythia, mindég a' Castali kút föből kellett innia. —

2.) *Dodoni Oraculum.* Ebben állottak két oszlopok, közel egymáshoz, mellyek közül egyiken egy réz edény, másikon pedig egy gyermetske állott, kinek kezében egy rézkorbáts vala, melly ide 's tova mozoghatott és a' rézedényt szüntelen verte, valahányszor a' szél fútt. Innen eredett a' példa beszéd: Dodoni Réz (aes Dodonaeum) melly olyanról mondatott, ki mindég fetseg, mivelhogy Dodonában a' szél alig szünt meg valaha, és így a' réz is mindég tsörgött. Némelleyek valami galambokat emlegetnek, mellyek itt jövendöltek volna. Így Statius azt

beszélli, hogy a két galambok közül egyik Libyába repült, hol Jupiter Hammon Oraculuma volt; másik pedig Dodonában maradt.

3.) Trophonius Oraculuma. Nevezetesebb volt ez mindeniknél, mellybe több napi készültek, s több féle áldozatok után lehetett lemenni. Már magokból az áldozatokból megítélte előre egy Jósoló (Vates) ha vallyon a tanátskérdőhöz meggyelmes lezendé Trophonius. Ha úgy tállatott, a tanátskérdőt a papok Hereyna vizéhez vezették hol ötöt két gyermekek (Hermesek) mintegy 13 esztendősök megmosták, s megkenték olajjal. Innen vitték két folyónak forrásához úgy mint a Lethéhez (feledékenység) mellyből azért kellett innia, hogy minden volt gondjait feledje és a Mnemosyne forrásához, hogy minekutánna abból ivott, mind azokról megemlékeznek mellyeket a barlangban látni fog. Ezután a vára-siaknak szokások szerint felöltözködvén hosszú gyolts ruhába, s paputsot füzvén lábaira bé ment az Oraculumba. Ez pedig egy berek felett a hegy tetőn volt, hol a bemenetelt két réz obelisk erősítette. A barlang kéz által készült, mellybe nem léptsőkön, hanem lajtorján kellett lemenni. A tanátskérdő mézespogátsát vitt kezében, s bé lépven lábaival hirtelen leragadtatott. Itt a felelet némellyeknek tsupán látható jegyekkel; másoknak pedig szóval adatott.

Ha ki akart jönni, lábait kellett ismét előre botosítani, 's akkor a' Mnemosyne thrónusába helyheztetvén el kellett mondania a' Papok előtt, mind azt, a' mit látott, vagy hallott. Végre vissza kellett neki menni a' jó Genius hájlékába, hol bemenetele előtt a' készüléteket tette. Itt ekkor annyira megrémült, 's magán kívül ragadtatott, hogy még a' körulte állókat sem ismérte, mind addig míg nem egyet nevetett, 's erre elbotosította. Így beszélíli ezeket Pausaniás IX. Könyvében, a' mint állítja, tulajdon tapasztalásából.

Külömbféle öltözet, 's viselet a' Chinaiaknál, és az Otahajta vad népeknél.

Chinában a' férfiaknak öltözetjök áll egy selyem ing forma köntösből, melly színére nézve külömbféle, előlről pedig mindég gombokkal függ öszve. Néha a' Chinaiak nyolczat is felvesznek ilyen köntöst egy másra, mellyen fellül hideg időben még egy fekete posztó köpönyeg is járúl. Ezek alatt viselnek bő nadrágot, és atlacz tsizmákat papiros talppal, melly néha egész hüvelknyi vastagságú. Hajokat lenyíratják, tsak hátról hagynak egy üstököt, mellyet tsap formára bé fonnak, 's Penesének hívnak. Körmeiket a' kis újaikon soha sem vágják el, kivéven a' mestereimbereket, kik az Uraságnak ezen fontos jegyét nem viselhetik. Az Asz-

szonyok hasonló öltözetben járnak mint a férfiak, mellyhez tartozik még, hogy a Kántoni tájékon hajokat a fő tetőn kontyba kötik, mellyet arany tökkel megerősítnek, 's virágokkal felékesítnek. A Mandarinok megkülömböztetik magokat a többi Chinaiaktól egy arany gomb, vagy gyöngy vagy kláris által, mellyeket különböző rangjok szerint sapkájakon viselnek. Még az öveiken való gyöngynek számából is megtudhatni rangjokat. Az elsőbb rangúaknak meljökön, 's hátokon egy négy szegletű folt vagyon, mellyen méltóságok jelei kivarva látszanak, 's azon kívül arany és ezüst czifrák fénylenek.

Déli Indiában az Otahajtiak öltözetjük vagyon vékony gyékényből és fahéjjakból leginkább esső ellen. Az aszszonyok három négy darab ilyen öltözetet is öszve tekergetnek derékon, mellyek bokáikig le tsüggnek; fellül pedig más hasonló darabokat hordanak vállaikon előre, 's hátra letsüggve, mellyeken fejöket, 's karjaikat ki dugják. A férfiak öltözetjük ettől tsak abban különböz, hogy a lábaikon letsüggő részeket czombjaikhoz kötik, úgy hogy szinte nadrág formát mutat. Ezen öltözetek minden rendekkel közösök, úgy hogy a főbb rang tsupán avval különbözteti magát, hogy több ruhát hord magán. A fejkesség az Otahajti Dámáknak igen nagy gondjok. Az pedig finomúl öszve fonogatott hajból áll, mellyet fejökön nagy tömötten, de jó ízléssel öszve tekergetnek. Banks Úr ilyen fonott hajat hozott magával,

egész angol mértföldnyi hosszaságút, melyen semmi tombok sem látszott. Illyen darabok pedig gyakran 5 6 is vagyón valamely Dámanak fején öszve tekerve, úgy hogy ha mind öszve venné az ember az egész haj készület tenne egy kis mértföldnyit. Ezen mesterséggel öszve fonott hajhoz még a' fő tetőre az aszszonyok virágokat is szoktak szúrni, egész bokréta formán. Viselnek külön függőket is, még pedig mind a' két nem, de a' mint Forster útazásaiból láthatni, tsak egyik fülökön, tsiga házból, vagy drágaköböl, vagy vörös horsóból, 's apró gyöngyökből.

Apró Történetek.

Voltairet egy Úr bajvivásra hitta, ki általa magát megsértetettnek tartotta. Voltaire a' baj vivást nem fogadta el. — Az ellenfelek, mondá, nem egyenlők: Az Úr nagy, én kicsin vagyok; az Úr Vitéz, én gyáva vagyok. Meg akar az Úr ölni? — Jó — hát én megholtnak tartom magamat. —

M e s e.

Elöl a' vellája, hátúl a' seprűje,
Van négy oszlopkája, Kender főkötője,
Ételes kötsöggje 's ennek négy négy tsöve.
Abból nem lakik jól, a mit bele gyűjte.

Rejtett szó.

Sáriban megvagyok: de nem a' Böskében.
Leányhoz sietek, a' Legény nevében.

J e g y z é s. A' 47-iki Mese: Echo. Rejtett szó: F a r k a s.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

(49.)

A' még gyenge kenderben jég eső okozta kárt kipótolni.

A' legjobb 's legkönnyebb mód a' kenderben annak kivirágzása előtt, jégeső által eshető kárt kipótolni abban áll, hogy a' megsértetett részek azonnal el vagdaltassanak. A' vagdalás történik részűt kevéssel alább a' megromlott résznél, közönségesen egy vagy másfél lábnyira a' föld felett. Ezen móddal több szerentsés próbák tétettek Franciaországban. Egy gazdának a' többek között el verte a' jég nagy darab kender földjét: mellyből két holdnyi földön részint éles ollókkal, részszerint éles metsző késekkel lenyíratta mind, a' mi megkárosodott egy két lábnyira a' föld felett; a' mellette való földön nagyobb meggyöződésnek okáért úgy hagyta, a' mint a' jég elverte. A' tapasztalás azt erősítette, hogy minekutánna külön kitépettek, kidolgoztattak, 's fontra vettettek, tsak nem két annyi lett abból, mellynek hegyeit elvagdalták. A' föld egy formán műveltetett, mag bennök ugyan annyi, környálállásaik ugyan azok voltak. De mégis a' le tsonkított szárok 5—6 ágakat is hajtottak, mellyek többnyire egyenesek, vékonyak, hoszszak és zöldek voltak, 30—35

hüvelyknyi magasságúak ; az egész kender pedig sűrűbb, mint a' szomszédban mindennütt, annyira, hogy nem vaktában itélne valaki, ha azt mondaná, hogy az olyan megnyesegetett kender szaporább még az ép kendernél is; mellyet a' jégeső nem bántott (Bibliothecque physico-économique juillet 1811.)

P e k k i n g .

Pekking minden Chinai Utazóknak bizonyosságok szerint nagyobb minden Európai Városoknál mind kerületére, mind népességére nézve. Ez egy olyan város, melly mind a' nagy Birodalomnak, mind a' hatalmas Tsászárnak bötséhez méltó. A' birodalomnak éjszaki részében fekszik a' honnan éjszaki Fővárosnak (Pekking) neveztetik, valamint Nanking (déli főváros) déli fekvéséről viseli nevét. Pekking két városokból áll, mellyekből az egyik, a' hol a' Tsászári Palota van, neveztetik ó városnak, vagy Tatár városnak is; a' másik pedig új, vagy Chinai városnak. Formája tökéletes négy szeglet, mellynek kerülete 6 franczia mértföld azon kívül, hogy 13 külső városok veszik körül. Az új város köfalai alacsonyok, 's erőtlennék; de a' régiéi vastagok erősek, 40 lábnyi magasságúak, 's minden 20 ölnyire torny áll. Mind öszve van a' városnak 13 kapuja, 's minden kapu előtt nagy térsége, melly a' fegyveres gyakorlásra alkalmas. Ámbár

pedig illy nagy legyen is a' város, annyira tele vagyon az emberrel, lóval, öszvérrel, tevével, hogy a' fő emberek alig járhatnak benne szabadon, hanem ha lovagot botsát-
nak előre, ki előttök útat tsinál. Aszszó-
nyoknak a' városon jarni nem lehet, nem szabad. Azomban még is népesebb lehetne Pekking, ha nagyságát vesszük, de egy az hogy útszái szélesek; másik pedig, hogy a' Tsászár palotája roppant épület, melly nagy helyet fog, 's kevés embernek ad lakhelyet; mellyekhez járúl még az is, hogy itt igen sok középületek vagynak, mellyekben senki sem lakik. Illyenek p. o. a' riskása-Tárok, mellyekben 200,000 ember is meg férhetne. De még is elég lakosi vagynak Pekkingnek; mert nagyon öszve szorúlnak házaikban, és yagynak szegények, 's mester emberek, kik egész nyáron keresztül hajókon laknak, úgy hogy szinte egy úszó várast formálnak. Különös az, hogy itt a' mesteremberek: szabók kovátsok, borbélyok minden műszerekkel, 's műhelyekkel együtt járnak fel 's alá a' városon, munkát keresvén, úgy hogy ha reggel kimennek lakhelyökből, tsak estvére térnek vissza. Az illyen munka keresők, 's a' fő Mandarinoknak tselédjeik, kik Uraikat öszveséggel kísérni szokták, nagy tolongást tsinálnak az útszákon, noha a' lakosak 2 milliommnál alig mennek többre. A' rendtartás Pekkingben nagyon jól megyen; minden tizedik háznak vagyon felvigyázója, ki a' kormányozónak minden köztök történt dol-

gokról hírt ad, és feleletre vonatik, mihe-
lyest környékében tolvajság, vagy más akár-
mi hiba esik. Ugyan ilyen szorosán kell szá-
molniok a' házi gazdáknak is gyermekeik, 's
tselédjeik magok viseletéről. Éjjel nappal ö-
rök járnak az utszákon, kiknél fegyver, és
korbáts vagyon, mellyel minden személy vá-
logatás nélkül megütögetik az ollyant, a' ki
lármát tsinál. Minden útszának kapuja va-
gyon, melly estve azonnal bészaratik, és
tsak isméretes embereknek nyittatik fel, ha
kimeneteleknek helyes okát adhatják. Közön-
ségesen nagyon szorosán követik minden
Chinaiak azon állitást, hogy a' nap mun-
kára, az éj nyugalomra való, úgy
hogy a' ki éjjel talál járni, vagy tsak elké-
sik, már az által gyanúba hozza bötsületet.
A' váras tsínosságára is igen nagy gond va-
gyon: száraz időben kinek kinek megkell a'
kapuja előtt öntöztetni a' földet reggel, és
estve, ha pedig eső volt, a' sarat azonnal
elhányatni. Nagy eső után vagy felvágják a'
földet, vagy meghordják azt újjal, ugyhogy
kevés idő alatt semmi nyoma sintsen a' sár-
nak. A' házak mind kitsinek, úgy hogy alig
érdemel valamellyik palota nevet: minthogy
illyent építtetni nem szabad. Comte be-
széli, hogy míg ő Pekkingben volt, egy fő
ember, talám Herczeg kéntelen volt házat
lerontatni, felvén az itélettől, mellyet a'
Tsászár reá hozhatna, minekutánna bévádol-
tatott, hogy nagyobb házat építtetett, mint
a' több fő emberek. Ítélszék hat vagyon

Pekkingben, úgy mint: választószék (Lipou) melly a' Tisztakat, 's felügyelőket adja a' népnek; Társzék (Houpou) melly a' jövedelemre, 's adóra ügyel; Rendtartó-szék (Lipou) melly az országai rendtartásokra, 's szokásokra vigyáz; ör-szék (Ping-pou) mellynek az éjjeli örökre vagyon gondja; büntetőszék (Hing-pou) melly a' bűnösöket kárhoztatja, 's itéli; köz foglalatosságra ügyelő szék (Kony-pou) hová tartoznak a' révek, vámok, hajókázás, 's egyebek. A' harmadik székre tartozik a' matematikus szék (Kintien-Kien) két osztályban, mellyek közül egyik tsupa számvetéssel, 's tsillag vizsgálással foglalatoskodik; a' másik pedig időt, 's napot határoz a' menyekzöre, temetésre, halálos büntetésre, 's egyéb polgári köz dolgokra. — A' legfőbb Törvényszéke Chinának áll négy vagy hat ministerekből, kik Cala-os névvel neveztetnek, 's tsupán a' Tsászár' parantsolatjára gyűlnek össze, bizonyos fontos dolgokat meghatározni, mellyekről már a' neveztetett Törvényszékek ítéletet hoztak. A' mi a' város szépségét illeti az legfeljebb némelly sárga, vagy zöld lakirozott téglá födelekből áll mellyhez járúlnak a' Mester emberek, 's Kalmárok' házaik előtt álló 12—15 láb magasságú czímereik (czégereik) mellyeken a' partékák, 's kézművek többnyire arany betűkkel jelentetnek. A' Tsászári Palota ropant épületének több udvarai vannak, a' szálához vezető léptsők fejez márványból készültek, valamint a' ház pallója is vagy már-

vánnyal, vagy porcellánnal vagyon kirakva. Ezeken kívül vagynak a' sok czifrázatok, festett képek álló képek, 's egyebek.

A' mértékletesség.

John Essingham meghalt 1757-dikben Cornwallisban 144 esztendő korában. Született I. Jakab Király Uralkodása alatt nagyon szegény szülőktől, munkával élt mindég, 's katonáskodott sokáig, a' Hochstädti ütközetben Tizedes volt. Végre vissza tért szülőte földére, 's napszámmal kereste élelmét holtig. Jegyzést érdemel, hogy ifúságában semmi hevítő italokkal nem élt, húst csak ritkán evett, 's nagyon mértékletes volt mindenben. Száz esztendő koráig még csak azt sem tudta, mi legyen a' betegség, s még harmad nappal halála előtt három mértföldnyi útat tett. —

A' legrégeb Pénzek.

Beger, és Schott ítélete szerint legrégeb pénznek tartatik az, mellyen ΦΙΔΟ felülírás olvastatik, a' pénznek feltalálójától Phidontól, ki Jésus születése előtt kilencz századdal veretett pénzt Aeginában. De Barthelemy Úr részint a' Boeocjai paizsból, melly azon pénzen vagyon, részint a' szép munkából azt mutatta meg, hogy annak Thébainak kell lennie, 's hogy a' legvirágzóbb időkben veretett. Epen illy fenéktelen Har-

duinnak vélekedése hogy legrégebb volna azon pénz, melly Pisistrat, Athénai Tyrán idejéből, Afrikában a' Cyrenei Demonax pénzének mondatik.

Legrégibb pénzek bizonyosan azok, mellyek Nagy Görög Országának különböző városiban verettek, millyenek Croton, és Sybaris (ez a' város a' LXXVII Olympiásban ronthatott el) továbbá Théba, Athéna, és Sici-liának némelley városi, millyen a' Naxusi pénz, mellyen Hercules minden forma nélkül egy oldalt lévő mennykövel ábrázoltatik. Ezen város körül belől 330 évvel épült Trója pusztulása után és így előbb, mint Syracusa. Legközelebb járúlnak ehez Gelo Király pénzei Syracusából, ámbár ezek már sokkal virágzóbb korát mutatják a' mester-ségnek. Winkelmannak volt egy szép ezüst pénze, mellynek jobb oldalán egy öreg szakállas fő vagy on körülírással: ΔΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΑΘΗΝΙΟΣ (Athénai Themistokles) másik oldalán pedig vagy on a' Győzedelem Istennéje (Victoria) egy hajó orrán ezen körül-írással: ΚΑΤΑ ΠΕΡΣΩΝ (a' Persák ellen) De ez nyilván hamis pénz, melly az újabb időkben veretett. Ezt pedig meg lehet ismérni részint a' főnek rajzolat-jából, részint a' hajó előrészből, mellyek-hez hasonló semmi régi műveken nem talál-tatik, 's kiváltképen pedig a' betű vonatok-ból, mellyeknek sokkal régibb formát kel-lene mutatniok.

Varro értelme szerint legelső volt Já-nus, a' ki pénzt veretett, mellyet némelleyek

leginkább azért tartanak hihetőnek, hogy a' legrégibb pénzek a' két arczájú Jánus képét viselik. — De mivel ezen idők a' mesés korba merülnek, többen követik Plinius állatását, ki a' pénznek eredetét Servius Tulliusra viszi. Melly időben a' pénz baromnak, (pecus) juhnak, 's ökörnek képével jegyeztetett, úgy hogy a' pénznek még Római neve is (pecunia) a' baromtól (pecus pecudis) jött légyen.

I g a z í t á s. A' 48-ik levélnek első sorában hibáson maradt meg ezen szótska „ ez „ — Azon levélben 377-ik oldalon a' 20-ik sorban 1541-ik esztendőt kell tenni, a' midőn Sylvester Jánosnak Új Testamentoma kijött. — A' 29-ik sorban 1777-ik esztendő kell, a' midőn Szabó Dávid Ur Komáromban készített Verseit kiadta. — 378-ik oldalon a' harmadik sorban S. N. helyett: U. N. tétessék.

M e s e.

Tűz vagyok: de vízben lakom; szemed' füled' megbolygatom.

R e j t e t t s z ó.

Genealogiam' tsak Apámig viszem,
Ő még annyira sem, ezt bizonynal hiszem.
Ha első betűmet utolsóvá teszed
Több Magyar Királynak nevét észre veszed.

J e g y z é s. A' 48-ik számi Mese: Fejős Tehén. — Rejtett szó: Irás. —

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(50.)

Költeményes Levél.

A' szép mesterségeknek ezen műve kevés példákban maradott fen a' régiségből. Inkább gyakorlották ezt az újabb Nemzetek. A' bizodalmas nyílt szívűség; a' szeléd, 's barátságos érzés; a' közönséges igazságok, 's az életnek filozofiája azok a' tulajdonságok, mellyeknek a' Költeményes Levélben (Poetica Epistola) ki kell tündökleni. Külömben a' Költő Mesterségnek ez azon egyik műve, mellyben legkevesebb helye vagyon a' költésnek, hanem tsak a' könnyű 's kellemetes előadásnak. Azért itt a' Vers elkerülhetetlen. Horatiusnak Poetai Levelivel Vitézi Verselben megajándékozta Nemzetünket Tudós Virág Benedek Ur; Wieland szerént kiadott ezekből egy részt Fő Tiszt. Kiss János Superintendens Ur. De ugyan ez, és Tek. Kazinczy Ferencz, és Ts Szemere Pál Urak eredeti poetai Levelekkel is meggazdagították Literaturánkat. Ezen nyereség tekintetéből közöljük itt azon tisztelt Hazafinak még eddig nyomtatásban nem látott levelét, aki korán kezdett szép pályáját, most is ifjú tüzzel futja. Ime a' levél:

Buczi Emílihez.

Kedvelt híve, Buczim, Weselényinek, a' te
barátod,
Hogy te magad hallgatsz, hogy hallgat Kor-
nisod, érzi.
Szólj, mint vagy te? miként vagyon ő? szólj,
mint vagyon anyja,
Nagy dísze Erdélynek, nagy dísze a' Teleki
háznak,
'S hív mint atyja, kinek hamvedrét tiszteli
jó 's rossz.
Mint van Kenderesink? az az új Fabriciusz,
a' ki
Szíve' érzéseitől nehezebben hajolhat-el, a'
mint
Fenn ösvényétől az egek' nagy fénye hajolhat;
'S a' ki, midőn a' fergetegek rá rontanak,
ámbar
Némulást javasol neki a' lelketlen okosság,
Azt teszi, a' mit az ész, a' tiszt, 's szép-
lelke parancsol,
'S tilt a' haszna-leső ravasz és lelketlen o-
kosság.
Mint Feketénk, a' nyájas öreg? kinek élete
halkkal
'S hasznokat-hajtva fut-el, valamint a' völgy'
ere, melly hol
Szent ligetet serdít, hol szomjú holdakat
áztat.
Emlékeztek-e még rólam? vagy már is eloltá
A' szeretott vendég' képét a' nem nagy
időcske?

Két hava mult-el már, hogy az eltávozni-szo-
katlant

Kedvelt honja megint elzárta: de nem fog el
engem

Gyermekeim' szeretett kisdéd köre, nem fog-
el író

Asztalom úgy, hogy benneteket ne sohajtsa-
lak, oh ti

Hirtelen' elreppent szép nyolcz napok, Iste-
nek éjei!

És mikoron hátára veszen Brüszöm, egykor
az Erdély'

Első ifjáé, 's az enyém már — angol atyá-
nak

'S Stambuli kanczának szép gyermeke — 's
rázza rövidre

Metszett kis farkát, 's hattyú nyaka gyöngé-
serényét,

'S játszva, nyerítve, szökelve viszen Kázmér-
ba napamhoz,

'S egy pár szép szemhez, közelebb, Házá-
ra-Mikónak,

'S ifjúvá teszi, a' kit az évek' sullya hanyatlat:

Oh, akkor lelkelem együtt van véletek a' kert'
Szent csorgója körül, hol az holdnak mágu-
si fénye

Játszva tekinte-le ránk az olasz-nyár' 's feny-
vek' homályán.

És ott, a' hol ezüst hajjait a' vad Szamos
önti,

'S rőt Brüszöm anyja után szökdelleni kez-
de, legelső

Perjéjébe harapdolván, a' szarvasok', özek',

'S fáczánok' mezején, 's kívánnám sltemet
itt el

Tölteni köztetek és a' kik hozzátok hason-
lók,

Kazinczy Ferencz.

A' Római Pénzek.

A' következő Római pénzeknek ismérteté-
se Montfaucon szerint, ha nem mulatságos
is, legalább régi könyvértésre sokaknak hasz-
nos lehet. Fontos-péNZ (as assis; melly a' li-
brával egyet teszen az aes római szótól.) állott
több apró részekből. Illyenek: De unx (de-
est uncia) $11/12$ része egy font pénznek.
(Unc. 11.) Dextans (decem assis partes)
 $10/12$ része egy font pénznek. Dodrans (de-
est quadrans) $3/4$ része egy font pénznek,
(Unc. 9) Bes $2/3$ része egy font pénznek (bes
ex dues, bis ex duis) és így Unc. 8.) Septunx
 $7/12$ része egy font pénznek (Unc. 7) Semis,
vagy semissis fél font (Unc. 6) Quincunx
 $5/12$ része egy font pénznek (Unc. 5) Tri-
ens $1/3$ része egy fontpéNZnek (unc. 4.) Qua-
drans $1/4$ része egy font pénznek (Unc. 3)
Sextans $1/6$ része egy font pénznek (Unc. 2)
Uncia, és Stips Uncialis $1/12$ része egy font
péNZnek.

Egy Uncia osztatott 8 Drachmára, melly
a' mi garasunkat teszi; egy Drachma pedig
3 Denariusra (Scrupulus) mellynek tehát
krajczárt kellene tenni. —

Ezek szerint lehet megérteni p. o. a' Ró-
mai gyermekek nagy böltéségöket, mellyet
Horátz a' következő sorokban festeget:

Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum deducere. Dicat
Filius Albini, si de quincunce remo-
ta est

Uncia, quid superat? poteras dixisse, Tri-
ens. Eu!

Rem poteris servare tuam, Redit uncia:
quid fit?

Semis. —

Minervának nagy Ünnepe Athenában (Panathenaea)

Ezen ünnepet elsőben Erichtonius, né-
mellyek szerint Orpheus, rendelte. Minerva
tisztületére (Athenaea név alatt). Theseus pe-
dig Attica minden népe egyesülésének emlé-
kezetére megujította. Innen van későbbi
neve. Az ünnep kisebb, 's nagyobb volt
amaz minden esztendőben, ez pedig csak
egyszer öt esztendő alatt. A' nagyobbat gaz-
dag áldozatokkal, 's pazarló fénnel üdlöt-
ték. Felgyülekeztek erre Atticának minden
népei a' falukból Athenába, számtalan áldo-
zati barmokkal, mellyeket az Isten Aszszony-
nak hoztak. Korán reggel elkezdődtek a' ju-
talom játékok: a' lovaglás Ilyssus folyónak
partjain; más csoportban a' küzdés, 's egyéb
testi gyakorlások. A' musika-szálában (ode-
um) költők, 's Hangátsók (Musikusok) vete-
kedtek egymással. Tárgyaik voltak Harmo-
dius, Aristogiton, 's Thrasybulus, kik a'
köz társaságot valaha szabadságba helyhez-
tették. Ollyan szép tárgyak, mellyek az ér-

demes Hazafiak eránt háládó emlékezetet gerjesztettek, 's egyszer'smind teljesek voltak tanúsággal azokra nézve, kiknek a' Hazát akkor kellett' szolgálniok. Egy olaj ág, egy korsó olaj volt minden bére a' győzedelemnek! Némelly polgárok megkoszorúztattak, kiket a' nép hazai buzgóságokért hálája, s tisztelete jeléül annyira méltóztatott. Legnevezetesebb volt ebben az ünnepben az örömpompa, melly a' város köfalain kívül járt, 's a' népnek osztályi szerint maga helyén, 's rendében mendegélt. Nagy tekintetű öregek olajágot vittek kezeikben; közép idejűek lantsában, 's paizsban tündöklöttek; Tizennyólcz, 's húsz esztendős ifiak ditséreteket éneklettek az Istennének; gyermekek együgyű zubbokban, 's természeti kellemökben díszlettek; végre az elsőbb rendű Szűzek természetökkel, módjokkal, 's arczáikkal bájolták a' nézőket. Kezikkal tartották fejökön a' kosarokat, mellyben az áldozati szent készületek voltak fényes boríték alatt. Nyomban kísérték őket szolgáló leányaik; kik egy kézzel nap ernyőt tartottak aszszonyaik fejök felett, másik kézben pedig széket vittek. Ezen szolgálattal kellett tenniök az Athenában megtelepedtek leányaiknak, egy olyan szolgálattal, melly szülőiket is illette, kik vállaikon vitték a' viz edényt, 's méz edényt az italáldozathoz.

Ezek után jöttek nyolcz musikusok, négyök flautával, négyök lanttal; majd Vers éneklők, kik Homér költeményeit éneklék;

's követték őket a' Tánczosak egészen fel-
fegyverkezve, ottanottan öszve fogódzkodva,
kik Minervának a' Titánokkal volt harcát,
a' flautának hangja szerint ábrázolták.

Ezeket kísérte egy Hajó, melly a' szél-
nek ereje, 's a' számtalan evezők által a' föld-
dön látszott siklani, ámbár belső masinák
mozgatták. A' hajón lebegett, egy könnyű
vitorla, mellyre a' Szüzek Minervának a' Ti-
tánokon vett győzedelmét kivarrták. — U-
gyan tsak azon néhány Hősök képeik is vol-
tak, kiknek az emberi Nemzet javára vegbe
vitt tetteik megérdemlették, hogy az Isteni
tettek közzé számláltassanak. Ezen ünneplő
pompa sereg némelly Tisztviselők felvigyá-
zások alatt tsak nagyon lassan mendegélt a'
várasnak legnépesebb tájain, hol a' nézők
mindenütt kívánva várták. Midőn a' Pythiai
Apolló Templomához érkezett, leoldatott
a' Hajónak vitorlája, 's bévitetett Minerva
Templomába.

Estve felé az Academiában fáklya pá-
lyát futottak, mellyben az Ifiak bizonyos tá-
vúlságra egy mástól rendben állottak; a' jel-
adásra a' legelső meggyújtott egy szövétne-
ket Prométheus óltarán, 's által vitte azt
futva a' másodikhoz, kinék helyén megállá-
podott. Így folytatták tovább a' következők.
Ha valamellyik eloltotta volna futtában a'
szövétneket, annak továbbá nem lehetett
játszani. A' ki pedig lassan ment vele gú-
nyoltatott, 's gyakran ütlekkel is serkente-
tett a' jelen volt néptől.

Hogyan lehessen a' mennykövel dolgoztatni?

A' Sléziai Újságban (Martius 25-dikén 1809-dikben) a' következő nevezetes tudósítás vagyon. Keleti Prussiában, közel Philippsthal faluhoz, volt egy jó magas hegyen egy nagy kő (Teufelstein-nak nevezték a lakosok) mellynek a' földből kilátszó része körül belől 14 lábnyi volt által mérőjében. Azon próba tételre, hogy azt a' mennykő által széllyel töressék, elsőben egy olyan lyukat ástak közepén, mellyben egy 28 lábnyi hegyes vas rúd, ha nem magában is, legalább több apró vas darabokkal támogatva, a' felhős napon megállhatna. Minekutána a' vasrúd (mennykő vezető) magához vonta volna a' mennykövet, látni lehetett annak lecsapó villámját; mellyre a' rúd eldőlt. 's úgy találatott a' mennykövezés szünete után, hogy a' kő keresztül kosúl repedezett, ámbar széllyel nem hányatott. Hajdan vakmerőségnek tartották tsak himni is azt, hogy a' mennykövet vezetni lehetne; ma pedig még haszonra is fordítják.

Rejtett szó.

Tsak két tagú szó ez. Első tagja nélkül Birka a' Gazdának soha bárányt nem szül. Végső tagja télre nekünk tsizmat készít, Az egész szó minden nősöt megszomorít.

Angyán J.

Jegyzés. A' 40-ik számbeli Mese: Villám; a' Rejtett szó Ábel. — (A' Szerzője Ónody Jónás Ur)

H a s z n ó s M ű l a t s á g o k.

(51.)

Nyelv-észrevételek.

Az 50-ik levélben foglalt Költeményt, mint általjában szép munkát, kívántuk Érdekes Olvasóinkkal megismértetni. De, mivel abban az elharapásra (Elisio) nézve szokatlan példa vagon, szó nélkül nem hagyhatjuk. Tsak azért sem, mivel Kazinczy Urnak az a' szerentsége vagon nyelvünk' szerentsétlenségére, hogy némelly ifjabbirók az ö különözéseit vaktában követik. Mellyre nézve a' következő észrevételek nem lesznek haszontalanok:

1) Az elharapás, rövidítés, öszvehúzás a' Rómáiaknál is tsak azon korbéli szokás, midőn még nyelvök nem volt kitsinosodva. Ennius, Plautus igen gyakorlották: de Virgil, Horác, Ovid nem. A' helyett, hogy Ennius mondja: „ volito vivu per ora virum, „ már Ovid tellyesen: „ ore legar populi.

2.) A' mennyiben pedig ök az elisio-ka t megtartották, ez a' szabadság az ö szaporá beszédjökön épül, mellyben most is példák az Olaszok, kik egész szóizeket elharapnak.

3.) De az elharapások, öszvehúzások magokban nem is szépségek.

4.) Sylvester Jánostól kezdve, a' ki első volt tudunkra a' mértékes versírásban, senki sem gyakorlotta az elharapásokat, öszvehúzásokat Kalmár Györgyig. Kinek példáját mivel szebb és jobb Íróink Révai, Rajnis, Szabó, Virág, Versegi, Berzsenyi, Csokonai megvetették; mi oka lehet Kazinczy Urnak azon rossz példát megújítani?

5.) Külömben is elég anomalia, elég divergentia vagyon Íróinknak munkáikban, mi szükség azokat újabb különözéssel szaporítani most, midőn minden jó Hazafinak azt kellene óhajtani, hogy már valahára egyesülhessünk.

Catharina Alexownának

a' Nagy Péter Czár feleségének ritka története.

Catharina Alexowna született közel Derparthoz, Livóniának egy kis városához, szegény szülöktől. Atyját nagyon korán elvesztette, 's kézi munkája alig volt elégséges magát, 's erőtlen anyját tartogatni.

Szép, derék termetű, 's vidám kedvű volt, mély elmével, és igazság szerető szívvvel bírt. Az olvasásra az anyja; a' vallás ágazatira pedig egy öreg Lutherános Prédikátor tanította. Épen 15 esztendő volt, mikor anyja is meghalt. Akkor az öreg Prédikátor vette magához, 's ő nevelte annak leányait, ki ötöt nevelte. A' tánczot és musikát pedig tanítványkáival együtt tanulta, 's e' szép mes-

terségeket gyakorlotta szinte Jótévőjének haláláig. Ekkor a' legnagyobb szükségbe esett ismét, 's kéntelen volt elhagyni hazáját, Marienburgba költözködvén, épen midön Svéd, és Orosz Ország között a' háború kiütött. Ezen útjában az ellenségnek két seregén kellett neki keresztül mennie. Már sok veszedelmeken szerentsésen által esett, midön két Svéd katonák vinni kezdték, hogy vad tüzöknek feláldozzák, hanem egy Alltiszt védelmére ott termett. Mi érzékeny volt pedig az ő megilletődése, midön szabadítójában az ő jótévő Nevelőjének fijára ismért! Az ifjú Tiszt pedig mindent megtselkedett Katalinnak segítségére, hogy útját bátran folytathassa. Eljutott Marienburgba Glück Pred. Úrhoz, kinek a' Tiszt levelet is írt mellette. De elégséges volt volna neki maga ajánlása is; hogy ötét Glück Úr megkedvelje és két leánykát nevelésére bizza. Ezen hivatalában olly kellemetesen járt el Katalin, hogy ötét Glück Úr öregléttére is kezével megkinálná, mellyet mind az által el nem fogadhatott, minthogy szabadítójának ajánlá magát, bár ez karját is elvesztette az ütközetben.

Lehetetlen vala még ekkor el látni Catalin szerentséjét; de, ha el lehetett volna is látni meggyőződhetett volna felöle az ember, hogy az ő nagy Lelkének akár mi nagy szerentse alatta lészen. Az ifjú Tiszt vissza jövévén a' város védelméből, egészen elragadtattott öröme miatt, midön Katalin kezével megkinálta. Épen fel vették már a' mennyeg-

zöi áldást, midőn az ifjú Tisztnek parantso-
latja jött valamely lázzadás tsendesítésére,
mellyben meg is öletett, minek clötte ked-
ves mátkája nemes szívüségének gyümölsét
élhette volna.

Az alatt megszállották az Oroszok Ma-
rienburgot is, mellyben minden élöket kard-
ra hánytak. Végre a' gyilkolás szünetével
megtaláltatott Katalin is egy kemenczében.
Ő pedig még rabságában sem tsüggedt el,
's megtartá vidámságát az alatt is, úgy hogy
az ő ritka érdeme tsak hamar ki ismértet-
ték. Menzikoff Herczeg, kinek történetei ha-
sonlók voltak a' Katalinéihez, kívánta látni
a' leányt, 's megvévén ötöt a' Katonától,
Húgának kezeire bizta, gondoskodott ő róla
neméhez, 's szerentsétlenségéhez illendően.

Kevés idővel ezután a' Nagy Péter látog-
gatására ment Menzikoffnak, kinek asztalá-
nál Katalin egész kellemetességgel, és sze-
mérmetességgel szolgálta. A' Czárt egészen
meglepte Katalin kelleme, úgy hogy a' kö-
vetkező napon is megkeresné ötöt, és szóha-
botsátkozván vele, úgy találta, hogy lelké-
nek nemessége sokkal fellül haladná teste
szépségét. A' Nagy Péter méltónak ítélte Ka-
talint, hogy maga nemes czéljaiban társul-
vegye, melly végre ki tudakozta tőle egész
élete folyását, az ő homályában, az ő sze-
génységében, mellyben a' lélek tusakodik a'
szerentsétlenség ellen, a' nélkül, hogy né-
zöi volnának, 's gyözedelmeskedik ottan ot-
tan a' nélkül, hogy valaki tapsolna neki. És

Ágy találta; hogy Katalin, lelkének nagyságát mindenütt egyenlően megtartotta, melly pont elégséges volt a' Czár előtt, hogy Katalint Fejedelmi székébe ültesse maga mellé.

Igy lett Katalin Feleség, anya, barát-né, és Czárné ki az alatt, míg a' Nagy Pé-ter a' férfiakat formálta, tökéletesítette, más részről hasonlóképen mindent elkövetett, hogy az Aszszonyi német a' nevelés által kel-lemetesebbé, 's boldogabbá tegye.

Ritkaságok.

Battyányi Boldizsár, 1494-ikben Jaiczai Bán, Mart. 8-ikán vett 300 rőf Vaszmat 2 pénzével rőfét a' Királyi szekerekre takaró-nak. — Ugyan ő vett 40 rőf Tafotát 4 gará-sával a' Trombitákra zászlótskáknak. — Mi-dön Mihályt Királyi kengyelfutót Sléziából Morvába, onnan Kassára a' Királyhoz küldené, úti költségre adott neki 2 forintot. — Midön pedig Kassáról Budára küldené Lam-pásokat, Gyertyatartókat, 's fűszerszámokat vásárolni, adott neki 4 forintot.

II. Rudolf Tsászárnak volt két Udvari Bolondja: Don Louis és Don Judaei, kiket ő Spanyol mulattatóknak nevezte. Ezeknek 1588-ikban különös tréfajokért fizetett 50 ftot. Utóbb mind a' kettőt Nemességre e-melto.

Suratei Tánczosnék.

Surate Város, melly fekszik a' Malabári tenger parton fellül, ott a' hol a' hajók a' Cambaitenger kebelbe botosátkoznak, híres Balladeiras iról, melly portugallus nyelven Tánczosnékat teszen. Ezen leánykák egészen Isteneik tiszteletökre adják magokat, kiknek képeik előtt a' népnek ünnepein tánczolni szoktak. A' kézművesek rendszerint legifiaabb leányaikat szánják ezen szolgálatra, kiket bé is küldenek a' Pagódokba, még minekelötte férjhez mehetök volnának. Itt adatnak nekik mesterek, kik öket tánczra, 's musikára tanítják. Gyakran ezek a' leánykák, ha valaki hívatja öket, egész társasággal, szoktak megjelenni. Illyenkor vagnak velök férfiak is, kik közül egy Tal a' musikáját (réztányérok) veri, 's a' Tánczosnékat maga hajtogatásával, 's test mozdulatival ébreszti az indulatokra, mellyeket a' tánczban ki kell nyomniok.

A' Júra hegyén volt Tser.

A' Júra hegyén állott Lausanne, 'és Vevay között, közel egy kis városhoz, Laurihoz, régi idöktöl fogva, mellyekre nem is emlékeznek, egy olyan szörnyü vastag Tser, mellynek üregében egy asztal kilencz székekkel körül vétetve elérhetett. Ezen természeti szála, gyakran fámiliali ünneplésre fordittatott. Végre a' menykötsapott beléje, melly történet után gyökerei is felásattak. Ezek alatt találtattak külömbféle réz eszközök, poharak, tányérek, kések, 's egye-

bek, melyeket hihetőképén még a' Druidák ástak ide, midön az V-dik Században kiüzettek.

Hogyan lehessen a' tejet frissében el tartani?

Hogy a' tejet a' legnagyobb melegben is frissen el lehessen tartani: erre nézve a' következő mód ajánltatik. Öszve kell vagdálni több font retket apró szeletekre, 's ugyan annyi mennyiségű vízzel lombikra tenni, 's letsepegtetni három negyed részéig, tsendes tűz felett, hogy a' fenéken maradt holt rész (caput mortuum) meg ne pergelődjék, se minden erejétől meg ne fosztassék. E' szerint p. o. 12. font retekéből ugyan annyi vízzel kap az ember körül belől 4 pint letsepegtetett retek vizet, mellynek íze határozatos, tsipős, maga pedig hasonló az égetett büzsó szeszhez (spiritus ammoniaci caustici). Ezt a' vizet palaczkra szedhetni, 's eltarthatni esztendőig is, ha az edény lélekzetlenül (hermetice) záratott bé. Külömben könnyen elpárologna kevés idő alatt minden ereje. — Illyen retek vizet kiki minden patikában tsináltathat. — Ha a' nagy hőségben elakarná valaki tartani a' tejet 8–10 napig, a' retek vízből egy kalánnal kellene bele tennie, 's azt jól elkavarnia. Így el fog állani a' tej édesen, frissen, a' kölyök tsillagzatja (cunicula) legrekkenőbb hőségében is, bár földetlen állna az edény. Ezen próba többször tétetett, 's mindég egyenlő szerentsével. Azt

jegyzték meg reá, hogy a' retek víz minden bogarat eltávoztat, 's hogy a' téjnek tsi-
pössége, mellyet vele a' retek víz közöl, a'
negyedik, 's ötödik nap egészen elenyészik.
(Magazin der Erfindungen Nro 45.)

A' Sz. Pétervári Jég palota.

1740. Esztendőnek telén, melly igen kemény volt, és sokáig tartott, egy szép, 's rendes palotát építettek Péterváran jégből; mellynek hossza 52; széle 25, 's magassága 20 lábnyi volt. A' jég darabok 2—3 lábnyi vastagságúak a' Néva vízből vétettek. Még czifrázatok is tétettek reá jégből. Külső színe megöntöztetett színes vizekkel; mellyek azonnal reá fagytak, 's külömbféle figurákat mutattak.

Ugyan tsak jégből készítettek ágyút is 6 fontos golyóbisra 's próba tétetett velek az egész udvar jelenlétében. A' golyóbis 60 lépésnyire által tört egy 2 hüvelyknyi deszkát; az ágyú pedig, melly 4 hüvelyknél nem volt vastagabb, tsak széllyel repedt, de el nem olvadt.

Egy még nagyobb tehetsége a' jégnek a' következő, mellyre azt egy Angol Természettudó fordította. Tsinált ez egy jéglen-
tsét; mellynek vastagsága 5 hüvelyknyi; általmérője pedig 9 lábnyi, 's 9 hüvelyknyi volt. Kitette ezt a' napsúgárira, és meggyújtott rajta 7 lábnyi távúlságra puskaport, papírt, 's akármi gyúlható testet. Egy darab jég!

Rejtett szó.

K-val gyilkol 's galambot öl

Aranyt, üstöt várj a' B-től.

J e g y z é s. Az 50-dik Rejtett szó: Kosár

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

(5 2 .)

Athénai Tyrtaeusnak,
a Messeniak ellen hadakozó Lacedaemon
Poéta-Vezérének hadra serkentő versei
például az Elegiára.

(görögből fordította Tóth László)

Meddig vesztegletek ? mikor éled férfi erőre
Kebletek , óh ifjak ! Arcza pirúlva lehet
Félnetek a' szomszédokat olly gyáváknak. E-
gész föld

Háborodik , 's veletek béke vagyon , he-
verők !

Rajta ! paizsba kiki ! 's vijjon fene bajnoka
ellen ,

'S szórja nyilát , ha talám halnia kellene is.
Mert nagy tiszteletet , 's dicséretet érdemel
a' harcz

A' nép , a' gyermek , 's a' feleség javokért.
Halni pedig mindég fognak , valameddig az
élet

Szálfonalát Thémis lyányai méregetik.
Menj egyenest , védpajzsod alatt , 's forgas-
sad erődnek

Győző dárdáját a' tsatarend elején.
Nints mód embernek távoztathatni halálát ,
Ámbár Istennek fajzata volna talám.

Mert kikerüli az ütközetet, 's a' nyil' suho-
gását :

Házánál lepi meg némi halálos eset.

Nem kedves népének az ilyen, akár mi nagy
ember,

'S bár szenvedne, kevés szánakodóra talál.
Ellemben még holta után is ohajtja Vitézét

A' Haza, 's Félistent lát kiki benne, ha él.
Úgy néz minden' szem, mint egy kövarra
reája.

Mert maga tett annyit, mint sok alig te-
hetett.

A' Spányol Juhokról.

Úgy látszik, hogy az úgy nevezetett
Selyem Juhokra nézve sokkal kissebb Spa-
nyol Országban az éghajlatnak, mint a' ve-
lők való bánásnak befolyása. Ezt leginkább
az erősíti, hogy ott helyben is vagynak dur-
vább gyapjasak is, mellyekkel rendszerint
úgy bánnak, mint mi a' mieinkkel; úgy mint
rendszerént egy helyben tartják, téli éjsza-
kákön pedig akokra szorítják. A' Selem-gyap-
jasak sokkal különböző módon tartatnak. E-
zek mindég szabad mérséklett levegön járnak,
és kétszer esztendőben utaznak. Illyen utazó
Juhok többre számláltattak Spányol Ország-
ban 5 millional. Gondolni lehet, melly nagy
szorgalom, 's gondosság kívántassék ennyi
utazó Juhnak rendben tartására! Fő gondja
mindenek felett a' Juhásznak, hogy juhái só

dolgában soha még ne szűküljenek, főképen midőn azokat a' nyári legelőkre hajtja. Mivel úgy tartják, hogy a' só tartja-fen azok egészségöket, erejököt, mellytől függ finom gyapjok is. Mindazáltal még kell jegyzeni, hogy a' só a' juhoknak leginkább tsak az agyagos tájokon szükséges: ellenben ott, a' hol a' föld meszes, könnyen el lehetnek nála nélkül. Második nevezetesség ezen úta-zó nyájokban, hogy bennök sokkal kevesebb ürük vagynak, mint kosok, mivelhogy a' kosnak ereje több, élete hosszabb, gyapja nehezebb, bár az ürüé finomabb is, úgy hogy amabból öszveséggel véve több a' haszon. Fölötte fontosnak tartják pedig azt is, hogy a' juhok September havában nyaktól farkig vasrozsdás földdel (ochra) egészen bétapasztassanak, mellyről azt mondják, hogy a' föld a' gyapjúnak zsírjával vegyülvén, eső, 's hideg ellen által járhatatlan. Mások pedig azt tartják róla, hogy a' juhok kigözölgését mint itató föld bé nyeli, 's gátolja a' gyapjúnak durvulását, 's vastagodását. Septembernek vége felé rendszeren elkezdik a' juhok útjokat, mint a' katona seregek, 's fejökét le-sütve, egész napon ballagnak, úgy hogy 40 nap alatt 150 mérföldet mennek, Montanától tudniüllik Estremaduráig. Legtöbb bajok van a' Juhászoknak, mikor a' juhok elleni kezdene-k, mellyeket a' meddöktől elválásztva jobb legelőkre szoktak vezetni. Egyébkor is nagy vigyázat, figyelen, szorgalom, 's elevenség

kivántatik a' Pásztorokban, leginkább pedig a' Pásztor gazdában, ki 10 ezer juhot ötven Bojtár juhászok által kórmányoz. Ennek magának is bírni kell 500 darab juhval, a' mellett okosnak, 's barom-orvosnak kell lennie, hogy a' juh nyavalyáit azonnal megismérje, 's orvosolhassa. Nagy figyelmet fordítanak ezek arra is, hogy soha a' barom ne egyék harmatos füvet, 's ne igyék jeges vizet, melly azokat el lankasztja, 's kedvetleníti. A' jeges viz még az embereknek is veszedelmes Spanyol országban. (Lettres sur les Animaux, par feu Le Roy).

Magokban meggyúlt emberek.

Desmarets Úr a' következő tudósítást közölte Journal de Paris újságban 1804-dik esztendőben, December 30-dikán: „Tsak nem szem-tanúja valék ezen szomorú történetnek, mellyet én hajlandó vagyok magában gyulásból következtetni. Mihelyest ezen hírt meghallottam December 26-dikán, izibe elmentem azon házhoz, mellyben az Asszony lakott. Hitták Boyernének, volt 68. esztendő, és olyan vastag, hogy 2 mázsánál többet nyomott. Minden szomszédi azt állíták, hogy nagyon az itálnak adta magát. A' szoba tele volt bútiorral, de abból tsupán egy asztalka, 's egy fiókos szekrény sér-

tetett meg a' tűz által. Egy része a' szobának fekete bűdös nedvességgel volt hemetskolva; az ajtó pedig, az ablak, 's a' búturok mind valami kövér veritékkel bevonatva. Az Aszszony testéből már nem találtam egyebet, mint tsupán medenczójét, 's bal alsó végtagját.

Egy szegény Párisi Aszszony úgy hozzá szokott az égett bor italhoz, hogy szinte három esztendő alatt alig élt egyéb tápláló eledellel. Egy estve, lefeküvén szalma ágyába, más nap reggelig egészen porrá égett, 's testéből tsupán kaponyája, és új végetskői találtattak. Ezeken kívül még a' tsontja is mind öszve égett. (Thom. Bartholin. Act. med. Vol. I. 1671.)

Cornelia Zangari Grófné életének 62-dik évében olyan jól érzette magát 1731-dik esztendőben egyik napon, mint mindég az előtt. Estve felé pedig a' vatsora felett lankadni kezdett. Ekkor lefeküdt ágyába, és még három órát beszélgetett az ágyból szobaleányával; elvégezte esti ájtatosságát, 's elaludt magán hagyatva. Reggel bémegyén a' szobaleány, felnyitja az ablakokat, 's talál négy lábnyira a' nyoszolyától egy halom hamvat, mellette két lábszár tsontot a' lábfelekkel együtt, mellyeken még a' harisnya is

rajtok volt. Ezek között volt a' Grófnének feje is, mellyből a' kaponyának állkapozái, a' kaponyának hátúlsó része, és az agyvelő egészen kiégtek. Az ágynak nem volt semmi baja, azon kívül, hogy a' paplan félre volt rajta vetve, midőn t. i. a' Grófné belőle felugrott. Atinis Goriziai Gróf azt beszéli Gróf Maffeinak, hogy a' Grófné ugyan nem itta az égett italokat; hanem hogy mihelyest nem jól érzette magát, Cámphor spiritussal szokott kenekedni. —

Egy Ipswichi Halászné (60 esztendőös) egy este valami multságban jól felpálinkázta magát, 's minekelőtte aludni ment volna, leült a' konyhában egy deszka padra, 's pipázgatott. Leánya már akkor aludtt, 's nem tudott semmit anyja dolgából. Reggel kimegyen a' leány, 's látja, hogy anyja a' padon eldülve, letsüggött lábakkal, egész pártüzben áll, minden láng nélkül. Öszve kiáltoz másokat is, óltják az égő testet vízzel, 's erre szenvedhetetlen bűdös gőz emelkedett fel. A' megolvadt kövérség pedig annyira bévette magát a' köfalba, hogy kitisztítani nem lehetett. (Hamb. Magaz. 1. v. p. 287.)

Ritka Történetek.

Az Angol nem sokat gondol avval, mit fognak mások mondani tselekedetére: ő te-

szi azt, a' mi neki tetszik. Innen a' sok különösségek Angliában, a' millyeneket egész Európában nem találhatni egyébütt. Épen ilyen különösség történt nem régen is Londonban. Egy koros özvegy ember megszeret egy ifjú leánykát, 's elveszi. Kevés időre a' menyegző után az öregnek fia megkínálja mostoha anyjának anyját kezével, mellyet a' még nem koros aszszony örömmel elfogadott. Ezen ritka házasság által minden személy ellenkező rokonságba jött, 's egymást felforgató nevet kapott. Az Atya vejévé lett fiának, felesége pedig nem csak mostoha leányává mostoha fiának, hanem napává is tulajdon édes anyjának. Ez pedig mostoha leánya volt leányának, valamint férje mostoha apja mostoha anyjának, és ipa tulajdon édes Atyjának. —

Dorat, Franciaországban maga idejében a' köznép előtt legkedvesebb, 's leghasznosabb Költő, ki különösen a' szép Nem tettségét egészen megnyerte, avval a' kis hiúsággal tömjényezett végre ön szeretetének, hogy munkáit nagy fénnel, 's több pompás réztáblákkal adta ki. Egy reggelen épen Könyvárosának boltjában vala, midőn egy idegen bétér a' boltba, ki már beszéd hangjával is elárulta Angol származását. Kérdősködik az idegen Dorát pompás kiadása felől, mellyet azonnal elejébe tesznek. Mi az ára? „ Hat Lajos arany. „ Itt van! „ Utánna

küldöm az Úrnak, ha tetszik, mondá a' Könyv-
áros. Nem kell, mondá az Idegen; megér-
demli ez, hogy az ember maga is elvigye.
Mi nagy öröm a' Költőnek! ki most látja,
hogy az ő ditsősége már a' tengeren túl is
elhatott; Már gondolkodik róla, hogyan je-
lentse ki az idegennek, hogy annak ő legyen
a' Szerzőie. — De bezzeg meghökkent, mi-
dön az idegen felé fordúlván, észre veszi,
hogy az a' könyvből egész vigyázattal kivá-
lasztgatja a' réztáblákat, és magát a' munkát
az asztal alá vetvén, elmegy a' képekkel.

M e s e.

Míg keresel, mindég vagyok egy szép ész-
beli tündér:

Ám de mihelyt meglelsz, nem leszek az,
mi valék.

R e j t e t t s z ó.

Szeretet záloga vagyok,
Megfordítva egy hamis ok.
Igy ha lábomat elveszed,
Allat leszek, húsom eszed;
Ha pedig fejem' tsapod el,
A' fan látszom kikelettel. Szakall György.

J e g y z é s. Az 51-iki Rejtett szó: Ká-
nya, Bánya.

M u t a t ó T á b l a.

a' Hasznos Mulatságokhoz

I. A' Magyar Nyelv.

Lép.

a) Dalok.

Ah már egyszer enyeszteld meg	21
A' mit kinzod én szívemet.	176
A' nyugott rósza homályában.	353
Az idő szárnyon jár.	49
Átkozlak te szerelem.	38
Barátság végkép tart.	249
Elted nagy Eg Ferencz Királyt.	225
Gyöngyöm Linka! el kell válnom.	217
Hűss patak! melly gyengén.	274
Kerülnek vigadásim.	241
Sők kint küzdést szenvedtem;	257

b) Könyvek (újak)

Esküvés.	329
Fáy András Próbá tetele a' nevelésről.	17
Palestina.	305
Tudományos Gyűjtemény.	105
Versés Mesék.	210
Versi Mulatozás.	273
Vitkovics Mihály Meséji, és Versei.	97

c) Literatura

(ennek végig tekintése) 58 — 65 — 73 — 81

d) Régiségek.

Bétsi Magyar Biblia.	129
Dániel XII. Rész. 131. — Judith. III. Rész. 143. — Rúth I. Rész. 161. — Ruth II. Rész. 202.	
Zsoltáros Könyv.	1. 89. 90.
Imachag. 89. — Zsoltár. LXVIII. 50. Zsoltár. XCVII. 2. Zsoltár. CXXXVI. 33.	
Székentés a' magyar, nyelvre.	26

e) Visgálódások a' nyelvben.

Eredeti szovak hogy ismertetnek meg?	35. 36
Határozó szotska (articulus) elhagyatik.	11
Ige (verbum) tselékvő hogy hajtoga tafott.	34
Eszem 51. szenvedő igék régentengyakrán.	133
Határozatlan mód kötve.	149
Parantsoló mód hogy formáltatik?	35, 52
Feledék jó szó 35. állapotom jó szó.	133
Név más a' birtokos j-ragaszték.	51
Münön magunk, önnön maga.	148
Névszó (nomen), számjelentő többese.	133
Orthographia, régi 10. accentust nem tett.	9
Ószvetétel. Viselem kürt, szaru tsinált kürt	11
Részesülők, participia, hogyan ejtegettettek?	149
— a' magyarban nagy bőséggel vagynak	41
Származtatás at et végzet.	133 148
Ság ség végzet.	34

II. Szép Mesterségek.

Ékésen szóllás.	345
Építés.	66
Lovag pálya. (Circus Maximus).	82
Babylon függő kerte, köfalái.	163
Diána Temploma.	158
Mausoleumok.	161
Pharus.	250
Pyramisok.	100
Rhodusnak Oriási Bálványa.	158
Hang mesterség (musika)	61
Chinai musika.	90
Clavicylinder.	98
Euphone.	99
Hang-tudomány (Acustica)	98
Képkalkotás — faragás (Statuaria)	42
Képfaragók (a' Görögöknél)	43
Laocoon (műv.)	289
Niobe (műv.)	297
Képfestés-írás. Közönségesen 26. falra (fresco).	337
Üvegre.	369
Boldog Szüz (Poussin)	149

Diogén. (P).	138	lap
Domini. Zampieri (Olasz Képiro)	210	
Eneás (Zampieri)	212	
Euridice halála. (P)	137	
Hárfázó Dávid (Z).	211	
Hieronym halála (Z)	218	
Jósef szüzessége (Spada)	226	
Képirok (régiek a' Görögöknél)	27	37
Manna a' pusztában (P)	134	
Olasz Képiro Iskola.	202	
Poussin francia Képiro élete.	134	
Saphira halála (P)	150	
Spada Képiro művei.	226	
Tékozló fiú visszatérése. (Sp)	227	
Képmetszés, rézremetszés (Chalcographia)	330	
Karacs munkái.	265	
Kertészség.	233	
Költés (Poésis)	20	
Dalok lásd föllebb.		
Elegia mi az? 376. Példa reá. 412. Elet festése.	107	
Elisio nem kell a' M. versben.	404, 405	
Grönlandi Regé.	313	
Olasz Poésis (ma)	173	
Foétai Levél.	396	
Romancé. mi az?	153	
Sonnet miaz? 122. példa reá	123	
Mythologia.		
Oraculumok.	379	
Panathenaea.	400	
Psyche története.	74	
Színjátszás. Angol Theátrom.	185	193
Táncz.		
Chinai.	177	
Görög.	169	
Hetrúriai.	238	
Nemzeti (magyar)	3	
Rajzolás (Choregraphia)	364	
Suratei Táncosnák.	409	

III. Házi, 's Mezei Gazdálkodás.

Bort, 's ecetet vörös színétől megfosztani.	206
Czukor külömbféle növevényekből.	178
Faágat nyezni,	165

Fagyü gyertya,	199
Gyümölcstfa ültetés.	26
Hangyát kiveszteni valahonnan.	54
Hernyöt kiveszteni kertből 's a' t.	259
Juh-mosás. 258. rühös juh gyógyítás.	140
Kávénak legjobb mássa (surrogat).	372
Kender-áztatás. 28. kár kipottlása a' jég eső ellen.	205
Kenyér szaporító gyümölcsök.	388
Krumpli főzés. 352. lónak is jó.	204
Ludat hizlalni nagy májra.	167
Magot a' rothadás ellen elkészíteni.	93
Marha dög ellen. 125. marhát meleg eledellel tartani	228
Mézet megjavítani.	259
Nyestet fogni.	140
Nyulat kertből ki szoktatni.	86
Saláta természetes szobában.	79
Szeker jobbitás, könnyebbités.	40
Tebenet vonó marhává tenni.	269
Tenla fekete 270 titkos 278 vörös.	6
Tojást költetni tyúk nélkül.	327
Torma természetes.	111
Tüzelés.	78
Tyúkkal télen tojgatni.	11
Vajat az avasodástól megmenteni.	93
Vetést a' fagyástól megörzeni.	94
Virágokat különbféle színűekké tenni.	357
	70

IV. Új ('s régi) Találmányok.

Arató masina.	87
Clavicylinder (hangszerszám)	98
Egéttkor mérő.	176
Electricom lámpás.	255
Euphone (hangszerszám)	99
Görög-tűz (ignis graecus)	124
Halnak lélekzet vétele (elfödözés)	16
Hid tsinálás.	343
Jég-ágyü, — jég lentse — jég palota	411
Mennykövel dolgoztatás.	403
Nap fogyatkozást ki jövendőlt legelőbb?	32
Organisticon (hang szerszám).	255
Pasigraphia.	63
PéNZ, legrégibb? 303. Római.	309
Buha (kütös) varrás nélkül.	343
(Schwadenlaternen)	283
Szita ló szőrből.	96
Tsizma, varrás nélkül.	343
Tűz oltó nedvesség.	125
Varró masina.	343

V. Természeti, s Polgári nevezetességek, és nemzeti ismértetések.

Almanach der Ritterorden.	191
Almodozás mikor több?	254
Ászszony öltözet a' Görögöknél. 266 — folytatás.	276
Babyloni Leányvásár.	303
Chinában, 's Otahajtiban.	381
Bajnok lovagság (la Chevalerie)	350.— 353. — 361
Batavia.	298
Báts Varmegyei Tsatornán mennyi teher hordatott.	247
Bavariai szükség pótolás.	134
Béts mennyit emészt meg? 37. hány született benne, — hány halt, hány párosodott 1816-dikban?	37
Birmánok szokásaik.	68
Caesar mit teszen? kit hittak úgy elől?	136
Canadai Irokézek.	188
Castletoni musikás Barlang.	325
Chinai szokások. 52. mesterségek, 's tudományok	290
Kertek 233. öltözetek 381. Fővárosok.	389
Emberi nemnek külömbiségi 26. — testnek könnyüisége 310 hamar kifejtődött értelemnek tsodája. 311 — élet hoszszaság. 304—359 216	393
Föld leírása (Asiaé különösen) 44 népessége.	173
Földégés.	334
Fördők (Thermae) Romában 232. Constantinápolban	302
Fükoszorú a' Romaiaknál.	95
Gyémántok.	224
Gyermek böltesség.	311
Hasonlóság némelly emberek között.	136
Házassulás Görögöknél. 323. Romaiaknál 33 9. Iroké- zeknél	198
Herculanum, és Pompeji.	244
Hottentották.	84
Játékok, — a' Görögöknél.	113
Idő járásról jövőndöles.	344
Irokézek 188. házasságok 198 temetkezések 213 Val- lások.	230
Itália régi éghajlata (Clima)	373
Italok külömböző népeknel.	115
Jubileum.	183
Kenyérsütők Romában.	95
Királyok Francia Országban sokáig uralkodtak	143
Kripta (Sz. Dienesi.)	143
Könnyü ember.	310
Röszén levegő (éghető levegő)	282
Nápolyi Theatrom megújittatása.	144
Nero születése.	136

Pekking,	389
Pythagorás megtiltotta a' pászulyt.	96
Rendek (Ordines)	191
Romának mostani népessége.	173
Sátor pénz adojok a' Zsidóknak Török Országban.	374
Spártai szokások 220 Vendégségek.	242
Szajöblítés borral, vízzel.	256
Szakátsók Romában.	95
Temetkezések Egyiptomban 151 Irokézeknél.	213
Traján bűdjának kővé vált részei.	356
Tsókról ragadó betegség.	95
Tyúk jövendölés a' régiéknél.	92
Udvari Bolondok megnevesítettnek.	408
Uvegnek eredete, 's régisége.	306
Vadászat a' Görögöknél, 's Rómaiaknál.	102
Vászonnak rófe 2 pénz	408

VI. Elmés mondások. Tréfás történetek. Erköltés festések.

Attilának karaktere.	118
Boldog igazgató.	335
Boltnban kapott mátká.	127
Buchanan tréfája.	182
Catharina Alexowna élete.	405
Comte hasból szállónak tréfái.	366
Dela Ferte története a' pénz vivő Zsidókkal.	160
Doktor Vanschben, és a' Charlatán. —	231
Dolgorucki hideg vérűsége.	288
Fejét otthonn hagyni.	181
Feleségtől menekedés.	128
Fontagne toll ruhája.	303
Grammont Gróf egy inassal verkedik.	246
Gyökerezett faláb.	279
Hajós legények együgyűségök.	280 247
Hang nélkül éneklő.	122
Henrik tréfája egy paraszt gyermekkel.	207
Jenyns Angolnak különös gondolati.	321
Joung Eduárd duelluma.	141
Menage kezéből kijött legszebb műv.	228
Nemes kitsoda egy Néger előtt?	272
Nemzeti Karakterek.	8
Palacz dugó meggazdagit.	159
Petsét nyomót kimélni.	247
Pisistrat szelidsége az uralkodásban.	22
Reinischnak utolsó szova.	358
Russelnek makats bátorsága.	272
Sidney Smith Angluson esett tréfa.	182
Steele Ur paraszt Oratorá.	175
Szép Tolvay.	271
Színjatszokat öszvebékéltetni.	271

Szó (egy) megtartja a' köztársaságot.	122
Szó nélkül borotválni valakit.	162
Thales elmés mondásai.	335
Tudós gondatlanság.	31
Ullethez ragadt börszék.	127
Voltaire felelete a' Bajra hívóhoz.	143
	333

VII. Rejtett szovak, Mésék, 's Kérdések.

A. Abel.	395
Ablak.	192
Ágy (ángy)	352
Ágyú.	192
Ajtósark.	48
Álom.	104
Árnyék.	200 — 264
B. Bor.	112
Buda.	304
Büza.	40
D. Dió.	336
E. Echó	375
Élet.	56
Epe.	267
Érez.	367
Ésö.	128
Étel.	16
F. Farkas.	375
Fejös tehén.	383
G. Garat.	228
H. Hangya.	88
Hány ember él most a' világon?	328
Harang.	216
Hegedü.	359
Hol kell kezdeni a' kenyéret?	328
Húr.	168
J. Jég.	184
Írás.	383
K. Kánya, Bánya.	411
Kar.	224
Kártya.	160
Kémény.	320
Kenyer.	144
Korsó.	240
Kosár.	403
Kótság.	320
Kulats.	224
Kults.	232
Kút.	359
Könyv.	272

	lap
L. Láb.	144
Lúd Lúdtoll.	80
Lyuk.	64
M. Magyar.	136
Mak.	248
Malom.	184
Melly kő legdrágább?	359
Mért szokás a' jegy-gyűrűt balkézen viselni?	259
Mi felé juhok (fejerek, feketék) esznek többét?	328
Mikor áll az ökör lábára.	336
Mikor fűt két kutya három felé?	336
Mitsoda betegek gyógyítják egymást?	359
Mitsoda nemzet szánthatná a' Holdat?	72
Mi van több, Disznó-e vagy nyúl?	336
O. Orsó.	320
P. Pap.	296
Póka.	128
R. Rák.	344
Ráncz.	32
Rege.	256
Rév.	216
S. Sás sas.	208
Szalma.	8
Szán.	336
Szél.	280
Ször.	56
T. Tolvaj.	112
Török.	120
Tőke.	280
Tölgy.	152
Törvény.	176
Tsiga.	280
Tükör.	312
V. Vár.	328
Vas.	96
Villám.	395
Z. Zsoltár.	24

G. TELEKIEK'
ALAPÍTVÁNYA

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA